

MINISTERSTWO ROLNICTWA I ROZWOJU WSI

Projekt
Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich
2014 – 2020
(PROW 2014-2020)

24 stycznia 2014 r.

1	OPIS TERYTORIUM	5
1.1	OBSZAR GEOGRAFICZNY OBJĘTY PROGRAMEM	5
1.2	KLASYFIKACJA REGIONÓW	6
2	EWALUACJA EX-ANTE	7
2.1	OPIS PROCESU EWALUACJI EX-ANTE	7
3	ANALIZA SWOT I IDENTYFIKACJA POTRZEB	8
3.1	ANALIZA SWOT	8
3.1.1	<i>Opis ogólny oparty na wspólnych i specyficznych wskaźnikach kontekstu oraz na informacji jakościowej</i>	8
3.1.2	<i>Mocne strony</i>	23
3.1.3	<i>Słabe strony</i>	24
3.1.4	<i>Szanse</i>	28
3.1.5	<i>Zagrożenia</i>	30
3.2	IDENTYFIKACJA POTRZEB	33
4	STRATEGIA	39
4.1	UZASADNIENIE WYBRANYCH POTRZEB, WYBÓR CELÓW, PRIORYTETÓW I CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH W OPARCIU O ANALIZĘ SWOT I ANALIZĘ POTRZEB	39
4.2	WYBÓR I UZASADNIENIE REALIZACJI DZIAŁAŃ POD DANYM CELEM SZCZEGÓŁOWYM	44
4.3	SPOSÓB UJĘCIA CELÓW PRZEKROJOWYCH W PROGRAMIE	50
4.4	OPIS DZIAŁAŃ PODJĘTYCH W CELU ZAPEWNIENIA DORADZTWA W ZAKRESIE WYMOGÓW PRAWNYCH I DZIAŁALNOŚCI ZWIĄZANYCH Z INNOWACJĄ	53
5	OCENA SPEŁNIENIA WARUNKOWOŚCI EX-ANTE	58
5.1	IDENTYFIKACJA ODPOWIEDNIICH UWARUNKOWAŃ EX-ANTE I OCENA ICH SPEŁNIENIA (UWARUNKOWANIA ZWIĄZANE Z PRIORYTETAMI ROW I OGÓLNE)	58
5.2	OPIS DZIAŁAŃ, KTÓRE BĘDĄ PODJĘTE W CELU SPEŁNIENIA UWARUNKOWAŃ EX-ANTE, ODPOWIEDZIALNYCH INSTYTUCJI I HARMONOGRAMU DZIAŁAŃ	81
5.2.1	<i>Opis działań które będą podjęte w celu spełnienia uwarunkowań ex-ante ogólnych</i>	82
6	OPIS DZIAŁAŃ	86
6.1	OPIS WARUNKÓW OGÓLNYCH MAJĄCYCH ZASTOSOWANIE DO KILKU DZIAŁAŃ / PODDZIAŁAŃ	86
6.2	TRANSFER WIEDZY I DZIAŁALNOŚĆ INFORMACYJNA	88
6.2.1	<i>Poddziałanie: Szkolenia zawodowe i nabywanie umiejętności</i>	89
6.2.2	<i>Poddziałanie: Demonstracje i działania informacyjne</i>	91
6.3	USŁUGI DORADCZE, USŁUGI Z ZAKRESU ZARZĄDZANIA GOSPODARSTWEM ROLNYM I USŁUGI Z ZAKRESU ZASTĘPSTW	94
6.3.1	<i>Poddziałanie: Udzielanie pomocy rolnikom lub właścicielom lasów w korzystaniu z usług doradczych</i>	95
6.3.2	<i>Poddziałanie: Wsparcie szkoleń dla doradców</i>	98
6.4	SYSTEMY JAKOŚCI PRODUKTÓW ROLNYCH I ŚRODKÓW SPOŻYWCZYCH	101
6.4.1	<i>Poddziałanie: Wsparcie dla nowych uczestników systemów jakości żywności</i>	101
6.4.2	<i>Poddziałanie: Wsparcie na przeprowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych</i>	102
6.5	INWESTYCJE W ŚRODKI TRWAŁE	105
6.5.1	<i>Poddziałanie: Pomoc na inwestycje w gospodarstwach rolnych (Modernizacja gospodarstw rolnych)</i>	106
6.5.2	<i>Poddziałanie: Pomoc na inwestycje w przetwórstwo/marketing i rozwój produktów rolnych (Przetwórstwo i marketing produktów rolnych)</i>	110

6.5.3	<i>Poddziałanie: Scalanie gruntów</i>	113
6.6	PRZYWRACANIE POTENCJAŁU PRODUKCJI ROLNEJ ZNISZCZONEGO W WYNIKU KLĘSK ŻYWIOŁOWYCH I KATASTROF ORAZ WPROWADZANIE ODPOWIEDNIH ŚRODKÓW ZAPOBIEGAWCZYCH.....	117
6.6.1	<i>Poddziałanie: Wsparcie inwestycji w środki zapobiegawcze, których celem jest ograniczanie skutków prawdopodobnych klęsk żywiołowych, niekorzystnych zjawisk klimatycznych i katastrof</i>	117
6.6.2	<i>Poddziałanie: Wsparcie inwestycji w odtwarzanie gruntów rolnych i przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych, niekorzystnych zjawisk klimatycznych i katastrof.</i>	119
6.7	ROZWÓJ GOSPODARSTW I DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ	122
6.7.1	<i>Poddziałanie: Pomoc na rozpoczęcie działalności gospodarczej na rzecz młodych rolników (Premie dla młodych rolników)</i>	122
6.7.2	<i>Poddziałanie: Pomoc na rozpoczęcie działalności gospodarczej na rzecz działalności pozarolniczej na obszarach wiejskich (Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej)</i>	125
6.7.3	<i>Poddziałanie: Pomoc na rozpoczęcie działalności gospodarczej na rzecz rozwoju małych gospodarstw (Restrukturyzacja małych gospodarstw)</i>	126
6.7.4	<i>Poddziałanie: Rozwój przedsiębiorczości – rozwój usług rolniczych</i>	128
6.8	PODSTAWOWE USŁUGI I ODNOWA MIEJSCOWOŚCI NA OBSZARACH WIEJSKICH	134
6.8.1	<i>Poddziałanie: Badania i inwestycje związane z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej</i>	134
6.8.2	<i>Poddziałanie: Inwestycje w tworzenie, ulepszanie lub rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji i kultury oraz powiązanej infrastruktury</i>	136
6.9	INWESTYCJE W ROZWÓJ OBSZARÓW LEŚNYCH I POPRAWĘ ŻYWOTNOŚCI LASÓW	140
6.9.1	<i>Poddziałanie: Zalesianie i tworzenie terenów zalesionych</i>	141
6.10	TWORZENIE GRUP I ORGANIZACJI PRODUCENTÓW	144
6.10.1	<i>Poddziałanie: Tworzenie grup i organizacji producentów w sektorze rolnym i leśnym.</i>	144
6.11	DZIAŁANIE ROLNO-ŚRODOWISKOWO-KLIMATYCZNE	148
6.11.1	<i>Poddziałanie: Płatności w ramach zobowiązań rolno-środowiskowo-klimatycznych</i>	150
6.11.2	<i>Poddziałanie: Wsparcie ochrony i zrównoważonego użytkowania oraz rozwoju zasobów genetycznych w rolnictwie</i>	159
6.12	ROLNICTWO EKOLOGICZNE	164
6.12.1	<i>Poddziałanie: Płatności w okresie konwersji na rolnictwo ekologiczne</i>	166
6.12.2	<i>Poddziałanie: Płatności w celu utrzymania rolnictwa ekologicznego</i>	168
6.13	PŁATNOŚCI DLA OBSZARÓW Z OGRANICZENIAMI NATURALNYMI LUB INNYMI SZCZEGÓLNYMI OGRANICZENIAM	171
6.14	WSPÓŁPRACA	175
6.14.1	<i>Poddziałanie: Wsparcie na rzecz rozwoju nowych produktów, praktyk, procesów i technologii w sektorze rolno-spożywczym poprzez współpracę w ramach grup operacyjnych na rzecz innowacji (EPI)</i>	177
6.15	LEADER.....	181
6.15.1	<i>Poddziałanie Wsparcie przygotowawcze</i>	184
6.15.2	<i>Poddziałanie Realizacja operacji w ramach lokalnych strategii rozwoju</i>	185
6.15.3	<i>Poddziałanie: Wdrażanie projektów współpracy</i>	190
6.15.4	<i>Poddziałanie: Koszty bieżące</i>	192
6.15.5	<i>Poddziałanie: Aktywizacja</i>	193
7	PLAN EWALUACJI	198

7.1	CELE I PRZEZNACZENIE	198
7.2	ZARZĄDZANIE I KOORDYNACJA	198
7.3	PLANOWANE BADANIA.....	200
7.4	ŹRÓDŁA DANYCH	202
7.5	HARMONOGRAM	203
7.6	KOMUNIKACJA	204
7.7	ZASOBY	205
8	PLAN FINANSOWY	207
9	PLAN WSKAŹNIKÓW	208
9.1	PRIORYTET 1.	208
9.2	PRIORYTET 2.	210
9.3	PRIORYTET 3.	212
9.4	PRIORYTET 4.	214
9.5	PRIORYTET 5.	216
9.6	PRIORYTET 6.	217
10	ELEMENTY WYMAGANE W ODNIESIENIU DO POMOCY PUBLICZNEJ	220
11	INFORMACJA NA TEMAT KOMPLEMENTARNOŚCI	221
11.1	KOMPLEMENTARNOŚĆ Z INNYMI INSTRUMENTAMI UE, W SZCZEGÓLNOŚCI Z FUNDUSZAMI EFSI ORAZ INNYMI INSTRUMENTAMI WPR.....	221
11.2	KOMPLEMENTARNOŚĆ Z INNYMI INSTRUMENTAMI FINANSOWYMI UE.....	223
12	ROZWIĄZANIA DOTYCZĄCE WDRAŻANIA PROGRAMU	226
12.1	WYZNACZENIE WSZYSTKICH ISTOTNYCH INSTYTUCJI ORAZ OPIS STRUKTURY ZARZĄDZANIA I KONTROLI ..	226
12.1.1	<i>Wyznaczenie istotnych instytucji, o których mowa w art. 65 ust. 2 rozporządzenia EFRROW 226</i>	
12.1.2	<i>Opis struktury zarządzania i kontroli .....</i>	<i>226</i>
12.2	PRZEWIDYWANY SKŁAD KOMITETU MONITORUJĄCEGO.....	228
12.3	MECHANIZMY W ZAKRESIE ROZPOWSZECZNIANIA INFORMACJI	228
12.4	DZIAŁANIA ZMIERZAJĄCE DO ZMNIEJSZENIA OCIAŻEŃ ADMINISTRACYJNYCH DLA BENEFICJENTÓW	230
12.5	POMOC TECHNICZNA	232
13	DZIAŁANIA PODEJMOWANE W CELU ZAANGAŻOWANIA PARTNERÓW	236
14	KRAJOWA SIĘĆ OBSZARÓW WIEJSKICH.....	240
14.1	TWORZENIE KRAJOWEJ SIĘCI OBSZARÓW WIEJSKICH.	240
14.2	STRUKTURA ORGANIZACYJNA KSOW, SPOSÓB WŁĄCZENIA PARTNERÓW W DZIAŁANIA SIĘCI ORAZ SPOSÓB UŁATWIANIA TWORZENIA SIĘCI KONTAKTÓW POMIĘDZY PARTNERAMI.....	240
14.3	ZADANIA SIĘCI	243
14.4	ZASOBY DOSTĘPNE W CELU UTWORZENIA I FUNKCJONOWANIA KSOW	244
15	POSTANOWIENIA PRZEJŚCIOWE	246
15.1	TABELA ZOBOWIĄZAŃ Z POPRZEDNICH OKRESÓW PROGRAMOWANIA	246
16	ZAŁĄCZNIKI	247

1 OPIS TERYTORIUM

1.1 Obszar geograficzny objęty Programem

Polska zajmuje 312,7 tys. km², co stanowi ok. 7,1% ogólnej powierzchni krajów UE. Podzielona jest na 16 województw, 314 powiatów, 65 miast na prawach powiatów oraz 2 479 gmin. Jednostkami pomocniczymi w gminach są m.in. sołectwa, których jest ponad 40 tysięcy. Liczba ludności w Polsce wynosi 38,5 mln osób, w tym w miastach 23,4 mln, a na obszarach wiejskich 15,1 mln osób. Obszary wiejskie w Polsce stanowią 93,1%, które zamieszkuje 39,2% ludności ogółem.

Średnia gęstość zaludnienia wynosi 123,2 osoby/km², przy czym w miastach wskaźnik ten wynosi 1 084,7 osoby/km², a na obszarach wiejskich – 51,9 osoby/km². Polska wieś charakteryzuje się rozproszoną siecią osadniczą, która liczy ok. 52,5 tys. miejscowości wiejskich, w tym 43 tys. wsi.

1.2 Klasyfikacja regionów

W Polsce od 2014 występują dwie kategorie regionów (poziom NUTS 2): Mazowsze jako region który po raz pierwszy przekroczył poziom 90% poziomu PKB na mieszkańca w relacji do średniej unijnej oraz pozostałych 15 województw jako regiony słabiej rozwinięte (poniżej 75% poziomu PKB na mieszkańca w relacji do średniej unijnej).

2 EWALUACJA EX-ANTE

2.1 Opis procesu ewaluacji ex-ante

Proces ewaluacji ex-ante ma charakter partycypacyjny. Ewaluacja prowadzona jest równoległe z procesem programowania. Ewaluator współpracuje i na bieżąco dokonuje analizy i oceny projektowanego programu.

W całym okresie realizacji oceny Wykonawca jest zobowiązany do ścisłej współpracy z Zamawiającym, w tym w szczególności do:

1. Dokonywania bieżącej oceny poszczególnych elementów przygotowywanego projektu Programu oraz formułowania opinii, zaleceń, wniosków i rekomendacji lub alternatywnych rozwiązań. Stanowiska te obejmują przede wszystkim zalecenia w zakresie uzupełnienia, modyfikacji lub zmiany przygotowywanego dokumentu.
2. Uczestniczenia członków zespołu badawczego w organizowanych dyskusjach i spotkaniach dotyczących opracowania PROW 2014-2020. Ewaluatorzy uczestniczą m.in. we wszystkich posiedzeniach Zespołu - Grupy roboczej wspierającej prace nad przygotowaniem Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz funkcjonujących w ramach zespołu grup tematycznych.
3. Ścisłej współpracy z Wykonawcą Oceny Oddziaływania na Środowisko PROW 2014-2020.
4. Prezentacji wyników oceny ex-ante na otwartych spotkaniach. Wykonawca prezentował wyniki oceny na posiedzeniach Zespołu - Grupy roboczej wspierającej prace nad przygotowaniem Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

3 ANALIZA SWOT I IDENTYFIKACJA POTRZEB

3.1 Analiza SWOT

3.1.1 Opis ogólny oparty na wspólnych i specyficznych wskaźnikach kontekstu oraz na informacji jakościowej

Potencjał i wyniki w sektorach rolnym, leśnym i żywnościowym

W latach 2002-2012 użytki rolne stanowiły około 60%, zaś grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione około 30% całkowitej powierzchni Polski. Grunty klas najlepszych I-III stanowiły około 25% krajowych użytków rolnych. Na zbliżonym poziomie kształtował się areał łąk i pastwisk, stanowiąc łącznie około 21% użytków rolnych.¹ Areał użytków rolnych w dobrej kulturze w latach 2007-2012 zmniejszył się o 6,1% i wynosił 14,5 mln ha, a ich udział w powierzchni użytków rolnych ogółem, zwiększył się o 0,9 p.p. do 96,5%. W 2010 r. powierzchnię użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej posiadało 98,9% gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą.

W 2011 r. spośród 15,6 mln pracujących ogółem, 38,7% pracowało na wsi, a liczba pracujących w sektorze rolniczym ogółem wyniosła prawie 2 mln osób (tj. 12,9% ogółu pracujących).² Spośród pracujących w rolnictwie indywidualnym, prawie 98% stanowiły osoby pracujące w swoim rodzinnym gospodarstwie rolnym, pozostałe 2% stanowili stali pracownicy najemni, stosunkowo licznie występujący w grupie gospodarstw 50 ha i większych. Dla około 88% pracujących w swoim gospodarstwie było to jedyne źródło dochodu.³ Pracujący w polskim rolnictwie stanowili 1/5 ogółu pracujących w unijnym rolnictwie. W 2010 r. wśród właścicieli gospodarstw 15% stanowiły osoby w wieku do 35 lat. Zarządzały one 16% krajowego areału użytków rolnych i 14% gospodarstw bez użytków rolnych, generując łącznie 17% krajowej produkcji rolnej. W kraju, ta grupa wiekowa uzyskiwała lepsze wyniki produkcyjne, niż pozostałe, zwłaszcza niż osoby powyżej 65 r. życia.

W latach 2002-2010 liczba gospodarstw rolnych ogółem⁴ w Polsce zmniejszyła się o 22,4% do 2,28 mln.⁵ Nie wszystkie gospodarstwa rolne prowadziły w tym czasie działalność rolniczą. Zasadniczym problemem polskiego rolnictwa jest rozdrobnienie gospodarstw oraz niekorzystny rozłóg użytkowanych gruntów, ograniczający efektywność ponoszonych kosztów produkcji i pozycję konkurencyjną gospodarstw. W strukturze 1,5 mln gospodarstw rolnych w Polsce prowadzących działalność rolniczą w 2010 roku⁶ ok. 50% stanowiły

¹ Stan geodezyjny i kierunki wykorzystania powierzchni kraju. Rocznik statystyczny rolnictwa 2011. GUS.

² Bank Danych Lokalnych GUS na podstawie BAEL, na 31.05.2013 r.

³ Powszechny Spis Rolny 2010 GUS.

⁴ Dane GUS. Łącznie gospodarstwa rolne posiadające i nie posiadające użytki rolne.

⁵ W 2011 roku liczba gospodarstw rolnych ogółem wyniosła 2,25 mln i była o 1,1% mniejsza niż w 2010 roku.

⁶ Eurostat.

gospodarstwa o powierzchni do 5 ha i o standardowej produkcji do 4 tys. euro. Niski wkład małych gospodarstw rolnych w produkcję rolniczą nie wykluczał jednak, pełnienia przez nie istotnych funkcji w wymiarze społecznym, ekonomicznym czy środowiskowym. Małe gospodarstwa o areale do 5 ha dominowały w województwach małopolskim, podkarpackim oraz świętokrzyskim, zaś największy odsetek gospodarstw o powierzchni powyżej 100 ha odnotowano w województwie zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim i pomorskim. W województwach lubuskim, opolskim, dolnośląskim, kujawsko-pomorskim i wielkopolskim znajdowało się wiele gospodarstw o dużym potencjale użytków rolnych (50-100 ha).

Zmiany relacji cen produktów rolnych i środków do produkcji wyznaczających jej opłacalność, wobec dużej konkurencji na rynku, przyczyniły się do specjalizacji gospodarstw rolnych w kierunku produkcji o mniejszych nakładach pracy i kapitału. W 2010 r. 754 tys. gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą⁷ specjalizowało się w uprawach polowych (zboża, okopowe, strączkowe, przemysłowe). Było to o prawie 9% więcej w stosunku do 2005 r.

Wartość aktywów ogółem czy kapitału własnego w gospodarstwach rolnych w Polsce, pomimo tendencji wzrostowej, kształtowała się na jednym z najniższych poziomów w porównaniu do krajów Unii Europejskiej. Na niskim poziomie kształtowały się inwestycje, a także przepływy pieniężne, obrazujące zdolność gospodarstw rolnych do samofinansowania i tworzenia oszczędności w ramach działalności operacyjnej. O dużych potrzebach inwestycyjnych, związanych z odnową środków technicznych wykorzystywanych w procesach produkcyjnych, świadczy natomiast zużycie przeciętnie w rolnictwie na poziomie 76,7%.⁸ Zużycie środków trwałych, określone wyłącznie w gospodarstwach indywidualnych, jest jeszcze wyższe i wynosi 77,5%. Słabsze niż w Unii Europejskiej jakościowe wyposażenie techniczne rekompensowane było wyższymi nakładami pracy, co przekładało się na niższe dochody i ograniczone możliwości ekspansji lub wręcz redukcję dużej części polskich gospodarstw rolnych.

W latach 2005-2011 wartość produkcji roślinnej w Polsce wzrosła o 83% do 56,3 mld zł, a wartość produkcji zwierzęcej wzrosła o 46% do 47,4 mld zł. Udział towarowej produkcji rolniczej w produkcji globalnej zwiększył się z 68% do 73%. W strukturze wartości produkcji towarowej dominowała produkcja zwierzęca, choć jej udział w analizowanym okresie zmniejszył się o 6 p.p. do 55%. W produkcji zwierzęcej dominującym kierunkiem była produkcja żywca wieprzowego oraz mleka, jednak ich znaczenie uległo osłabieniu (o 8 p.p. do 56%), głównie na rzecz wzrostu produkcji żywca drobiowego (o 5 p.p. do 22%). Produkcję sektora rolnego w Polsce cechował trend wzrostowy, ale jej udział w PKB ulegał zmniejszeniu. Pomimo wzrostu wartości dodanej brutto polskiego sektora rolnego (obejmującego rolnictwo, leśnictwo i rybactwo) jej wkład w krajową gospodarkę w 2011 r. kształtował się na poziomie 4,0% wobec 4,6% z roku 2005.

Wartość produkcji wytworzonej w przeciętnym gospodarstwie rolnym w Polsce, znajdującym się w polu obserwacji FADN w latach 2004-2011, utrzymywała się prawie w całym okresie na dość zbliżonym poziomie, natomiast koszty produkcji systematycznie rosły. Wyższe koszty wynikały przede wszystkim z drożących czynników produkcji. W wyniku tego, dochód

---

⁷ Eurostat.

⁸ Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2011, s. 122

z gospodarstwa rolnego (liczony bez dopłat) systematycznie zmniejszał się. Gospodarstwa rolne w ramach FADN w Polsce były silnie zróżnicowane, a statystyczne gospodarstwo w Polsce należało do najmniejszych w UE. Jego średnia wielkość ekonomiczna w latach 2005-2009 wyniosła 10 ESU (ok. 12 tys. euro) i była trzykrotnie mniejsza niż przeciętnie gospodarstwo w UE. Areał użytków rolnych oraz liczba utrzymywanych zwierząt w gospodarstwie kształtowała się na dwukrotnie niższym poziomie niż średnio dla UE. Pod względem wartości produkcji na 1 ha, statystyczne towarowe gospodarstwo rolne plasowało się w połowie klasyfikacji gospodarstw. W państwach UE, np. Austrii i Słowacji, duży odsetek dochodów stanowiły dochody uzyskiwane z działalności pozarolniczej (np. usługi dla rolnictwa, czy agroturystyka) – odpowiednio 21% i 16%, podczas gdy w Polsce było to jedynie 1%.

Ze względu na dużą liczbę gospodarstw rolnych i rozdrobnienie struktury agrarnej, statystyczne gospodarstwo rolne w Polsce prowadzące działalność rolniczą w 2010 r. wygenerowało produkcję na poziomie 12,6 tys. euro, tj. 50% średniej dla Unii Europejskiej.⁹ W przeliczeniu na 1 ha wyniosła ona 1,3 tys. euro, tj. 74%, a na 1 pracującego (AWU¹⁰) 10 tys. euro, tj. 32% przeciętnej wartości. Produkcja rolna jedynie w gospodarstwach o areale powyżej 100 ha kształtowała się na poziomie wyższym aniżeli w przeciętnie w UE, była zbliżona do wartości średniej w przeliczeniu na 1 ha UAA, ale znacznie niższa niż przeciętnie w UE, w odniesieniu do 1 AWU.

Pomimo notowanego wzrostu efektywności pracy w rolnictwie, , była ona nadal 2-3 –krotnie mniejsza niż ogółem w Unii Europejskiej. Rozdrobnieniu struktury agrarnej towarzyszył niski poziom integracji poziomej rolników, jak i integracji pionowej producentów rolnych z odbiorcami, do czego przyczyniła się likwidacja struktur spółdzielczych, która nastąpiła w okresie transformacji gospodarczej Polski. W 2012 r. funkcjonowało 1000 grup producentów rolnych, z czego ok. 80% powstało w latach 2007-2012. Ponadto, w sektorze owocowo-warzywnym funkcjonowało 236 wstępnie uznanych grup producentów oraz 58 uznanych organizacji producentów owoców i warzyw. Biorąc pod uwagę liczbę członków grup, jedynie ok. 2% polskich rolników było zrzeszonych, a wartość produktów sprzedanych w ramach GPR w 2011 stanowiła ok. 5% wartości towarowej produkcji rolniczej z 2010 r.

Sektor spożywczy, handel i konsumpcja żywności

Pod względem liczby podmiotów produkujących art. spożywcze Polska plasowała się w 2010 r. na 5. miejscu w UE. Udział wartości produkcji artykułów spożywczych w produkcji przemysłu przetwórczego wynosił w Polsce 16%. Jednak efektywność produkcji, mierzona np. wartością dodaną brutto na jednego zatrudnionego, była relatywnie niska i plasowała polski przemysł spożywczy dopiero na 17 miejscu w UE.¹¹

⁹ Eurostat. Dane odnoszą się do 1,5 mln gospodarstw prowadzących działalność rolniczą (łącznie o areale powyżej 1 ha oraz bez użytków rolnych) – obok Rumunii i Włoch było to najwięcej w Unii Europejskiej.

¹⁰ uwzględniono siłę roboczą zatrudnioną bezpośrednio przez gospodarstwo – w 2010 r. w Polsce wyniosła ona prawie 1,9 mln AWU.

¹¹ Eurostat. Bez Grecji i Luksemburga.

Według GUS, w 2012 r. zarejestrowanych było 34,3 tys. podmiotów przetwórstwa spożywczego. W 2011 r. działalność gospodarczą prowadziło 6 150 podmiotów z liczbą pracujących powyżej 9 osób (41% ogółu). 77% całkowitej wartości sprzedaży żywności pochodziło od 4% dużych podmiotów o rocznej sprzedaży powyżej 40 mln zł.

Sytuacja w sektorze spożywczym była ściśle powiązana z wynikami handlu oraz poziomem krajowej konsumpcji. Na tle handlu ogółem¹² w Polsce w latach 2005-2011, import i eksport żywności charakteryzował się większą dynamiką wzrostu oraz dodatnim saldem. W analizowanym okresie eksport żywności podwoił się i wynosił 52 mld zł. Jednocześnie import wzrósł o 14 mld, do wartości 41 mld zł. Dodatkowo saldo zwiększyło się o 44%. W polskim imporcie dominowały produkty z innych stref klimatycznych, niemniej w przypadku niektórych produktów z naszej strefy klimatycznej obserwowano wzmożony import. Dotyczyło to w szczególności rosnącego importu żywca wieprzowego, który obecnie ogranicza skalę krajowego chowu tych zwierząt.

W Polsce w latach 2005-2011 realny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym wzrósł o 35%, do 1 027 zł. Wzrost dochodów przełożył się na wzrost wielkości spożycia art. spożywczych a ich udział w konsumpcji ogółem zmniejszył się o 3 p.p. do 18%. W latach 2005-2011 indywidualne spożycie żywności i napojów bezalkoholowych w Polsce wzrosło o 35%. Wzrosło zainteresowanie konsumentów produktami wysokojakościowymi, jednak poziom rozpoznawalności produktów uczestniczących we wspieranych systemach jakości żywności pozostaje niski, co ogranicza możliwość uzyskania wyższych dochodów przez producentów tych produktów¹³ i wpływa na utrzymanie ich niskiego popytu i niskiej podaży. W systemach wspólnotowych (Rejestr Chronionych Nazw Pochodzenia i Chronionych Oznaczeń Geograficznych lub Rejestr Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności) zarejestrowano dotychczas 36 polskich produktów (zaledwie 3,2% liczby zarejestrowanych).

Kluczem do osiągnięcia konkurencyjnej produkcji żywności jest innowacyjność. Według OECD wskaźnikami związanymi z innowacyjnością sektora rolnego są wskaźniki wydajności. O potencjale innowacji może decydować m.in. dostęp do Internetu oraz wiek i wykształcenie osób zamieszkujących obszary wiejskie. Pomimo wzrostu produktywności ziemi w Polsce o ponad 60% (w latach 2000-2008) pozostaje ona znacznie niższa niż w innych krajach UE¹⁴, również udział nakładów brutto na środki trwałe w WDB w polskim rolnictwie był o 64% (2008 r.) niższy niż średnio w UE. Pomimo znacznego wzrostu pokrycia obszarów wiejskich siecią szerokopasmowego Internetu w latach 2008-2010 (wzrost o prawie 16 p.p.), dostęp do Internetu na wsi należy uznać za niewystarczający. Jednym z czynników wymuszających innowacyjność w rolnictwie jest innowacyjność przemysłu spożywczego. Jej poziom w Polsce jest dość niski, o czym świadczy m.in. niewielki udział nakładów na działalność innowacyjną, małe zainteresowanie generowaniem lub nabywaniem nowej

---

¹² Wg nomenklatury SITC.

¹³ wyniki badań w Ocena Średniookresowa PROW 2007-2013

¹⁴ Rural Development in the European Union. Statistical and Economic Information. EC, 2011

wiedzy oraz niski poziom nowych wyrobów w produkcji sprzedanej. Krajowe zaplecze naukowo-badawcze w dziedzinie nauk rolniczych dysponuje znaczącym potencjałem, jednak struktura organizacyjna oraz przyjęte zasady finansowania badań naukowych nie łagodzą istniejących barier wdrażania rozwiązań innowacyjnych. Udział wydatków na badania w PKB na poziomie ok. 1% plasuje Polskę wśród krajów o najniższych nakładach na działalność badawczo-rozwojową. Niewystarczające są powiązania między sektorem nauki a rolnictwem. Krajową sieć ośrodków doradztwa rolniczego, z dużym kapitałem ludzkim, cechują niewystarczające więzi z placówkami naukowymi.

Środowisko na obszarach wiejskich

Ze względu na położenie geograficzne i brak barier dzielących kraj od reszty kontynentu, przyroda Polska łączy w sobie cechy przyrody całej Europy, a równoleżnikowy wzrost wysokości nad poziomem morza wpływa na zmianę kształtu krajobrazu i szaty roślinnej w linii północ-południe. Przez Polskę przebiegają trasy migracyjne zwierząt a przewaga terenów nizinnych i układ wiatrów wpływają na ewentualną możliwość migracji nasion i zarodników. Nachylenie w kierunku północnozachodnim kształtuje kierunek spływu wód oraz możliwość ewentualnego transportu ich zanieczyszczeń. Kluczowym wskaźnikiem obrazującym środowisko naturalne w Polsce jest struktura użytkowanej powierzchni kraju – ponad 62% stanowią użytki rolne, zaś na drugim miejscu plasują się lasy – 30,1%.

Stan różnorodności biologicznej i zapobieganie jego spadkowi jest jednym z głównych wyzwań w dobie niespotykanego dotąd wymierania gatunków na świecie. Szacuje się, iż w Polsce istnieje ok. 70 tys. gatunków, w tym ok. 2,7 tys. roślin naczyniowych oraz 33-45 tys. zwierząt. Wskaźnik FBI, pomimo wahań w latach 2000-2008 utrzymuje się na poziomie z r. 2000. Powierzchnia leśna przypadająca na 1 mieszkańca Polski wynosiła 0,24 ha i był to jeden z najniższych wskaźników w regionie środkowoeuropejskim. Prowadzone projekty zalesiania gleb najłagodniejszych klas bonitacyjnych przyczyniają się do wzrostu powierzchni lasów, powstawania korytarzy ekologicznych, czy regulacji stosunków wilgotnościowych a zarazem stają się miejscem naturalnej sukcesji dzikiej roślinności i zwierzyny. W latach 2000-2005 tempo zalesień w Polsce wynosiło ok. 28 tys. ha/rok (tj. ok. 0,31%), a w latach 2005-2010 ok. 24 tys. ha rocznie (tj. 0,26%). Nie mniej istotne jest prowadzenie działań w zakresie ochrony istniejących przyrodniczo cennych siedlisk oraz dbałość o zachowanie zagrożonych gatunków. Poza dbałością o zachowanie różnorodności biologicznej przyrody dzikiej jako istotne należy wskazać wysiłki podejmowane w celu zachowania rodzimych ras i odmian roślin i zwierząt użytkowych. W Polsce objętych ochroną zasobów genetycznych jest ok. 70 ras i odmian zwierząt gospodarskich i ryb oraz ok. 30 dawnych odmian jabłoni i grusz. Rozdrobnienie struktury agrarnej polskiego rolnictwa przyczyniło się również do zachowania wielu tradycyjnych odmian roślin uprawnych. Na stan zachowania ekosystemów wpływ ma też poziom intensyfikacji prowadzonej działalności gospodarczej. W 2007 r. zaledwie 17,8% polskich gospodarstw oceniono jako wysoce intensywne.

Poziom intensywności prowadzonej gospodarki przekłada się również na stan czystości gleb i wód. Polska położona jest w obszarze niekorzystnych warunków hydrologicznych a część kraju charakteryzuje się ujemnym bilansem wodnym. W 2011 r. suma opadów wynosiła dla całego obszaru kraju 216,5 km³, zaś zasoby eksploatacyjne wód podziemnych w 2011 r.

szacowano na 17 276,7 hm³/rok¹⁵. Odpływ wód powierzchniowych ogółem wyniósł 76,6 km³ (2011), podczas gdy pobór wód na potrzeby gospodarki narodowej i ludności 11 152,2 hm³ (z czego 9461,6 hm³ stanowiły wody powierzchniowe a 1 628,5 hm³ wody podziemne). W Polsce w 2007 r. nawadniano ok. 72 tys. ha tj. ok. 0,5% UR16. Na cele nawodnień rolniczych w 2011 r. pobrano 1 111,2 hm³. Rolnictwo polskie w opisanych warunkach zmagać się musi z problemem małych zasobów wodnych oraz powiązaniem z tym stopowieniem a także z ograniczeniami wynikającymi z brakiem dostępu do wystarczającej infrastruktury wodociągowo-kanalizacyjnej - woda w środowisku wiejskim pełni nie tylko funkcje intensyfikujące produkcję rolniczą, lecz stanowi również o standardzie życia ludności. Wadliwe stosunki wodno-powietrzne gruntów decydują niejednokrotnie o konieczności zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej na danym terenie. Racjonalnie prowadzone zabiegi uprawne, w tym optymalizacja gospodarowania nawozami i środkami ochrony, czy dobór terminów utrzymania okrywy roślinnej gruntu, przyczyniają się do zachowania jakości zasobów wodnych, a także zapobiegają degradacji gleb. Podstawowym wskaźnikiem jakości gleb decydującym o ich właściwościach fizykochemicznych jest zawartość próchnicy stabilizująca ich strukturę, zmniejszająca podatność na zagęszczenie oraz degradację w wyniku erozji wodnej i wietrznej¹⁷. W Polsce 60% gleb sklasyfikowano w przedziale średniej zawartości próchnicy (1-2% s.m.). Z przyczyn naturalnych oraz zaniedbań w wapnowaniu, niejednokrotnie są to gleby zakwaszone (średnia wartość pH 5,48 przy medianie równej 5,38), co przyczynia się do małej dostępności dostarczanych roślinom w nawozach składników mineralnych i sprzyja akumulacji metali ciężkich. Erozja jest naturalną przyczyną degradacji gleb i jedną z częściej występujących form degradacji gleby w Europie. W Polsce z racji silnego urzeźbienia lub pokrywy glebowej podatnej na zmywanie, około 28% gruntów rolnych i leśnych jest zagrożone erozją wodną. Poza erozją wodną ok. 11% powierzchni Polski jest zagrożone erozją wietrzną, o natężeniu średnim i silnym.¹⁸

Stosowanie dobrej praktyki rolniczej w tym racjonalne gospodarowanie zasobami glebowymi i wodnymi przyczynia się do redukcji emitowanych zanieczyszczeń, co wpływa na stan czystości powietrza, w tym emisji gazów cieplarnianych, ograniczając niekorzystny wpływ rolnictwa na zmiany klimatyczne. Optymalizacja zabiegów i dobór systemów gospodarowania (ekstensyfikacja) wpływają również na zmniejszenie energochłonności.

Polska, mimo położenia w strefie klimatu umiarkowanego, jest narażona na wiele zagrożeń naturalnych, które mogą przybierać formę kataklizmu. Zagrożeniami powodującymi największe straty są powódź, a następnie wichury i trąby powietrzne.¹⁹ Oferta ubezpieczeniowa dla branży rolniczej obejmuje ubezpieczenia obowiązkowe: OC z tytułu posiadania gospodarstwa rolnego, budynków w gospodarstwach rolnych od ognia, dotowane ubezpieczenie upraw i zwierząt gospodarskich, a także ubezpieczenia dobrowolne: mienia w gospodarstwach, upraw rolniczych, zwierząt. Jednakże ubezpieczenia rolne w Polsce nie są wystarczająco powszechne. Powierzchnia ubezpieczonych upraw sięga ok. 30%, natomiast

¹⁵ PIG za GUS.

¹⁶ Rural Development in the European Union Statistical and Economic Information, Report 2011, European Union, Directorate-General for Agriculture and Rural Development. December 2011.

¹⁷ Monitoring Chemizmu Gleb Ornych Polski.

¹⁸ Duer I.: Ochrona gleb i wód, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju wsi, Warszawa 2009, str. 13 i 15.

¹⁹ ZAGROŻENIA OKRESOWE WYSTĘPUJĄCE W POLSCE, Rządowe Centrum Bezpieczeństwa-Wydział Analiz, styczeń 2013;

spośród ubezpieczanych ryzyk największą popularnością w ubezpieczeniach dotowanych cieszą się: ryzyko szkód w wyniku gradu (53% ubezpieczanych ryzyk w 2011 r.), a następnie przymrozków wiosennych (22%) i ujemnych skutków przezimowania (17%)²⁰.

Spoleczno-ekonomiczna charakterystyka obszarów wiejskich

Na obszarach wiejskich w 2011 r. występowało 4,4 mln spośród 13,6 mln ogółu gospodarstw domowych.²¹ Gros gospodarstw domowych związanych było z gospodarstwem rolnym. Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym na wsi wyniosła 3,40 (wobec 2,82 ogółem w kraju).²² Struktura wiekowa ludności wiejskiej jest korzystniejsza niż w miastach. Dodatnie saldo migracji notowane było głównie na obszarach sąsiadujących z miastami, podczas gdy obszary peryferyjne wyludniały się. Jako czynnik zmniejszający liczbę ludności wiejskiej w dużej mierze działały migracje zagraniczne.

Ocena kapitału ludzkiego, w 2011 r. wskazuje na prawie o połowę większy odsetek ludności z wykształceniem wyższym, średnim zawodowym i ogólnokształcącym oraz policealnym w mieście niż na wsi. Na wsi pracujący i bezrobotni posiadali głównie wykształcenie zasadnicze zawodowe oraz policealne i średnie zawodowe. Na niskim poziomie, choć lepiej niż przeciętnie w UE, kształtuje się wykształcenie kierujących gospodarstwami rolnymi.²³ Mieszkańcy wsi wyróżniali się wysokim poziomem kapitału społecznego, który przejawiał się m.in. aktywnym udziałem w działaniach osi IV Leader PROW 2007-2013, która objęła swoim zasięgiem 90% kraju, a liczba działających lokalnych grup działania (LGD) w czerwcu 2012 roku wynosiła 336.

Ogólny wskaźnik aktywności zawodowej i wskaźnik zatrudnienia oraz stopa bezrobocia wskazują na nieco lepszą sytuację w miastach niż na wsi.²⁴ W 2011 r. wskaźnik aktywności zawodowej na wsi wyniósł 51,5% wobec 54,4% w miastach. Wskaźnik zatrudnienia kształtował się odpowiednio na poziomie 44,4% i 47,7%. W latach 2009-2011 wskaźnik zatrudnienia na wsi zmniejszył się z 50,8% do 50,5%, w tym wśród osób użytkujących gospodarstwo rolne, podczas gdy w miastach wzrósł z 50,2% do 50,7%.²⁵ Wśród ludności bezrolnej przeważały wzrosty, istotny spadek odnotowano jedynie w grupie młodzieży. Od kilku lat obserwowane są korzystniejsze tendencje zmian wskaźników zatrudnienia ludności bezrolnej, niż związanej z gospodarstwem rolnym. Na taki kształt statystyki obszarów wiejskich wpływać może ukryte bezrobocie oraz wyższe zagrożenie ubóstwem. Osoby z niższym wykształceniem może bowiem cechować mniejsza mobilność i gorsze dopasowanie do zmian rynku pracy, przy równoczesnej gotowości do podjęcia wszelkiej nadarzającej się pracy, nierzadko na gorszych warunkach. Dlatego prawdopodobnie, uwzględniając poszczególne poziomy wykształcenia, wskaźniki aktywności zawodowej i zatrudnienia lepiej prezentowały się wśród osób na wsi niż w miastach.

---

²⁰ wg danych MRiRW.

²¹ Gospodarstwa domowe w 2011 r. – wyniki spisu ludności i mieszkań 2011. GUS 2013.

²² Gospodarstwa domowe w 2011 r. – wyniki spisu ludności i mieszkań 2011, GUS.

²³ Pracujący w gospodarstwach rolnych. PSR 2010, GUS.

²⁴ Raport z wyników. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, GUS.

²⁵ BAEL

Aktywność zawodowa ludności w wieku 20-64 lat i wskaźnik zatrudnienia w Polsce kształtuje się na jednym z niższych poziomów w UE.²⁶

Wskaźnik bezrobocia ogółem w Polsce w latach 2002-2011 charakteryzował trend spadkowy, niemniej od rozpoczęcia kryzysu gospodarczego w 2008 roku notuje się jego wzrost. Na wysokim poziomie kształtowało się bezrobocie wśród osób w wieku do 25 lat. W 2011 roku stopa bezrobocia na wsi wyniosła 13,9% wobec 12,4% w miastach.²⁷ Wśród bezrobotnych 40% stanowili mieszkańcy obszarów wiejskich, przy czym od 2002 roku obserwuje się trend wzrostowy tego zjawiska. Tempo wzrostu liczby bezrobotnych na wsi było większe wśród ludności użytkującej gospodarstwo rolne niż wśród ludności bezrolnej. Większość bezrobotnych na wsi to osoby w bezrolnych gospodarstwach domowych – chociaż ich odsetek zmniejszył się.

Obszary przeważająco wiejskie w latach 2004-2011 wypracowały ok. 28% PKB Polski. PKB na osobę na tych obszarach w 2011 r. stanowił 49% tego wskaźnika dla obszarów przeważająco miejskich. Wartość dodana brutto na pracującego na wsi stanowiła 65% tej wartości w miastach.²⁸ Na obszarach wiejskich rośnie liczba podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON, niemniej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców jest ona niemal dwukrotnie mniejsza niż w miastach.²⁹

Na obszarach wiejskich notuje się dochody niższe niż w miastach. W latach 2006-2012 średni miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych na wsi, z niewielkimi zmianami, kształtował się na poziomie 71% dochodów uzyskiwanych w miastach.³⁰ Podobnie dochody uzyskiwane przez rolników w porównaniu do generowanych przez pracujących na własny rachunek wynosiły ok. 67%. W efekcie, mieszkańcy wsi, w tym rolnicy, obok rencistów i osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł (np. w ramach opieki społecznej), są w największym stopniu dotknięci ubóstwem. W latach 2006-2012 odsetek osób zagrożonych ubóstwem skrajnym i mieszkających na wsi kształtował się na poziomie 2-3 krotnie wyższym niż w miastach, a odsetek wśród rolników był 3-5 krotnie wyższy niż pracujących na własny rachunek.

Jedną z najpoważniejszych barier rozwoju obszarów wiejskich stanowi słabo rozwinięta infrastruktura techniczna. Wysoce niezadowolający stan lokalnej infrastruktury transportowej oraz komunikacji publicznej na tych terenach w istotny sposób ogranicza ich rozwój. Blisko 50% powierzchni dróg na wsi stanowią drogi nieutwardzone, a pozostałe wymagają modernizacji lub kapitalnych remontów³¹. Znaczna liczba gmin położona jest poza siecią kolejową lub obsługiwana jest przez szlaki o bardzo niskich parametrach technicznych, przy równoczesnym braku dostatecznej integracji poszczególnych rodzajów transportu zbiorowego. Poważnym problemem pozostaje niewydolność systemu energetycznego. Na wsi

²⁶ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

²⁷ Raport z wyników. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, GUS.

²⁸ Wg NUTS-3.

²⁹ Należy przy tym nadmienić, że gospodarstwo rolne prowadzące działalność rolniczą nie jest w Polsce prawnie ujmowane jako przedsiębiorstwo, pomimo iż spełnia warunki określone w kodeksie cywilnym.

³⁰ Jedynie w 2010 r. stanowiły one 79% dochodów w miastach.

³¹ Sytuacja ekonomiczna polskiego rolnictwa po akcesji do Unii Europejskiej (praca zespołowa pod kier. J.S. Zegara), IERiGŻ 2009.

występuje też niski poziom upowszechnienia i dostępności cenowej innowacyjnych rozwiązań w zakresie energetyki, w tym w szczególności OZE. Także infrastruktura sanitarna nie zapewnia odpowiedniej jakości życia mieszkańcom tych terenów. Infrastruktura społeczna, mająca na celu zaspokajanie potrzeb socjalnych, oświatowych, bezpieczeństwa oraz kulturowych na obszarach wiejskich, wykazuje cechy niedoinwestowania i niedostosowania do istniejących potrzeb. Niedostateczny rozwój dotyczy szczególnie placówek służby zdrowia, placówek kulturalnych, turystycznych, jak również szkół.

Bezpośrednie sąsiedztwo miast wpływa na ekspansję terenów zabudowanych na obszar użytków rolnych. Pomiedzy obszarami wiejskimi i lokalnymi ośrodkami miejskimi istnieją silne powiązania przestrzenne, które w istotnym stopniu oddziałują na kierunki rozwoju lokalnego. Duża aktywność gospodarcza obszarów sąsiadujących z miastami oraz dynamiczny rozwój budownictwa na tych terenach przekłada się na relatywnie wyższe dochody własne gmin, w porównaniu z gminami położonymi peryferyjnie. Na obszarach wiejskich peryferyjnych można zaobserwować wysoki udział gruntów rolnych, na których zaprzestano prowadzenia działalności rolniczej, a także słabszy rozwój przedsiębiorczości.

Analiza mocnych i słabych stron szans i zagrożeń

<i>Mocne strony (S)</i>	<i>Słabe strony (W)</i>
Umiejętność i determinacja młodych osób w dążeniu do zwiększania swoich umiejętności i poziomu wykształcenia	Zróżnicowany poziom wykształcenia i kwalifikacji ludności wiejskiej, w tym rolników, z dużą grupą osób o niskich kwalifikacjach i umiejętnościach.
Duża i wewnętrznie zróżnicowana grupa potencjalnych odbiorców usług szkoleniowych i doradczych, w tym rolników i uczestników łańcucha żywnościowego.	Niewystarczająca świadomość potrzeby stałego doskonalenia wiedzy i innowacyjności.
Ukształtowana grupa instytutów naukowych i ośrodków akademickich mogących przekazywać wiedzę i dostarczać nowych rozwiązań.	Niska mobilność zawodowa mieszkańców obszarów wiejskich, zróżnicowana regionalnie.
Doradztwo rolnicze, w tym publiczne, o ukształtowanej strukturze i potencjale dalszego rozwoju.	Niewystarczająca świadomość producentów rolnych dotycząca zmian klimatu.
Duże zasoby gruntów rolnych.	Niewystarczająca podaż szkoleń i dobór ich tematyki do specyficznych potrzeb różnych grup odbiorców.
Duże zasoby pracy na obszarach wiejskich.	Niedopasowanie na rynku pracy (np. między kwalifikacjami i umiejętnościami osób wchodzących na rynek pracy a podażą pracy)
Wielokierunkowość produkcji rolniczej.	Brak wykształconych mechanizmów współpracy i transferu wiedzy pomiędzy sektorem naukowym, doradztwem i rolnictwem.
Specjalizacja terytorialna produkcji	

<p>rolniczej.</p> <p>Rosnący udział osób z wykształceniem rolniczym, w tym wyższym.</p> <p>Coraz większa liczba żywotnych ekonomicznie gospodarstw zdolnych do konkurencji na rynku.</p> <p>Wysoki eksport produktów rolno-żywnościowych.</p> <p>Zaufanie konsumentów do produktów z małych gospodarstw, szczególnie oferowanych bezpośrednio przez rolnika.</p> <p>Duży i wciąż rosnący potencjał sektora przetwórstwa rolno – spożywczego będącego głównym odbiorcą produktów rolnych.</p> <p>Istnienie oferty ubezpieczeniowej dla rolnictwa.</p> <p>System kredytów preferencyjnych dla gospodarstw poszkodowanych w wyniku klęsk.</p> <p>Unikalna i dobrze zachowana różnorodność biologiczna wielu terenów rolniczych.</p> <p>Duże bogactwo gatunków flory i fauny związanych z wieloma ekosystemami zależnymi od rolnictwa.</p> <p>Duże zróżnicowanie warunków przyrodniczych i klimatycznych oraz zasobów genetycznych w rolnictwie.</p> <p>Mozaikowa struktura gruntów rolnych sprzyjająca zróżnicowaniu krajobrazu i różnorodności biologicznej.</p> <p>Znaczący udział tradycyjnych, zrównoważonych technik produkcji rolnej przyjaznych środowisku.</p> <p>Duże powierzchniowo obszary trwałych użytków zielonych pełniące funkcje wodo- i glebochronne.</p> <p>Potencjał poprawy struktury terenów</p>	<p>Niewystarczający poziom innowacyjności sektora i podaży rozwiązań innowacyjnych.</p> <p>Niskie kompetencje cyfrowe rolników.</p> <p>Występująca regionalnie duża liczba gospodarstw o małym potencjale produkcyjnym, niskiej specjalizacji i niskim uczestnictwie w rynku.</p> <p>Niska przeciętna produktywność w sektorze rolnym obniżająca jego konkurencyjność.</p> <p>Wysokie zużycie obiektów inwentarskich i wyposażenia technicznego gospodarstw rolnych.</p> <p>Relatywnie niskie wyposażenie w kapitał własny większości gospodarstw rolnych.</p> <p>Niedostosowanie skali produkcji prosiąt do zapotrzebowania na rynku krajowym.</p> <p>Wzrost średniego wieku rolników.</p> <p>Niewystarczający w skali kraju poziom zorganizowania rolników i małe zainteresowanie współpracą.</p> <p>Słaba integracja rolników z sektorem przetwórczym przejawiająca się niską ilością umów długoterminowych na dostawy surowców do produkcji i niestabilnością jakości i cen surowców do produkcji.</p> <p>Niski udział rolników w dalszych fazach łańcucha żywnościowego (ze względu na bariery natury prawnej oraz finansowej)</p> <p>Trudności ze zbytem produktów rolnych i lokalnej żywności małych gospodarstw (ze względu na słabo rozwinięte alternatywne kanały zbytu).</p> <p>Niska koncentracja podaży surowców rolnych i niewystarczające dostosowanie podaży do potrzeb przetwórstwa.</p> <p>Zbyt mały potencjał rozwojowy MŚP, słaby</p>
---	---

<p>leśnych na części obszaru kraju wynikający z możliwości zalesienia części marginalnych gruntów rolnych nieużytkowanych rolniczo i porośniętych drzewami i krzewami.</p> <p>Niskie koszty pracy i prowadzenia działalności gospodarczej.</p> <p>Coraz lepiej funkcjonujący samorząd gmin.</p> <p>Wysokie i doceniane walory kulturowe, środowiskowe i turystyczne obszarów wiejskich.</p> <p>Silne więzi społeczne w ramach społeczności lokalnych.</p> <p>Rozwijające się formy współpracy mieszkańców obszarów wiejskich.</p>	<p>dostęp do kapitału i know how.</p> <p>Niższa wydajność pracy sektora przetwórstwa w Polsce w porównaniu do krajów UE-15 i słaba innowacyjność produkcji.</p> <p>Nieliczne i mało powszechne systemy jakości.</p> <p>Mała powszechność ubezpieczeń w rolnictwie.</p> <p>Brak wiedzy oraz niewystarczające środki do ubezpieczania się od ryzyk przez rolników.</p> <p>Niekompletne dane o dochodach rolników uniemożliwiające wprowadzenie instrumentów wspierających dochody.</p> <p>Brak działań prewencyjnych i funduszy na odtwarzanie zniszczonego przez klęski majątku.</p> <p>Słaba kondycja wielu siedlisk przyrodniczych i populacji roślin i zwierząt związanych z ekosystemami zależnymi od rolnictwa i leśnictwa.</p> <p>Niedostosowanie użytkowania rolniczego na obszarach cennych siedlisk przyrodniczych.</p> <p>Brak szczegółowej inwentaryzacji zasobów przyrodniczych, w szczególności poza obszarami chronionymi oraz mała liczba planów zadań ochronnych i planów ochrony przygotowanych dla obszarów Natura 2000.</p> <p>Zmniejszenie produkcji zwierzęcej w skali kraju, w szczególności w małych gospodarstwach oraz regionalna i lokalna jej koncentracja.</p> <p>Przewaga gleb lekkich o wysokiej zawartości gruboziarnistych frakcji piasku i o niskiej zawartości próchnicy i/lub wysokim poziomie zakwaszenia –czynnik determinujący: (i) wartość rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz (ii) podatność wielu obszarów na glebową erozję wodną, wietrzną oraz suszę glebową.</p>
---	--

	<p>Specyfika położenia geograficznego skutkująca niewielkimi zasobami wodnymi, w tym czasowa i przestrzenna zmienność opadów.</p> <p>Duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych, niekorzystny rozłóg wielu z nich.</p> <p>Wysokie bezrobocie i niskie dochody ludności wiejskiej szczególnie na obszarach oddalonych od miast.</p> <p>Wysoki poziom zagrożenia ubóstwem, szczególnie na obszarach popegeerowskich i oddalonych od miast.</p> <p>Słabo rozwinięta lub niskiej jakości infrastruktura techniczna (w tym drogi) i społeczna.</p> <p>Duże zróżnicowanie regionalne i lokalne dochodów budżetowych samorządów lokalnych oraz brak prywatnego kapitału inwestycyjnego.</p> <p>Ograniczone wykorzystanie Internetu szerokopasmowego.</p>
<p><i>Szanse (O)</i></p> <p>Rosnąca podaż i zapotrzebowanie na wiedzę i innowacje w związku z wyzwaniem stojącymi przed sektorem rolnym, zwłaszcza w aspekcie jego konkurencyjności, wzmocnienia łańcucha żywnościowego oraz środowiska i klimatu.</p> <p>Wzrost kompetencji i umiejętności oraz rozwój współpracy podmiotów w łańcuchu transferu wiedzy (instytucje badawcze, edukacyjne, doradcy, odbiorcy, organizacje rolnicze, LGD, przetwórstwo i in.).</p> <p>Doskonalenie komunikacji, kanałów i narzędzi transferu wiedzy i innowacji.</p> <p>Rozwój bazy wiedzy w zakresie organizacji i funkcjonowania łańcucha żywnościowego, rozwoju innowacyjnych produktów</p>	<p><i>Zagrożenia (T)</i></p> <p>Niedostosowanie oferty sektora naukowo – badawczego i edukacyjnego do potrzeb odbiorców.</p> <p>Zbyt niski w stosunku do potrzeb poziom finansowania badań.</p> <p>System oceny pracy podmiotów naukowych nieuwzględniający zadań z zakresu transferu wiedzy.</p> <p>Zmniejszenie nakładów na innowacje w gospodarstwach rolnych i przemyśle spożywczym.</p> <p>Brak aktywności rolników we włączaniu się w projekty badawczo-rozwojowe</p> <p>Niedostosowanie mechanizmów i zakresu</p>

<p>i profesjonalnej promocji.</p> <p>Rozwój form kształcenia ustawicznego, w szczególności praktycznego.</p> <p>Wypromowanie postaw kreatywności oraz skłonności do racjonalnych inwestycji służących podejmowaniu działalności.</p> <p>Wzrost siły nabywczej konsumentów w Polsce.</p> <p>Globalny wzrost zapotrzebowania na produkty rolne.</p> <p>Dalsza koncentracja w istotnych sektorach produkcji (mleko, zboże, owoce i warzywa).</p> <p>Wsparcie inwestycyjne sektora rolnego ukierunkowane na wzmocnienie potencjału produkcyjnego gospodarstw.</p> <p>Nowe technologie poprawiające produktywność, pozytywnie wpływające na ochronę środowiska i zmiany klimatu, poprawiające jakość. Rozwiązania innowacyjne.</p> <p>Rozwój rynków niszowych oraz produktów wytwarzanych w ramach systemów jakości.</p> <p>Wzrost produkcji bydła mięsnego.</p> <p>Stale rosnące standardy produkcji w aspekcie poprawy jakości i respektowania wymogów środowiskowo-klimatycznych.</p> <p>Wzrost wykorzystania biomasy w odpowiedzi na rosnące zapotrzebowanie na energię i potrzebę ochrony klimatu.</p> <p>Konkurencyjny sektor przetwórstwa rolno – spożywczego zapewniający stabilny popyt na produkty rolne.</p> <p>Przyspieszenie restrukturyzacji sektora w</p>	<p>transferu wiedzy do potrzeb sfery rolnictwa.</p> <p>Niewystarczający poziom wiedzy i umiejętności rolników oraz innowacyjności.</p> <p>Niewystarczające kompetencje zawodowe kadr doradczych i zahamowanie wdrażania nowych rozwiązań w sektorze.</p> <p>Słaba koniunktura gospodarcza.</p> <p>Ograniczenie spożycia produktów droższych, wysokojakościowych.</p> <p>Konkurencja ze strony importowanej żywności w tym produktów o wysokiej jakości.</p> <p>Dalsza koncentracja sektora handlu.</p> <p>Przyzwyczajenie konsumentów do „szybkich” zakupów w dużych sieciach.</p> <p>Niska znajomość i zainteresowanie produktami lokalnymi i wysokojakościowymi.</p> <p>Utrata stabilnej bazy surowcowej i niewystarczająca ilość surowca w niektórych sektorach rynku.</p> <p>Bariery prawne i fiskalne ograniczające rozwój handlu i przetwórstwa rolno – spożywczego małej skali.</p> <p>Nasilenie sytuacji kryzysowych (zwłaszcza związanych ze zmianami klimatu).</p> <p>Spadek różnorodności biologicznej, szczególnie na obszarach intensywnie użytkowanych rolniczo lub porzuconych.</p> <p>Osuszanie i zanikanie podmokłych łąk, mokradeł i torfowisk, na których wykształciły się siedliska przyrodnicze półnaturalne zależne od rolnictwa.</p> <p>Przekształcenia struktury krajobrazu i niszczenie ekosystemów na skutek zmian</p>
---	--

<p>wyniku wymiany pokoleń.</p> <p>Utrzymanie korzystnej na tle UE-27 struktury wiekowej właścicieli gospodarstw rozwojowych.</p> <p>Wzrost popytu krajowego na produkty wysokojakościowe i lokalne oraz popytu zagranicznego na polskie produkty rolno-spożywcze.</p> <p>Bliższa współpraca między grupami producentów, LGD, spółdzielniami.</p> <p>Poprawa dostępu do informacji rynkowej.</p> <p>Edukacja rolników dotycząca ubezpieczeń w gospodarstwie.</p> <p>Wprowadzanie i rozpowszechnianie innowacyjnych systemów zapobiegania szkodom.</p> <p>Zachowanie cennych siedlisk przyrodniczych poprzez odpowiednie użytkowanie gruntów.</p> <p>Wkład zalesień najsłabszych gruntów rolnych w: (i) ograniczenie skutków fragmentacji kompleksów leśnych, (ii) tworzenie korytarzy ekologicznych, (iii) sekwestrację węgla, (iv) retencję wody oraz (v) ograniczenie zjawisk erozyjnych.</p> <p>Utrzymanie stref przyrodniczych stanowiących ostoję dziko żyjących zwierząt oraz tworzących pożytki dla owadów i ptaków.</p> <p>Poprawa bilansu wodnego dla celów ochrony cennych ekosystemów.</p> <p>Kształtowanie i urządzenie obszarów wiejskich zgodnie z zasadami ochrony gleb przed erozją, ograniczeniem emisji CO₂ i zachowaniem różnorodności biologicznej w procesie scalania gruntów.</p> <p>Rozwój rolnictwa przyjaznego środowisku,</p>	<p>struktury obszarowej gospodarstw oraz zmian sposobu użytkowania ziemi.</p> <p>Upraszczanie płodozmianu oraz uprawy monokulturowe (zróżnicowane regionalnie).</p> <p>Zanik rodzimych gatunków roślin uprawnych i zwierząt gospodarskich – przystosowanych do lokalnych warunków.</p> <p>Ubytek substancji organicznej na gruntach ornych, m.in. w wyniku zaniechania produkcji zwierzęcej w części gospodarstw.</p> <p>Wzrost erozji i degradacji fizycznej gleb, spływu powierzchniowego i wymywania składników mineralnych oraz zmniejszenie retencji wody glebowej, zróżnicowane terytorialnie.</p> <p>Wzrost lokalnego zanieczyszczenia wód gruntowych w wyniku nieracjonalnej działalności rolniczej.</p> <p>Zaniechanie działalności rolniczej na glebach najsłabszych o najgorszych naturalnych warunkach gospodarowania.</p> <p>Zahamowanie rozwoju rynku produktów ekologicznych przekładające się na wysokie koszty transakcyjne, wysokie marże oraz wysoką cenę produktów ekologicznych na rynku krajowym.</p> <p>Rosnące koszty wdrażania technologii ograniczających emisje w istniejących budynkach inwentarskich.</p> <p>Pogłębiające się różnice w poziomie rozwoju między miastem a wsią.</p> <p>Pogłębienie zróżnicowania rozwoju obszarów wiejskich: regionalne i wewnątrz regionalne.</p> <p>Marginalizacja obszarów wiejskich z uwagi na niedostateczne wyposażenie w infrastrukturę i braki w zakresie dostępu do usług</p>
---	---

<p>w tym rolnictwa ekologicznego i zrównoważonego.</p> <p>Wzrost zainteresowania produktami ekologicznymi zwiększający popyt na te produkty.</p> <p>Wzrost udziału produkcji OZE – możliwość wykorzystywania energii słonecznej, wiatrowej i biomasy skutkujące zmniejszeniem zapotrzebowania na nieodnawialne źródła energii.</p> <p>Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców obszarów wiejskich.</p> <p>Modernizacja gospodarstw w kierunku energooszczędnych i niskoemisyjnych technologii.</p> <p>Zwiększenie możliwości zatrudnienia poza rolnictwem w miejscu zamieszkania lub poza nim.</p> <p>Promocja obszarów wiejskich jako miejsca pracy, zamieszkania, odpoczynku.</p> <p>Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich.</p> <p>Aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich (także z grup defaworyzowanych), podniesienie ich kwalifikacji i umiejętności w zakresie działalności pozarolniczej.</p> <p>Rozwój mikro i małych przedsiębiorstw na obszarach wiejskich.</p> <p>Upowszechnienie wykorzystania Internetu w prowadzeniu działalności, pracy na odległość i jako źródła informacji.</p> <p>Rozwój mniejszych ośrodków miejskich.</p>	<p>publicznych.</p> <p>Postępująca migracja z obszarów wiejskich szczególnie kobiet, osób młodych i wysoko wykwalifikowanych.</p> <p>Zmiany struktury wiekowej ludności - wzrost udziału osób starszych.</p> <p>Spadek przedsiębiorczości i liczby miejsc pracy.</p>
---	--

Wyszczególnione w tabeli cechy obszarów wiejskich są zróżnicowane przestrzennie, generalnie największe problemy rozwojowe występują na obszarach peryferyjnych, w oddaleniu od dużych ośrodków miejskich.

3.1.2 Mocne strony

W Polsce istnieje szeroka grupa potencjalnych odbiorców usług z zakresu transferu wiedzy, w szczególności rolników, ale także innych uczestników łańcuchów żywnościowych. Grupa ta jest silnie zróżnicowana ze względu na różny poziom edukacji ogólnej i specjalistycznej, gotowość zdobywania wiedzy i zapotrzebowanie na określony rodzaj usług. Determinacja w dążeniu do podnoszenia umiejętności i poziomu wykształcenia cechuje szczególnie ludzi młodych.

Równocześnie w kraju istnieje bogate zaplecze szkolnictwa średniego i wyższego oraz instytucji naukowo-badawczych działających w obszarze rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. Funkcjonuje system doradztwa rolniczego obejmujący podmioty publiczne (podległe samorządom terytorialnym i zawodowym oraz rządowi) i prywatne. Kadra doradcza i kadra dydaktyczna szkół rolniczych są objęte doskonaleniem zawodowym. Istnieje więc baza instytucji mogących wypracowywać rozwiązania potrzebne dla rozwoju wsi i rolnictwa, transferować je do praktyki oraz upowszechniać aktualną wiedzę niezbędną w działalności gospodarczej.

Rolnictwo ma duży potencjał produkcyjny wynikający z dużych zasobów siły roboczej oraz dużych zasobów ziemi. Pozycja konkurencyjna rolnictwa wynika po części ze stosunkowo niskich kosztów produkcji, postępującej terytorialnej specjalizacji produkcji oraz koncentracji w ważnych sektorach takich jak mleko, zboża, oraz owoce i warzywa. Wyrazem tej konkurencyjności jest rosnący od 2003 r. eksport produktów rolno żywnościowych. Charakterystyczna dla struktury agrarnej jest rosnąca grupa gospodarstw żywotnych ekonomicznie i konkurencyjnych oraz malejąca, ale nadal liczna grupa gospodarstw małych i nierentownych.

Rolnictwo wytwarza szeroką gamę produktów (nie tylko żywnościowych) i ma możliwości dalszego różnicowania oraz dostosowania się do zmieniających się uwarunkowań.

Poprawie ulega struktura wykształcenia rolników, zwłaszcza prowadzących duże gospodarstwa.

Duży sektor niewielkich gospodarstw rolnych posiada potencjał do rozwoju poprzez dalszą integrację poziomą. Ich pozycja w łańcuchu żywnościowym może być wzmocniona także poprzez powstanie silniejszych powiązań gospodarstw z MŚP sektora spożywczego lub wejścia w wyższe fazy łańcucha żywnościowego. Duży sektor przetwórstwa spożywczego jest najważniejszą odbiorcą produkcji rolnej, a dalszy rozwój rolnictwa jest zależny od wzrostu potencjału tego sektora.

Konsumenci wykazują zaufanie do produktów lokalnych pochodzących z małych gospodarstw, nabywanych bezpośrednio od producenta lub na targowiskach. Poszukiwane są produkty tradycyjne i jakościowe.

Polska zaliczana jest do grupy państw europejskich o najlepiej zachowanej różnorodności biologicznej. Obszary wiejskie charakteryzują się zróżnicowaniem ekosystemów naturalnych i półnaturalnych zależnych od rolnictwa i leśnictwa. Urozmaicenie stosunków wodnych sprzyja dużej różnorodności biologicznej w Polsce. Różnorodność gatunków fauny i flory jest unikalna i dobrze zachowana, ale również zróżnicowana przestrzennie, co wynika z lokalnych warunków środowiskowych i stopnia intensyfikacji rolnictwa.

Bardzo duża mozaikowość siedlisk i związana z tym liczba ekotonów stwarza dogodne warunki dla bytowania wielu gatunków fauny i flory (nisze ekologiczne).

Dla utrzymania różnorodności biologicznej szczególną wartość biocenotyczną mają użytki zielone, które zajmują w strukturze użytków rolnych około 22% powierzchni. Pełnią one także m.in. funkcje wodo i glebochronne oraz retencyjne, a efektywność retencjonowania wody przez dany użytek zależy w dużym stopniu od zasobów materii organicznej w glebie. Największą rezerwą materii organicznej charakteryzują się trwałe użytki zielone pokryte wieloletnią roślinnością trawiastą, mokradła oraz torfowiska.

Wzrasta zainteresowanie gospodarowaniem metodami ekologicznymi, które mają pozytywny wpływ na poprawę stanu środowiska.

Zachowały się miejscowe formy roślin uprawnych oraz lokalne rasy zwierząt gospodarskich, m.in. dzięki rozdrobnionej gospodarce rolnej. Rasy rodzime są szczególnie przydatne do gospodarowania w ekstensywnym systemie produkcji oraz stanowią rezerwuar genowy do prac hodowlanych.

Polska, w porównaniu do państw Europy Zachodniej, charakteryzuje się wciąż dużym potencjałem ekstensywnie prowadzonej produkcji rolnej.

Rolnictwo pełni znaczącą rolę w procesie sekwestracji dwutlenku węgla na obszarach wiejskich, odpowiadając jednocześnie jedynie za ok. 9% całkowitej emisji GHG do atmosfery. Ponadto, powszechny charakter wymogów i norm wzajemnej zgodności (przestrzeganych na niemal wszystkich użytkach rolnych w Polsce) przyczynia się do osiągnięcia efektów środowiskowych i klimatycznych.

Zalesienia marginalnych gruntów rolnych w sposób bezpośredni przyczyniają się do sekwestracji dwutlenku węgla. Ponadto wpływają korzystnie na ekologiczną stabilność obszarów leśnych (poprzez tworzenie korytarzy ekologicznych), oraz zapobiegają erozji, spełniając funkcje wodo i glebochronne.

Duże zasoby pracy i jej relatywnie niskie koszty, wysokie walory kulturowe, przyrodnicze i turystyczne obszarów wiejskich przy ich odpowiednim wykorzystaniu, stanowią potencjał dla rozwoju kraju i rozwoju lokalnego. Natomiast silne więzi społeczne w ramach społeczności lokalnych mogą zostać wykorzystane do rozwoju partnerskiej współpracy na rzecz wykorzystania istniejących potencjałów.

3.1.3 Słabe strony

W Polsce zbyt słabo rozwinięte są mechanizmy transferu wiedzy i współpracy pomiędzy sektorem naukowo-badawczym a doradztwem i rolnictwem. Przejawia się to m.in. nieadekwatnością proponowanej oferty szkoleniowej i podaży rozwiązań innowacyjnych w stosunku do potrzeb odpowiednich grup odbiorców. Pomimo istotnej poprawy struktury wykształcenia, poziom wykształcenia ludności wiejskiej, w tym rolników, jest niższy niż mieszkańców miast. Poziom wykształcenia rolników jest zróżnicowany. Aż 59% rolników nie posiada wykształcenia rolniczego. Również świadomość potrzeb w zakresie innowacyjności i doskonalenia wiedzy jest niewystarczająca, zaś poziom kompetencji cyfrowych mieszkańców wsi, w tym rolników, jest niższy niż w mieście.

Słabo zorganizowany sektor rolny w zbyt niskim stopniu komunikuje swoje potrzeby, a wyniki badań naukowych często nie znajdują zastosowania w praktyce. Słabości w obszarze transferu wiedzy przekładają się w efekcie na niską innowacyjność sektora. Również w przemyśle spożywczym zarówno udział nakładów przeznaczanych na działalność innowacyjną jak i udział wydatków na badania i rozwój jest niski. Odnotować można brak rzeczywistego koordynatora powiązań praktyki z badaniami rolniczymi oraz synchronizacji polityki naukowej z polityką rolną.

Podstawową słabością sektora rolnego w Polsce jest zbyt powolne tempo zmian strukturalnych w kierunku zwiększenia liczebności gospodarstw konkurencyjnych.

Rozdrobnienie agrarne przekłada się na niską produktywność i rentowność, mały potencjał produkcyjny, niską specjalizację, niskie uczestnictwo gospodarstw w rynku. Problem rozdrobnienia agrarnego jest zróżnicowany regionalnie.

W gospodarstwach małych i średnich występuje duży stopień zużycia wyposażenia technicznego, jednocześnie odnotowuje się brak kapitału własnego.

Proces restrukturyzacji rolnictwa spowalniany jest niewystarczającym poziomem wiedzy rolników co do możliwych kierunków zmian w ich gospodarstwie.

Trend starzenia się populacji jest silniejszy w grupie zawodowej rolników niż w innych działach gospodarki na obszarach wiejskich.

Daleko niewystarczający jest poziom zorganizowania gospodarstw. Przeszkodą dla tworzenia powiązań horyzontalnych gospodarstw jest istniejąca dalej niechęć do działań kolektywnych ze strony rolników, a także brak środków finansowych na wspólne przedsięwzięcia. Ważnym problemem w łańcuchu żywnościowym jest również słaba integracja pionowa. Niewielka część surowców rolnych jest sprzedawana na podstawie umów długoterminowych między rolnikami a zakładami przetwórczymi. Problem nadal stanowi niska koncentracja podaży, niewystarczająca powtarzalność cech jakościowych surowców i wahania cen.

Mniejsze gospodarstwa mają trudności ze zbytem produktów rolnych. Brak wiedzy, możliwości prawnych i finansowych uniemożliwia rolnikom wchodzenie w dalsze ogniwa łańcucha takie jak lokalne przetwórstwo i sprzedaż. Słabo rozpowszechnione są alternatywne kanały dystrybucji oraz krótkie łańcuchy, pozwalające dostarczać drobnym rolnikom żywność bezpośrednio do konsumenta. Koszty inwestycji w lokalne przetwórstwo i dystrybucję

przekraczają możliwości małych gospodarstw. Nieliczne są również funkcjonujące systemy jakości i niewielka jest podaż produktów wytwarzanych w ramach tych systemów.

Problemem przetwórstwa rolno-spożywczego jest wciąż relatywnie niższa niż krajach UE wydajność pracy oraz niski poziom innowacyjności. MŚP mają zbyt słaby dostęp do kapitału i *know how*.

Wiedza na temat łańcuchów żywnościowych jest niewielka, zbyt mała jest skala prowadzonego na ten temat doradztwa. Brak jest pieniędzy na badania rynków, rozwój innowacyjnych rozwiązań i produktów, na profesjonalną promocję.

W Polsce działa system subsydiowanych ubezpieczeń rolniczych, zawarty jedynie na ok. ¼ powierzchni upraw i które dotyczą wąskiego zakresu ryzyk. Stosowanie ubezpieczeń jest więc stosunkowo mało powszechne. Niskie dochody rolnicze i brak wiedzy na temat korzyści płynących z ubezpieczania się mają wpływ na powolny proces upowszechnienia ubezpieczeń, a niestosowanie rachunkowości na powszechną skalę, uniemożliwia wprowadzanie instrumentów wspierających dochody rolnicze. Brak wiedzy na temat możliwości i korzyści z ubezpieczeń oraz działań prewencyjnych powoduje, że rolnicy nie ubezpieczają się wystarczająco i nie podejmują odpowiednich działań zapobiegających powstawaniu strat lub zapewniających ich rekompensatę.

Intensyfikacja produkcji rolnej, a także jej nadmierna ekstensyfikacja (włączając w to zupełne zaniechanie praktyk rolniczych), prowadzą do marginalizacji siedlisk. Szereg zbiorowisk roślinnych, w tym tereny podmokłe oraz gatunków ptaków krajobrazu rolniczego jest w Polsce zagrożonych w związku ze sposobem gospodarowania, np. z powodu ich osuszania, zaprzestania użytkowania, jak również intensyfikacji, czyli nawożenia oraz nadmiernego wypasu powodującego mechaniczne niszczenie okrywy roślinnej. Wynika to również z niedostatecznej świadomości ekologicznej rolników m.in. w zakresie adaptacji do zmian klimatu, zwłaszcza w kontekście gospodarowania wodą i ochrony gleb. Ponadto, stan i kondycja niektórych siedlisk przyrodniczych i populacji roślin i zwierząt związanych z ekosystemami zależnymi od rolnictwa nie są wystarczająco zinwentaryzowane, w szczególności dotyczy to siedlisk poza wyznaczonymi obszarami objętymi różnymi formami ochrony przyrody. W ramach sieci obszarów Natura 2000 słabą stroną jest niewielki stan zaawansowania prac w zakresie przygotowania planów zadań ochronnych (PZO) i planów ochrony (PO).

Zachodzą procesy zanikania cennych zbiorowisk i związanych z nimi gatunków flory i fauny. W skali kraju obserwuje się zmniejszenie udziału produkcji zwierzęcej (głównie trzody chlewnej i bydła) w produkcji rolnej, również w małych gospodarstwach. Spadek pogłowia zwierząt wpływa niekorzystnie na zasoby próchnicy w glebie. Jednocześnie obserwowana jest regionalna koncentracja i intensyfikacja produkcji zwierzęcej.

Jakość gleb w Polsce należy do jednej z najniższych w Europie, co wynika przede wszystkim z uziarnienia, niskiej zawartości próchnicy oraz zakwaszenia.

Przyczyną procesów erozyjnych, w wyniku których następuje degradacja gleby i zwiększenie spływu powierzchniowego jest wzrost powierzchni gospodarstw i pól uprawnych oraz intensyfikacja produkcji, a także uproszczenie płodozmianu.

Erozją wodną powierzchniową w stopniu słabym, średnim i silnym zagrożonych jest ok. 33% powierzchni ogólnej kraju, w tym w stopniu średnim i silnym ok. 17 %.

Również niekorzystny rozłóg wielu gospodarstw, wpływający na koszty wszelkich prac wykonywanych w gospodarstwie jest słabą stroną polskiego rolnictwa.

Polska ze względu na swoją specyfikę położenia, posiada stosunkowo niewielkie zasoby wodne w porównaniu z innymi krajami europejskimi – ilość wody jest zależna wprost od wielkości opadów. Stan zasobów wodnych cechuje duża zmienność sezonowa i nierównomierność rozmieszczenia terytorialnego, co sprzyja występowaniu zarówno okresów nadmiaru wody (zalewanie, okresowe podtopienia), jak i jej niedoboru (susza rolnicza), w tym niekorzystnego zjawiska osuszania naturalnie zalewanych gruntów rolnych.

Słabe warunki glebowe oraz problemy z bilansem wody wpływają negatywnie na produktywność rolnictwa.

Zasadniczym problemem rozwojowym obszarów wiejskich jest wysokie bezrobocie (w tym bezrobocie ukryte w rolnictwie). Niskie i niedopasowane do potrzeb rynku pracy kwalifikacje mieszkańców obszarów wiejskich ograniczają możliwość znalezienia zatrudnienia poza rolnictwem. Jednocześnie, przy występującym zróżnicowaniu terytorialnym, obserwuje się niewystarczający udział działalności pozarolniczej w strukturze zatrudnienia na obszarach wiejskich, małą umiejętność i skłonność do podejmowania działalności pozarolniczej. Osoby fizyczne oraz podmioty gospodarcze na obszarach wiejskich mają niski kapitał własny oraz ograniczony dostęp do kapitału zewnętrznego. Wysoki odsetek zatrudnienia w rolnictwie powiązany jest z małą powierzchnią gospodarstw rolnych, wysokim poziomem bezrobocia oraz niskim stopniem urbanizacji województwa.

W Polsce ubóstwo w największym stopniu dotyczy osób utrzymujących się głównie z niezarobkowych źródeł, a w grupie gospodarstw domowych posiadających źródło zarobkowania – osób w gospodarstwach domowych rolników i rencistów, a także osób w rodzinach wielodzietnych. Wyższe zagrożenie ubóstwem występuje na wsi niż w mieście. Znaczne różnice regionalne wskazują na najwyższy poziom zagrożenia ubóstwem obszarów wiejskich województw Polski Wschodniej, rolniczych o rozdrobnionej strukturze agrarnej albo popegeerowskich.

Słabo rozwinięta infrastruktura techniczna na wsi stanowi jedną z najpoważniejszych barier rozwoju obszarów wiejskich, wpływając zarówno na jakość życia mieszkańców, możliwości inwestowania na tych obszarach oraz dojazdów do pracy poza miejscem zamieszkania. Szczególne problemy to niska jakość dróg i trudności komunikacyjne, brak dostatecznego wyposażenia w zbiorową sieć kanalizacyjną, oczyszczalnie ścieków, zaopatrzenia w wodę, zły stan infrastruktury energetycznej oraz niedostateczne wyposażenie w Internet. Niedostateczny rozwój infrastruktury społecznej dotyczy szczególnie placówek służby zdrowia, placówek kulturalnych, obiektów turystycznych, jak również przedszkoli i szkół.

Gminy wiejskie osiągają znacznie niższe dochody własne niż miasta, przy czym poziom dochodów gmin wiejskich jest znacznie zróżnicowany, co skutkuje znacznie mniejszymi i bardziej zróżnicowanymi możliwościami realizacji inwestycji infrastrukturalnych.

Problemy związane z niskim poziomem infrastruktury, jak również mniejszą aktywnością na rynku pracy są zróżnicowane terytorialnie. W większym stopniu dotyczą mieszkańców obszarów wiejskich położonych w znacznej odległości od miast.

3.1.4 Szanse

Szansę wzmocnienia transferu wiedzy w sferze rolnictwa opierają się na podniesieniu poziomu kwalifikacji, umiejętności, zmiany postaw: kreatywności, współpracy i wprowadzania innowacji rolników, poprawie sprawności funkcjonowania otoczenia gospodarstw oraz usprawnieniu kanałów, narzędzi komunikacji i współpracy w łańcuchu transferu wiedzy (instytucje badawcze, edukacyjne, doradcy, odbiorcy, organizacje rolnicze, LGD, przetwórstwo rolno-spożywcze i in.).

Szansy należy upatrywać w rozwoju form kształcenia ustawicznego i szerszym wykorzystaniu praktyk zawodowych. Szansą jest również usprawnienie systemu powiązań i współpracy między tymi, którzy potrzebują wiedzy i nowych rozwiązań a tymi, którzy mają możliwość dostarczenia odpowiednich „produktów” oraz dostosowanie oferty do potrzeb odbiorców (poprzez rozwój i wdrażanie wyników badań oraz wykorzystanie rozwiązań zagranicznych).

Poprawie konkurencyjności rolnictwa będzie sprzyjać wdrażanie przez gospodarstwa posiadające potencjał rozwojowy nowych, innowacyjnych metod produkcji, poprawiających produktywność i jakość produkcji rolnej.

Szansą zwiększenia żywotności ekonomicznej gospodarstw są też inwestycje prowadzące do różnicowania produkcji (np. poprzez wchodzenie w rynki niszowe) i osiągnięcia w efekcie produkcji o większej wartości dodanej.

Szansę na rozwój mają zarówno rynki konkurencyjne, istotne również ze względu na ich udział w eksporcie rolno-żywnościowym, jak rynek mleka czy owoców i warzyw jak i rynki napotykające obecnie na problemy strukturalne takie jak rynek trzody czy wołowiny.

Do zwiększania konkurencyjności gospodarstw służyć mogą także inwestycje związane z oszczędnością zasobów (woda, energia) i wykorzystaniem OZE. Szansą na trwałe funkcjonowanie gospodarstw jest podejmowanie działań na rzecz adaptacji do zmian klimatu.

Wzrost globalnego zapotrzebowania na żywność umożliwi dalszy wzrost eksportu rolno-żywnościowego i w konsekwencji poprawę dochodowości polskich gospodarstw. Poprawa jakości produkcji w odpowiedzi na rosnące oczekiwania konsumentów stanowi szansę na dalszy rozwój sektora rolnego.

Przejmowanie gospodarstw przez młodych rolników dodatkowo przyspieszy restrukturyzację sektora oraz poprawi jego konkurencyjność ze względu na wyższy poziom wykształcenia, większą skłonność do podejmowania ryzyka i większą innowacyjność.

Szansą rozwojową gospodarstw jest wzmocnienie ich pozycji rynkowej poprzez silniejsze, poziome i pionowe powiązania w łańcuchu żywnościowym. Pożądana jest samoorganizacja

rolników zapewniająca wspólne wprowadzanie produktów do obrotu, planowanie działań, marketing i promocję oraz dostosowanie oferty do potrzeb.

Czynnikiem stabilizacji i rozwoju rynku produktów rolnych jest wzmocnienie potencjału sektora przetwórstwa (zwłaszcza MŚP) i jego lepsze powiązanie z produkcją surowców, m.in. przez długoterminowe umowy na dostawy. Poprzez wsparcie sektora przetwórstwa rolnego producenci osiągną większą stabilność zbytu i przewidywalność cen. Wejście w sektor żywności wysokojakościowej i sprzedaż bezpośrednia, a także sprzedaż poprzez krótsze łańcuchy żywnościowe oraz produkcja w systemach jakości umożliwią, przede wszystkim małym gospodarstwom, poprawę dochodowości. Dalszy rozwój gospodarstw wesprze stworzenie lepszej informacji rynkowej, możliwość szkoleń, współpracy i wymiany doświadczeń (dobre praktyki) oraz kształtowanie nawyków konsumentów.

Duża różnorodność biologiczna oraz zróżnicowanie krajobrazu obszarów wiejskich, jak również stosunkowo dobra kondycja siedlisk przyrodniczych występujących na obszarach wiejskich, stwarzają możliwość zachowania lub odtworzenia ich walorów przyrodniczych i krajobrazowych rozumianych jako dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe. Bardzo duża mozaikowość siedlisk i związana z tym liczba ekotonów, stwarzają dogodne warunki dla bytowania wielu gatunków, których nisze ekologiczne obejmują zróżnicowane środowiska. Szansą dla zachowania różnorodności biologicznej jest utrzymanie stref przyrodniczych stanowiących ostoję dziko żyjących zwierząt oraz tworzących pożytki dla owadów i ptaków.

Prowadzenie zrównoważonego sposobu gospodarowania, w tym stosowanie odpowiednich metod uprawy oraz ilości nawożenia w celu ograniczenia erozji, spływu powierzchniowego oraz wymywania składników biogennych także wpływa pozytywnie na poprawę bilansu wodnego. Ponadto, racjonalna gospodarka rolą, prowadzona poprzez ustawiczne podnoszenie kwalifikacji i świadomości ekologicznych rolników, przyczynia się do utrzymania lub zwiększenia zawartości materii organicznej w glebie.

Rolnictwo ekologiczne jest szansą na rozwój gospodarstw dla wielu rolników, w tym tych posiadających niewielkie gospodarstwa, oparte głównie o własne zasoby siły roboczej. Wytwarzanie produktów ekologicznych przyczynia się do zwiększenia na rynku podaży produktów o wysokiej jakości, coraz częściej poszukiwanych przez konsumentów. Ekologiczne metody produkcji pełnią podwójną funkcję społeczną, z jednej strony dostarcza towarów na specyficzny rynek kształtowany przez popyt na produkty ekologiczne, a z drugiej strony jest działaniem w interesie publicznym, ponieważ przyczynia się do ochrony środowiska, dobrostanu zwierząt i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

W polskim rolnictwie istnieje pewien potencjał zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych m.in. w drodze promowania inwestycji ograniczających zużycie energii w wyniku modernizacji technicznej gospodarstw rolnych, czy też przez racjonalne stosowanie nawozów, wdrażanie programów rolno-środowiskowych, które obok utrzymywania ekstensywnego użytkowania łąk i pastwisk przyczyniają się do ochrony gleb i wód, a także utrzymania właściwego poziomu próchnicy w glebach. Działania zalesieniowe w sposób bezpośredni przyczyniają się do łagodzenia zmian klimatu poprzez utrzymanie i odtworzenie dotychczasowego potencjału sekwestracji węgla.

Zalesianie marginalnych gruntów rolnych może przyczynić się do powiększenia istniejących kompleksów leśnych i do tworzenia korytarzy ekologicznych, a także do zwiększenia retencji wodnej, ograniczania procesów erozyjnych oraz poprawy mikroklimatu. Istotne jest wprowadzanie także małopowierzchniowych zalesień, zgodnie z miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego gmin, szczególnie na terenach górskich.

Poprawa warunków życia i zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej obszarów wiejskich (głównie poprzez rozwój infrastruktury technicznej, społecznej – w tym turystycznej), którym towarzyszyć będzie stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości oraz rozwój usług i szkoleń pozarolniczych, mają przyczynić się do zwiększenia możliwości znalezienia zatrudnienia na obszarach wiejskich. Rozwój infrastruktury transportowej i komunikacyjnej oraz elastyczne formy pracy umożliwią znalezienie pracy bez zmiany miejsca zamieszkania.

Szansą jest rozwój mniejszych ośrodków miejskich, generujących pozarolnicze miejsca pracy, w celu skrócenia czasu dojazdu do pracy ludności ze wsi i ograniczenia wyludnianie obszarów wiejskich oddalonych od dużego miasta.

Do rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich przyczynią się również działania na rzecz wykorzystania i promowania potencjału endogenicznego, w tym kulturowego i przyrodniczego tych obszarów.

Wykorzystaniu potencjałów endogenicznych oraz aktywizacji społeczności lokalnych w szczególności służyć będzie realizacja zintegrowanych lokalnych strategii rozwoju.

3.1.5 Zagrożenia

Zagrożeniem dla transferu wiedzy i innowacji jest niedostosowanie oferty sektora naukowo – badawczego i edukacyjnego do potrzeb odbiorców. Bariery mogą wynikać również z nieodpowiedniego poziomu wiedzy i innowacyjności oraz braku aktywności odbiorców, niesprawności mechanizmów współpracy wewnątrz i pomiędzy sektorem nauki, edukacji, doradztwa oraz sfery rolnictwa. W otoczeniu rolnictwa istotnymi zagrożeniami są niewystarczające kompetencje zawodowe doradców, zbyt niskie nakłady na finansowanie badań, nieodpowiedni system oceny pracy podmiotów naukowych niepromujący zadań z zakresu transferu wiedzy do praktyki, zmniejszenie nakładów na innowacje w gospodarstwach rolnych i przemyśle spożywczym.

Zagrożeniem dla sektora rolnego jest utrata rynków zbytu polskich produktów wskutek liberalizacji rynków (np. mleko) i konkurencji z produktami z krajów mających korzystniejsze warunki gospodarowania i niższe koszty pracy. Polskie rolnictwo stopniowo traci konkurencyjność kosztową i cenową, co może się przełożyć na utratę rentowności wielu gospodarstw.

Innym czynnikiem zagrażającym konkurencyjności gospodarstw jest konieczność godzenia funkcji produkcyjnych i środowiskowych rolnictwa. W związku z tym sektor zmuszony będzie do dokonywania odpowiednich dostosowań i ograniczania swojego potencjału produkcyjnego.

Zmiany światowej sytuacji gospodarczej mogą zahamować inwestycje w sektorze rolnym a także spowodować spadek popytu na droższe, wysokiej jakości produkty żywnościowe.

Słabe zorganizowanie rynku stwarza zagrożenie dla stabilności dostaw, szczególnie w takich sektorach jak sektor mięsa wieprzowego czy wołowiny, co spowoduje napływ importowanej żywności.

Dalsza koncentracja w wyższych fazach łańcucha żywnościowego, a szczególnie w przetwórstwie i handlu może osłabiać pozycję przetargową słabo zorganizowanych rolników oraz ich dostęp do rynku. Słabo rozwinięte i słabo zróżnicowane łańcuchy żywnościowe będą powodować, że większość zakupów żywnościowych będzie się odbywać w dużych sieciach handlowych, a w efekcie spadną możliwości zbytu produktów wytwarzanych lokalnie lub w mniejszych partiach.

Podobnie jak w innych krajach Europy, ale również w Polsce występują zagrożenia różnorodności biologicznej typowe dla procesów cywilizacyjnych. Należą do nich m.in. zmiany sposobów użytkowania ziemi (w tym wprowadzanie monokultur, likwidacja mozaiki upraw, miedz i zakrzaczeń). Zagrożenie przetrwania lokalnych ras zwierząt gospodarskich jest wynikiem wielu procesów, obserwowanych w rolnictwie i hodowli, z których najważniejszym jest dążenie do intensyfikacji produkcji, w tym i chowu zwierząt o najwyższej produktywności, co może doprowadzić do wyparcia dawnych odmian roślin oraz tradycyjnych ras zwierząt doskonale przystosowanych do lokalnych, często bardzo trudnych warunków środowiska.

Intensyfikacja produkcji, w tym uproszczenie płodozmianu oraz zaniechanie produkcji zwierzęcej w małych gospodarstwach prowadzi do zubożenia zawartości substancji organicznej w glebie, powoduje wzrost populacji agrofagów oraz zachwaszczenie.

Rozkład substancji organicznej jest bardzo niekorzystny środowiskowo, ze względu na uwalnianie dużej ilości składników mineralnych, szczególnie azotu, co może prowadzić do lokalnego zanieczyszczenia wód i emisji gazów cieplarnianych. Nieodpowiednie użycie nawozów, w tym niedostosowanie dawki azotu do aktualnego zapotrzebowania roślin, zwiększa emisję tlenków azotu do atmosfery.

Na obszarach zagrożonych erozją wodną i wietrzną, brak utrzymywania roślinności na gruntach ornych w okresach między dwoma plonami głównymi może wpływać na zanieczyszczenie wód. Ponadto, może przyczyniać się do zwiększenia spływu powierzchniowego i wymywania składników mineralnych oraz zmniejszenia retencji wody w glebie. W efekcie doprowadzić to może do zaniechania działalności rolniczej na tego typu obszarach.

Przebieg warunków pogodowych i zarysowane tendencje wskazują na wzrost temperatury powietrza i zmianę rozkładu czasowego opadów atmosferycznych i wzrost ryzyka różnych anomalii pogodowych, którym towarzyszą katastrofy naturalne takie jak: silne wiatry, powodzie, podtopienia, susze, masowe występowanie szkodliwych owadów, grzybów patogenicznych oraz pożary, lawiny i osuwiska.

W zakresie produkcji zwierzęcej zmiany klimatu, a tym samym zwiększenie zmienności plonowania upraw i pastwisk może wywołać braki pasz w gospodarstwach i wzrost cen. Wzrost liczby dni bardzo upalnych będzie zwiększał ryzyko wystąpienia stresu cieplnego u zwierząt, co może spowodować zmniejszenie produktywności stad. Zmiana warunków termicznych w okresie wegetacyjnym jak i w warunkach zimy może doprowadzić do zwiększenia częstości występowania dotychczas mniej znaczących jednostek chorobotwórczych, wpływających na zdrowie zwierząt gospodarskich. Zmiany klimatu będą zwiększać ryzyko produkcyjne i dochodowe w rolnictwie.

Rynek produktów ekologicznych jest wciąż w początkowej fazie rozwoju, a popyt na produkty ekologiczne ma tendencję wzrostową choć wciąż jest jeszcze mocno ograniczony.

Postępujące narastanie i kumulacja problemów na niektórych obszarach stwarza realne zagrożenie wzrostu poziomu ubóstwa i pogłębiania się różnic rozwojowych pomiędzy województwami jak i w ramach województw pomiędzy miastem a wsią. Może się to przyczynić do trwałych migracji osób aktywnych zawodowo z obszarów wiejskich w poszukiwaniu lepszych źródeł zatrudnienia, a w niektórych regionach, szczególnie tych bardziej zależnych od rolnictwa, może doprowadzić do depopulacji obszarów wiejskich. Na skutek kryzysu finansowego zagrożeniem jest spadek liczby miejsc pracy, przedsiębiorczości oraz dochodów mieszkańców obszarów wiejskich, co ograniczy popyt na usługi.

3.2 Identyfikacja potrzeb

Potrzeba 1. Zwiększenie liczby konkurencyjnych gospodarstw rolnych

Istnieje potrzeba dalszej restrukturyzacji i modernizacji gospodarstw, których potencjał produkcyjny pozwala na podjęcie wyzwań konkurencyjnych na europejskim rynku. Analiza SWOT wskazuje również na konieczność uwzględnienia specyfiki poszczególnych rynków rolnych w adresowaniu potrzeb modernizacyjnych. Wskazano: i) rynek mleka, przed którym stoi zagrożenie utraty konkurencyjności po zakończeniu kwotowania produkcji. ii) rynek owoców i warzyw dla którego zdiagnozowano dalsze możliwości rozwoju; iii) rynek trzody stojący wobec wyzwań strukturalnych których przezwyciężenie wymaga wsparcia procesu dalszej koncentracji produkcji i integracji poziomej; iv) rynek wołowiny ważny dla gospodarstw małych i odchodzących od produkcji mleka, istotny w eksporcie.

Dla zachowania i wzrostu konkurencyjności polskiego sektora rolnego ważne jest zachowanie korzystnej struktury wieku w populacji ludności rolniczej. Młodzi rolnicy ze względu na lepsze wykształcenie i większą skłonność do wprowadzania nowych rozwiązań i innowacji w znacznym stopniu mogą decydować o rozwoju sektora rolnego. Tymczasem trend starzenia się populacji jest silniejszy w grupie zawodowej rolników niż w innych działach gospodarki na obszarach wiejskich.

Potrzeba 2. Reorientacja małych gospodarstw w kierunku rolniczym lub pozarolniczym

W Polsce, w warunkach rozdrobnionej struktury agrarnej, potrzebna jest poprawa dochodowości małych gospodarstw. Małe gospodarstwa rolne, o niskim obecnie potencjale produkcyjnym mogą przekształcić się lub rozwinąć swoją produkcję rolniczą aby osiągnąć żywotność ekonomiczną, albo też dokonać dywersyfikacji w kierunku pozarolniczym, co wymaga przeprowadzenia odpowiednich inwestycji. Rozwój działalności małych gospodarstw uwarunkowany jest też dostępem do wiedzy oraz odpowiednich rozwiązań w zakresie współpracy i wprowadzania produktów do obrotu.

Potrzeba 3. Zapewnienie trwałości rolnictwa w warunkach zmian klimatu i naturalnych ograniczeń oraz ochrona i poprawa stanu wód gruntowych

Ze względu na funkcje gospodarcze, społeczne i środowiskowe rolnictwa konieczne jest zapewnienie jego trwałości ekonomicznej. W związku z niekorzystnymi warunkami naturalnymi część gospodarstw wymaga wsparcia niwelującego efekty istniejących ograniczeń lub umożliwiającego dokonanie odpowiednich dostosowań (w tym dotyczących niekorzystnego rozłogu). Jednocześnie, zmienność warunków pogodowych wynikająca ze zmian klimatu zwiększa ryzyko w produkcji rolnej, co powoduje konieczność wsparcia odbudowy zniszczonego potencjału produkcyjnego (w przypadku zjawisk o charakterze klęsk żywiołowych lub katastrof), jak również dostosowania samych gospodarstw do zaistniałych warunków klimatycznych.

Ponadto, niska jakość większości gleb w Polsce w powiązaniu z intensyfikacją rolnictwa oraz ze zmianami klimatu sprzyja procesom erozyjnym, zmniejszaniu zawartości próchnicy glebowej i wypłukiwaniu składników mineralnych do wód gruntowych. Zwiększanie/ochrona

pojemności wodnej gleb poprzez dbałość o jej strukturę i wzrost zawartości substancji organicznej zwiększa odporność upraw w okresach suszy i zmniejsza tempo odpływu nadmiaru wód do rzek. Stan gleb będzie też współdecydował o produktywności całego sektora i jego wkładzie w zaspokajanie rosnących potrzeb żywnościowych w sposób zrównoważony.

Na znacznej części obszaru kraju niezbędne są więc działania przeciwdziałające procesom erozji i degradacji gleb i poprawiające ich stan, co jest istotne z punktu widzenia: (i) ochrony wód gruntowych przed zanieczyszczeniami pochodzenia rolniczego i w konsekwencji także oddziaływania na eutrofizację Bałtyku, (ii) ochrony różnorodności biologicznej związanej z glebą, (iii) adaptacji do zmian klimatu (poprzez zwiększenie odporności upraw na stres wodny), (iv) sekwestracji węgla w rolnictwie, jak i (v) długoterminowej produktywności i konkurencyjności całego sektora.

Potrzeba 4. Poprawa zbytu produktów rolnych i wzmocnienie pozycji rolników w łańcuchu żywnościowym

W Polsce zarówno proces integracji poziomej jak i pionowej w sektorze żywnościowym jest słabo zaawansowany. Struktura gospodarstw rolnych jest silnie rozdrobniona, a rozwój grup producentów mało zaawansowany – za ich pośrednictwem sprzedawane jest zaledwie 5 % towarowej produkcji rolnej.

Odpowiedzią na postępującą koncentrację struktur handlu i przetwórstwa produktów rolnych, i zarazem alternatywą dla procesu koncentracji ziemi, jest integracja pozioma w sektorze rolnictwa. Dzięki niej rolnicy mogą uzyskać lepszy dostęp do rynku i korzystniejsze ceny produktów. Podobnie jak powiązania poziome, niezwykle ważne dla stabilizacji popytu na produkty rolne i poziomu ich cen są powiązania pionowe rolników z przetwórstwem. Dla zapewnienia zbytu na wytwarzane surowce, niezbędny jest rozwój sektora przetwórstwa rolno – spożywczego. Inną drogą wzmocnienia pozycji rolników jest wejście w wyższe fazy łańcucha żywnościowego, w tym przetwórstwo i sprzedaż bezpośrednią produktów. Istnieje potrzeba wzrostu liczby innowacyjnych rozwiązań oraz transferu wiedzy nt. łańcucha żywnościowego wśród uczestników rynku.

Potrzeba 5. Poprawa jakości produktów rolnych i żywnościowych

Polskie rolnictwo (podobnie jak rolnictwo europejskie) traci przewagi cenowo-kosztowe. Utrzymanie konkurencyjności produktów na rynku UE i światowym wymaga w związku z tym położenia większego nacisku na wysoką jakość. Proces poprawy jakości dotyczy zarówno zmian w produkcji rolnej, przetwórstwie, jak i dalszego rozwinięcia rynku „produktów wysokojakościowych”. Poziom rozpoznawalności produktów wytwarzanych w systemach jakości żywności jest niski, co obecnie ogranicza możliwość uzyskania wyższych dochodów przez producentów tych produktów. W rezultacie utrzymuje się zarówno niski popyt jak i niska podaż tych produktów.

W zagadnienie podnoszenia jakości produktów rolnych wpisuje się również zwiększanie wartości dodanej. Istotne jest, aby w zwiększaniu wartości dodanej uczestniczyli rolnicy, podnosząc w ten sposób swój udział w cenie finalnej produktów. Inwestowanie w marketing produktów, rozumiany tutaj jako poprawa jakości i zwiększanie wartości dodanej,

w przypadku polskich rolników jest ograniczone, głównie ze względu na niskie wyposażenie gospodarstw w kapitał finansowy.

Potrzeba 6. Odtwarzanie i zachowanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach NATURA 2000 i obszarach o utrudnieniach naturalnych

Niezbędna jest ochrona potencjału środowiskowego obszarów wiejskich przejawiającego się zróżnicowaniem ekosystemów naturalnych i półnaturalnych zależnych od rolnictwa, które tworzą w polskim krajobrazie strukturę mozaikową. Analiza SWOT wskazuje, że kondycja niektórych siedlisk przyrodniczych i populacji roślin i zwierząt związanych z ekosystemami zależnymi od rolnictwa i leśnictwa wymaga szczególnej ochrony lub restytucji, zarówno na obszarach Natura 2000 jak i poza nimi. Niezbędne jest także utrzymanie rolniczego użytkowania gruntów na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, które poprzez ekstensywną strukturę użytkowania ziemi przyczyniają się do zachowania walorów krajobrazowych i sprzyjają różnorodności biologicznej obszarów wiejskich. Ponadto, w celu ułatwienia migracji zwierząt i ochrony różnorodności biologicznej (ale także zwiększenia retencji wodnej, poprawy mikroklimatu i ograniczenia procesów erozyjnych) istotny jest wkład istniejących i możliwych do utworzenia elementów krajobrazu rolniczego w tworzenie korytarzy i enklaw ekologicznych (m.in. poprzez racjonalne zalesianie marginalnych gleb, utrzymywanie stref buforowych).

Potrzeba 7. Promowanie zrównoważonych metod gospodarowania: rolnictwo zrównoważone i rolnictwo ekologiczne

Oprócz działań terytorialnie ukierunkowanych bezpośrednio na ochronę gleb i siedlisk/bioróżnorodności istnieje także potrzeba ograniczania negatywnego wpływu intensyfikującego się rolnictwa na środowisko poprzez upowszechnianie kompleksowych, zrównoważonych metod gospodarowania, które zapobiegają ubytkowi zawartości substancji organicznej w glebie i przeciwdziałają wymywaniu składników mineralnych i ich przedostawaniu się do wód gruntowych. Istotne jest przy tym równoczesne przeciwdziałanie pełnemu zaprzestaniu gospodarowania rolniczego na obszarach z niekorzystnymi warunkami naturalnymi.

Z kolei promowanie w najbliższych latach korzystnych dla środowiska ekologicznych metod gospodarowania, może przyczynić się do rozwoju rynku produktów ekologicznych, który znajduje się wciąż w początkowej fazie. W długiej perspektywie pozwoli to na skuteczniejsze i trwałe ekonomicznie przekładanie się rosnącego popytu na żywność ekologiczną, na korzystne dla środowiska praktyki rolnicze.

Potrzeba 8. Zachowanie zasobów genetycznych roślin uprawnych oraz zwierząt gospodarskich

Zachowanie zasobów genowych roślin uprawnych oraz rodzimych ras zwierząt gospodarskich jest niezbędne dla utrzymania tego ważnego elementu bioróżnorodności obszarów wiejskich, a także z punktu widzenia przyszłych prac hodowlanych. Potrzeba ta wynika z postępującej intensyfikacji polskiego rolnictwa i związanej z tym presji na wprowadzanie nowoczesnych, wysokowydajnych, jednolitych genetycznie odmian roślin oraz na zmianę systemów chowu wypierających tradycyjne rasy zwierząt gospodarskich. Lokalne rasy i odmiany zwierząt są przystosowane do miejscowych, często bardzo trudnych warunków środowiskowych, mogą być utrzymywane w warunkach produkcji ekstensywnej i ze względu na swoje predyspozycje

mogą sprzyjać ochronie pewnych siedlisk. Pula genowa rodzimych odmian roślin i ras zwierząt gospodarskich może mieć wkład w przyszłe prace hodowlane, m.in. pod kątem adaptacji do zmian klimatycznych.

Potrzeba 9. Tworzenie możliwości zatrudnienia poza rolnictwem bez zmiany miejsca zamieszkania

Wysoki poziom bezrobocia (w tym ukrytego), niski udział działalności pozarolniczej w strukturze zatrudnienia na obszarach wiejskich, niższy niż w miastach poziom dochodów mieszkańców wsi oraz wyższy niż w miastach odsetek osób zagrożonych ubóstwem wskazują na potrzebę wsparcia działań ułatwiających mieszkańcom znalezienie pracy poza rolnictwem bez zmiany miejsca zamieszkania. Niezbędne jest zatem wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i tworzenia miejsc pracy na obszarach wiejskich, ułatwienie dojazdu do pracy w miastach oraz umożliwienie pracy na odległość. Mając na uwadze poziom kwalifikacji mieszkańców obszarów wiejskich, znalezienie zatrudnienia uwarunkowane jest dostosowaniem ich umiejętności do potrzeb rynku pracy.

Potrzeba 10. Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich

Poziom rozwoju infrastruktury technicznej warunkuje możliwość rozwoju gospodarczego (w tym rozwoju produkcji rolniczej), atrakcyjność inwestycyjną, warunki życia mieszkańców, dostępność do usług publicznych i miejsc pracy w ośrodkach lokalnych. Do najważniejszych problemów należy niski poziom rozwoju sieci wodno-kanalizacyjnej, zły stan infrastruktury transportowej oraz niewydolność infrastruktury energetycznej na obszarach wiejskich. Potrzeby w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej są zróżnicowane regionalnie, w większym stopniu dotyczą obszarów wiejskich oddalonych od miast.

Możliwością dla rozwoju obszarów wiejskich, w szczególności oddalonych od miast, jest rozwój Internetu szerokopasmowego i jego szersze wykorzystanie w prowadzeniu działalności gospodarczej czy pracy na odległość.

Ze względu na różnice w dostępności i jakości usług publicznych pomiędzy miastem a wsią, niezbędne jest podjęcie działań na rzecz zwiększenia dostępności do wysokiej jakości usług publicznych, w szczególności w zakresie edukacji, zdrowia, usług kulturalnych oraz społecznych.

Potrzeba 11. Aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich i wykorzystanie potencjałów endogenicznych na rzecz rozwoju lokalnego

Istnieje potrzeba odpowiedniego wykorzystania potencjałów kulturowych, środowiskowych i turystycznych obszarów wiejskich, przy zaangażowaniu lokalnej społeczności dla przyspieszenia lokalnego rozwoju gospodarczego, a przede wszystkim zwiększenia udziału dochodów mieszkańców z działalności pozarolniczej. Silne więzi społeczne w ramach lokalnych społeczności oraz ich aktywizacja powinny zostać wykorzystane do planowania i podejmowania wspólnych działań i rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców.

Na obszarach o potencjale do rozwoju funkcji turystycznych niezbędne jest wspieranie odnowy wsi dla zapewnienia efektywnego wykorzystania istniejących możliwości rozwoju. Ze względu na wysoki poziom zagrożenia ubóstwem mieszkańców obszarów wiejskich, istnieje

potrzeba podejmowania na poziomie lokalnym działań pobudzających postawy kreatywne i umożliwiających zarówno udział we wspólnych przedsięwzięciach jak i samodzielną realizację projektów.

Potrzeba 12. Wzrost innowacyjności, unowocześnienie sektora rolno-spożywczego oraz podniesienie poziomu wiedzy producentów rolnych

Innowacyjność jest ważnym czynnikiem poprawy produktywności, wzrostu i konkurencyjności sektora rolnego oraz doskonalenia jakości produktów, a przez to sposobem na poprawę dochodów rolników. Jednocześnie, rozwiązania innowacyjne mogą sprzyjać dostosowaniu działalności rolniczej do potrzeb środowiska.

Ze względu na niski poziom innowacyjności sektora rolno-spożywczego, istnieje potrzeba zwiększenia nakładów na działalność badawczo-rozwojową (w tym dotyczących rozwiązań przyjaznych dla środowiska), liczby wdrożonych rozwiązań innowacyjnych oraz transfer nowoczesnych i już znanych rozwiązań.

Dla zwiększenia innowacyjności konieczne jest stworzenie warunków sprzyjających jej rozwojowi. Podniesienie świadomości (w tym ekologicznej) i kwalifikacji rolników oraz większa dostępność informacji o istniejących rozwiązaniach pociąga za sobą wzrost popytu.

Poprawa współpracy pomiędzy sektorem wiedzy a odbiorcami prowadzić będzie do zwiększenia liczby wdrażanych nowych rozwiązań. Niezbędne jest również podniesienie kompetencji doradców, którzy odgrywają istotną rolę w rozprzestrzenianiu innowacji.

Efektywność wdrażania Programu jest uzależniona od poziomu wiedzy producentów rolnych w obszarach zidentyfikowanych w ramach poszczególnych potrzeb.

Potrzeba	Priorytet 1			Priorytet 2		Priorytet 3		Priorytet 4			Priorytet 5					Priorytet 6			Cele przekrojowe		
	1A	1B	1C	2A	2B	3A	3B	4A	4B	4C	5A	5B	5C	5D	5E	6A	6B	6C	Środowisko	klimat	innowacje
1. Zwiększenie liczby konkurencyjnych gospodarstw rolnych	√	√	√	√	√														√	√	√
2. Reorientacja małych gospodarstw w kierunku rolniczym lub pozarolniczym	√	√	√	√		√										√					√
3. Zapewnienie trwałości rolnictwa w warunkach zmian klimatu i naturalnych ograniczeń oraz ochrona i poprawa stanu wód gruntowych	√		√				√	√	√	√				√	√				√	√	
4. Poprawa zbytu produktów rolnych i wzmocnienie pozycji rolników w łańcuchu żywnościowym	√		√	√		√															√
5. Poprawa jakości produktów rolnych i żywnościowych	√	√	√	√		√															√
6. Odtwarzanie i zachowanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach Natura 2000 i obszarach o utrudnieniach								√	√	√				√	√				√	√	
7. Promowanie zrównoważonych metod gospodarowania: rolnictwo zrównoważone i rolnictwo ekologiczne								√	√	√				√	√				√	√	
8. Zachowanie zasobów genetycznych roślin uprawnych oraz zwierząt gospodarskich	√		√					√	√	√				√	√				√	√	
9. Tworzenie możliwości zatrudnienia poza rolnictwem bez zmiany miejsca zamieszkania																√	√				
10. Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich																	√				
11. Aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich i wykorzystanie potencjałów endogenicznych na rzecz rozwoju lokalnego																	√				
12. Wzrost innowacyjności, unowocześnienie sektora rolno-spożywczego oraz podniesienie poziomu	√	√	√	√		√	√	√	√	√									√	√	√

4 STRATEGIA

4.1 Uzasadnienie wybranych potrzeb, wybór celów, priorytetów i celów szczegółowych w oparciu o analizę SWOT i analizę potrzeb.

Uzasadnienie wybranych potrzeb.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich będzie realizował wszystkie zdefiniowane wcześniej potrzeby jednak nie w pełnym zakresie. Potrzeby zostały zdiagnozowane na podstawie analizy SWOT wykonanej wokół priorytetów unijnych w zakresie rozwoju obszarów wiejskich i wszystkie mogą być realizowane poprzez instrumentarium dostępne w Programie. Niektóre aspekty potrzeb dotyczące rozwoju obszarów wiejskich zostaną zaadresowane w ramach nowego systemu płatności bezpośrednich, polityki spójności, oraz polityki krajowej.

(1) Sektor rolny jest ważny dla gospodarki krajowej ze względu na zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego, wielkość zatrudnienia czy potencjał eksportowy. Analiza sytuacji polskiego rolnictwa prowadzi do konkluzji, że w PROW potrzebna jest kontynuacja przemian prowadzących do modernizacji i przekształceń strukturalnych tego sektora. Najistotniejszą kwestią dla sektora rolnego, realizowaną w Programie będzie poprawa jego konkurencyjności. Zdefiniowana potrzeba *Zwiększenie liczby konkurencyjnych gospodarstw rolnych* będzie realizowana poprzez wsparcie inwestycyjne takich gospodarstw rolnych, które na skutek interwencji uzyskują trwałą rentowność. Interwencja zostanie nakierowana przede wszystkim na rynki rolne wymagające zmian strukturalnych (rynek mleka, trzody chlewnej, owoców i warzyw oraz wołowiny) oraz na młodych rolników, którzy przejawiają największą skłonność do wprowadzania nowych rozwiązań i innowacji i przez co przyczynią się do rozwoju sektora.

(2) Struktura gospodarstw rolnych jest rozdrobniona co przekłada się na dużą liczbę małych gospodarstw rolnych o niskim potencjale produkcyjnym. Wsparcie rozwoju tych gospodarstw jest wyrażony poprzez potrzebę *Reorientacja małych gospodarstw w kierunku rolniczym lub pozarolniczym*. Rozwój tych gospodarstw zostanie wsparty zarówno w kierunku rozwinięcia produkcji rolniczej jak i w kierunku pozarolniczym. Restrukturyzacja ma doprowadzić do znacznego wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw bądź do rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej.

(3) Działalność rolnicza narażona jest na szereg zagrożeń wynikających zarówno z ograniczeń naturalnych występujących na dużej części obszarów wiejskich jak i zmian klimatu. Niezbędne jest zatem utrzymanie zrównoważonego sposobu gospodarowania na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, uwzględniającego aspekty ochrony środowiska, jak również dostosowanie gospodarstw rolnych do zachodzących zmian klimatycznych oraz zapewnienie wsparcia w przypadku zagrożeń naturalnych. Równolegle w ramach polityki państwa wspierany jest system ubezpieczeń rolnych. Działalność rolnicza prowadzona w nieodpowiedni sposób może przyczyniać się do degradacji gleb w wyniku np. utraty substancji organicznej oraz wymywania składników pokarmowych (azot, fosfor) do

wód gruntowych. Kwestie te zostały zdefiniowane w potrzebie *Zapewnienie trwałości rolnictwa w warunkach zmian klimatu i naturalnych ograniczeń oraz ochrona i poprawa stanu wód gruntowych*.

(4) Rolnicy ze względu na swoje położenie na początku łańcucha żywnościowego mają słabą pozycję przetargową. Jednocześnie wspomniana wcześniej rozdrobniona struktura agrarna dodatkowo osłabia pozycję rolników w łańcuchu a także ogranicza im możliwości zbytu produkcji rolnej. Zdefiniowano zatem potrzebę *Poprawa zbytu produktów rolnych i wzmocnienie pozycji rolników w łańcuchu żywnościowym*.

Poprawa funkcjonowania łańcucha żywnościowego wymaga wielokierunkowych działań. Wspierana będzie integracja pozioma rolników czyli działania zespołowe producentów pozwalające na osiągnięcie korzyści skali, oraz integracja pionowa prowadząca do wchodzenia producentów rolnych w kolejne fazy łańcucha żywnościowego takie jak przetwórstwo na małą skalę czy sprzedaż bezpośrednio do konsumenta, co umożliwi rolnikom przejmowanie marży przetwórczej oraz detalicznej. Poprawa zbytu produktów rolnych i żywności oraz skracanie łańcucha dostaw będą realizowane również poprzez budowę i modernizację targowisk.

Największym odbiorcą produkcji rolnej, od którego zależy wielkość i stabilizacja zbytu, jest przetwórstwo rolno-żywnościowe. W związku z tym prowadzone będą działania wspierające rozwój sektora przetwórstwa, który w dużej mierze warunkuje możliwości rozwojowe rolnictwa.

(5) Obserwowany jest trend wspólny dla rolnictwa polskiego i europejskiego – utraty przewag cenowo-kosztowych na tle rynku globalnego. Aby utrzymać w przyszłości konkurencyjność produktów, konieczne jest położenie nacisku na ich wysoką jakość. Zdefiniowano potrzebę *Poprawa jakości produktów rolnych i żywnościowych*, która dotyczy zarówno sektora rolnego jak i sektora przetwórstwa. Podnoszenie jakości, poprawa marketingu produktów, rozwój „produktów wysokojakościowych” będzie prowadzić do zwiększenia wartości dodanej produkcji.

(6) Niewłaściwa działalność rolnicza lub jej zaniechanie może wiązać się z niekorzystnym oddziaływaniem na różnorodność biologiczną obszarów wiejskich np. poprzez: zaniechanie lub zmianę sposobu użytkowania łąk i pastwisk, fragmentację siedlisk, zmianę warunków wodnych, nadmierną intensyfikację rolnictwa. Niezbędna jest zatem ochrona lub restytucja dobrej kondycji siedlisk przyrodniczych i gatunków roślin oraz zwierząt związanych z ekosystemami zależnymi od rolnictwa i leśnictwa, co zostało zdefiniowane w potrzebie *Odtwarzanie i zachowanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach NATURA 2000 i obszarach o utrudnieniach naturalnych*.

(7) W rolnictwie istotne jest promowanie metod gospodarowania, które poprzez ograniczenie zużycia azotu, stosowanie nawozów w ilości niezbędnej roślinom oraz zapobieganie ubytkowi zawartości substancji organicznej w glebie przeciwdziałają wymywaniu składników mineralnych oraz przedostawaniu się nawozów do wód gruntowych. Konieczne jest w szczególności przeciwdziałanie negatywnym skutkom intensyfikującego się rolnictwa, które może negatywnie oddziaływać na środowisko. Kwestie te zidentyfikowano w

potrzebie *Promowanie zrównoważonych metod gospodarowania: rolnictwo zrównoważone i rolnictwo ekologiczne.*

(8) Jednym z przejawów intensyfikacji polskiego rolnictwa jest presja na wprowadzanie nowoczesnych, wysokowydajnych, jednolitych genetycznie odmian roślin. W związku z tym, istnieje potencjalne zagrożenie dla rolniczo wykorzystywanych gatunków tradycyjnie uprawianych w Polsce. Ponadto, zachodzące obecnie zmiany systemu uprawy i chowu zwierząt oraz tendencja do przechodzenia z ekstensywnego na intensywny sposób gospodarowania mogą doprowadzić do wyparcia tradycyjnych ras zwierząt gospodarskich. Zidentyfikowano zatem potrzebę *Zachowanie zasobów genetycznych roślin uprawnych oraz zwierząt gospodarskich.*

(9) Potrzeba *Tworzenie możliwości zatrudnienia poza rolnictwem bez zmiany miejsca zamieszkania.*

Zasadniczym problemem rozwojowym obszarów wiejskich jest wysokie bezrobocie (w tym bezrobocie ukryte w rolnictwie). Niskie i niedopasowane do potrzeb rynku pracy kwalifikacje mieszkańców obszarów wiejskich ograniczają możliwość znalezienia zatrudnienia poza rolnictwem. Jednocześnie, przy występującym zróżnicowaniu terytorialnym, obserwuje się niewystarczający udział działalności pozarolniczej w strukturze zatrudnienia na obszarach wiejskich, małą umiejętność i skłonność do podejmowania działalności pozarolniczej.

Dla zwiększenia mobilności zawodowej niezbędne jest wspieranie mieszkańców wsi nie tylko w zakresie rolnictwa, ale także w procesie nabywania nowych umiejętności i podejmowania działalności pozarolniczej. W tym obszarze należy jednocześnie wspierać działania pobudzające przedsiębiorczość kobiet wiejskich oraz wpływające na zwiększenie ich udziału w rynku pracy. We wsparcie reorientacji zawodowej rolników i mieszkańców obszarów wiejskich oraz tworzenie pozarolniczych miejsc pracy zaangażowane zostaną środki Europejskiego Funduszu Społecznego.

(10) Potrzeba *Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich.*

Słabo rozwinięta infrastruktura techniczna na wsi stanowi jedną z najpoważniejszych barier rozwoju obszarów wiejskich, wpływając zarówno na jakość życia mieszkańców, możliwości inwestowania na tych obszarach oraz dojazdów do pracy poza miejscem zamieszkania. Poprawa warunków życia i zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej obszarów wiejskich (głównie poprzez rozwój infrastruktury technicznej, społecznej – w tym turystycznej), którym towarzyszyć będzie stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości oraz rozwój usług i szkoleń pozarolniczych, mają przyczynić się do zwiększenia możliwości znalezienia zatrudnienia na obszarach wiejskich. Rozwój infrastruktury transportowej i komunikacyjnej oraz elastyczne formy pracy umożliwią znalezienie pracy bez zmiany miejsca zamieszkania. W celu wyrównywania różnic rozwojowych niezbędne jest wsparcie rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich ze środków polityki spójności. Do poprawy dostępu do usług publicznych i włączenia społeczności zamieszkujących obszary problemowe przyczynić się ma wsparcie z polityki spójności dotyczące dostępu do usług takich jak pomoc społeczna, usługi opiekuńcze, zdrowotne. Ponadto, podejmowane będą działania na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych oraz uzupełniających do tych działań inwestycji w rozwój

infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej. Wspierany będzie również dostęp do edukacji przedszkolnej na obszarach wiejskich.

Oprócz budowy dróg ekspresowych w głównych ciągach transportowych, ze środków polityki spójności, będą również realizowane inwestycje na drogach poza TEN-T, dołączające do sieci pozostałe obszary nie znajdujące się w obszarze dostępu podstawowej sieci transportowej (miasta pozawojewódzkie/regionalne i subregionalne, obszary o najniższej dostępności transportowej, w tym obszary wiejskie).

W zakresie gospodarowania ściekami komunalnymi, wsparciem w ramach polityki spójności zostaną objęte aglomeracje powyżej 2 tys. RLM obejmujące również gminy wiejskie i miejsko – wiejskie. Dodatkowo, ze względu na zidentyfikowane braki w zakresie gospodarki wodno-ściekowej na obszarach wiejskich, wsparciem będą mogły być objęte również gminy nie wchodzące w skład aglomeracji, o których mowa powyżej, pod warunkiem zapewnienia ekonomicznie uzasadnionych i trwałych finansowo rozwiązań (np. oczyszczalnie przydomowe zamiast kanalizacji sieciowej).

Ponadto w ramach polityki spójności wspierane będzie zapewnienie dostępu do sieci szerokopasmowych, głównie na obszarze tzw. białych plam oraz upowszechnienie wykorzystania TIK m.in., poprzez wsparcie dla przedsiębiorców w zakresie rozwoju produktów i usług opartych na TIK.

W ramach ochrony promocji i rozwoju dziedzictwa kulturowego, na obszarach wiejskich polityka spójności wspiera ochronę zabytków. Natomiast w ramach programu wspierane będą przedsięwzięcia związane z poprawą stanu dziedzictwa kulturowego, kształtowania przestrzeni publicznej oraz budową lub odnową obiektów pełniących funkcje kulturalne.

(11) *Potrzeba Aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich i wykorzystanie potencjałów endogenicznych na rzecz rozwoju lokalnego.*

Duże zasoby pracy i jej relatywnie niskie koszty, wysokie walory kulturowe, przyrodnicze i turystyczne obszarów wiejskich przy ich odpowiednim wykorzystaniu, stanowią potencjał dla rozwoju kraju i rozwoju lokalnego. Natomiast silne więzi społeczne w ramach społeczności lokalnych mogą zostać wykorzystane do rozwoju partnerskiej współpracy na rzecz wykorzystania istniejących potencjałów.

Ubóstwo w największym stopniu dotyczy osób utrzymujących się głównie z niezarobkowych źródeł, a w grupie gospodarstw domowych posiadających źródło zarobkowania – osób w gospodarstwach domowych rolników i rencistów, a także osób w rodzinach wielodzietnych. Wyższe zagrożenie ubóstwem występuje na wsi niż w mieście. W ramach polityki spójności, wspierane będzie włączenie społeczności zamieszkujących obszary problemowe i poprawy dostępności usług publicznych. Ponadto oprócz działań na rzecz aktywizacji zawodowej indywidualnych osób, ze środków polityki spójności wspierane będą również kompleksowe projekty na rzecz obszarów ze specyficznymi problemami (np. PGR).

Wykorzystaniu potencjałów endogenicznych oraz aktywizacji społeczności lokalnych w szczególności służyć będzie realizacja zintegrowanych lokalnych strategii rozwoju. Z uwagi na swój oddolny i partnerski charakter podejście Leader ma szansę we właściwy

i uwzględniający lokalny kontekst sposób odpowiedzieć na potrzeby obszarów wiejskich. Lokalne strategie rozwoju przyczynią się do rozwiązywania lokalnych problemów w sposób skoordynowany, ukierunkowany na kompleksowe wsparcie społeczności lokalnych. Będą one korzystać z istniejącego potencjału i tradycji współpracy mieszkańców i organizacji wiejskich. Powinny również uwzględniać zróżnicowania przestrzenne i specyficzne uwarunkowania lokalne (społeczne, demograficzne, rynku pracy, środowiskowe, gospodarcze), przy wykorzystaniu innowacyjnego i wielosektorowego podejścia.

(12) *Potrzeba Wzrost innowacyjności, unowocześnienie sektora rolno-spożywczego oraz podniesienie poziomu wiedzy producentów rolnych.*

Sektor rolny znacznie odstaje od innych sektorów gospodarki w obszarze innowacyjności, co znajduje odzwierciedlenie w takich wskaźnikach jak: produktywność pracy i ziemi, udział nakładów na środki trwałe, średnia wieku i poziom wykształcenia rolników oraz dostęp do Internetu na obszarach wiejskich. Niska jest także innowacyjność polskiego przemysłu spożywczego, o czym świadczy m.in. niewielki udział nakładów na działalność innowacyjną w wartości dodanej sprzedaży, dominacja wydatków na zakup środków trwałych w strukturze nakładów na działalność innowacyjną, małe zainteresowanie nabywaniem nowej wiedzy oraz wprowadzaniem na rynek nowych wyrobów.

Niewystarczające są także powiązania między sektorem nauki a rolnictwem. Słabo zorganizowany sektor rolny nie komunikuje swoich potrzeb, a wyniki badań naukowych wyższych uczelni z kierunków rolniczych często nie znajdują zastosowania w praktyce. Brakuje skutecznego koordynatora powiązań praktyki z badaniami rolniczymi oraz synchronizacji polityki naukowej z polityką rolną.

Wybór celów, priorytetów i celów przekrojowych

Biorąc pod uwagę potrzeby wynikające z diagnozy i analizy SWOT do Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 program będzie realizował trzy cele WPR, sześć priorytetów unijnych oraz trzy cele przekrojowe.

Cele WPR	Priorytety Unijne
Wspieranie konkurencyjności rolnictwa.	<ul style="list-style-type: none"> - Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich. - Zwiększanie rentowności gospodarstw i konkurencyjności wszystkich rodzajów rolnictwa we wszystkich regionach oraz promowanie innowacyjnych technologii gospodarstwach i zrównoważonego zarządzania lasami.
Zapewnienie zrównoważonego zarządzania zasobami naturalnymi oraz działania w dziedzinie klimatu.	<ul style="list-style-type: none"> - Wspieranie organizacji łańcucha dostaw żywności, w tym przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych, promowanie dobrostanu zwierząt i zarządzania ryzykiem w rolnictwie. - Odtwarzanie, ochrona i wzbogacanie ekosystemów powiązanych z rolnictwem

	i leśnictwem.
Osiąganie zrównoważonego rozwoju terytorialnego wiejskich gospodarstw i społeczności w tym tworzenie i utrzymywanie miejsc pracy.	- Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym. - Wspieranie włączenia społecznego, ograniczania ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.
Cele przekrojowe: 1) innowacyjność, 2) środowisko, 3) łagodzenie zmiany klimatu i przystosowanie się do niej.	

4.2 Wybór i uzasadnienie realizacji działań pod danym celem szczegółowym

1A) Wspieranie innowacyjności, współpracy i rozwoju bazy wiedzy na obszarach wiejskich:

Art. 14 Transfer wiedzy i działalność informacyjna

Art. 15 Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i usługi z zakresu zastępstw

Art. 35 Współpraca

Pomoc w ramach PROW ukierunkowana będzie na zagadnienia związane z sektorem rolnym w aspekcie jego funkcji gospodarczych i środowiskowych.

W tym kontekście zasadnicze znaczenie dla rozwoju sfery rolnictwa ma wzmocnienie mechanizmów transferu wiedzy i innowacji m.in. poprzez doradztwo. System doradztwa rolniczego stanowić będzie ogniwo pośrednie pomiędzy ośrodkami naukowymi a sferą rolnictwa. Poprzez indywidualne doradztwo uwzględniające konkretne potrzeby rolników dostarczana będzie praktyczna i aktualna wiedza sprzyjająca wzrostowi innowacyjności gospodarstw. Podjęte też będą działania na rzecz rozwijania wiedzy i umiejętności służb doradczych.

Podjęte będą również działania szkoleniowe dla rolników i właścicieli lasów. Będą one ściśle dostosowane do potrzeb odbiorców i realizowane poprzez aktywne formy sprzyjające nabywaniu konkretnych praktycznych umiejętności. Zakłada się rozwój projektów demonstracyjnych i ich szerokie wykorzystanie w celu upowszechniania nowych rozwiązań.

Wypracowaniu i upowszechnianiu rozwiązań innowacyjnych sprzyjać będzie wsparcie realizowane w ramach działania „Współpraca”.

1B) Wzmacnianie powiązań między rolnictwem, produkcją żywności i leśnictwem a badaniami i innowacją, w tym do celów ulepszonego zarządzania środowiskiem i lepszych wyników

Art. 35 Współpraca

W sektorze rolno-spożywczym, zwłaszcza rolnym i w leśnictwie, dominuje model wdrażania innowacji polegający na tym, że inicjatorami wypracowania innowacji są przede wszystkim jednostki naukowo-badawcze. Jednakże ich oferta często nie jest odpowiedzią na zapotrzebowanie rolników, dostosowaną do zróżnicowania gospodarstw rolnych oraz ich warunków produkcji i potencjału ekonomicznego, czy też przedsiębiorców rolno-spożywczych. Z drugiej strony, wśród rolników, przedsiębiorców operujących w obszarze okołorolniczym i w przetwórstwie rolno-spożywczym istnieje duży potencjał pomysłów na innowacyjne rozwiązania zarówno w dziedzinie produktów jak też technik, technologii, organizacji procesów lub marketingu, które nie mają szans na realizację ze względu na liczne ograniczenia. Ograniczenia dotyczą wiedzy specjalistycznej i kapitału niezbędnego do opracowania i wdrożenia nowego rozwiązania.

Wspieranie tworzenia i funkcjonowanie partnerstw zrzeszających rolników (w tym grupy producentów rolnych, spółdzielnie rolnicze), jednostki naukowe, przedsiębiorców, posiadaczy lasów, organizacji pozarządowych, podmiotów doradczych, które w ramach grup operacyjnych na rzecz innowacji (EPI) będą wspólnie opracowywać nowe rozwiązania do zastosowania w praktyce przyczyni się do zwiększenia interaktywnej współpracy pomiędzy podmiotami funkcjonującymi w sektorze rolno-spożywczym, a tym samym wzmacniania powiązań pomiędzy badaniami naukowymi, kreowaniem działań proinnowacyjnych, a praktycznym zapotrzebowaniem występującym w sektorze, prowadząc do jego rozwoju. Spodziewanym efektem długookresowym jest utrwalenie rozwoju takich powiązań.

1C) Wspieranie uczenia się przez całe życie oraz szkolenia zawodowego w sektorach rolnictwa i leśnictwa:

Art. 14 Transfer wiedzy i działalność informacyjna

Art. 15 Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i usługi z zakresu zastępstw.

Wsparcie będzie udzielane w celu zapewnienia ludności związanej z rolnictwem możliwości poprawy poziomu wiedzy oraz wszechstronnego doskonalenia zawodowego, obejmującego zarówno kwestie organizacji produkcji rolniczej i leśnej, wykorzystywania innowacyjnych rozwiązań w zakresie rolnictwa i leśnictwa oraz w zakresie szeroko pojętego środowiska.

Wiedza i zdobyte informacje przyczynić się mogą do zwiększenia konkurencyjności gospodarstw rolnych i leśnych oraz poprawy efektywności gospodarowania zasobami i efektywności środowiskowej.

2A) Poprawa wyników gospodarczych wszystkich gospodarstw oraz ułatwienie restrukturyzacji i modernizacji gospodarstw, szczególnie z myślą o zwiększeniu uczestnictwa w rynku i zorientowania na rynek, a także zróżnicowania produkcji rolnej:

Art. 14 Transfer wiedzy i działalność informacyjna

Art. 15 Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i usługi z zakresu zastępstw

Art. 17 Inwestycje w środki trwałe (modernizacja gospodarstw rolnych).

Art. 19 Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej (Art. 19a (iii) rozwój małych gospodarstw oraz Art. 19b rozwój przedsiębiorczości – rozwój usług rolniczych)

Art. 35 Współpraca

Realizacja celu szczegółowego 2A ma priorytetowe znaczenie z punktu widzenia analizy potrzeb oraz założeń realizowanej krajowej SZRWRiR. W podnoszeniu konkurencyjności gospodarstw rolnych za najważniejszą kwestię uznano dalszą modernizację rolnictwa. Podejmowane działania będą ukierunkowane na określone grupy docelowe gospodarstw w celu ich lepszego dopasowania do specyficznych czynników i możliwości rozwoju. Pomoc kierowana będzie do gospodarstw średnich oraz małych w celu wzmocnienia ich potencjału produkcyjnego, co doprowadzi do wzrostu wartości dodanej. Rozwojowi rolnictwa (zwłaszcza ze względu na istniejące rozdrobnienie agrarne) służyć będzie ponadto możliwość dostępu do usług rolniczych. W trwałym podnoszeniu konkurencyjności gospodarstw kluczowe znaczenie będzie miało kreowanie i wdrażanie innowacyjnych rozwiązań, do którego przyczyniać będą się projekty realizowane we współpracy różnych podmiotów. Skuteczna realizacja celu szczegółowego 2A wymaga wsparcia z zakresu szeroko rozumianego transferu wiedzy do praktyki poprzez działania o charakterze informacyjnym, szkoleniowym i doradczym oraz wzmocnienie potencjału jednostek odpowiedzialnych za transfer wiedzy.

2B) Ułatwianie wejścia rolników posiadających odpowiednie umiejętności do sektora rolnictwa, a w szczególności wymiany pokoleń:

Art. 19 Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej (Art. 19a (i) premia dla młodych rolników)

Młodzi rolnicy ze względu na przynależne im atrybuty w postaci m.in. większej otwartości na zmiany czy szybszego uczenia się, są szczególnie predestynowani do podejmowania innowacyjnych działań przyczyniających się do wzrostu produktywności w rolnictwie. Dlatego za kluczowy czynnik wpływający na modernizację i podnoszenie konkurencyjności gospodarstw uznaje się wymianę pokoleniową. Przyspieszeniu tej wymiany oraz zachęceniu młodych do pozostania w produkcji rolnej służyć ma głównie wsparcie inwestycyjne.

3A) Poprawa konkurencyjności producentów rolnych poprzez lepsze ich zintegrowanie z łańcuchem rolno-spożywczym poprzez systemy jakości, dodawanie wartości do produktów rolnych, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw, grupy i organizacje producentów oraz organizacje międzybranżowe:

Art. 14 Transfer wiedzy i działalność informacyjna

Art. 16 Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych

Art. 17 Inwestycje w środki trwałe (Art. 17 1. b. przetwórstwo i marketing produktów rolnych)

Art. 20 Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich (targowiska)

Art. 27 Tworzenie grup i organizacji producentów

Art. 35 Współpraca

W kontekście rozdrobnienia polskich gospodarstw istotne jest usprawnienie organizacji łańcucha żywnościowego. Udział małych i średnich producentów rolnych w nowoczesnych kanałach marketingowych jest utrudniony ze względu na niewielką skalę produkcji lub brak możliwości dostosowania się do wymogów jakościowych odbiorców. Stąd konieczne jest podjęcie działań niwelujących te bariery, w postaci wsparcia zrzeszania się rolników w grupach producentów oraz udziału w systemach jakości. Dla sprawnego funkcjonowania łańcucha żywnościowego niezbędne jest ponadto budowanie trwałych powiązań integracyjnych pomiędzy producentami rolnymi a przetwórstwem, które zapewnią będą m.in. pewność zbytu i stabilność cen produktów rolnych. Wsparciem objęte będą również innowacyjne projekty wypracowane w ramach współpracy podmiotów uczestniczących w zintegrowanych łańcuchach, bądź na rzecz tworzenia i usprawniania zintegrowanych łańcuchów. Aby umożliwić drobnym producentom zbyć żywności, a konsumentom dostęp do produktów lokalnych zaprojektowano działanie służące rozwojowi lokalnych targowisk. Ze względu na konieczność uświadamiania rolnikom potrzeby działań integracyjnych oraz konieczność profesjonalizacji podejmowanych przez rolników zadań z zakresu jakości i sprzedaży produktów niezbędne jest włączenie do interwencji działań doradczo-szkoleniowych w tym zakresie.

3B) Wspieranie zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem w gospodarstwach:

Art. 14. Transfer wiedzy i działalność informacyjna

Art. 18 Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych i katastrof oraz wprowadzanie odpowiednich środków zapobiegawczych

Zapobieganie i zarządzanie ryzykiem w gospodarstwach jest istotną kwestią w Polsce, zwłaszcza ze względu na rosnące zagrożenia wynikające ze zmian klimatu. Interwencją zostaną objęte gospodarstwa dotknięte w poważnym stopniu klęskami żywiołowymi

i katastrofami. Ponadto, podejmowane będą działania umożliwiające zabezpieczenie gospodarstw przed skutkami niekorzystnych zjawisk pogodowych w przyszłości.

Ubezpieczeniami rolniczymi objęta jest niewielka część powierzchni upraw i pomimo, iż ta powierzchnia z roku na rok rośnie, to ubezpieczenia wymagają szerokiego upowszechnienia wśród rolników. W tym celu realizowane będą działania nakierowane na rozwój wiedzy rolników w zakresie możliwości i korzyści płynących z ubezpieczeń w gospodarstwach.

4A) Odtwarzanie ochrona i wzbogacanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach Natura 2000 i obszarach z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami, oraz rolnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej, a także stanu europejskich krajobrazów:

Art. 14 Transfer wiedzy i działalność informacyjna

Art. 28 Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne

Art. 31 Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami

Powyższy cel szczegółowy będzie realizowany poprzez wspieranie odpowiednich systemów użytkowania cennych siedlisk z uwzględnieniem procesów i zjawisk wynikających ze zmian klimatu (np. utrzymanie wsparcia dla siedlisk mokradłowych szczególnie wrażliwych na przesuszenie) realizowanych w szczególności w ramach pakietów przyrodniczych „Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego”. Cel ten będzie również realizowany w ramach działania „Rolnictwo ekologiczne” oraz „Zalesianie i tworzenie terenów zalesionych”. Jednocześnie mając na uwadze, że działalność rolnicza ma znaczny wpływ na stan środowiska przyrodniczego, powyższy cel będzie realizowany również poprzez promowanie działań polegających na wsparciu rolniczego użytkowania obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania - ONW.

4B) Poprawa gospodarki wodnej, w tym nawożenie i stosowania pestycydów:

Art. 14 Transfer wiedzy i działalność informacyjna

Art. 28 Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne

Do realizacji powyższego celu szczegółowego niezbędne jest podjęcie działań ograniczających wymywanie składników pokarmowych (azot, fosfor) do wód gruntowych oraz zapewnienie zbilansowanego stosowania nawozów. Wychodząc naprzeciw tym potrzebom proponuje się stosowanie odpowiednich praktyk agrotechnicznych m.in. wsiewki poplonowe, międzyplony, racjonalne nawożenie w oparciu o plan nawozowy. Powyższe działania będą realizowane w szczególności w ramach pakietu Ochrona gleb i wód i pakietu Rolnictwo zrównoważone w ramach „Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego”, a także działania „Rolnictwo Ekologiczne”. Ponadto, cel ten będzie pośrednio realizowany w ramach działania „Zalesianie i tworzenie terenów zalesionych”, którego realizacja wpływa korzystnie na zatrzymywanie wody w glebie oraz zapobiega przedostawaniu się zanieczyszczeń do wód gruntowych.

4C) Zapobieganie erozji gleby i poprawa gospodarowania glebą:

Art. 14 Transfer wiedzy i działalność informacyjna

Art. 17 Inwestycje w środki trwałe (scalenia gruntów)

Art. 28 Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne

Art. 29 Rolnictwo ekologiczne

Do realizacji powyższego celu szczegółowego, z uwagi na zjawisko utraty substancji organicznej oraz nadmierne stosowanie nawozów i nasilające się zjawisko erozji gleb niezbędne jest podjęcie następujących działań: (i) wsparcie odpowiednich praktyk takich jak zrównoważone i ekologiczne metody gospodarowania, stosowanie poplonów i międzyplonów, (ii) promowanie ekstensywnego sposobu użytkowania łąk i pastwisk, jak również poprzez tworzenie zalesień, które jednocześnie pełni funkcje wodo- i gleboochronne na terenach zagrożonych erozją. Powyższe działania będą realizowane poprzez następujące instrumenty: „Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne” (w szczególności poprzez pakiet Rolnictwo zrównoważone i pakiet Ochrona gleb i wód), działanie „Rolnictwo Ekologiczne” oraz „Zalesianie i tworzenie terenów zalesionych”.

5E) Promowanie ochrony pochłaniaczy dwutlenku węgla oraz pochłaniania dwutlenku węgla w rolnictwie i leśnictwie:

Art. 21. 1.a). Zalesianie i tworzenie terenów zalesionych

W ramach tego celu podejmowane będą działania dążące zarówno do ograniczania emisji gazów cieplarnianych w rolnictwie i leśnictwie jak również zwiększania pochłaniania dwutlenku węgla poprzez odpowiednie użytkowanie gruntów rolnych i leśnych. Naturalnym sposobem na osiągnięcie tego celu będzie zwiększanie powierzchni leśnej poprzez zalesienia, w ramach działania „Zalesianie i tworzenie terenów zalesionych”. Niemniej ważne będzie również promowanie ekstensywnego sposobu użytkowania łąk i pastwisk oraz promowanie zrównoważonego i ekologicznego sposobu gospodarowania m.in. poprzez działania: „Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne” oraz „Rolnictwo ekologiczne”.

6A) Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw, a także tworzenia miejsc pracy:

Art. 19 Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej (Art. 19.1(ii) premie na rozwój działalności pozarolniczej).

Rolnictwo pozostaje najważniejszym pod względem generowania PKB oraz zatrudnienia sektorem na obszarach wiejskich. Rozdrobniona struktura wiąże się w Polsce w przerostem zatrudnienia co powoduje konieczność zagospodarowania znaczących nadwyżek pracy. Słabo rozwinięty rynek pracy na obszarach wiejskich oznacza trudności z pozyskaniem pozarolniczego źródła dochodów. Planowane w Programie działania polegać będzie na wsparciu podejmowania przez ludność rolniczą działalności pozarolniczej, przyczyniając się tym samym do redukcji ukrytego bezrobocia.

6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich:

Art.20 Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich (Art. 20 d, f odnowa wsi).

Art. 42-44 LEADER

Realizacja działania Leader stanowi kontynuację wsparcia oferowanego w okresie 2007-2013 oraz w ograniczonym zakresie w okresie 2004-2006. Mając jednak na uwadze potrzebę wzmocnienia lokalnego charakteru, jak najlepszego dostosowania oferty do potrzeb lokalnych a także doświadczenia dotychczas zdobyte, w PROW wskazano szereg nowych zakresów wsparcia realizowanych w ramach lokalnych strategii rozwoju (LSR) tj. przetwórstwo produktów rolno-spożywczych (na małą skalę) oraz tworzenie i funkcjonowanie sieci w zakresie krótkich łańcuchów żywnościowych, rynków lokalnych lub usług turystycznych. Oba zakresy powinny pozwolić na wykorzystanie endogenicznego potencjału obszarów wiejskich. Dodatkowo mając na uwadze umiejscowienie działania LEADER w celu tematycznym 9 dotyczącym walki z wykluczeniem społecznym i ubóstwem wprowadzono możliwość realizacji projektów z zakresu infrastruktury społecznej, wzmocniono wsparcie odnośnie zakładania i rozwijania działalności rolniczej, któremu towarzyszyć będą szkolenia i doradztwo dostosowane do potrzeb indywidualnych. Wśród projektów realizowanych w ramach LSR premiowane będą projekty wykorzystujące zasoby lokalne i/lub adresowane do grup defaworyzowanych.

Elementem wsparcia rozwoju lokalnego będzie realizacja działania „Podstawowe usługi i odnowa na obszarach wiejskich”. W ramach tego działania współfinansowane będą projekty z zakresu zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego, również projekty dotyczące obiektów pełniących funkcje kulturalne lub związane z kształtowaniem przestrzeni publicznej.

4.3 Sposób ujęcia celów przekrojowych w Programie

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 stanowić będzie wkład w realizację celów przekrojowych w zakresie innowacyjności, środowiska oraz łagodzenia zmiany klimatu i przystosowania się do niej.

Ponadnarodowe wyzwania pojawiające się w zakresie ww. celów będą realizowane poprzez poszczególne priorytety PROW 2014-2020, z których część związana jest bezpośrednio ze zmianami klimatycznymi i ochroną środowiska np. „zachowanie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa” czy „niskowęglowa gospodarka i skuteczne wykorzystywanie zasobów”.

Cele te w sposób bezpośredni będą realizowane poprzez wdrażanie: (1) „Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego”, które poprzez wsparcie odpowiednich praktyk takich jak: optymalizacja nawożenia, w tym ograniczenie zużycia nawozów azotowych (np. plany nawozowe, limity dawek, międzyplony, poplony), utrzymanie trwałych użytków zielonych

oraz promowanie ekstensywnego sposobu użytkowania łąk i pastwisk, przyczyni się, do ochrony gleb i wód, a także utrzymania właściwego poziomu próchnicy w glebach, (2) rolnictwa ekologicznego, które propaguje działania nakierowane na rozwój dobrych praktyk rolniczych, w tym rolnictwa przyjaznego środowisku wpływającego na zrównoważone użytkowanie gleb, (3) zalesień, które przyczyniają się do sekwestracji dwutlenku węgla oraz wpływają korzystnie nie tylko na ekologiczną stabilność obszarów leśnych (np. poprzez tworzenie korytarzy ekologicznych), ale także przyległych obszarów zależnych od rolnictwa (np. poprzez zapobieganie erozji i wpływ na mikroklimat). Jednocześnie, wzrost efektywności ww. działań środowiskowych zostanie osiągnięty również poprzez ich komplementarność z wymogami zazielenia oraz zasadą wzajemnej zgodności (cross-compliance) w ramach I filaru WPR.

Ponadto, w polskim rolnictwie istnieje pewien potencjał zmniejszania emisji gazów cieplarnianych m.in. w drodze promowania inwestycji ograniczających zużycie energii w wyniku modernizacji technicznej gospodarstw, co obok ww. działań środowiskowych niewątpliwie przyczyni się do realizacji wyzwań klimatyczno - środowiskowych. Sposobem na sprostanie tym wyzwaniom, w ramach działań inwestycyjnych, będzie odpowiednie ukierunkowanie pomocy poprzez kryteria wyboru oraz wdrażanie działań pozwalających na przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych i katastrof oraz wprowadzanie odpowiednich środków zapobiegawczych.

Jednocześnie mając na uwadze konieczność podnoszenia świadomości producentów rolnych wdrażane będą działania szkoleniowo doradcze w zakresie praktyk środowiskowych oraz działań mitygacyjnych i adaptacji do zmian klimatu, jak np.: gospodarowanie wodą i ochrona gleb czy też w zakresie systemów utrzymywania zwierząt gospodarskich.

Szereg działań PROW służyć będzie, zatem osiągnięciu celów środowiskowych ujętych w krajowych dokumentach strategicznych tj.: Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020; Strategicznym Planie Adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030; oraz dokumentach UE: Strategii na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu (Europa 2020); Decyzji Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zasad rozliczania emisji i pochłaniania gazów cieplarnianych w wyniku działalności związanej z użytkowaniem gruntów, zmianą użytkowania gruntów i leśnictwem oraz informacji o działaniach związanych z tą działalnością (LULUCF), dokumentach wchodzących w skład pakietu energetyczno - klimatycznego oraz Strategii UE w zakresie przystosowania się do zmian klimatu.

Biorąc pod uwagę powyższe, zakłada się, iż PROW 2014-2020 będzie stanowił wkład w realizację celów środowiskowych i klimatycznych wychodząc naprzeciw wyzwaniom, przed którymi stoi nowy okres programowania.

Innowacyjność jest ważnym czynnikiem poprawy produktywności i wzrostu konkurencyjności sektora rolnego, jakości produktu, a przez to sposobem na poprawę dochodu rolników czy redukcję negatywnego oddziaływania gospodarstw rolnych na środowisko naturalne.

Ze względu na niski poziom innowacyjności sektora rolno-spożywczego, w porównaniu do innych sektorów, istnieje potrzeba zwiększenia nakładów na działalność badawczo-

rozwojową (w tym dotyczących rozwiązań przyjaznych dla środowiska), liczby wdrożonych rozwiązań innowacyjnych oraz transfer nowoczesnych i już znanych rozwiązań do praktyki.

W Polsce sektor rolno-spożywczy dysponuje rozbudowanym zapleczem badawczym i edukacyjnym, wymagającym jednak dofinansowania. Mimo to dotychczas nie występowała w zadowalającym stopniu współpraca między nauką, a rolnikami i przedsiębiorcami w opracowywaniu innowacji zwiększających konkurencyjność sektora.

Dla zwiększenia innowacyjności konieczne jest stworzenie warunków sprzyjających jej rozwojowi. Podniesienie świadomości (w tym ekologicznej) i kwalifikacji rolników oraz większa dostępność informacji o istniejących rozwiązaniach pociąga za sobą wzrost popytu na nie.

Przedsiębiorcy i rolnicy dostrzegają potrzebę stosowania innowacji wobec rosnącej konieczności konkurowania na rynkach globalnych. Budowanie trwałych przewag konkurencyjnych w tych warunkach wymaga opracowywania i wprowadzania do praktyki innowacji.

Działanie współpraca ma służyć poprawie komunikacji pomiędzy nauką a sektorem rolno-spożywczym, lepszej koordynacji działań w celu lepszego ukierunkowania badań i wdrażania ich wyników do praktyki.

W programie przyjęto, że do osiągnięcia celu przekrojowego Innowacyjność w głównej mierze przyczynią się operacje realizowane przez grupy operacyjne na rzecz innowacji EPI. Wsparcie tych inicjatyw będzie realizowane poprzez działanie „Współpraca” gdzie grupą docelową są partnerstwa tworzone przez rolników (w tym grupy producentów, spółdzielnie rolnicze) jednostki naukowe, przedsiębiorstwa, posiadaczy lasów, organizacje pozarządowe, podmioty doradcze, które w ramach grup operacyjnych na rzecz innowacji (EPI) będą wspólnie rozwiązywać zidentyfikowane problemy i opracowywać innowacyjne rozwiązania do zastosowania w praktyce. Oczekiwany efekt współpracy podmiotów będą nowe, innowacyjne rozwiązania gotowe do zastosowania.

Ponadto działania z zakresu transferu wiedzy i doradztwa przyczynią się do podniesienia wiedzy i umiejętności rolników i producentów rolnych w odniesieniu do stosowania rozwiązań innowacyjnych w procesie produkcji. Działania inwestycyjne adresowane do gospodarstw rolnych, w tym małych gospodarstw wspierają m.in. projekty z zakresu innowacji. Instrumenty wsparcia dla producentów żywności wysokiej jakości będą przyczyniać się do poszukiwania nowych innowacyjnych rozwiązań w zakresie organizacji współpracy, produkcji i promowania żywności wysokiej jakości. Zastosowanie innowacyjnych rozwiązań w organizacji krótkich łańcuchów dostaw żywności będzie adresowane dla gospodarstw szukających możliwości poprawy zbytu. Wsparcie dla przetwórstwa będzie obejmować małe i średnie zakłady przetwórcze w modernizowaniu technologii i organizacji produkcji, co wiąże się z wprowadzaniem innowacji.

Z kolei dotychczasowe doświadczenia z wdrażania podejścia Leader wskazują, że LGD realizują projekty o charakterze innowacyjnym na obszarach wiejskich. W PROW 2014-2020 realizacja lokalnych strategii jest silnie powiązana z innowacyjnością zarówno w zakresie

wsparcia rolnictwa i jak i rozwoju infrastruktury społecznej i technicznej na obszarach wiejskich.

4.4 Opis działań podjętych w celu zapewnienia doradztwa w zakresie wymogów prawnych i działalności związanych z innowacją

System doradztwa rolniczego w Polsce jest systemem publiczno - prywatnym. Tworzą go:

- instytucje świadczące usługi doradcze rolnikom:
  - 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego (ODR), podlegających zarządom województw,
  - podmioty doradcze akredytowane przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi,
  - izby rolnicze,
- na szczeblu ogólnopolskim - instytucja odpowiadająca za doskonalenie kadry doradczej oraz rozwój i wspieranie działalności ww. instytucji tj. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie (CDR), z oddziałami w Poznaniu, Krakowie i Radomiu, podlegające Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

System doradztwa rolniczego jest powszechny, dobrowolny i łatwo dostępny dla rolników.

Funkcjonowanie systemu doradztwa rolniczego w Polsce regulują następujące akty prawne:

- ustawa z 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego (tekst jednolity z 2013 r. poz. 474) i rozporządzenia wykonawcze wydane na jej podstawie, określające zadania i zasady prowadzenia działalności wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego oraz CDR,
- ustawa o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków EFRROW i wydane na jej podstawie rozporządzenia wykonawcze, określające zasady świadczenia usług doradczych w ramach działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów”, objętego PROW 2007-2013 przez ODR-y, izby rolnicze oraz akredytowane podmioty doradcze, a także obowiązki CDR w odniesieniu do zapewnienia wysokiej jakości usług doradczych w ramach ww. działania PROW i kontroli podmiotów akredytowanych.

Zadania ustawowe publicznych jednostek doradztwa rolniczego (16 ODR-ów i CDR) finansowane są w ramach dotacji celowej z budżetu państwa, udzielanej przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Instytucje te mogą także prowadzić działalność gospodarczą, a przychody przeznaczać na finansowanie swojej działalności statutowej. ODR-y mogą otrzymywać również dotacje podmiotowe z budżetów jednostek samorządu terytorialnego na wykonywanie zadań z zakresu doradztwa rolniczego.

Strukturę organizacyjną publicznych jednostek doradztwa rolniczego tworzą: centrala, oddziały oraz biura na szczeblu każdego powiatu, które również organizują pracę gminnych doradców terenowych. Średnio na terenie gminy pracuje co najmniej jeden doradca rolniczy. W centrali ODR funkcjonują następujące komórki organizacyjne: Dział Systemów Produkcji

Rolnej, Standardów Jakościowych i Doświadczalnictwa; Dział Przedsiębiorczości, Wiejskiego Gospodarstwa Domowego i Agroturystyki; Dział Ekonomiki; Dział Zastosowań Teleinformatyki; Dział Metodyki Doradztwa, Szkoleń i Wydawnictw oraz działy i stanowiska administracyjno-gospodarcze zapewniające działalność ośrodka. W ramach działu mogą być tworzone zespoły lub sekcje. W większości ODR znajdują się gospodarstwa wdrożeniowo-pokazowe o specjalizacji w zakresie produkcji roślinnej i pszczelarstwa.

Centrum Doradztwa Rolniczego posiada następujące komórki organizacyjne: Dział Systemów Produkcji Rolnej; Dział Rozwoju Obszarów Wiejskich; Dział Ekonomiki i Organizacji Produkcji Rolnej; Dział Rolnictwa Ekologicznego i Programów Rolnośrodowiskowych; Dział Zastosowań Teleinformatyki; Dział Metodyki, Doskonalenia Zawodowego i Kontroli Doradztwa Rolniczego; Dział Promocji i Wydawnictw oraz działy i stanowiska administracyjno-gospodarcze zapewniające działalność. W odróżnieniu do oddziałów ODR, w CDR oddziały mają swoją specjalizację tj.: systemy produkcji rolnej (w tym rolnictwo ekologiczne i ochrona środowiska), metodyka doradztwa i ekonomia oraz pozarolniczy rozwój obszarów wiejskich z uwzględnieniem przedsiębiorczości i współpracy z LGD. W strukturach CDR utworzono także centrum szkoleniowe z zakresu małego przetwórstwa (mięso, mleko, zboża, owoce) na poziomie gospodarstwa rolnego. Osoby zatrudnione na stanowiskach merytorycznych, zarówno w CDR jak i w ODR mają wyższe wykształcenie.

Zatrudnienie w jednostkach doradztwa rolniczego - stan na 30 czerwca 2013 roku

Jednostka doradcza	Liczba osób
Centrum Doradztwa Rolniczego	198
Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego	4490
Ogółem	4688

Obecnie akredytację w zakresie doradztwa rolniczego posiada 187 prywatnych podmiotów doradczych, które zatrudniają łącznie 436 doradców, natomiast w zakresie doradztwa leśnego akredytowano 273 podmioty (w tym 271 to jednostki Lasów Państwowych, a 2 podmioty prywatne), zatrudniające łącznie 353 doradców.

Instytucją wspomagającą funkcjonowanie systemu doradztwa rolniczego jest Centrum Doradztwa Rolniczego (CDR). Do zadań CDR należy:

- doskonalenie zawodowe i certyfikacja doradców,
- prowadzenie list specjalistów – doradców, posiadających uprawnienia do doradzania w ramach PROW,
- opracowywanie materiałów i narzędzi pracy doradczej dla doradców, w tym opracowanie metodyki świadczenia usług doradczych w zakresie przepisów prawnych UE, dotyczących gospodarstwa rolnego oraz kontrola prywatnych, akredytowanych podmiotów doradczych.

W odniesieniu do działania Program rolnośrodowiskowy niezwykle ważnym dokumentem, zgodnie z którym każdy beneficjent powinien realizować zobowiązanie rolnośrodowiskowe, jest plan działalności rolnośrodowiskowej sporządzany przy udziale doradcy

rolnośrodowiskowego. Plany rolnośrodowiskowe w kolejnej perspektywie finansowej, m.in. potwierdzające kontakt rolników z doradcami, będą instrumentem ułatwiającym poprawne wdrożenie zarówno samych wymogów rolnośrodowiskowych, jak i innych, nowych, powiązanych z programem wymogów UE w zakresie zazielenienia płatności bezpośrednich, warunków kwalifikowalności gruntów i wymogów wzajemnej zgodności.

Ponieważ do obowiązków CDR należy kontrola, to instytucja ta ma ustawowy zakaz świadczenia usług rolnikom w zakresie objętym kontrolą. W CDR prowadzone są następujące listy doradców:

- rolniczych - posiadających uprawnienia do doradzania na temat przepisów prawnych UE, dotyczących gospodarstw rolnych, w tym cross-compliance,
- rolnośrodowiskowych - posiadających uprawnienia do sporządzania planów rolnośrodowiskowych,
- ekspertów przyrodniczych - przygotowujących rolnikom ekspertyzy przyrodnicze w ramach programów rolnośrodowiskowych,
- doradców leśnych, posiadających uprawnienia do doradzania na podstawie certyfikatu, wydanego przez Lasy Państwowe.

Listy doradców są prowadzone w systemie elektronicznym i dostępne zarówno na stronie CDR jak i MRiRW. Na stronie internetowej MRiRW znajduje się także wykaz akredytowanych podmiotów doradczych. Liczbę certyfikowanych doradców – specjalistów w ww. specjalnościach oraz szacowane potrzeby przygotowania kadry do świadczenia usług w związku z okresem programowania 2014-2020 przedstawia poniższa tabela, opracowana na podstawie danych i potrzeb oszacowanych przez Centrum Doradztwa Rolniczego.

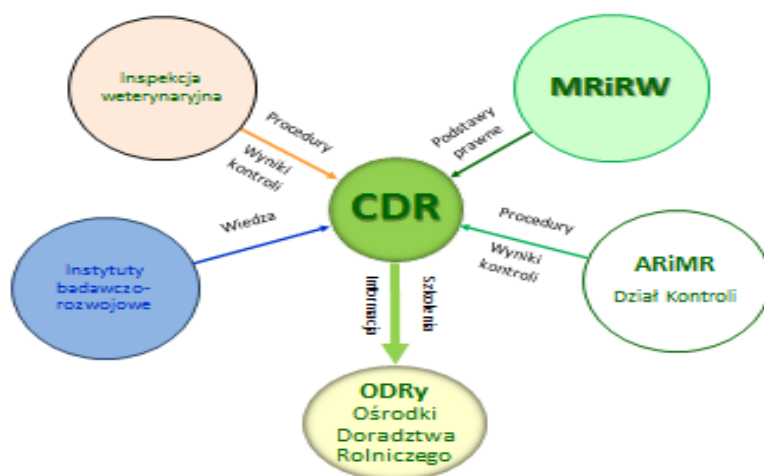
Lp.		Stan na 30.06.2013 r.	Szacowane potrzeby zwiększenia liczby doradców	RAZEM
1.	Liczba doradców rolniczych	3692	430	4122
2.	Liczba doradców rolnośrodowiskowych	2224	370	2594
3.	Liczba ekspertów przyrodniczych	658	171	829

Uprawnienia do doradzania i wpis na listę wiążą się z obowiązkiem uczestniczenia w szkoleniach podstawowych oraz uzupełniających i aktualizujących wiedzę oraz zaliczenie egzaminu. CDR prowadzi systematycznie działania na rzecz rozwoju kompetencji doradczych i monitoruje listy, skreślając doradców, którzy nie spełniają określonych wymagań. Podstawą planowania zakresu doskonalenia zawodowego doradców rolniczych są coroczne badania potrzeb szkoleniowych, prowadzone przez CDR.

W związku z nowymi zadaniami i wyzwaniem, stojącymi przed doradztwem rolniczym, takimi jak: przeciwdziałanie zmianom klimatycznym i upowszechnianie metod korzystnych dla klimatu i środowiska, ochrona bioróżnorodności, zarządzanie zasobami wodnymi, zintegrowane stosowanie pestycydów, zorientowanie na rynek, a także promowanie

przedsiębiorczości, podjęte zostały działania w celu przygotowania systemu doradztwa rolniczego do efektywnej realizacji zadań. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi zleciło Centrum Doradztwa Rolniczego przeszkolenie doradców na temat integrowanej ochrony roślin. Obecnie jest już 712 wykwalifikowanych doradców z tego zakresu, ale wg szacunków CDR potrzeba jeszcze ok. 492, aby zapewnić doradztwo wszystkim rolnikom. W latach 2012-2013 w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatycznym zorganizowano szkolenia dla doradców, w roku 2014 planuje się szkolenia na temat ochrony bioróżnorodności, natomiast do świadczenia usług doradczych na temat odnawialnych źródeł energii CDR zorganizował w ww. okresie 115 szkoleń dla 4392 osób. W nowo utworzonym przez CDR, Centrum Szkolenia Praktycznego w Zakresie Małego Przetwórstwa, przeszkolono w latach 2012-2013 ponad 4000 osób na temat przetwórstwa na poziomie gospodarstwa i skracania łańcucha żywnościowego.

Podmioty zaangażowane w edukację doradców

1

Sieć na rzecz innowacji

W celu zapewnienia efektywnego upowszechniania wiedzy i doświadczeń we wdrażaniu innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich utworzona jest sieć na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich (SIR), w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich (KSOW). W ramach sieci realizowane będą działania z zakresu aktywizacji potencjalnych partnerów współpracy na rzecz innowacji, podnoszące wiedzę i umiejętności w zakresie zarządzania projektami badawczo-wdrożeniowymi oraz upowszechniania wyników prac badawczo-wdrożeniowych.

W szczególności sieć będzie realizowała następujące zadania:

- identyfikowanie partnerów do współpracy w zakresie wdrażania projektów innowacyjnych,
- rozpowszechnianie informacji i wiedzy na temat sposobu współpracy w projektach naukowo-badawczych,
- opracowanie metodologii tworzenia i identyfikowania projektów współpracy i prowadzenie bazy projektów,

- współpraca z krajowymi jednostkami naukowo-badawczymi, instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz innowacji oraz Europejską Siecią na rzecz Innowacji, w tym w selekcji projektów zgłaszanych do Europejskiej nagrody za realizację najlepszych projektów innowacyjnych w rolnictwie i na obszarach wiejskich,
- prowadzenie działań animacyjnych i sieciujących wśród interesariuszy (rolników, przedsiębiorców, jednostek naukowo - badawczych i doradców), w tym moderowanie prac grup tematycznych dotyczących tematów o potencjale innowacyjnym powstających w ramach sieci,
- doradztwo i pomoc w tworzeniu i organizacji grup operacyjnych na rzecz innowacji,
- doradztwo i pomoc w tworzeniu projektów przez grupy operacyjne i partnerstwa na rzecz innowacji.

Realizację zadań sieci na poziomie krajowym zapewnia Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie a na poziomie regionalnym Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego.

5 OCENA SPEŁNIENIA WARUNKOWOŚCI EX-ANTE

5.1 Identyfikacja odpowiednich uwarunkowań ex-ante i ocena ich spełnienia (uwarunkowania związane z priorytetami ROW i ogólne)

Uwarunkowania ex-ante, które mają zastosowanie do PROW 2014-2020	Cel szczegółowy i działania do których odnoszą się uwarunkowania ex-ante	Warunkowość ex-ante spełniona: tak /nie/ częściowo	Kryteria	Kryterium spełnione tak/nie	Odniesienia (odniesienia do strategii, aktów prawnych albo innych odpowiednich dokumentów, również z odniesieniem do odpowiedniej części bądź artykułu)	Wyjaśnienia
3.1. Zapobieganie ryzyku i zarządzanie ryzykiem: istnienie krajowych lub regionalnych ocen ryzyka na potrzeby zarządzania katastrofami przy uwzględnieniu przystosowania się do zmiany klimatu	Cel szczegółowy: 3b Działanie: <i>Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych i katastrof oraz wprowadzanie odpowiednich środków zapobiegawczych</i>	Tak	Gotowa będzie krajowa lub regionalna ocena ryzyka zawierająca następujące elementy: — opis procesu, metodologii, metod i danych niewrażliwych wykorzystywanych w ocenach ryzyka oraz opartych na ocenie ryzyka kryteriów określania inwestycji	Kryterium pierwsze - tak; drugie- tak; trzecie- tak.	Strona polska przekaze Komisji Europejskiej szczegółowe wyjaśnienia – dokument roboczy przygotowywany przez Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, opracowany na bazie niejawnego Raportu o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego, przyjętego uchwałą Rady Ministrów w dniu 12 lipca 2013 r. Kryterium trzecie Kryterium zostało spełnione przez przyjęcie Strategicznego planu adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020, z perspektywą do roku 2030 (SPA 2020) przez Radę Ministrów w dniu 29 października 2013 r. http://klimada.mos.gov.pl/dokumentspa-2020	Kryterium pierwsze i drugie Sposób spełnienia warunku będzie przedmiotem dalszej dyskusji z KE. Wstępną propozycją strony polskiej będzie przygotowanie dodatkowego dokumentu opartego o raporty cząstkowe przygotowywane na potrzeby Raportu na temat zagrożeń bezpieczeństwa narodowego.

			<p>priorytetowych;</p> <p>— opis scenariuszy zakładających jeden rodzaj ryzyka i scenariuszy zakładających wiele rodzajów ryzyka;</p> <p>— uwzględnienie, w stosownych przypadkach, krajowych strategii dostosowania.</p>		
<p>4.1 Warunki dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska: na poziomie krajowym ustalone są normy dotyczące dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska gruntów, o których to normach mowa w tytule VI rozdział I rozporządzenia (UE) nr 1306/2013</p>	<p>Cel szczegółowy: 4a, 4b, 4c, 5d, 5e</p> <p>Działania: <i>Program rolnośrodowisko-wo-klimatyczny; Rolnictwo ekologiczne; Płatności dla obszarów ONW</i></p>	Tak	<p>Normy dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska są określone w prawie krajowym i wyszczególnione w programach.</p>	<p>Obowiązek utrzymywania gruntów rolnych w Dobrej Kulturze Rolnej zgodnej z ochroną środowiska (GAEC) istnieje już obecnie na podstawie zapisów rozporządzenia Rady (WE) nr 73/2009 z dnia 19 stycznia 2009 r. ustanawiającego wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego dla rolników w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiającego określone systemy wsparcia dla rolników, zmieniającego rozporządzenia (WE) nr 1290/2005, (WE) nr 247/2006, (WE) nr 378/2007 oraz uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1782/2003 (Dz.U. L 30 z 31.1.2009, str. 16). Zasady dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska są określone na podstawie ram ustanowionych w załączniku III do wymienionego rozporządzenia. Załącznik wyróżnia normy</p>	<p>Do przestrzegania norm GAEC zobowiązani są rolnicy ubiegający się o płatności bezpośrednie oraz płatności w ramach niektórych działań nieinwestycyjnych PROW 2007-2013, tj. płatności: z tytułu naturalnych utrudnień dla rolników na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW); rolnośrodowiskowych; na zalesianie gruntów rolnych.</p>

<p>4.2 Wymogi minimalne w odniesieniu do nawozów i środków ochrony roślin: na poziomie krajowym określone są wymogi minimalne w odniesieniu do nawozów i środków ochrony roślin, o których to wymogach mowa w tytule III rozdział I art. 28 niniejszego rozporządzenia</p>	<p>Cel szczegółowy: 4a, 4b, 4c, 5d, 5e</p> <p>Działania: <i>Program rolnośrodowiskowo-klimatyczny; Rolnictwo ekologiczne</i></p>	<p>Tak</p>	<p>W programach określone są minimalne wymogi w odniesieniu do nawozów i środków ochrony roślin, o których to wymogach mowa w tytule III rozdział I niniejszego rozporządzenia</p>		<p>obowiązkowe oraz dobrowolne.</p> <p>W Polsce obowiązują normy GAEC, które zostały wdrożone do prawodawstwa krajowego rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie minimalnych norm z dnia 11 marca 2010 r. (Dz. U. 39, poz. 211 z późn. zm).</p>	
<p>4.3 Inne odpowiednie normy krajowe: na potrzeby tytułu III rozdział I art. 28 niniejszego rozporządzenia określone są odpowiednie obowiązkowe normy krajowe</p>	<p>Cel szczegółowy: 4a, 4b, 4c, 5d, 5e</p> <p>Działania: <i>Program rolnośrodowiskowo-klimatyczny; Rolnictwo ekologiczne</i></p>	<p>Tak</p>	<p>W programach wyszczególnione są odpowiednie obowiązkowe normy krajowe.</p>			
<p>Zapobieganie dyskryminacji</p> <p>Istnienie zdolności administracyjnych umożliwiających wdrożenie</p>	<p>Cel szczegółowy: 6b</p> <p>Działania: <i>LEADER</i></p>	<p>Częściowo</p>	<p>Rozwiązania zgodne z ramami instytucjonalnymi i prawnymi państw członkowskich</p>		<p>Kryterium pierwsze: Funkcję krajowego organu ds. równości szans w Polsce pełni Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania. Przedstawiciel Pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania jako członek Zespołu-Grupy roboczej wspierającej prace nad przygotowaniem Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-</p>	

<p>i stosowanie unijnych przepisów i polityki dotyczących niedyskryminacji w odniesieniu do EFSI³².</p>		<p>dotyczące zaangażowania podmiotów odpowiedzialnych za wspieranie równego traktowania wszystkich osób podczas przygotowywania i wdrażania programów, w tym zapewnienie doradztwa dotyczącego równości w zakresie działań związanych z EFSI;</p> <p>— rozwiązania w zakresie szkoleń pracowników instytucji zaangażowanych w zarządzanie EFSI oraz</p>		<p>2020, zaangażowany jest w proces konsultacji Programu.</p> <p><i>W Agendzie działań na rzecz równości szans i niedyskryminacji osób z niepełnosprawnościami w ramach funduszy unijnych 2014-2020 przewidziano zaangażowanie podmiotów aktywnych w obszarze przeciwdziałania niedyskryminacji, w tym ze względu na niepełnosprawność, w proces tworzenia i realizacji programów operacyjnych współfinansowanych z EFSI.</i></p>	
--	--	---	--	---	--

³² Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne, o których mowa w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 1083/2006, zwanego dalej rozporządzeniem ramowym.

			kontrolę nad tymi funduszami z dziedziny unijnych			
Równouprawnienie płci Istnienie zdolności administracyjnych umożliwiających wdrożenie i stosowanie unijnych przepisów i polityki dotyczących równouprawnienia płci w odniesieniu do EFSI.	Cel szczegółowy: 6a, 6b Działania: <i>Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej; Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich; LEADER</i>	Częściowo	– Rozwiązania zgodne z ramami instytucjonalnymi i prawnymi państw członkowskich dotyczące zaangażowania podmiotów odpowiedzialnych za równouprawnienie płci podczas przygotowywania i realizacji programów, w tym zapewnienie doradztwa dotyczącego równouprawnienia płci w zakresie działań związanych z EFSI; — rozwiązania w zakresie szkolenia pracowników	Kryterium pierwsze- Częściowo Kryterium drugie- Częściowo	Kryterium pierwsze Poziom krajowy Kwestie dotyczące równouprawnienia zawarte są w następujących dokumentach: – Cele operacyjne SRKL: <i>Ułatwienie godzenia pracy z indywidualnymi potrzebami człowieka (na różnych etapach życia), w tym w zakresie łączenia aktywności zawodowej z opieką nad dziećmi oraz dorosłymi osobami zależnymi), rozwój form opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 oraz Upowszechnianie dostępu do opieki instytucjonalnej nad dziećmi do lat 3, oraz Połączenie systemu opieki nad dziećmi 0-3 i przedszkolnego</i> – Działania w ramach KPR: <i>Aktywność dla wzrostu sprzyjającemu włączeniu społecznemu, Nowoczesny Rynek pracy, Działania na rzecz godzenia ról rodzinnych i zawodowych kobiet i mężczyzn w tym rozwój różnych form opieki nad dziećmi do lat 3</i> – SRK 2020, DSRK. Poziom funduszy unijnych Realizacją tego kryterium będzie <i>Agendę działań na rzecz równości szans płci 2014-2020</i> przedstawiająca szczegółowe rozwiązania na rzecz podnoszenia świadomości równościowej wśród m.in. instytucji zaangażowanych we wdrażanie funduszy unijnych. Kryterium drugie Realizacją tego kryterium będzie <i>Agenda działań na rzecz równości szans płci 2014-2020</i> .	Kryterium pierwsze Poziom krajowy Dopełnieniem realizacji tego kryterium polegającego na (wdrożeniu zasady równości płci do głównego nurtu życia społecznego na poziomie krajowym będzie przyjęcie Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania. Kryterium drugie Dokument ten w sposób systemowy przedstawia działania na rzecz tworzenia równościowego systemu instytucjonalnego (m.in. szkolenia z równości szans płci pracowników urzędów zaangażowanych we wdrażanie programów operacyjnych), budowania otoczenia instytucjonalnego realizacji zasady równości szans kobiet i mężczyzn (m.in. przypisanie działań z zakresu równości szans płci do każdej z instytucji zaangażowanej w system wdrażania funduszy.

			instytucji zaangażowanych w zarządzanie EFSI oraz kontrolę nad tymi funduszami z dziedziny unijnych przepisów i polityki dotyczących równouprawnienia płci i uwzględniania aspektu płci.			
Niepełnosprawność Istnienie zdolności administracyjnych umożliwiających wdrożenie i stosowanie Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób z niepełnosprawnościami w odniesieniu do EFSI zgodnie z decyzją Rady 2010/48/WE.	Cel szczegółowy: 6a, 6b Działania: <i>Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej;</i> <i>Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich;</i> <i>LEADER</i>	Częściowo	– Rozwiązania zgodne z ramami instytucjonalnymi i prawnymi państw członkowskich dotyczące konsultacji i zaangażowania podmiotów odpowiedzialnych za ochronę praw osób z niepełnosprawnościami lub organizacji przedstawicielskich osób z niepełnosprawnościami i innych właściwych	Kryterium pierwsze- Częściowo Kryterium drugie -tak Kryterium trzecie –tak	Kryterium pierwsze: <i>W Agendzie działań na rzecz równości szans i niedyskryminacji osób z niepełnosprawnościami w ramach funduszy unijnych 2014-2020 przewidziano działania na rzecz zaangażowania podmiotów aktywnych w obszarze wsparcia osób z niepełnosprawnościami oraz przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność w proces tworzenia i realizacji programów operacyjnych współfinansowanych z EFSI.</i> Przedstawiciel Pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania jako członek Zespołu- Grupy roboczej wspierającej prace nad przygotowaniem Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, zaangażowany jest w proces konsultacji programu. Kryterium drugie: W celu spełnienia kryterium zostanie przedstawiony plan szkoleń dla instytucji zaangażowanych w system wdrażania funduszy europejskich.	

		<p>zainteresowanych stron podczas przygotowywania i wdrażania programów;</p> <p>— rozwiązania w zakresie szkoleń pracowników instytucji zaangażowanych w zarządzanie EFSI oraz kontrolę nad tymi funduszami z dziedziny obowiązujących unijnych przepisów i polityki dotyczących niepełnosprawności, w tym dostępności i praktycznego stosowania Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami, zgodnie z przepisami unijnymi i prawem krajowym;</p>	<p>Kryterium trzecie:</p> <p>Za koordynację wykonywania Konwencji odpowiadać będzie minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (obecnie Minister Pracy i Polityki Społecznej), działający jako punkt kontaktowy, o którym mowa w art. 33 ust. 1 Konwencji. Do jego obowiązków będzie należało także sporządzanie sprawozdań z wykonywania Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, podobnie jak odbywa się to w przypadku innych konwencji dotyczących praw społecznych.</p> <p>Przepisy nakładające obowiązek zapewniania dostępności dla osób niepełnosprawnych, o której mowa w art. 9 Konwencji, odnoszące się do środowiska fizycznego oraz informacji, komunikacji i różnych innych usług, są zawarte w wielu ustawach (np. w ustawie – Prawo budowlane, ustawie – Prawo o ruchu drogowym, ustawie o transporcie kolejowym, ustawie – Prawo telekomunikacyjne, ustawie – Prawo pocztowe, ustawie – Prawo zamówień publicznych, ustawie – o języku migowym i innych środkach komunikowania się, ustawie – Kodeks wyborczy) i aktach wykonawczych do wielu ustaw. Prowadzone są działania na rzecz zapewniania dalszego postępu w tym zakresie, obejmujące m.in. rozpoznawanie potrzeb w obszarze niezbędnych zmian prawa i poprawy jego wdrażania, jak również kontynuowanie propagowania idei uniwersalnego projektowania. Od 2010 roku, organizowane są przez Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych ogólnopolskie konferencje nt. uniwersalnego projektowania oraz upowszechniane publikacje na temat stosowania tej koncepcji. W ramach PO WER w celu szczegółowym 4 Priorytetu Inwestycyjnego 9.4 realizowane będą działania mające na celu monitorowanie polityk publicznych pod kątem zgodności z postanowieniami Konwencji ONZ o prawach</p>	
--	--	---	---	--

			— rozwiązania dotyczące monitorowania wdrożenia przepisów art. 9 Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami w związku z EFSI przy przygotowaniu i wdrażaniu programów.		osób niepełnosprawnych. W odniesieniu do funduszy strukturalnych i inwestycyjnych kwestie dostępności dla osób z niepełnosprawnościami uregulowane zostały w <i>Agendzie działań na rzecz równości szans i niedyskryminacji osób z niepełnosprawnościami w ramach funduszy unijnych 2014-2020.</i>	
Zamówienia publiczne Istnienie rozwiązań dotyczących skutecznego stosowania unijnych przepisów w zakresie zamówień publicznych w odniesieniu do EFSI.	Cel szczegółowy: 2a, 6b Działania: <i>Transfer wiedzy i działania informacyjne;</i> <i>Doradztwo;</i> <i>Inwestycje w środki trwałe;</i> <i>Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej;</i> <i>Współpraca;</i> <i>LEADER</i>	Częściowo	– Rozwiązania dotyczące skutecznego stosowania unijnych przepisów w zakresie zamówień publicznych poprzez stosowne mechanizmy; — rozwiązania zapewniające przejrzystość postępowań o udzielanie zamówienia; — rozwiązania w zakresie	Kryterium pierwsze – częściowo Kryterium drugie – tak Kryterium trzecie – tak Kryterium czwarte – tak	Kryterium pierwsze: Implementacja zapisów wskazanych powyżej dyrektyw do polskiej ustawy Prawo zamówień publicznych. Ustawa Prawo zamówień publicznych z dnia 29 stycznia 2004 roku (Dz. U. z 2010 r. Nr 113, poz. 759, Nr 161, poz. 1078 i Nr 182, poz. 1228 oraz z 2011 r. Nr 5, poz. 13, Nr 28, poz. 143, Nr 87, poz. 484 i Nr 234, poz. 1386). W związku z wyrokiem Trybunału Sprawiedliwości UE w sprawie C-465/11 Forposta i ABC Direct Contact oraz mając na uwadze decyzję Komisji Europejskiej o skierowaniu przeciwko Polsce sprawy do Trybunału Sprawiedliwości UE w trybie art. 258 i art. 260 TFUE podjętą w dniu 17 października 2013 r., zostały podjęte niezbędne działania legislacyjne w celu zmodyfikowania przepisów ustawy Prawo zamówień publicznych dotyczących przesłanek wykluczenia wykonawców z postępowania o udzielenie zamówienia publicznego przewidzianych w art. 24 ust. 1 pkt. 1 i art. 24 ust. pkt. 1a ustawy Pzp stanowiących implementację art. 45 ust. 2 lit. d) dyrektywy 2004/18/WE. Informacje na temat naruszeń przepisów prawa	Prace nad rządowym projektem ustawy o zmianie ustawy Prawo zamówień publicznych eliminującej ww. niezgodność prowadzone przez Urząd Zamówień Publicznych zostały jednak wstrzymane w związku z tym, iż do prac legislacyjnych skierowano równolegle projekt poselski ustawy o zmianie ustawy – Prawo zamówień publicznych (druk sejmowy nr 1653). Poselski projekt zawiera między innymi propozycję zmian w zakresie modyfikacji treści art. 24 ust. 1 pkt. 1 i 1a ustawy Pzp dotyczącego przesłanek wykluczania wykonawcy z uwagi na wyrządzenie szkody lub rozwiązanie, wypowiedzenie lub odstąpienie od umowy z przyczyn dotyczących

		<p>szkoleń i rozpowszechniania informacji wśród pracowników zaangażowanych we wdrażanie EFSI;</p> <p>— rozwiązania zapewniające zdolności administracyjne w celu wdrożenia i stosowania unijnych przepisów w zakresie zamówień publicznych.</p>	<p>zamówień publicznych, także w zamówieniach współfinansowanych ze środków unijnych, są rozpowszechniane przez Urząd Zamówień Publicznych w ramach wydawanych corocznie publikacji „Kontrola udzielania zamówień publicznych prowadzona przez Prezesa UZP”.</p> <p>Przedmiotowe publikacje prezentują wyniki kontroli prowadzonej przez Urząd Zamówień Publicznych (w tym przez Departament Kontroli Zamówień Współfinansowanych ze środków UE) oraz zawierają przykłady naruszeń zidentyfikowanych w ramach kontroli wraz z komentarzami omawiającymi właściwe przepisy ustawy Prawo zamówień publicznych, innych krajowych aktów prawnych, unijnych aktów prawnych i wyroków TSUE w zakresie zamówień publicznych oraz wyników i zaleceń związanych z audytami Komisji Europejskiej przeprowadzonymi w Polsce, których niezastosowanie lub błędna interpretacja skutkuje nieprawidłowościami w postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego lub nieważnością umowy o zamówienie publiczne. Publikacje są dostępne na stronie internetowej Urzędu Zamówień Publicznych: http://www.uzp.gov.pl/cmsws/page/?D;1303 .</p> <p>Przykłady naruszeń ustawy Prawo zamówień publicznych zidentyfikowane w ramach kontroli prowadzonej przez Prezesa Urzędu Zamówień Publicznych są także upubliczniane przy okazji ogólnopolskich konferencji: „VI Konferencja Naukowa. Kontrola zamówień publicznych. 17-18 czerwca 2013 r., Wrocław” oraz „V Konferencja Naukowa. Zamówienia publiczne jako instrument sprawnego wykorzystania środków unijnych. 17-18 września 2012 r., Sopot”.</p> <p>Wyniki audytów Komisji Europejskiej oraz Europejskiego Trybunału Obrachunkowego i wynikające z nich zalecenia są uwzględniane także w opiniach</p>	<p>wykonawcy. W dniu 27 sierpnia projekt poselski ustawy o zmianie ustawy - Prawo zamówień publicznych (druk sejmowy nr 1653) skierowano do pierwszego czytania w komisjach sejmowych (Sejmowa Komisja Gospodarki). W dniu 12 września 2013 roku odbyło się pierwsze czytanie w Sejmowej Komisji Gospodarki, która skierowała projekt ustawy do podkomisji nadzwyczajnej. Obecnie trwają prace nad przedmiotowym projektem w ramach podkomisji nadzwyczajnej Sejmowej Komisji Gospodarki.</p> <p>Pozostałe przepisy ustawy Prawo zamówień publicznych są zgodne z uregulowaniami wspólnotowymi.</p>
--	--	---	--	---

				<p>prawnych na temat stosowania ustawy Prawo zamówień publicznych wydawanych przez Departament Prawny Urzędu Zamówień Publicznych. Zostały także wzięte pod uwagę w opracowanych przez UZP <i>Wytycznych dotyczących interpretacji przesłanek pozwalających na przeprowadzenie postępowania o udzielenie zamówienia publicznego w trybie negocjacji z ogłoszeniem, dialogu konkurencyjnego, negocjacji bez ogłoszenia, zamówienia z wolnej ręki i zapytania o cenę.</i></p> <p>Kryterium drugie:</p> <p>Celem zapewnienia mechanizmów gwarantujących przejrzystość postępowań o udzielenie zamówienia w ramach Urzędu Zamówień Publicznych Departament Unii Europejskiej i Współpracy Międzynarodowej oraz Departament Prawny są odpowiedzialne za prawidłowe wdrażanie unijnych przepisów w zakresie zamówień publicznych do polskiego porządku prawnego oraz czuwają nad prawidłowym stosowaniem prawa zamówień publicznych przez instytucje zamawiające poprzez wydawanie opinii prawnych dotyczących interpretacji przepisów ustawy i aktów wykonawczych do ustawy. W 2012 roku Urząd Zamówień Publicznych wydał 1246 opinii prawnych na zapytania ze strony instytucji zamawiających oraz innych podmiotów uczestniczących w rynku zamówień publicznych, natomiast do połowy listopada bieżącego roku zostało wydanych ponad 450 opinii prawnych.</p> <p>Za kontrolę prowadzonych postępowań o udzielenie zamówień publicznych odpowiedzialne są dwa departamenty w ramach Urzędu Zamówień Publicznych: Departament Kontroli Doraźnej oraz Departament Kontroli Zamówień Współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej. Departament Kontroli Doraźnej realizuje zadania wynikające z uprawnień kontrolnych</p>	
--	--	--	--	--	--

				<p>Prezesa Urzędu w zakresie zamówień nie finansowanych ze środków UE. Natomiast Departament Kontroli Zamówień Współfinansowanych ze Środków Unii Europejskiej realizuje zadania wynikające z uprawnień kontrolnych Prezesa Urzędu w zakresie zamówień współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej. Prezes Urzędu Zamówień Publicznych prowadzi kontrolę uprzednią zamówień współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej oraz kontrolę doraźną. Kontrola uprzednia zamówień lub umów ramowych współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej jest przeprowadzana przed zawarciem umowy w przypadku zamówień na roboty budowlane, których wartość wyrażona w złotych jest równa lub przekracza równowartość kwoty 20 000 000 euro oraz w przypadku zamówień na dostawy lub usługi, których wartość wyrażona w złotych jest równa lub przekracza równowartość kwoty 10 000 000 euro.</p> <p>Kontrola doraźna jest prowadzona w przypadku uzasadnionego przypuszczenia, że w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego doszło do naruszenia przepisów ustawy Prawo zamówień publicznych, które mogło mieć wpływ na jego wynik. Kontrola ta może być wszczęta z urzędu lub na wniosek, także na wniosek instytucji zarządzającej, o której mowa w przepisach o Narodowym Planie Rozwoju oraz w przepisach o zasadach prowadzenia polityki rozwoju lub w przepisach o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, jeżeli z uzasadnienia wniosku instytucji wynika, że zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że w postępowaniu o udzielenie zamówienia doszło do naruszenia przepisów ustawy, które mogło mieć wpływ na jego wynik.</p> <p>Ponadto zgodnie z Ustawą o zasadach prowadzenia</p>	
--	--	--	--	---	--

				<p>polityki rozwoju w realizację zadań związanych z monitorowaniem prawidłowego stosowania procedur zamówień publicznych w ramach realizacji projektów współfinansowanych ze środków unijnych</p> <p>zaangażowane są inne instytucje odpowiedzialne za system zarządzania i kontroli w ramach programów współfinansowanych z funduszy europejskich takie jak Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, władze regionalne, regionalne izby obrachunkowe, izby skarbowe.</p> <p>Odnosząc się do wytycznych na temat udzielania zamówień publicznych o wartości nieprzekraczającej wartości progów unijnych, należy wskazać, iż w polskim systemie zamówień publicznych nie ma potrzeby wydawania specjalnych wytycznych dotyczących zamówień podprogowych, gdyż udzielanie zamówień o wartości nieprzekraczającej progów unijnych zostało uregulowane w ustawie Prawo zamówień publicznych. Obowiązująca w Polsce ustawa Prawo zamówień publicznych obejmuje zamówienia zarówno powyżej jak i poniżej progów unijnych, przy czym w przypadku zamówień o wartości nieprzekraczającej wartości progów unijnych ustawa przewiduje bardziej elastyczne regulacje dotyczące przykładowo krótszych terminów składanie ofert i wniosków o udział w postępowaniu, możliwości braku wymagania wadium, itp. Ustawę Prawo zamówień publicznych stosuje się do udzielania zamówień publicznych, których wartości jest równa lub wyższa od wartości progu krajowego, który wynosi 14 tysięcy euro, Wartość progu krajowego zakłada niskie prawdopodobieństwo zainteresowania transgranicznego tego typu zamówieniami, ale nie zwalnia polskich zamawiających z obowiązku przestrzegania przepisów dotyczących finansów publicznych. W związku z powyższym zasady udzielania zamówień o wartości poniżej 14 tysięcy euro są określone w wewnętrznych</p>	
--	--	--	--	---	--

				<p>regulaminach udzielania zamówień publicznych poszczególnych instytucji zamawiających.</p> <p>Kryterium trzecie: Corocznie w ramach Urzędu Zamówień Publicznych opracowywany jest Plan działań wydawniczo-szkoleniowych, który w swoim zakresie obejmuje także działania szkoleniowo-informacyjne skierowane do instytucji zamawiających oraz przedstawicieli innych instytucji w tym także kontrolnych, zaangażowanych w realizację projektów współfinansowanych ze środków unijnych. Oprócz działalności informacyjno szkoleniowej UZP skierowanej do instytucji zajmującej się wdrażaniem funduszy, w ramach samych instytucji realizowane są szkolenia pracowników w obszarze zamówień publicznych. Ten obszar szkoleń stanowi jeden z głównych obszarów realizowanych w ramach polityk szkoleniowych poszczególnych instytucji. W kolejnym okresie programowania szkolenia w obszarze zamówień publicznych skierowane do pracowników zajmujących się wdrażaniem funduszy będą kontynuowane. Odpowiedzialne za to będą poszczególne IZ Polityki Spójności oraz MRiRW.</p> <p>Kryterium czwarte: W ramach Urzędu Zamówień Publicznych prowadzone są różnego typu działania szkoleniowo-promocyjno-informacyjne takie jak np. szkolenia konferencje, opinie prawne czy publikacje, których zadaniem jest poszerzanie wiedzy na temat unijnych uregulowań w zakresie zamówień publicznych oraz wzmocnienie prawidłowego stosowania ich w praktyce wśród przedstawicieli administracji publicznej odpowiedzialnych za przygotowanie i prowadzenie postępowań o udzielenie zamówień publicznych.</p>	
--	--	--	--	---	--

				<p>W Urzędzie Zamówień Publicznych interpretacją stosowania przepisów unijnych w zakresie zamówień publicznych zajmuje się Departament Unii Europejskiej i Współpracy Międzynarodowej, w którym jest zatrudnionych 9 pracowników merytorycznych. Zasady wynikające z unijnego prawa zamówień publicznych są także uwzględniane w opiniach prawnych wydawanych przez Wydział Opinii, Spraw Administracyjnych i Sądowych Departamentu Prawnego Urzędu Zamówień Publicznych, który to Wydział liczy 8 pracowników merytorycznych.</p> <p>Działalność prowadzona przez Urząd Zamówień Publicznych skupia się przede wszystkim na wydawaniu interpretacji prawnych dotyczących prawidłowego stosowania przepisów ustawy Prawo zamówień publicznych i prowadzeniu działalności szkoleniowo-wydawniczej w tym zakresie. Urząd Zamówień Publicznych nie prowadzi działalności o charakterze doradczym i nie świadczy porad dla uczestników procesu udzielania zamówień publicznych dotyczących konkretnych przypadków.</p> <p>Jako przykłady działalności szkoleniowej należy wskazać na corocznie organizowane przez Urząd cykliczne warsztaty dla instytucji zamawiających, których celem jest upowszechnienie wiedzy dotyczącej procedur udzielania zamówień publicznych, szkolenia i konferencje na temat zrównoważonych zamówień publicznych, coroczne konferencje naukowe oraz seminaria tematyczne takie jak np. zorganizowane w 2011 roku seminarium „<i>Nieprawidłowości związane z procedurą udzielania zamówień publicznych wynikające z doświadczeń kontrolnych Prezesa UZP</i>”.</p> <p>W swojej działalności informacyjnej UZP wydaje cyklicznie publikacje „<i>Zamówienia publiczne w orzecznictwie. Zeszyty orzecznicze</i>” opracowywane w oparciu o orzecznictwo Krajowej Izby Odwoławczej</p>	
--	--	--	--	--	--

				<p>oraz sądów okręgowych. Kilka razy w roku wydawane są publikacje tematyczne dotyczące najważniejszych elementów w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego jak np. publikacja „Kryteria oceny ofert w postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego – przykłady i zastosowanie” czy „Aukcja elektroniczna. Praktyczny poradnik dla użytkowników Platformy Aukcji Elektronicznej UZP”. Publikacje przygotowywane są także przy okazji konferencji naukowych jak też w związku ze zmianami w unijnym oraz polskim prawie zamówień publicznych np. publikacja „Zamówienia publiczne w dziedzinach obronności i bezpieczeństwa”. Ponadto Urząd Zamówień Publicznych cyklicznie – raz w miesiącu – wydaje w formie elektronicznej informator zawierający materiały dotyczące funkcjonowania systemu zamówień publicznych w Polsce oraz działalności Urzędu.</p> <p>Urząd Zamówień Publicznych od kilku lat prowadzi także działania mające na celu promocję i upowszechnianie wiedzy uczestników systemu zamówień publicznych na temat zielonych, innowacyjnych i społecznych zamówień publicznych, przede wszystkim w ramach realizacji kolejnych krajowych planów działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych. Obecnie rozpoczęło się wdrażanie „Krajowego Planu Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych na lata 2013 – 2016”, który stanowi trzeci z kolei opracowany przez Urząd Zamówień Publicznych dokument planistyczny przewidujący działania promocyjno - informacyjno - szkoleniowe na rzecz przedstawicieli instytucji zamawiających, służące popularyzacji uwzględniania aspektów środowiskowych, innowacyjnych i społecznych w postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego. Wśród działań popularyzujących zielone i innowacyjne zamówienia</p>	
--	--	--	--	--	--

				<p>publiczne, przewidzianych do realizacji w ramach „Krajowego Planu Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych na lata 2013 – 2016” należy wskazać na:</p> <p>przeprowadzenie 4 edycji szkoleń oraz 4 corocznych ogólnopolskich konferencji popularyzujących aspekty zrównoważone w zamówieniach publicznych, utrzymanie i bieżąca aktualizacja zakładki „Zielone Zamówienia Publiczne” na stronie internetowej UZP, w tym popularyzacja informacji na temat nowych inicjatyw unijnych ułatwiających uwzględnianie aspektów środowiskowych w zamówieniach publicznych oraz regulacji prawnych rozszerzających zakres przedmiotowy zielonych zamówień publicznych, analiza rozwiązań prawnych dotyczących zielonych i innowacyjnych zamówień publicznych przewidzianych w nowych dyrektywach w sprawie zamówień publicznych pod kątem implementacji do prawa krajowego, przygotowanie podręcznika dotyczącego zmian prawnych wynikających z nowych dyrektyw unijnych w zakresie zielonych zamówień, popularyzacja publikacji wydanej przez Urząd Zamówień Publicznych w 2012 roku „Zielone zamówienia publiczne. II Podręcznik”- dystrybucja oraz ewentualny dodruk, badanie rynku zielonych zamówień publicznych w oparciu o metodologię UZP, opracowanie ankiety skierowanej do zamawiających na temat posiadanej wiedzy (w tym znajomości przepisów, dostępnych opinii prawnych oraz materiałów informacyjnych) oraz doświadczeń w praktycznej realizacji zrównoważonych zamówień publicznych, promowanie unijnych kryteriów środowiskowych (EU GPP criteria) opracowanych na zlecenie Komisji Europejskiej, zlecenie tłumaczenia na język polski kryteriów opracowanych dla nowych grup produktów w przypadku braku oficjalnego tłumaczenia, doprecyzowanie w ramach nieformalnych spotkań</p>	
--	--	--	--	--	--

				<p>eksperckich unijnych kryteriów środowiskowych dla sektora budownictwa pod kątem wymaganych właściwości środowiskowych i użytkowych, specyficznych warunków klimatycznych, wymaganych przepisów technicznych i norm - popularyzacja i promocja zasad zrównoważonego budownictwa, popularyzacja poradnika ustalania czynników energetyczno-emisyjnych w zamówieniach publicznych na zakup pojazdów drogowych, informowanie na temat możliwości dofinansowania zmian w charakterystyce energetycznej budynków w ramach termomodernizacji budynków użyteczności publicznej oraz wybranych podmiotów sektora finansów publicznych w ramach programów priorytetowych systemu GIS, popularyzacja Systemu Weryfikacji Technologii Środowiskowych jako narzędzia wspierającego przygotowanie zamówień publicznych uwzględniających innowacyjne technologie i produkty o niższym oddziaływaniu na środowisko w odniesieniu do technologii konwencjonalnych, promocja zweryfikowanych w ramach ETV technologii środowiskowych, zwiększanie świadomości w zakresie technologii środowiskowych i ekoinnowacji przez działania Polskiej Platformy Technologicznej Ekoinnowacji, popularyzacja systemów zarządzania środowiskowego, w tym EMAS oraz ISO 14001 oraz możliwości wykorzystania wydanych certyfikatów do potwierdzenia kwalifikacji podmiotowej oraz spełniania warunków realizacji zamówienia (jeżeli zamawiający wskazują środki zarządzania środowiskiem, które wykonawca będzie stosował podczas wykonywania zamówienia na roboty budowlane lub usługi) w ramach zamówień publicznych, popularyzacja ogólnych i branżowych oznakowań ekologicznych typu I wg norm ISO oraz możliwości ich wykorzystania przy tworzeniu specyfikacji istotnych warunków zamówienia oraz jako dowód na potwierdzenie spełniania przez oferowane</p>	
--	--	--	--	---	--

				<p>produkty wymogów określonych przez zamawiającego. Jednym z rozwiązań promujących zielone i innowacyjne zamówienia publiczne była także realizacja projektu <i>Nowe podejście do zamówień publicznych</i>. Projekt był współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 2.1 „Rozwój kadr nowoczesnej gospodarki”, Poddziałanie 2.1.3. „Wsparcie systemowe na rzecz zwiększania zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw” W ramach przedmiotowego projektu Urząd Zamówień Publicznych we współpracy z Polską Agencją Rozwoju Przedsiębiorczości w latach 2010 -2013 podejmował działania zmierzające do zmiany podejścia administracji publicznej i przedsiębiorców do procedury ubiegania się i prowadzenia postępowań o udzielenie zamówienia publicznego poprzez promocję włączania do zamówień publicznych elementów tzw. nowego podejścia do zamówień publicznych (innowacyjne zamówienia publiczne, elektroniczne zamówienia publiczne, wsparcie udziału Małych i Średnich Przedsiębiorstw w zamówieniach publicznych, uwzględnianie aspektów społecznych i środowiskowych w zamówieniach publicznych). Działania projektowe prowadzone przez Urząd Zamówień Publicznych koncentrowały się przede wszystkim na organizacji i prowadzeniu szkoleń dla instytucji zamawiających oraz aktywności informacyjno – promocyjnej. W latach 2010–2013 przeprowadzono 48 dwudniowych szkoleń (1013 przeszkolonych pracowników instytucji zamawiających), 4 spotkania informacyjne dla instytucji kontroli (270 przeszkolonych pracowników instytucji kontrolnych) oraz 3 konferencje informacyjno-promocyjne (ok. 450 uczestników konferencji). W ramach realizacji Projektu przygotowane zostały także publikacje na temat zagadnień tzw. nowego podejścia do zamówień</p>	
--	--	--	--	--	--

					<p>publicznych, wśród których do kwestii innowacyjnych i środowiskowych odnoszą się przede wszystkim takie publikacje jak „<i>Nowe podejście do zamówień publicznych - wybrane zagadnienia</i>”, „<i>Instrumenty nowego podejścia do zamówień publicznych – broszura informacyjna</i>”, „<i>Przewodnik po Nowym Podejściu do zamówień publicznych. Zagadnienia prawne oraz praktyka stosowania instrumentów nowego podejścia do zamówień publicznych</i>”, „<i>Innowacyjne i przedkomercyjne zamówienia publiczne</i>”, „<i>Pozacenowe kryteria oceny ofert w postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego</i>”, „<i>Zamówienia publiczne przyjazne innowacjom</i>”.</p> <p>W perspektywie finansowej 2014-2020 Urząd Zamówień Publicznych planuje kontynuację oraz poszerzenie działań realizowanych w ramach projektu <i>Nowe podejście do zamówień publicznych</i>.</p> <p>Elementem wspierającym innowacyjne zamówienia publiczne są także działania mające na celu promocję przedkomercyjnych zamówień publicznych przewidziane w przygotowanym przez Ministerstwo Gospodarki „<i>Programie Rozwoju Przedsiębiorstw do 2020 roku</i>”.</p>	
<p>Pomoc państwa</p> <p>Istnienie rozwiązań dotyczących skutecznego stosowania unijnych przepisów w zakresie zamówień publicznych w odniesieniu do EFSI.</p>	<p>Wszystkie cele szczegółowe i działania, które nie wchodzi w zakres Art. 42 Traktatu</p>	Tak	<p>Rozwiązania dotyczące skutecznego stosowania unijnych przepisów w zakresie pomocy państwa; — rozwiązania w zakresie szkoleń i rozpowszechniania informacji wśród</p>	<p>Kryterium pierwsze: - tak</p> <p>Kryterium drugie - tak</p> <p>Kryterium trzecie - tak</p>	<p>Kryterium pierwsze: Organem odpowiedzialnym za skuteczne wdrożenie i stosowanie unijnych przepisów w zakresie pomocy publicznej jest Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Kompetencje Prezesa UOKiK w zakresie pomocy publicznej reguluje <i>Ustawa z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej</i> (tekst jednolity - Dz. U. z 2007 r. Nr 59, poz. 404, z późn. zm.).</p> <p>Kryterium drugie: W odniesieniu do szkoleń pracowników Departamentu Monitorowania Pomocy Publicznej w UOKiK, należy</p>	<p>Zgodnie z tą ustawą, Prezes UOKiK opiniuje projekty programów pomocowych i pomocy indywidualnej (dalej: projekty pomocy), w tym projekty finansowane w ramach środków strukturalnych, notyfikuje je Komisji Europejskiej, reprezentuje rząd polski w postępowaniu przed Komisją i sądami europejskimi oraz monitoruje pomoc publiczną udzielaną przedsiębiorcom.</p>

		<p>pracowników zaangażowanych we wdrażanie EFSI;</p> <p>— rozwiązania zapewniające zdolności administracyjne niezbędne do wdrożenia i stosowania</p>	<p>zauważyć, iż w okresie ostatnich kilku lat, ze względu na brak odpowiednich środków budżetowych UOKiK, możliwość korzystania ze szkoleń zagranicznych w zakresie pomocy publicznej (które zasadniczo jako jedyne zapewniają odpowiedni stopień szczegółowości i fachowości przekazywanej wiedzy) była bardzo ograniczona. Jednakże, w rezultacie zmiany dokonanej w tym roku w Programie Operacyjnym Pomoc Techniczna 2007-2013, możliwe stało się objęcie jego środkami również pracowników Departamentu Monitorowania Pomocy Publicznej. UOKiK został uwzględniony w katalogu beneficjentów tego programu w działaniu 2.2 Infrastruktura informatyczna oraz w działaniu 3.1 Wsparcie instytucji zaangażowanych w realizację NSRO. W związku z tym, pojawiła się możliwość szerszego korzystania ze szkoleń. Aktualnie został przygotowany wniosek o dofinansowanie projektu szkoleniowego, obejmującego głównie szkolenia zagraniczne z zakresu pomocy publicznej, organizowane przez instytucje posiadające duże doświadczenie w tej tematyce i międzynarodową renomę (ERA, EIPA). Udział w szkoleniach pozwoli na uaktualnienie wiedzy pracowników Departamentu Monitorowania Pomocy Publicznej UOKiK na temat najnowszych regulacji, praktyki decyzyjnej Komisji Europejskiej i orzecznictwa sądów unijnych. W przyszłym roku planowana jest realizacja kolejnego projektu, który pozwoli na dalsze doskonalenie zawodowe pracowników Departamentu Monitorowania Pomocy Publicznej. Jeśli chodzi o rozpowszechnianie wiedzy, UOKiK dokonuje w oparciu o swoje kompetencje, doświadczenie i uzgodnienia z Komisją Europejską, niezbędnych interpretacji przepisów w zakresie pomocy publicznej na potrzeby administracji publicznej. Ponadto, na stronie internetowej stworzona została</p>	<p>Ponadto, Prezes UOKiK współpracuje przy tworzeniu i zmianie projektów pomocy, w tym przewidujących wydatkowanie środków z funduszy strukturalnych, już na etapie uzgodnień międzyresortowych, a także z podmiotami udzielającymi pomocy oraz beneficjentami pomocy, w celu zapewnienia zgodności projektów pomocy z unijnymi przepisami o pomocy publicznej lub wyjaśnienia wątpliwości dotyczących stosowania przepisów o pomocy publicznej. W zakresie monitorowania wsparcia udzielanego polskim przedsiębiorcom, czyli gromadzenia, przetwarzania oraz przekazywana informacji związanych z pomocą publiczną, wszystkie podmioty udzielające pomocy zostały zobowiązane do przekazywania Prezesowi UOKiK sprawozdań o udzielonej pomocy lub informacji o nieudzieleniu pomocy (tzw. sprawozdanie zerowe). Informacje te są gromadzone w specjalnej elektronicznej bazie danych tzw. SHRIMP (System Harmonogramowania, Raportowania i Monitorowania</p>
--	--	--	--	---

				<p>zakładka poświęcona w całości tematyce pomocy publicznej, w której znajdują się aktualizowane na bieżąco informacje o funkcjonujących w Polsce programach pomocowych i przypadkach pomocy indywidualnej, o decyzjach podejmowanych przez Komisję Europejską w sprawie polskich programów pomocowych i pomocy dla beneficjentów indywidualnych, a także szczegółowe wyjaśnienia dotyczące interpretacji przepisów w zakresie pomocy publicznej oraz informacje o obowiązujących procedurach. Istnieje również zakładka, która grupuje wszystkie polskie i unijne akty prawne regulujące udzielanie pomocy publicznej. UOKiK realizuje swoją politykę informacyjną również w oparciu o konferencje specjalistyczne poświęcone pomocy publicznej oraz przygotowuje projekty wydawnicze. UOKiK uczestniczy w projektowaniu i uzgadnianiu oraz opiniowaniu wytycznych i instrukcji skierowanych do osób zajmujących się implementacją funduszy strukturalnych, dotyczących postępowania w przypadku występowania pomocy publicznej w projektach realizowanych ze środków strukturalnych, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów nie planuje organizować we własnym zakresie szkoleń i przedsięwzięć służących rozpowszechnianiu informacji wśród pracowników zaangażowanych we wdrażanie funduszy, jednakże wyraża gotowość czynnego uczestnictwa w przedsięwzięciach organizowanych przez inne instytucje, poprzez delegowanie swoich pracowników w roli prelegentów.</p> <p>Kryterium trzecie: W kontekście zabezpieczenia prawidłowej implementacji i stosowania przepisów o pomocy publicznej poprzez zapewnienie odpowiedniego potencjału administracyjnego, należy zauważyć, iż aktualnie</p>	<p>Pomocy). Na podstawie zebranych danych, Prezes UOKiK co roku opracowuje i przedstawia Radzie Ministrów raport o pomocy publicznej udzielonej w roku poprzednim, jak również przygotowuje raport dla Komisji Europejskiej i przekazuje go za pośrednictwem systemu SARI. Za wykonywanie ww. obowiązków Prezesa Urzędu odpowiada Departament Monitorowania Pomocy Publicznej.</p>
--	--	--	--	---	--

					<p>w Departamencie Monitorowania Pomocy Publicznej w UOKiK zatrudnione są 33 osoby (32,5 etatu). Z uśrednionych wyliczeń wynika, iż 30% czasu pracy pracownicy Departamentu poświęcają na realizację zadań związanych z wykorzystywaniem środków z funduszy strukturalnych (dofinansowanie wynagrodzeń pracowników z Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna stanowi odpowiednio 30%). Podany powyżej stan zatrudnienia w chwili obecnej jest wystarczający dla zapewnienia sprawnego i rzetelnego wykonywania zadań Departamentu. Jednakże w związku ze zwiększającą się liczbą zadań realizowanych przez Departament, w przyszłości może zaistnieć potrzeba zwiększenia zatrudnienia.</p>	
<p>Prawodawstwo w dziedzinie ochrony środowiska w zakresie ocen oddziaływania na środowisko (OoŚ) oraz strategicznych ocen oddziaływania na środowisko (SEA)</p> <p>Istnienie rozwiązań zapewniających skuteczne stosowanie unijnych przepisów w dziedzinie ochrony środowiska w zakresie ocen oddziaływania na środowisko (OoŚ)</p>	<p>Cel szczegółowy: 2a, 3a, 4a, 4b, 4c, 5e, 6a</p> <p>Działania: <i>Inwestycje w środki trwałe; Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej; Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich; Zalesianie i tworzenie terenu zalesionego; Program</i></p>	Częściowo	<p>- uregulowania dotyczące skutecznego stosowania dyrektyw w zakresie ocen oddziaływania na środowisko (EIA) oraz strategicznych ocen oddziaływania na środowisko (SEA)</p> <p>— rozwiązania w zakresie szkoleń i rozpowszechniania informacji wśród pracowników zaangażowanych we</p>	<p>Kryterium pierwsze: Częściowo</p> <p>Kryterium drugie - tak</p> <p>Kryterium trzecie - tak</p>	<p>Kwestie EIA i SEA zostały uregulowane w ustawie z dnia 3 października 2008 r. <i>o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko</i> (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.) – (dalej: <i>Ustawa o oś</i>) oraz, w zakresie EIA, rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010r. <i>w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko</i> (Dz. U. Nr 213 poz. 1397, z późn. zm.); zwanej dalej „rozporządzeniem o oś”.</p> <p>Kryterium pierwsze: Rozporządzenie nowelizujące rozporządzenie o oś, tj. <i>rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko</i> (Dz. U. poz. 817) w § 3 wprowadza przepis uzależniający wejście w życie przepisów rozporządzenia dotyczących wychwytywania, transportowania i magazynowania dwutlenku węgla, od wejścia w życie ustawy dotyczącej sekwestracji dwutlenku węgla. Prace zmierzające do</p>	<p>Informacja dotycząca prac utrzymaniowych na rzekach: Akty prawne transponujące dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko w sposób właściwy implementowały przepisy dotyczące regulacji wód. Natomiast niezgodność wynika z niewłaściwego stosowania przepisów o oś w zakresie tzw. „prac utrzymaniowych”. Problemem była niejasna granica między regulacją a utrzymaniem wód. Projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo wodne oraz</p>

<p>oraz strategicznych ocen oddziaływania na środowisko (SEA).</p>	<p><i>rolnośrodowisko wo-klimatyczny; Rolnictwo ekologiczne; Płatności dla obszarów ONW; Współpraca</i></p>		<p>wdrażanie dyrektyw dotyczących OOS i SEA;</p> <p>— rozwiązania mające na celu zapewnienie odpowiednich zdolności administracyjnych.</p>	<p>implementacji zasadniczej części dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/31/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie geologicznego składowania dwutlenku węgla zostały zakończone – wraz z uchwaleniem ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Prawo geologiczne i górnicze oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1238). Ustawa weszła w życie z dniem 24 listopada 2013 r. Rozporządzenie jest dostępne na stronie http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20130000817</p> <p>Ustawa jest dostępna na stronie: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20130001238.</p> <p>Kryterium drugie: odnośnie do wymogów dotyczących szkoleń i zdolności instytucjonalnej w tym obszarze należy wskazać, że funkcjonowanie GDOŚ wypełnia te wymagania, dodatkowo warto podkreślić, że przeprowadzono liczne spotkania/warsztaty/konferencje w ramach projektów finansowanych ze środków UE w ramach POPT 2007-2013 wspomagającego funkcjonowanie Sieci Partnerstwo: Środowisko dla Rozwoju. Program priorytetowy pn. „Wsparcie realizacji Polityki Ekologicznej Państwa przez Ministra Środowiska Część 4) Wspieranie systemu ocen oddziaływania na środowisko i obszarów Natura 2000”, projekt „Partnerstwo: Środowisko dla Rozwoju” i wsparcie w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna (POPT) to zamierzenia wieloletnie, które kontynuowane będą w kolejnych latach. W ramach okresu programowania 2007-2013 Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (GDOŚ) i 16 regionalnych dyrekcji ochrony środowiska zostało objętych wsparciem merytorycznym i organizacyjnym finansowanym z EFRR</p>	<p>niektórych innych ustaw (UC65) wychodzi naprzeciw temu problemowi i w sposób jasny określa granicę między regulacją wód i ich utrzymaniem, przy czym wprowadza dodatkowe mechanizmy prawne, które mają weryfikować wpływ prac utrzymaniowych na tereny cenne przyrodniczo. Projekt ustawy przewiduje także obowiązek sporządzania planów utrzymania wód, które będą poddawane strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko. 31.10.2013 r. projekt ustawy został przekazany do rozpatrzenia przez Radę Ministrów.</p> <p>Ponadto 22.11.2013 r. w Brukseli odbyło się robocze spotkanie pomiędzy MŚ i KE dotyczące kwestii transpozycji dyrektyw UE w zakresie gospodarki wodnej, w tym w szczególności problematyki „prac utrzymaniowych”.</p> <p>Przedstawiciele KE Przyjęcie ustawy o zmianie ustawy – Prawo wodne, ustawy o ochronie przyrody oraz ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na</p>
--	---	--	--	--	---

				<p>w ramach POPT w celu wzmocnienia instytucjonalnego w zakresie zadań związanych z funkcjonowaniem obszarów Natura 2000 oraz ocenami oddziaływania na środowisko. GDOŚ/RDOŚ uzyskały też wsparcie w postaci sprzętu i dofinansowania działań Sieci Partnerstwo: Środowisko dla Rozwoju.</p> <p>Kryterium trzecie Kryterium to jest spełnione przez przepisy Ustawy OOS, które są podstawą prawną funkcjonowania Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska i regionalnych dyrekcji ochrony środowiska.</p> <p>W ramach okresu programowania 2007-2013 GDOŚ i 16 regionalnych dyrekcji ochrony środowiska zostało objętych wsparciem merytorycznym i organizacyjnym finansowanym z EFRR w ramach POPT w celu wzmocnienia instytucjonalnego w zakresie zadań związanych z funkcjonowaniem obszarów Natura 2000 oraz ocenami oddziaływania na środowisko.</p>	<p>środowisko. Instytucja wiodąca: MŚ Termin: do końca 2013 r. przekazali swoje sugestie i spostrzeżenia w tym przedmiocie. Muszą one zostać skonsultowane z GDOŚ, która jest instytucją odpowiedzialną za część regulacji w nowelizacji Prawa wodnego, dotyczącej prac utrzymaniowych.</p>
--	--	--	--	--	---

5.2 Opis działań, które będą podjęte w celu spełnienia uwarunkowań ex-ante, odpowiedzialnych instytucji i harmonogramu działań

Te tabele dotyczą tylko odpowiednich uwarunkowań ex-ante związanych z priorytetami rozwoju obszarów wiejskich i ogólnymi, które są nie spełnione lub są spełnione częściowo (por. tabela powyżej) w czasie złożenia Programu do Komisji.

5.2.1 Opis działań które będą podjęte w celu spełnienia uwarunkowań ex-ante ogólnych.

Uwarunkowania ogólne ex-ante które są nie spełnione lub są spełnione częściowo	Kryteria, które nie zostały spełnione	Działania, które zostaną podjęte	Data spełnienia uwarunkowania	Instytucja odpowiedzialna za spełnienie uwarunkowań
<p>Zapobieganie dyskryminacji</p> <p>Istnienie zdolności administracyjnych umożliwiających wdrożenie i stosowanie unijnych przepisów i polityki dotyczących niedyskryminacji w odniesieniu do EFSI.</p>	<p>Uregulowania zgodne z ramami instytucjonalnymi i prawnymi państw członkowskich w zakresie zaangażowania odpowiedzialnych podmiotów w promowanie równego traktowania wszystkich osób w procesie przygotowania i realizacji programów, w tym doradztwo w zakresie równego traktowania w działaniach związanych z funduszami strukturalnymi i inwestycyjnymi</p>	<p>Przygotowanie <i>Agendy działań na rzecz równości szans płci w ramach funduszy unijnych 2014- 2020</i> oraz <i>Agendy działań na rzecz równości szans i niedyskryminacji osób z niepełnosprawnościami w ramach funduszy unijnych 2014-2020.</i></p>	<p>Termin: I połowa 2014 r.</p>	<p>Instytucja wiodąca: Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju</p>

<p>Płeć</p> <p>Istnienie zdolności administracyjnych umożliwiających wdrożenie i stosowanie unijnych przepisów i polityki dotyczących równouprawnienia płci w odniesieniu do EFSI.</p>	<p>uregulowania zgodne z ramami instytucjonalnymi i prawnymi państw członkowskich w zakresie równouprawnienia płci poprzez zaangażowania podmiotów odpowiedzialnych za przygotowanie i realizację programów, w tym doradztwo w zakresie równouprawnienia płci w działaniach związanych z funduszami strukturalnymi i inwestycyjnymi</p>	<p>Przyjęcie Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania</p>	<p>Termin: do końca 2013 r.</p>	<p>Instytucja wiodąca: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów</p>
	<p>uregulowania w zakresie szkoleń pracowników organów zaangażowanych w zarządzanie funduszami strukturalnymi i inwestycyjnymi w zakresie prawa i</p>	<p>Przygotowanie <i>Agendy działań na rzecz równości szans płci w ramach funduszy unijnych 2014- 2020</i> oraz <i>Agendy działań na rzecz równości szans i niedyskryminacji osób z niepełnosprawnościami w ramach funduszy</i></p>	<p>Termin: I połowa 2014 r.</p>	<p>Instytucja wiodąca: Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju</p>

	polityki UE w dziedzinie równouprawnienia płci, i w kontrolowanie tych funduszy	<i>unijnych 2014-2020.</i>		
Niepełnosprawność Istnienie zdolności administracyjnych umożliwiających wdrożenie i stosowanie Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób z niepełnosprawnościami w odniesieniu do EFSI zgodnie z decyzją Rady 2010/48/WE.	Rozwiązania zgodne z ramami instytucjonalnymi i prawnymi państw członkowskich dotyczące konsultacji i zaangażowania podmiotów odpowiedzialnych za ochronę praw osób z niepełnosprawnościami lub organizacji przedstawicielskich osób z niepełnosprawnościami i innych właściwych zainteresowanych stron podczas przygotowywania i wdrażania programów;	Przygotowanie <i>Agendy działań na rzecz równości szans i niedyskryminacji osób z niepełnosprawnościami w ramach funduszy unijnych 2014-2020</i>	Termin: I połowa 2014 r.	Institucja wiodąca: Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju

<p>Zamówienia publiczne</p> <p>Istnienie rozwiązań dotyczących skutecznego stosowania unijnych przepisów w zakresie zamówień publicznych w odniesieniu do EFSI.</p>	<p>Uregulowania dotyczące skutecznego stosowania unijnych przepisów w zakresie zamówień publicznych poprzez stosowne mechanizmy</p>	<p>Przyjęcie ustawy o zmianie ustawy Prawo zamówień publicznych w zakresie modyfikacji art. 24 ust. 1 pkt. 1 i art. 24 ust. pkt. 1a ustawy Pzp.</p>	<p>Termin: do końca 2013 r.</p>	<p>Instytucja wiodąca: Urząd Zamówień Publicznych</p>
<p>Prawodawstwo w dziedzinie ochrony środowiska w zakresie ocen oddziaływania na środowisko (OOŚ) oraz strategicznych ocen oddziaływania na środowisko (SEA)</p> <p>Istnienie rozwiązań zapewniających skuteczne stosowanie unijnych przepisów w dziedzinie ochrony środowiska w zakresie ocen oddziaływania na środowisko (OOŚ) oraz strategicznych ocen oddziaływania na środowisko (SEA).</p>	<p>Rozwiązania dotyczące skutecznego stosowania dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE (2) (OOŚ) i dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE (3) (SEA);</p>	<p>Przyjęcie ustawy o zmianie ustawy– Prawo wodne, ustawy ochronie przyrody oraz ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.</p>	<p>Termin: do końca 2013 r.</p>	<p>Instytucja wiodąca: Ministerstwo Środowiska</p>

6 OPIS DZIAŁAŃ

6.1 Opis warunków ogólnych mających zastosowanie do kilku działań / poddziałań.

Rolnik – oznacza osobę fizyczną lub osobę prawną lub jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, której gospodarstwo rolne położone jest na terenie Polski i która prowadzi działalność rolniczą.

Rolnik aktywny zawodowo – rolnik w rozumieniu art. 9 rozporządzenia ws. płatności bezpośrednich³³.

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego - jest to całkowita standardowa produkcja gospodarstwa wyrażona w euro. Wielkość ekonomiczna jest liczona zgodnie z metodologią UE zawartą w Rozporządzeniu Komisji (WE) nr 1242/2008 z dnia 8 grudnia 2008 r. ustanawiającym wspólnotową typologię gospodarstw rolnych.

Grupa producentów rolnych – grupa producentów, wpisana do rejestru prowadzonego przez marszałka województwa.

Obszary wiejskie – tereny położone poza granicami administracyjnymi miast, czyli gminy wiejskie lub części wiejskie gmin miejsko-wiejskich.

Innowacje – zastosowanie lub wprowadzenie nowych lub ulepszonych produktów, procesów (technologii), metod organizacji lub marketingu poprzez praktyczne wykorzystanie.

Prosta inwestycja odtworzeniowa – inwestycja, która polega na zastąpieniu istniejącego budynku czy rzeczy ruchomej (maszyna, urządzenie, wyposażenie) lub ich części nowym odtworzonym budynkiem czy rzeczą ruchomą, bez zwiększania zdolności produkcyjnych o co najmniej 25 % lub bez gruntownej zmiany charakteru produkcji czy zastosowanej technologii. Ponadto za inwestycje odtworzeniowe nie uznaje się całkowitego zniszczenia co najmniej 30-letniego budynku gospodarczego i zastąpienia go nowoczesnym budynkiem oraz gruntownego remontu budynku gospodarczego. Remont uznaje się za gruntowny, jeśli jego koszty wynoszą co najmniej 50 % wartości nowego budynku.

Zaliczki – beneficjent będzie miał możliwość ubiegania się o zaliczkę w działaniach:

- Inwestycje w środki trwałe,
- Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych i katastrof oraz wprowadzanie odpowiednich środków zapobiegawczych,
- Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej (poddziałanie: Rozwój przedsiębiorczości),

---

³³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 ustanawiające przepisy dotyczące płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 637/2008 i rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009, zwane dalej rozporządzeniem ws. płatności bezpośrednich.

- Tworzenie grup i organizacji producentów,
- Współpraca.

6.2 Transfer wiedzy i działalność informacyjna

Podstawa prawna

Art. 14 rozporządzenia EFRROW³⁴

Ogólny opis działania

Realizacja działania ma umożliwić zwiększanie innowacyjności i bazy wiedzy na obszarach wiejskich oraz wzmacnianie powiązań między rolnictwem i leśnictwem a badaniami i innowacją, a także promować uczenie się przez całe życie.

Wsparcie w ramach tego działania obejmuje następujące poddziałania: szkolenia zawodowe i nabywanie umiejętności (1.1) oraz demonstracje i działania informacyjne (1.2).

W ramach poddziałania szkolenia zawodowe i nabywanie umiejętności wsparcie będzie udzielane na szkolenia ukierunkowane na rozwój wiedzy i umiejętności zawodowych rolników, właścicieli lasów, uczniów szkół rolniczych i leśnych, w zakresie związanym z prowadzeniem działalności rolniczej i związanej z rolnictwem oraz leśnictwem. Szkolenia dotyczą zagadnień związanych w szczególności z:

- zarządzaniem,
- technologią i organizacją produkcji w gospodarstwie, w tym produkcji ekologicznej,
- bezpieczeństwem pracy,
- marketingiem,
- rachunkowością,
- ubezpieczeniami w gospodarstwie,
- ochroną środowiska,
- wykorzystaniem ICT,
- skróceniem łańcucha żywnościowego.

Działania szkoleniowe prowadzone są w szczególności w następujących formach: kursy, szkolenia, warsztaty, demonstracje, krótkoterminowe wymiany, wyjazdy studyjne.

W ramach poddziałania demonstracje i działania informacyjne wsparcie udzielane będzie na następujące typy operacji:

- 1) inwestycje w projekty demonstracyjne w zakresie produkcji rolnej lub leśnej lub przetwórstwa rolno-spożywczego służące promowaniu innowacji.

Inwestycje te polegać będą na budowie, przebudowie, modernizacji lub wyposażeniu obiektów budowlanych oraz zakupu sprzętu, materiałów i usług służących realizacji operacji.

---

³⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005, zwane dalej rozporządzeniem EFRROW.

- 2) działania upowszechniające dobre praktyki lub innowacyjne rozwiązania dotyczące produkcji rolnej lub leśnej lub przetwórstwa rolno-spożywczego.

Działania te ukierunkowane będą w szczególności na upowszechnienie dobrych praktyk lub innowacyjnych rozwiązań wypracowanych przez jednostki naukowe i uczelnie wyższe.

Działania upowszechniające prowadzone są w szczególności w następujących formach: konferencje, seminaria, pokazy, demonstracje.

Wsparcie w ramach działania będzie wpływać na realizację wymienionych celów szczegółowych Programu :

- 2A Poprawa wyników gospodarczych wszystkich gospodarstw rolnych i ułatwienie restrukturyzacji i modernizacji gospodarstw rolnych, szczególnie z myślą o zwiększeniu uczestnictwa w rynku i zorientowania na rynek oraz zróżnicowania produkcji rolnej,
- 3A Poprawa konkurencyjności głównych producentów w drodze lepszego ich zintegrowania z łańcuchem rolno-spożywczym poprzez systemy jakości, dodawanie wartości do produktów rolnych, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw, grupy i organizacje producentów oraz organizacje międzybranżowe,
- 3B Wspieranie zarządzania ryzykiem w gospodarstwach rolnych,
- 4 Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa (4A, 4B, 4C).

Zgodnie z logiką interwencji KE, poprzez realizację powyższych celów, działanie przyczyni się do osiągnięcia celów szczegółowych w ramach priorytetu 1, tj.

- zwiększanie innowacyjności i bazy wiedzy na obszarach wiejskich (1A);
- promowanie uczenia się przez całe życie oraz szkolenia zawodowego w sektorach rolnym i leśnym (1C).

6.2.1 Poddziałanie: Szkolenia zawodowe i nabywanie umiejętności

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji kosztów kwalifikowalnych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty ściśle związane z organizacją i przeprowadzeniem działań szkoleniowych,
- koszty ogólne związane z realizacją operacji.

Beneficjenci

- jednostki naukowe i uczelnie wyższe,
- publiczne podmioty doradcze,
- szkoły rolnicze lub szkoły leśne, lub centra kształcenia ustawicznego, lub centra kształcenia praktycznego prowadzone przez JST, lub organy administracji rządowej, podmioty prowadzące działalność szkoleniową.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, z wniosku którego wynika, że:

- operacja wpisuje się w priorytety PROW 2014-2020,
- szkolenie realizowane w ramach operacji nie zastępuje zajęć edukacyjnych przewidzianych programem nauczania obowiązującego w szkołach ponadgimnazjalnych lub programem kształcenia dla poszczególnych kierunków na uczelniach wyższych.

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, który na etapie złożenia wniosku spełnia następujące warunki:

- prowadzi działalność szkoleniową na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- dysponuje odpowiednim personelem, w tym kadrami dydaktyczną,
- dysponuje odpowiednią bazą dydaktyczno-lokalową do prowadzenia działań transferu wiedzy,
- posiada odpowiednie doświadczenie w organizacji działań transferu wiedzy dla uczestników tych działań.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Przewiduje się preferencję w przyznawaniu pomocy dla wnioskodawców, którzy dysponują własną bazą dydaktyczno-lokalową do prowadzenia działań transferu wiedzy, a także tym, którzy dysponują kadrami dydaktyczną z odpowiednim doświadczeniem, zatrudnioną na podstawie umowy o pracę.

Szczegółowe zasady konkursów ustalane będą w zależności ich celu / tematyki / grupy docelowej uczestników. Kryteria wyboru będą dostosowane do danego konkursu i będą obejmować m.in. kryteria jakościowe i cenę.

Kwoty i wielkość wsparcia

Poziom pomocy finansowej wynosi maksymalnie 100% kosztów kwalifikowalnych operacji.

6.2.2 Poddziałanie: Demonstracje i działania informacyjne

6.2.2.1 Inwestycje w projekty demonstracyjne w zakresie produkcji rolnej i leśnej lub przetwórstwa rolno spożywczego służące promowaniu innowacji

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji kosztów kwalifikowalnych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty budowy, przebudowy, modernizacji lub wyposażenia obiektów budowlanych,
- koszty zakupu lub leasingu zakończonym przeniesieniem prawa własności nowych maszyn, urządzeń, wyposażenia, w tym oprogramowania komputerowego, do wartości rynkowej majątku,
- koszty zakupu sprzętu, materiałów, usług, służących realizacji operacji.

Beneficjenci

- jednostki naukowe i uczelnie wyższe,
- publiczne podmioty doradcze,
- szkoły rolnicze lub szkoły leśne, lub centra kształcenia ustawicznego, lub centra kształcenia praktycznego prowadzone przez JST lub organy administracji rządowej.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, z wniosku którego wynika, że:

- operacja wpisuje się w priorytety PROW 2014-2020,
- operacja nie ma charakteru komercyjnego,
- operacja spełnia wymagania wynikające z obowiązujących przepisów prawa, które mają zastosowanie do tej operacji,
- w przypadku, gdy operacja realizowana będzie na nieruchomości nie należącej do wnioskodawcy, wnioskodawca posiada prawo do dysponowania tą nieruchomością na cele określone w operacji przez okres związania celem,
- w obiekcie, którego dotyczyła realizacja operacji będą prowadzone szkolenia / demonstracje mające na celu poszerzenie oferty edukacyjnej, podnoszenie kwalifikacji i nabywania umiejętności przez mieszkańców obszarów wiejskich przez okres związania celem.

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, który na etapie złożenia wniosku spełnia następujące warunki:

- prowadzi działalność szkoleniową na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,

- dysponuje odpowiednim personelem, w tym kadrami dydaktyczną,
- posiada odpowiednie doświadczenie w organizacji działań transferu wiedzy dla uczestników tych działań.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Szczegółowe zasady wyboru operacji do realizacji będą uwzględniały potrzebę realizacji danej operacji oraz ocenę jakościową.

Kwoty i wielkość wsparcia

Poziom pomocy finansowej wynosi maksymalnie 100% kosztów kwalifikowalnych operacji.

6.2.2.2 Działania upowszechniające dobre praktyki lub innowacyjne rozwiązania dotyczące produkcji rolnej lub leśnej, lub przetwórstwa rolno-spożywczego

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji kosztów kwalifikowalnych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty ściśle związane z organizacją i przeprowadzeniem działań upowszechniających,
- koszty ogólne związane z realizacją operacji.

Beneficjenci

- jednostki naukowe i uczelnie wyższe,
- publiczne podmioty doradcze,
- podmioty prowadzące działalność szkoleniową.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, z wniosku którego wynika, że:

- operacja wpisuje się w priorytety PROW 2014-2020,

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, który na etapie złożenia wniosku spełnia następujące warunki:

- prowadzi działalność szkoleniową na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- dysponuje odpowiednim personelem, w tym kadrami dydaktyczną,
- dysponuje odpowiednią bazą dydaktyczno-lokalową do prowadzenia działań transferu wiedzy,
- posiada odpowiednie doświadczenie w organizacji działań transferu wiedzy dla uczestników tych działań.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Szczegółowe zasady konkursów ustalane będą w zależności ich celu / tematyki / grupy docelowej uczestników. Kryteria wyboru będą dostosowane do danego konkursu i będą obejmować m.in. kryteria jakościowe, cenę.

Przewiduje się preferencję w przyznawaniu pomocy dla wnioskodawców, którzy dysponują własną bazą dydaktyczno-lokalową do prowadzenia działań transferu wiedzy.

Kwoty i wielkość wsparcia

Poziom pomocy finansowej wynosi maksymalnie 100% kosztów kwalifikowalnych operacji.

Weryfikowalność i kontrolowalność działania

- **Ryzyko we wdrażaniu działania**
- **Działania łagodzące**
- **Ogólna ocena działania**

Metoda kalkulacji kwoty wsparcia dla działania

Nie dotyczy

Inne ważne uwagi istotne dla zrozumienia i wdrażania działania

Ostatecznymi odbiorcami pomocy (uczestnikami działań transferu wiedzy) są: rolnik i jego domownik, małżonek rolnika, osoba zatrudniona w rolnictwie, właściciel lasu, uczniowie szkół rolniczych i leśnych, osoba fizyczna, która nie ukończyła 40 roku życia, posiadająca odpowiednie kwalifikacje, rozpoczynająca po raz pierwszy prowadzenie gospodarstwa (młody rolnik w ramach działania „Premia dla młodych rolników” PROW 2014-2020).

Ostateczni odbiorcy pomocy nie ponoszą kosztów związanych z udziałem w tych działaniach.

Inne informacje ważne dla działania

Wsparcie może być przyznane temu wnioskodawcy, który:

- posiada odpowiednie doświadczenie w organizacji działań transferu wiedzy dla uczestników tych działań, gdzie za odpowiednie doświadczenie uważa się co najmniej 5 lat aktywności w organizacji działań transferu wiedzy o charakterze i złożoności porównywalnych z zakresem działania. Za aktywność w organizacji działań transferu wiedzy uważa się organizację minimum sześciu działań w roku, potwierdzone rocznymi sprawozdaniami z działalności lub min. 3 rekomendacjami dotyczącymi realizacji ww. działań transferu wiedzy.
- dysponuje odpowiednim personelem, który posiada przygotowanie do organizacji i przeprowadzenia działań transferu wiedzy. Kadra dydaktyczna posiada kwalifikacje do przeprowadzenia działań transferu wiedzy odpowiadające zakresowi określone w konkursie (m.in. odpowiednie wykształcenie, ukończone szkolenia, kursy, staże).
- dysponuje odpowiednią bazą dydaktyczno-lokalową do prowadzenia działań transferu wiedzy.

6.3 Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem rolnym i usługi z zakresu zastępstw

Podstawa prawna

Art. 15 rozporządzenia EFRROW

Ogólny opis działania

Realizacja działania ma umożliwić wzmocnienie mechanizmów transferu wiedzy i innowacji m.in. poprzez doradztwo, którego oferta będzie dostosowana do indywidualnych potrzeb rolnika lub grupy rolników lub właścicieli lasów. Ponadto, realizując cele priorytetu pierwszego – promowanie uczenia się przez całe życie, wsparcie kierowane będzie także na doskonalenie zawodowe doradców w zakresie obszarów, w ramach których świadczone będą usługi doradcze.

Wsparcie w ramach tego działania obejmuje następujące poddziałania: udzielanie pomocy rolnikom lub właścicielom lasów w korzystaniu z usług doradczych oraz wsparcie szkoleń dla doradców.

W ramach poddziałania: udzielanie pomocy rolnikom lub właścicielom lasów w korzystaniu z usług doradczych, wsparcie będzie udzielane na następujące typy operacji:

- Świadczenia kompleksowej porady (usługi doradczej) dla rolników lub grupy producentów rolnych w szczególności w zakresie:
  - zobowiązań na szczeblu gospodarstwa rolnego wynikające z obowiązkowych wymogów dotyczących zarządzania lub norm dotyczących dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska,
  - praktyk rolniczych korzystnych dla klimatu i środowiska, działań na szczeblu gospodarstwa rolnego przewidzianych w programach rozwoju obszarów wiejskich służących modernizacji gospodarstw rolnych, budowaniu konkurencyjności, integracji sektorowej, innowacji, zorientowaniu na rynek oraz promowaniu przedsiębiorczości,
  - wymogów na szczeblu uczestników określonych przez państwa członkowskie do celów wdrożenia art. 11 ust. 3 dyrektywy 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady,
  - wymogów na szczeblu uczestników określonych przez państwa członkowskie do celów wdrożenia art. 55 rozporządzenia (WE) nr 1107/2009, w szczególności zgodności z ogólnymi zasadami zintegrowanej ochrony przed szkodnikami, o której mowa w art. 14 dyrektywy 2009/128/WE ustanawiającej ramy wspólnotowego działania na rzecz zrównoważonego stosowania pestycydów,
  - norm higieny pracy lub norm bezpieczeństwa związanych z gospodarstwem rolnym,
  - szczególne doradztwo dla rolników rozpoczynających działalność po raz pierwszy.

Usługa doradcza dla rolników i producentów rolnych może obejmować także inne kwestie w szczególności związane z:

- ekonomicznymi, rolniczymi i środowiskowymi wynikami gospodarstwa rolnego (np. opracowanie biznesplanu, rentowność ekonomiczna, zarządzanie ryzykiem, strategie adaptacji do zmian klimatu i łagodzenia ich skutków, techniki produkcyjne),
  - rozwojem krótkich łańcuchów dostaw,
  - rolnictwem ekologicznym,
  - aspektami zdrowotnymi chowu zwierząt.
- Świadczenia porady (usługi doradczej) dla właścicieli lasów, która obejmuje co najmniej odpowiednie obowiązki w ramach następujących obszarów:
    - ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, tj. wynikające z dyrektywy 92/43/EWG,
    - ochrony dzikiego ptactwa, tj. wynikające z dyrektywy 2009/147/WE,
    - ram działania Wspólnoty w dziedzinie polityki wodnej, tj. dyrektywa 2000/60/WE.

Usługa doradcza może obejmować także kwestie związane z efektywnością gospodarczą i środowiskową gospodarstwa leśnego.

W ramach poddziałania: wsparcie szkoleń dla doradców będzie udzielane na szkolenia w ramach doskonalenia zawodowego doradców w zakresie obszarów, w ramach których świadczone będą usługi doradcze dla rolników, grup rolników i właścicieli lasów.

Wsparcie w ramach działania będzie wpływać na realizację celu szczegółowego Programu:

- 2A - poprawa wyników gospodarczych wszystkich gospodarstw rolnych i ułatwianie restrukturyzacji i modernizacji gospodarstw rolnych, szczególnie z myślą o zwiększeniu uczestnictwa w rynku i zorientowania na rynek oraz zróżnicowania produkcji rolnej

Zgodnie z logiką interwencji KE, poprzez realizację powyższego celu, działanie przyczynia się do osiągnięcia celu szczegółowego w ramach priorytetu 1, tj.

- zwiększanie innowacyjności i bazy wiedzy na obszarach wiejskich (1A).

6.3.1 Poddziałanie: Udzielanie pomocy rolnikom lub właścicielom lasów w korzystaniu z usług doradczych

6.3.1.1 Świadczenie kompleksowej porady dla rolnika lub grupy rolników

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji kosztów kwalifikowalnych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Usługa doradcza świadczona w ramach tego działania powinna być spójna i zgodna z odpowiednim prawodawstwem UE dotyczącym przedmiotu usługi.

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty administracyjne, w tym koszty osobowe, związane ze świadczeniem usług doradczych,
- koszty związane z promocją i informacją.

Beneficjenci

Publiczne i prywatne podmioty doradcze.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, z wniosku którego wynika, że:

- operacja wpisuje się w priorytety PROW 2014-2020,
- prowadzi działalność doradczą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- dysponuje odpowiednią liczbą doradców (pracownicy zatrudnieni na umowę o pracę),
- posiada odpowiednie warunki techniczne i lokalowe biura, pozwalające na efektywne i sprawne wykonywanie zadań związanych ze świadczeniem usług doradczych,
- posiada odpowiednie doświadczenie w świadczeniu usług doradczych,
- przedłoży wraz z wnioskiem o przyznanie pomocy opracowany program doradczy, dla rolników z terenu danego województwa,
- zapewni, że dany program doradczy obejmuje jednego rolnika jeden raz,
- zakres usług doradczych dla rolnika będzie powiązany z co najmniej jednym unijnym priorytetem i z co najmniej jednym zagadnieniem, o których mowa w ogólnym opisie działania,
- zakres usług doradczych w przypadku grupy rolników będzie powiązany z co najmniej jednym unijnym priorytetem i z co najmniej jednym zagadnieniem, o których mowa w ogólnym opisie działania i co najmniej 5 rolników zadeklaruje chęć objęcia takim grupowym programem doradczym,
- przedłoży informację o niekaralności za przestępstwa związane z fałszowaniem dokumentów.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Kryteria wyboru będą uwzględniać w szczególności: szczegółowość zakresu programu doradczego, uwzględnienie w programie doradczym dodatkowych elementów informacyjno-upowszechniających związanych z obszarem usługi, doświadczenie w świadczeniu usług doradczych, dysponowanie wykwalifikowanym personelem.

Kwoty i wielkość wsparcia

Poziom pomocy finansowej wynosi maksymalnie 100% kosztów kwalifikowalnych operacji, jednak nie więcej niż:

- 1 500 euro za poradę – opracowanie i zrealizowanie 3 letniego programu doradczego dla rolnika / grupy rolników,
- 1 050 euro za poradę – opracowanie i zrealizowanie 2 letniego programu doradczego dla rolnika / grupy rolników.

Rolnik lub grupa rolników może skorzystać z porady maksymalnie dwa razy w okresie realizacji PROW 2014-2020.

6.3.1.2 Świadczenie kompleksowej porady dla właścicieli lasów

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji kosztów kwalifikowalnych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Usługa doradcza świadczona w ramach tego działania powinna być spójna i zgodna z odpowiednim prawodawstwem UE dotyczącym przedmiotu usługi.

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty administracyjne, w tym koszty osobowe, związane ze świadczeniem usług doradczych,
- koszty związane z promocją i informacją.

Beneficjenci

Publiczne i prywatne podmioty doradcze.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, z wniosku którego wynika, że:

- operacja wpisuje się w priorytety PROW 2014-2020,
- prowadzi działalność doradczą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- dysponuje odpowiednią liczbą doradców (pracownicy zatrudnieni na umowę o pracę),
- posiada odpowiednie warunki techniczne i lokalowe biura, pozwalające na efektywne i sprawne wykonywanie zadań związanych ze świadczeniem usług doradczych,
- posiada odpowiednie doświadczenie w świadczeniu usług doradczych,
- przedłoży wraz z wnioskiem o przyznanie pomocy opracowany program doradczy, dla właścicieli lasów z terenu danego województwa,
- zapewni, że dany program doradczy obejmuje jednego właściciela lasu jeden raz,

- zakres usług doradczych dla właścicieli lasów będzie powiązany z co najmniej jednym unijnym priorytetem i będzie obejmować co najmniej odpowiednie obowiązki w ramach obszarów, o których mowa w ogólnym opisie działania,
- zakres usług doradczych w przypadku grupy właścicieli lasów będzie powiązany z co najmniej jednym unijnym priorytetem, i będzie obejmować co najmniej odpowiednie obowiązki w ramach obszarów, o których mowa w ogólnym opisie działania, i co najmniej 3 właścicieli lasów zadeklaruje chęć objęcia takim grupowym programem doradczym.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Kryteria wyboru będą uwzględniać w szczególności szczegółowość zakresu programu doradczego, uwzględnienie w programie doradczym dodatkowych elementów informacyjno-upowszechniających związanych z obszarem usługi, doświadczenie w świadczeniu usług doradczych, dysponowanie wykwalifikowanym personelem.

Kwoty i wielkość wsparcia

Poziom pomocy finansowej wynosi maksymalnie 100% kosztów kwalifikowalnych operacji, jednak nie więcej niż: - 500 euro za poradę - opracowanie i zrealizowanie programu doradczego dla właściciela / grupy właścicieli lasów.

Właściciel lasu lub grupa właścicieli lasów może skorzystać z porady maksymalnie dwa razy w okresie realizacji PROW 2014-2020.

6.3.2 Poddziałanie: Wsparcie szkoleń dla doradców

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji kosztów kwalifikowalnych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty administracyjne, w tym koszty osobowe,
- koszty działań szkoleniowych,
- koszty związane z promocją i informacją.

Beneficjenci

Jednostki doradztwa rolniczego.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, z wniosku którego wynika, że:

- operacja wpisuje się w priorytety PROW 2014-2020,

- prowadzi działalność szkoleniową na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- dysponuje odpowiednim personelem, w tym kadrami dydaktyczną,
- posiada odpowiednie warunki techniczne i lokalowe biura, pozwalające na efektywne i sprawne wykonywanie zadań związanych ze świadczeniem usług szkoleniowych,
- dysponuje odpowiednią bazą dydaktyczno-lokalową,
- posiada odpowiednie doświadczenie w organizowaniu i przeprowadzaniu szkoleń,
- przedłoży wraz z wnioskiem o przyznanie pomocy opracowany program szkoleniowy wraz z harmonogramem,
- zakres programu szkoleniowego obejmuje obszary, o których mowa w ogólnym opisie działania, w ramach których świadczone będą usługi doradcze dla rolników lub grupy rolników lub właścicieli lasów, lub grupy właścicieli lasów.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Kryteria wyboru będą uwzględniać w szczególności uszczegółowienie zakresu programu szkoleniowego, uwzględnienie w programie szkoleniowym dodatkowych elementów informacyjno-upowszechniających związanych z obszarem szkolenia, doświadczenie w świadczeniu usług szkoleniowych, dysponowanie wykwalifikowanym personelem.

Kwoty i wielkość wsparcia

Poziom pomocy finansowej wynosi maksymalnie 100% kosztów kwalifikowalnych operacji, jednak nie więcej niż: 200 000 euro za trzy lata szkolenia doradców.

Weryfikowalność i kontrolowalność działania

- **Ryzyko we wdrażaniu działania**
- **Działania łagodzące**
- **Ogólna ocena działania**

Metoda kalkulacji kwoty wsparcia dla działania

Nie dotyczy

Inne ważne uwagi istotne dla zrozumienia i wdrażania działania

Przez poradę dla rolnika (usługę doradczą) rozumie się opracowanie i zrealizowanie 2- albo 3-letniego programu doradczego dla rolnika lub grupy rolników, wykonanego przez doradcę lub grupę doradców/specjalistów, zatrudnionych w podmiocie doradczym, będącym beneficjentem działania.

Przez poradę dla właściciela lasu (usługę doradczą) rozumie się opracowanie i zrealizowanie programu doradczego dla właściciela lasu lub grupy właścicieli lasów, wykonanego przez doradcę lub grupę doradców/specjalistów, zatrudnionych w podmiocie doradczym, będącym beneficjentem działania.

Porada dla grupy rolników lub grupy właścicieli lasów może być świadczona jedynie w należycie uzasadnionych i stosownych przypadkach. O grupie rolników można mówić

wówczas gdy w jej skład wchodzi co najmniej 5 rolników, którzy deklarują chęć objęcia grupowym doradztwem i korzystania z porady. O grupie właścicieli lasów można mówić wówczas gdy w jej skład wchodzi co najmniej 3 właścicieli lasu, którzy deklarują chęć objęcia grupowym doradztwem i korzystania z porady.

Ostatecznymi odbiorcami pomocy są: rolnik, grupa rolników, właściciel lasu, grupa właścicieli lasów.

Ostateczni odbiorcy usług doradczych i szkoleń dla doradców nie ponoszą kosztów związanych ze świadczeniem usług lub udziałem w szkoleniach.

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, który dysponuje odpowiednim personelem doradczym lub szkoleniowym, który posiada przygotowanie do świadczenia usług doradczych lub szkoleniowych. Wykwalifikowany doradca powinien posiadać wyższe wykształcenie rolnicze, ogrodnicze, ekonomiczno-rolnicze, weterynaryjne, zootechniczne lub na kierunku technika rolnicza oraz mieć ukończone kursy prowadzone przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, uprawniające do wpisu na listę doradców rolniczych lub rolnośrodowiskowych.

Wykwalifikowany doradca leśny powinien mieć średnie lub wyższe wykształcenie leśne, ukończone szkolenie organizowane przez Lasy Państwowe oraz wpis na listę doradców leśnych, prowadzoną przez dyrektora CDR.

Doradcy muszą być zatrudnieni na umowę o pracę.

Kadra dydaktyczna do szkoleń dla doradców powinna posiadać kwalifikacje, tj. wykształcenie wyższe i co najmniej 3-letnie doświadczenie zawodowe odpowiadające zakresowi tematycznemu prowadzonych szkoleń.

Inne informacje ważne dla działania

Wsparcie może być przyznane temu wnioskodawcy, który posiada:

- odpowiednie doświadczenie w świadczeniu usług doradczych / szkoleniowych dla ostatecznych odbiorców działania, gdzie za odpowiednie doświadczenie uważa się co najmniej 10 lat aktywności w świadczeniu usług doradczych / szkoleniowych o charakterze i złożoności porównywalnych z zakresem działania.
Za aktywność w świadczeniu usług doradczych uważa się udzielenie minimum 15 porad w roku, potwierdzonych stosownymi dokumentami, np. umowa z rolnikiem.
Za aktywność w świadczeniu usług szkoleniowych uważa się przeprowadzenie minimum 5 szkoleń dla doradców lub rolników lub właścicieli lasów w roku, potwierdzonych stosownymi dokumentami.
- dysponuje odpowiednią bazą dydaktyczno-lokalową do świadczenia usług doradczych lub szkoleniowych.

6.4 Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych

Podstawa prawna

Art. 16 rozporządzenia EFRROW

Ogólny opis działania

Wprowadzanie na rynek wysokojakościowych produktów rolnych i środków spożywczych, wytwarzanych w ramach systemów jakości, wiąże się z wyższymi kosztami produkcji. W związku z tym, wsparcie uczestników tych systemów jest szczególnie ważne, ponieważ rynek produktów o wysokiej, potwierdzonej jakości, rozwija się w Polsce dopiero od kilku lat. Uczestnictwo w systemach jakości zapewnia produkcję produktów wysokiej jakości, otrzymywanych w wyniku produkcji ponad standardowej, określonej właściwymi przepisami, przy uwzględnieniu zachowania dziedzictwa narodowego oraz dbałości o wpływ całego procesu wytwarzania na środowisko. Współpraca pomiędzy uczestnikami systemów jakości sprzyja zwiększaniu siły ekonomicznej tych podmiotów na rynku.

Cele szczegółowe i cele przekrojowe

Priorytet 3. Wspieranie organizacji łańcucha dostaw żywności, w tym przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych, promowanie dobrostanu zwierząt i zarządzania ryzykiem w rolnictwie, ze szczególnym naciskiem na:

- poprawę konkurencyjności producentów rolnych poprzez lepsze ich zintegrowanie z łańcuchem rolno-spożywczym poprzez systemy jakości, dodawanie wartości do produktów rolnych, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw, grupy i organizacje producentów oraz organizacje międzybranżowe (3A).

6.4.1 Poddziałanie: Wsparcie dla nowych uczestników systemów jakości żywności

Przystępowanie do uczestnictwa w systemie jakości wiąże się z ponoszeniem dodatkowych kosztów, wynikających z potrzeby wprowadzenia niezbędnych zmian w gospodarstwie oraz poddaniu go niezbędnym kontrolom, zgodnie z określonymi standardami systemu. W związku z tym wsparcie, w okresie pierwszych pięciu lat od przystąpienia do systemu jakości, ma charakter motywacyjny do dostosowania produkcji w nowych warunkach, wymaganych przez określony system jakości.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji, w okresie 5 lat od przystąpienia do systemu jakości.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

- Unijne systemy jakości, na podstawie przepisów Parlamentu Europejskiego i Rady UE, w tym rolnictwo ekologiczne.
- Krajowe systemy jakości.

Koszty kwalifikowalne

Obejmują koszty poniesione przy przystępowaniu do systemu jakości i roczną składkę za udział w tym systemie. Do kosztów kwalifikowalnych zaliczane są wydatki dotyczące kontroli zgodności z wymaganiami systemu.

Beneficjenci

Rolnik aktywny zawodowo.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc przyznawana jest wnioskodawcy, który wytwarza produkty rolne lub środki spożywcze przeznaczone do spożycia przez ludzi w ramach systemu jakości, który nie otrzymywał tego rodzaju wsparcia dla tego samego produktu rolnego lub środka spożywczego w ramach działania „Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności” objętego PROW 2007-2013.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Kryteria wyboru uwzględniają w szczególności wielkość powierzchni gruntów, na których wnioskodawca prowadzi wysokojakościową produkcję. Preferencje w przyznawaniu pomocy odnosić się będą do gospodarstw do 5 ha, dla których koszty stałe, wynikające z udziału w systemach jakości, stanowią duże obciążenie finansowe.

Kwoty i wielkość wsparcia

Do 3 000 euro/gospodarstwo/rok

6.4.2 Poddziałanie: Wsparcie na przeprowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych

Rozpoznawalność produktów objętych systemami jakości wymaga nakładów na promocję i informację o tych produktach, dlatego też konieczne jest wsparcie pozwalające na dotarcie do odbiorców tych produktów. W Polsce nadal obserwuje się niski poziom wiedzy na temat istnienia wspólnotowych i krajowych systemów jakości, w ramach których wytwarzane są wysokojakościowe produkty. W rezultacie utrzymuje się niski popyt na te produkty. Działania informacyjne i promocyjne skierowane są do konsumentów, w szczególności, w celu zapoznania ich z tymi produktami oraz zwrócenia uwagi na ich specyficzne cechy. Dotarcie do konsumenta ma na celu zwiększenie wiedzy w zakresie wysokojakościowej produkcji a tym samym wzrost popytu na te produkty. Powinno to z jednej strony zapewnić zbyt tych produktów, a z drugiej strony stanowić zachętę do zwiększania skali ich produkcji czy do jej rozpoczęcia. Zwiększony popyt na ten rodzaj produkcji może pozytywnie wpływać na aktywizację mieszkańców terenów wiejskich oraz na wzrost zatrudnienia na tych terenach.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji kosztów kwalifikowanych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

- Unijne systemy jakości, na podstawie przepisów Parlamentu Europejskiego i Rady UE, w tym rolnictwo ekologiczne.
- Krajowe systemy jakości.

Koszty kwalifikowane

Koszty poniesione w celu przeprowadzenia działań promocyjnych.

Rodzaje kosztów określone zostaną w legislacji krajowej.

Beneficjenci

Podmiot utworzony przez co najmniej dwóch producentów, wytwarzających produkty rolne lub środki spożywcze w ramach systemów jakości, zwany dalej „zespołem promocyjnym”.

Każdy z członków zespołu promocyjnego musi posiadać dokument, który poświadcza jego uczestnictwo w systemie jakości.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, którego członkowie uczestniczą w wytwarzaniu produktu rolnego lub środka spożywczego w ramach systemu jakości przeznaczonego do spożycia przez ludzi.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Przewiduje się preferencje w zakresie wyboru operacji dla wnioskodawców, którzy nie otrzymywali tego rodzaju wsparcia w ramach działania „Działania informacyjne i promocyjne” objętego PROW 2007-2013.

Kryteria wyboru będą uwzględniać założoną przez wnioskodawców efektywność zaplanowanych działań promocyjnych.

Kwoty i wielkość wsparcia

70% kosztów kwalifikowalnych.

Weryfikowalność i kontrolowalność działania

- **Ryzyko we wdrażaniu działania**
- **Działania łagodzące**
- **Ogólna ocena działania**

Metoda kalkulacji kwoty wsparcia dla działania

Nie dotyczy

Inne ważne uwagi istotne dla zrozumienia i wdrażania działania

Nie dotyczy

Inne informacje ważne dla działania

Podstawy prawne dotyczące funkcjonowania krajowych systemów jakości żywności:

- Integrowana produkcja roślin (IP) w rozumieniu ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o środkach ochrony roślin;
- System Jakość Tradycja uznany za krajowy system jakości żywności na mocy decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 czerwca 2007 r.;
- System jakości QMP uznany za krajowy system jakości żywności na mocy decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20 października 2008 r.;
- System jakości QAFP uznany za krajowy system jakości żywności w zakresie mięsa wieprzowego i drobiowego na mocy decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 grudnia 2009 r. oraz z dnia 13 stycznia 2011 r.;
- System jakości QAFP uznany za krajowy system jakości żywności w zakresie produkcji wędlin na mocy decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 stycznia 2012 r.;
- System jakości PQS uznany za krajowy system jakości żywności na mocy decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 grudnia 2009 r.

6.5 Inwestycje w środki trwałe

Podstawa prawna

Art. 17 rozporządzenia EFRROW

Ogólny opis działania

W ramach działania udziela się wsparcia w zakresie pierwotnej produkcji rolnej, przygotowania do sprzedaży, przetwórstwa, w wyniku którego powstaje produkt rolny oraz wprowadzania do obrotu (sprzedaż hurtowa) produktów rolnych, tj. produktów wymienionych w Załączniku nr 1 do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

W ramach działania pomoc udziela się na inwestycje materialne lub niematerialne w gospodarstwach rolnych oraz mikro, małych i średnich przedsiębiorstwach zajmujących się przetwórstwem lub wprowadzaniem do obrotu produktów rolnych.

Wsparcie w ramach tego działania obejmuje również inwestycje materialne lub niematerialne, które dotyczą infrastruktury związanej z rozwojem, modernizacją lub dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa przez scalanie gruntów.

Cele szczegółowe i cele przekrojowe

Priorytet 2. Zwiększenie rentowności gospodarstw i konkurencyjności wszystkich rodzajów rolnictwa we wszystkich regionach oraz promowanie innowacyjnych technologii w gospodarstwach i zrównoważonego zarządzania lasami, ze szczególnym naciskiem na:

- poprawę wyników gospodarczych wszystkich gospodarstw oraz ułatwienie restrukturyzacji i modernizacji gospodarstw, szczególnie z myślą o zwiększeniu uczestnictwa w rynku i zorientowania na rynek, a także zróżnicowania produkcji rolnej (2A).

Priorytet 3. Wspieranie organizacji łańcucha dostaw żywności, w tym przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych, promowanie dobrostanu zwierząt i zarządzania ryzykiem w rolnictwie, ze szczególnym naciskiem na:

- poprawę konkurencyjności producentów rolnych poprzez lepsze ich zintegrowanie z łańcuchem rolno-spożywczym poprzez systemy jakości, dodawanie wartości do produktów rolnych, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw, grupy i organizacje producentów oraz organizacje międzybranżowe (3A).

Priorytet 4. Odtwarzanie, ochrona i wzbogacanie ekosystemów powiązanych z rolnictwem i leśnictwem:

- zapobieganie erozji gleby i poprawa gospodarowania glebą (4C).

Działanie będzie realizować cele przekrojowe polityki rozwoju obszarów wiejskich, którymi są: innowacyjność, środowisko oraz przeciwdziałanie zmianie klimatu i przystosowanie się do niej.

6.5.1 Poddziałanie: Pomoc na inwestycje w gospodarstwach rolnych (Modernizacja gospodarstw rolnych)

Pomoc jest udzielana na materialne lub niematerialne inwestycje poprawiające ogólne wyniki gospodarstw rolnych prowadzących zarobkową działalność rolniczą.

Przez prowadzenie działalności w celach zarobkowych rozumie się prowadzenie działalności, której podstawowym celem jest osiągnięcie dochodu. Prowadzenie działalności w celach naukowo-badawczych nie stanowi prowadzenia działalności w celach zarobkowych.

Operacje mogą dotyczyć produkcji produktów rolnych żywnościowych jak i nieżywnościowych, a także przygotowania do sprzedaży produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie.

W ramach tego działania będą realizowane wyłącznie takie rodzaje operacji, które będą przyczyniały się do poprawy ogólnych wyników gospodarstwa. Poprzez poprawę ogólnych wyników gospodarstwa rolnego rozumie się poprawę konkurencyjności lub zwiększenie rentowności gospodarstwa rolnego w wyniku jego restrukturyzacji.

Przez restrukturyzację rozumie się zasadnicze zmiany w gospodarstwie, które mają na celu poprawę jego konkurencyjności i zwiększenie jego rentowności oraz dokonywane z uwzględnieniem zmian w otoczeniu oraz wewnętrznych potrzeb danego gospodarstwa. Restrukturyzacja powinna być oparta o orientację rynkową.

Restrukturyzacja musi doprowadzić do wzrostu wartości dodanej brutto w gospodarstwie (GVA), w szczególności w wyniku racjonalizacji technologii produkcji lub wprowadzenia innowacji, zmiany profilu lub skali produkcji, poprawy jakości produkcji lub zwiększenia wartości dodanej produktu, co najmniej o 20 % w odniesieniu do roku bazowego w okresie 5 lat od dnia przyznania pomocy.

Poprawa ogólnych wyników gospodarstwa rolnego fakultatywnie może dotyczyć:

- poprawy efektywności korzystania z zasobów wodnych w gospodarstwie,
- poprawy efektywności korzystania z energii w gospodarstwie,
- zwiększenia wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w gospodarstwie,
- redukcji emisji gazów cieplarnianych i amoniaku z rolnictwa w gospodarstwie,
- poprawy sekwestracji węgla w rolnictwie w gospodarstwie.

W tym działaniu będą również realizowane inwestycje zbiorowe, przez które rozumie się operacje realizowane przez co najmniej dwóch rolników, dotyczące gospodarstw tych rolników, w nich realizowane i przyczyniające się do poprawy ogólnych wyników tych gospodarstw np. budowa wspólnej przechowalni, silosu albo zakup wspólnej maszyny do prac polowych.

Uzasadnione ekonomicznie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii może stanowić element operacji.

Celem działania jest zwiększenie rentowności i konkurencyjności gospodarstw w następujących obszarach:

- rozwój produkcji psiań,
- rozwój produkcji mleka krowiego,
- rozwój produkcji bydła mięsnego,
- operacje związane z racjonalizacją technologii produkcji, wprowadzeniem innowacji, zmianą profilu produkcji, zwiększeniem skali produkcji, poprawą jakości produkcji lub zwiększeniem wartości dodanej produktu.

Nabory wniosków o przyznanie pomocy będą ogłaszane w ramach powyższych obszarów. Każda z przyjętych do finansowania operacji będzie musiała przyczyniać się do realizacji celu szczegółowego 2A i ewentualnie dodatkowo do co najmniej jednego z następujących: 2B, 5A-5E.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

W tym miejscu docelowo zostaną wymienione przepisy, na podstawie których wdrażane są programy, w przypadku których istnieje możliwość podwójnego finansowania operacji kwalifikującej się do wsparcia w ramach tego działania.

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty budowy lub modernizacji budynków i budowli;
- koszty zakupu lub leasingu zakończonym przeniesieniem prawa własności nowych maszyn i wyposażenia do wartości rynkowej majątku;
- koszty ogólne związane z wydatkami, o których mowa w ww. punktach, takie jak honoraria architektów, inżynierów, opłaty za konsultacje, opłaty za doradztwo na temat zrównowżenia środowiskowego i gospodarczego, w tym studia wykonalności;
- koszty zakupu lub rozwoju oprogramowania komputerowego i zakupu patentów, licencji, praw autorskich, znaków towarowych.

Nie ma możliwości wsparcia zakupu zwierząt, roślin oraz używanych maszyn i wyposażenia.

Dodatkowe koszty związane z umową leasingu, takie jak np. marża finansującego i ubezpieczenie oraz podatek VAT nie są kosztami kwalifikowalnymi.

Nie przewiduje się dofinansowania prostych inwestycji odtworzeniowych.

Beneficjenci

Rolnik prowadzący działalność rolniczą w celach zarobkowych lub grupa takich rolników.

W przypadku rolnika będącego jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, o pomoc może ubiegać się jedynie spółka osobowa.

Grupę rolników stanowi co najmniej dwóch rolników, którzy ubiegają się wspólnie o pomoc w ramach tego działania w celu zrealizowania inwestycji zbiorowej.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wyłącznie w przypadku, gdy realizacja inwestycji nie jest możliwa bez udziału środków publicznych (unikanie tzw. efektu deadweight).

O pomoc może ubiegać się rolnik, który prowadzi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej działalność rolniczą. Pomoc dotyczy gospodarstw prowadzących zarobkową działalność rolniczą w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej, w tym również produkcji materiału siewnego, szkółkarskiego, hodowlanego lub reprodukcyjnego, produkcji warzywniczej, roślin ozdobnych, grzybów uprawnych, sadownictwa, hodowli i produkcji materiału zarodowego zwierząt, ptactwa i owadów użytkowych lub produkcji zwierzęcej typu przemysłowego fermowego, z wyłączeniem chowu i hodowli ryb.

W przypadku produkcji zwierzęcej pomoc dotyczy wyłącznie produkcji w zakresie zwierząt gospodarskich w rozumieniu przepisów o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich.

O pomoc może ubiegać się rolnik:

- posiadający gospodarstwo rolne (w rozumieniu Kodeksu cywilnego, o powierzchni użytków rolnych co najmniej 1 ha) lub nieruchomości służącą do prowadzenia produkcji w zakresie działów specjalnych produkcji rolnej w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników, w brzmieniu na dzień wejścia w życie Programu, zwanych dalej „gospodarstwem” i
- kierujący tym gospodarstwem.

W gospodarstwie prowadzona jest rachunkowość.

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa uprawnionego do otrzymania pomocy stanowi co najmniej równowartość 15 tys. euro. i nie jest większa niż 100 tys. euro.

Od powyższej zasady przewiduje się następujące wyjątki:

- w przypadku inwestycji, której celem będzie prowadzenie działalności w zakresie produkcji psiaży, wielkość ekonomiczna gospodarstwa uprawnionego do otrzymania pomocy stanowi co najmniej równowartość 15 tys. euro i nie jest większa niż 500 tys. euro.
- w przypadku inwestycji dotyczących rozwoju produkcji mleka krowiego pomoc może być przyznana, jeżeli w gospodarstwie jest utrzymywane co najmniej 25 krów albo utrzymywane jest minimum 15 krów i w wyniku realizacji operacji do dnia złożenia wniosku o płatność ostateczną osiągnięty zostanie próg co najmniej 25 krów.

Jeżeli o pomoc na inwestycję dotyczącą rozwoju produkcji mleka krowiego ubiega się młody rolnik, pomoc może być przyznana nawet jeżeli w gospodarstwie nie są utrzymywane krowy albo utrzymywanych jest mniej niż 15 krów. W takim przypadku wielkość ekonomiczna

gospodarstwa uprawnionego do otrzymania pomocy stanowi co najmniej równowartość 15 tys. euro a w wyniku realizacji operacji do dnia złożenia wniosku o płatność ostateczną zostanie osiągnięty próg co najmniej 25 krów.

Rolnik posiadający gospodarstwo o powierzchni powyżej 300 ha nie może ubiegać się o pomoc w ramach tego działania.

W przypadku grupy rolników warunek posiadania gospodarstwa powinien być spełniony przez każdego z rolników tworzących grupę, jednakże dopuszcza się, aby gospodarstwo nie miało wymaganej minimalnej wielkości ekonomicznej, jeżeli:

- w wyniku realizacji operacji taką wielkość osiągnie,
- suma wielkości ekonomicznej gospodarstw rolników tworzących grupę wynosi minimum 15 tys. euro.

Żadne z gospodarstw rolników tworzących grupę nie może mieć większej, niż wskazane powyżej, maksymalnej wielkości ekonomicznej lub powierzchni.

Podział gospodarstwa lub produkcji, który będzie miał związek z dążeniem do obejścia ww. warunków, zostanie potraktowany jako stworzenie sztucznych warunków w celu uzyskania pomocy.

W przypadku beneficjenta, który posiada więcej niż jedno gospodarstwo, wielkość ekonomiczna oraz wymagana maksymalna powierzchnia są ustalone przez sumowanie wielkości ekonomicznej i powierzchni gospodarstw.

Nie przewiduje się wsparcia gospodarstw w zakresie chowu drobiu, chyba że produkcja jest ekologiczna albo operacja będzie polegała na zmianie sposobu chowu z konwencjonalnego na ekologiczny.

W przypadku beneficjentów, którzy w ramach PROW 2007-2013 zakupili: ciągniki, kombajny, kosiarki, siewniki, agregaty uprawowe, pługi, opryskiwacze, rozsiewacze nawozów, rozrzutniki nawozów mineralnych, wozy asenizacyjne, ładowacze, przyczepy, ładowarki teleskopowe, wózki widłowe oraz inne maszyny, za niekwalifikowalną uznaje się operację, w przypadku której nastąpi zakup rzeczy tego samego rodzaju, jak rzecz dofinansowana w ramach PROW 2007-2013 (np. kolejnego rozrzutnika).

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Przewiduje się preferencje w przyznawaniu pomocy na operacje dotyczące budowy lub modernizacji budynków inwentarskich oraz dla operacji, które wpłyną na zwiększenie uczestnictwa w rynku, zróżnicowanie produkcji rolnej lub dotyczą produkcji ekologicznej.

Przewiduje się preferencje dla operacji, które wpłyną na cele przekrojowe, w tym:

- poprawę efektywności korzystania z zasobów wodnych w gospodarstwie,
- poprawę efektywności korzystania z energii w gospodarstwie,
- zwiększenie wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w gospodarstwie,
- redukcję emisji podtlenku azotu i metanu z rolnictwa w gospodarstwie,
- poprawę sekwestracji węgla w rolnictwie w gospodarstwie.

Przewiduje się możliwość przeprowadzania naborów wojewódzkich, z kryteriami uzupełnionymi o kryteria zgodne z potrzebami zdefiniowanymi w danym województwie.

Kwoty i wielkość wsparcia

- do 60% kosztów kwalifikowalnych operacji w przypadku młodych rolników i inwestycji zbiorowych albo,
- do 50% kosztów kwalifikowalnych w przypadku pozostałych operacji

i nie mniej niż 30 % kosztów kwalifikowalnych.

Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi i na jedno gospodarstwo rolne, w tym na realizację projektów zbiorowych, w ramach działania, w okresie realizacji PROW, nie może przekroczyć:

- 1 500 000 zł – w przypadku operacji realizowanej w ramach celu – rozwój produkcji psiań,
- 500 000 zł – w przypadku pozostałych celów, przy czym na inwestycje niezwiązane bezpośrednio z budową, modernizacją budynków inwentarskich lub adaptacją innych istniejących w gospodarstwie budynków na budynki inwentarskie, nie może przekroczyć 200 tys. złotych.

Powyższe limity nie łączą się.

Pomoc przyznaje się na operację o planowanej wysokości kosztów kwalifikowalnych powyżej 50 tys. złotych.

Jeżeli beneficjent ubiega się o pomoc albo przyznano mu pomoc w ramach działania „Restrukturyzacja małych gospodarstw” wyżej wymienione limity pomniejsza się o wysokość premii.

Beneficjent może realizować operacje indywidualnie i zbiorowo z tym, że limit na drugą operację jest zawsze pomniejszony o kwotę pomocy udzielonej na pierwszą operację, niezależnie od tego, która operacja została zrealizowana jako pierwsza.

6.5.2 Poddziałanie: Pomoc na inwestycje w przetwórstwo/marketing i rozwój produktów rolnych (Przetwórstwo i marketing produktów rolnych)

Opis poddziałania

Przetwórstwo i wprowadzanie do obrotu na poziomie handlu hurtowego produktów rolnych (tj. produktów wymienionych w Załączniku nr 1 do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z wyłączeniem produktów rybnych), przy czym produkt będący wynikiem przetwarzania powinien być również produktem rolnym – stanowi to linię demarkacyjną z programami współfinansowanymi w ramach Wspólnej Polityki Rybackiej i funduszy strukturalnych w latach 2014-2020.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Definicja mikro, małych i średnich przedsiębiorstw zawarta w Zaleceniu Komisji z dnia 6 maja 2003 r. dotyczącego definicji przedsiębiorstw mikro, małych i średnich (Dz. Urz. L124 z 20.05.2003, str. 36).

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty budowy, modernizacji lub przebudowy budynków produkcyjnych lub magazynowych i budowli stanowiących infrastrukturę zakładów przetwórstwa, niezbędną do wdrożenia inwestycji w zakresie zakupu maszyn i urządzeń lub infrastruktury służącej ochronie środowiska,
- koszty zakupu lub instalacji maszyn lub urządzeń do przetwarzania, magazynowania lub przygotowania produktów do sprzedaży,
- koszty zakupu lub instalacji aparatury pomiarowej, kontrolnej oraz sprzętu do sterowania procesem produkcji lub magazynowania,
- koszty zakupu lub instalacji urządzeń służących poprawie ochrony środowiska,
- koszty zakupu oprogramowania służącego zarządzaniu przedsiębiorstwem oraz sterowaniu procesem produkcji i magazynowania,
- koszty wdrożenia procedury certyfikowanych systemów zarządzania jakością,
- opłaty za patenty i licencje,
- koszty ogólne tj.: przygotowania dokumentacji technicznej projektu, przygotowania biznesowego, nadzoru urbanistycznego, architektonicznego, budowlanego lub konserwatorskiego.

Nie ma możliwości wsparcia zakupu używanych maszyn, urządzeń lub sprzętu objętego operacją.

Beneficjenci

Osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, która:

- posiada zarejestrowaną działalność w zakresie przetwórstwa lub wprowadzania do obrotu produktów rolnych,
- działa jako przedsiębiorca wykonujący działalność jako mikro, małe lub średnie przedsiębiorstwo.

Rolnik, domownik, małżonek rolnika podlegający ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie – dotyczy rolników składających wnioski w naborze tematycznym dotyczącym wsparcia rozpoczynania działalności gospodarczej w zakresie przetwórstwa produktów rolnych.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, jeśli na etapie złożenia wniosku spełnione są następujące warunki:

- Wnioskodawca jest zdolny do realizacji i utrzymania planowanego przedsięwzięcia, co weryfikowane jest na podstawie analizy danych ekonomicznych dotyczących dotychczasowej działalności gospodarczej oraz projekcji finansowych zawartych w biznesplanie. Udzielenie pomocy możliwe jest wyłącznie w przypadku, gdy realizacja inwestycji nie jest możliwa bez udziału środków publicznych (unikanie tzw. efektu deadweight).
- Wnioskodawca deklaruje, iż po zakończeniu realizacji operacji będzie zaopatrywał się w co najmniej 50% całkowitej ilości surowców niezbędnych do produkcji na podstawie umów długoterminowych (co najmniej rocznych), zawieranych bezpośrednio z producentami rolnymi lub podmiotami wstępnie przetwarzającymi produkty rolne. Wskazane umowy powinny zawierać również mechanizm ustalania cen nabycia produktów rolnych.

Powyższego warunku nie stosuje się do podmiotów przetwarzających:

- produkty rolne wytworzone przez ich członków,
  - miód, produkty runa leśnego lub dziczyznę,
  - wyłącznie produkty rolne wytworzone w ramach prowadzonej przez nie działalności rolniczej.
- Inwestycja, której dotyczy operacja, musi spełniać wymagania określone przepisami prawa mające zastosowanie do tej inwestycji.
  - Pomoc może być udzielona na realizację operacji w zakładach spełniających obowiązujące standardy higieniczno – sanitarne, ochrony środowiska i dobrostanu zwierząt.
  - Inwestycje zakładające wzrost mocy produkcyjnych mogą być wspierane pod warunkiem udokumentowania bazy surowcowej oraz wykazania możliwości zbytu planowanej produkcji.
  - W ramach działania wspierane są inwestycje w sektorach przetwórstwa: mleka (z wyjątkiem produkcji masła), mięsa (z wyjątkiem uboju o dużej skali), owoców i warzyw (z wyjątkiem produkcji napojów winopodobnych i winopochodnych), zbóż (z wyjątkiem produkcji słodu), ziemniaków, jaj, miodu, lnu i konopi, roślin oleistych, wysokobiałkowych, przetwarzania produktów rolnych na cele energetyczne, a także usługowego zamrażania wraz z przechowywaniem produktów rolnych.

Pomocą finansową objęte są operacje dotyczące sprzedaży hurtowej produktów rolnych: owoców i warzyw, kwiatów i roślin, mleka i wyrobów mleczarskich, mięsa i wyrobów z mięsa, zboża, rzepaku oraz materiału siewnego roślin rolniczych i warzywnych.

Szczegółowy wykaz rodzajów działalności według Polskiej Klasyfikacji Działalności objętej pomocą w niniejszym działaniu zostanie określony w legislacji krajowej.

W sektorach przetwórstwa i wprowadzania do obrotu: mleka i wyrobów mleczarskich, mięsa, owoców i warzyw oraz zbóż, wsparcie nie może dotyczyć budowy nowych

zakładów – warunek ten nie dotyczy rolników składających wnioski w naborze tematycznym, dotyczącym wsparcia rozpoczynania działalności gospodarczej w zakresie przetwórstwa produktów rolnych.

- Operacje nie mogą dotyczyć sprzedaży detalicznej.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Kryteria wyboru będą uwzględniać operacje dotyczące:

- grup oraz organizacji producentów rolnych,
- spółdzielni,
- wnioskodawców zaopatrujących się w surowce do produkcji na podstawie długoterminowych umów, zawartych bezpośrednio z producentami rolnymi, na poziomie przekraczającym 50% całkowitej ilości nabywanych produktów rolnych,
- innowacyjności, ochrony środowiska, przeciwdziałania zmianom klimatu,
- wnioskodawców uczestniczących we wspólnotowych lub krajowych systemach jakości lub przetwarzających produkty rolne pochodzące bezpośrednio od producentów ekologicznych,
- realizacji inwestycji w gminach należących do powiatów o najwyższym poziomie bezrobocia w kraju,
- wybranych sektorów przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych.

Kwoty i wielkość wsparcia

Poziom pomocy wynosi maksymalnie 50% kosztów inwestycji kwalifikującej się do wsparcia.

Maksymalna wysokość pomocy przyznana w okresie realizacji Programu jednemu beneficjentowi wynosi 2 000 000 złotych. Minimalna wysokość pomocy przyznana na realizację jednej operacji wynosi 100 000 złotych.

W przypadku operacji realizowanych przez rolników składających wnioski w naborze tematycznym dotyczącym wsparcia rozpoczynania działalności gospodarczej w zakresie przetwórstwa produktów rolnych, maksymalna kwota pomocy wynosi 100 000 złotych. Natomiast wielkość pomocy przyznanej na realizację jednej operacji w tym przypadku nie może być niższa niż 10 000 zł.

6.5.3 Poddziałanie: Scalanie gruntów

Pomoc jest udzielana na inwestycje poprawiające strukturę obszarową gospodarstw rolnych i gruntów leśnych, pozwalające na racjonalne ukształtowanie rozłogów gruntów, dostosowanie granic nieruchomości do systemu urządzeń melioracji wodnych, dróg oraz rzeźby terenu. Podczas scalania gruntów projektuje się nowy układ komunikacyjny wsi, który umożliwia dojazd do działek i skraca odległość między siedliskiem i działkami uprawowymi. W wyniku przeprowadzenia procesu scalenia uzyskuje się poprawę efektywności

gospodarowania m.in. poprzez obniżenie kosztów produkcji, zmniejszenie: nakładów pracy, czasu przejazdów i zużycia paliwa.

W ramach operacji przeprowadza się prace z zakresu zagospodarowania poscaleniowego, które obejmują w szczególności stworzenie funkcjonalnej sieci dróg dojazdowych do gruntów rolnych i leśnych oraz wykonanie zadań wpływających na regulację stosunków wodnych na obszarze objętym scalaniem.

Operacje realizowane w ramach tego działania przyczynią się do zachowania lub poprawy walorów przyrodniczo-krajobrazowych oraz zmniejszenia nasilenia procesów erozyjnych gleb.

Cel działania:

- poprawa struktury obszarowej gospodarstw rolnych i gruntów leśnych poprzez wykonanie prac scaleniowych
- uporządkowanie sieci dróg transportu rolniczego
- ograniczenie procesów przeciwerozyjnych oraz poprawa walorów estetycznych krajobrazu rolniczego na obszarze objętym scalaniem.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty opracowania projektu scalenia (dokumentacji geodezyjno-prawnej),
- koszty zagospodarowania poscaleniowego związanego z organizacją rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
- koszty ogólne związane z wydatkami, o których mowa powyżej

Beneficjenci

- starosta,
- jednostka organizacyjna przekazana samorządowi województwa na podstawie art. 25 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. - Przepisy wprowadzające ustawy reformujące administrację publiczną (Dz. U. Nr 133, poz. 872, z późn. zm.) lub jednostka utworzona przez ten samorząd do realizacji zadań scaleniowo-wymiennych.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy na operacje:

- zgodne z ustawą z dnia 26 marca 1982 roku o scalaniu i wymianie gruntów (Dz. U. z 2003 r. Nr 178 poz. 1749 z późn. zm.) w szczególności poparte wystąpieniem do starosty ponad 50% właścicieli gospodarstw rolnych z projektowanego obszaru

scalenia lub których łączny obszar przekracza połowę powierzchni projektowanego obszaru scalenia,

- dla których opracowano założenia do projektu scalenia gruntów,
- zgodne z przepisami prawa mającymi zastosowanie do tego rodzaju inwestycji, w szczególności:
  - w zakresie przeprowadzania ocen oddziaływania na środowisko,
  - w przypadku ich realizacji na obszarach NATURA 2000 oraz innych obszarach chronionych - zgodne z planami ochrony przewidzianymi odrębnymi przepisami dla takich terenów.

Pomocy nie przyznaje się na realizację scaleń infrastrukturalnych.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Przewiduje się preferencję w przyznawaniu pomocy na operacje, które będą miały wpływ na poprawę stanu środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych.

Kwoty i wielkość wsparcia

Do 100% kosztów kwalifikowalnych operacji.

Maksymalna wysokość pomocy na opracowanie projektu scalenia nie może przekroczyć kwoty:

- 800 euro na 1 ha gruntów objętych postępowaniem scaleniovym dla województw: dolnośląskiego, lubelskiego, podkarpackiego, małopolskiego, śląskiego, świętokrzyskiego;
- 650 euro na 1 ha gruntów objętych postępowaniem scaleniovym dla pozostałych województw.

Maksymalna wysokość pomocy na wykonanie zagospodarowania poscaleniowego nie może przekroczyć kwoty:

- 2 000 euro na 1 ha gruntów objętych postępowaniem scaleniovym dla województw: dolnośląskiego, lubelskiego, podkarpackiego, małopolskiego, śląskiego, świętokrzyskiego;
- 1 900 euro na 1 ha gruntów objętych postępowaniem scaleniovym dla pozostałych województw.

Weryfikowalność i kontrolowalność działania

- **Ryzyko we wdrażaniu działania**
- **Działania łagodzące**
- **Ogólna ocena działania**

Metoda kalkulacji kwoty wsparcia dla działania

Nie dotyczy

Inne informacje ważne dla działania

Nie dotyczy

Dodatkowe informacje specyficzne dla działania

6.6 Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych i katastrof oraz wprowadzanie odpowiednich środków zapobiegawczych

Podstawa prawna

Art. 18 rozporządzenia EFRROW

Ogólny opis działania

Pomoc może być udzielona wyłącznie na ekonomicznie uzasadnione inwestycje mające na celu zapobieganie albo bezpośrednie odtworzenie zniszczonego majątku produkcyjnego gospodarstwa uszkodzonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych lub katastrof. Wsparcie nie może stanowić rekompensaty z tytułu straty dochodu wynikającej z klęski żywiołowej lub katastrofy.

Wsparcie na odtworzenie zniszczonego majątku produkcyjnego uzależnione jest od formalnego uznania przez właściwe organy publiczne, że klęska żywiołowa wystąpiła i że klęska ta lub środki przyjęte zgodnie z dyrektywą Rady 2000/29/WE w celu zwalczania lub powstrzymania choroby roślin lub inwazji szkodników spowodowały zniszczenie co najmniej 30% istotnego potencjału rolnego.

Cele szczegółowe i cele przekrojowe

Priorytet 3. Wspieranie organizacji łańcucha dostaw żywności, w tym przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych, promowanie dobrostanu zwierząt i zarządzania ryzykiem w rolnictwie, ze szczególnym naciskiem na:

- wspieranie zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem w gospodarstwach (3B).

Działanie będzie realizować cele przekrojowe polityki rozwoju obszarów wiejskich, którymi są: innowacyjność, środowisko oraz przeciwdziałanie zmianie klimatu i przystosowanie się do niej.

6.6.1 Poddziałanie: Wsparcie inwestycji w środki zapobiegawcze, których celem jest ograniczanie skutków prawdopodobnych klęsk żywiołowych, niekorzystnych zjawisk klimatycznych i katastrof

Opis poddziałania

Pomoc jest udzielana na materialne lub niematerialne inwestycje zapobiegające wystąpieniu szkód w gospodarstwach rolnych i działach specjalnych produkcji rolnej powodowanych przez grad, powódź lub przymrozki wiosenne.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty zakupu lub leasingu zakończonego przeniesieniem prawa własności nowych maszyn i wyposażenia, do wartości rynkowej majątku,
- koszty ogólne związane z wydatkami, o których mowa powyżej, takich jak honoraria architektów, inżynierów, opłaty za konsultacje, studia wykonalności, uzyskanie pozwoleń lub licencji, zakup oprogramowania komputerowego.

Nie ma możliwości wsparcia zakupu używanych maszyn i wyposażenia.

Leasing zwrotny, dodatkowe koszty związane z umową leasingu, takie jak np. marża finansującego i ubezpieczenie oraz podatek VAT nie są kosztami kwalifikowalnymi.

Beneficjenci

Rolnik lub grupa rolników.

Grupę rolników stanowi co najmniej dwóch rolników, którzy ubiegają się wspólnie o pomoc w ramach tego działania.

Grupę rolników stanowi również spółka wodna, członkami której w większości są rolnicy, działająca na podstawie przepisów ustawy Prawo wodne, mająca na celu m.in. utrzymanie i konserwację urządzeń wodnych służących do ochrony gospodarstw rolnych przed powodzią.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wyłącznie w przypadku, gdy realizacja inwestycji nie jest możliwa bez udziału środków publicznych (unikanie tzw. efektu deadweight).

Pomoc może być przyznana rolnikowi, który:

- posiada gospodarstwo rolne w rozumieniu Kodeksu cywilnego, o powierzchni użytków rolnych co najmniej 1 ha lub nieruchomość służącą do prowadzenia produkcji w zakresie działów specjalnych produkcji rolnej w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników, zwanych dalej „gospodarstwem”,
- w gospodarstwie prowadzona jest zarobkowa działalność rolnicza w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej.

Pomoc przyznaje się, jeżeli gospodarstwo rolnika ma wielkość ekonomiczną nie większą niż 100 tys. euro (warunek nie dotyczy spółek wodnych).

Pomoc może być przyznana wyłącznie na inwestycje przyczyniające się do ochrony upraw rolnych przed skutkami klęsk żywiołowych lub katastrof.

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, w gospodarstwie którego (w przypadku spółki wodnej w gospodarstwach członków spółki) na etapie złożenia wniosku zostanie zidentyfikowane prawdopodobieństwo wystąpienia klęski żywiołowej lub katastrofy której ma zapobiegać realizowana w ramach działania operacja.

Pomocy nie przyznaje się, jeżeli nie zidentyfikowano prawdopodobieństwa wystąpienia klęski żywiołowej lub katastrofy, lub zidentyfikowane prawdopodobieństwo jest minimalne.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Przewiduje się preferencję w przyznawaniu pomocy dla rolników gospodarstwa których są szczególnie narażone na wystąpienie poszczególnych zdarzeń (np. których potencjał produkcyjny jest cyklicznie niszczone przez poszczególne klęski żywiołowe lub katastrofy), oraz dla grup rolników.

Kwoty i wielkość wsparcia

Do 80% kosztów kwalifikowalnych operacji.

Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi i na jedno gospodarstwo rolne w ramach działania, w okresie realizacji PROW, nie może przekroczyć 300 000 zł.

W przypadku beneficjenta, który w okresie programowania współrealizuje operację zbiorową oraz jednocześnie realizuje operację indywidualną ww. limit również ma zastosowanie.

Maksymalna wysokość pomocy udzielonej spółce wodnej w ramach działania, w okresie realizacji PROW, nie może przekroczyć 500 000 zł.

Pomoc przyznaje się na operację o planowanej wysokości kosztów kwalifikowalnych powyżej 20 tys. złotych.

6.6.2 Poddziałanie: Wsparcie inwestycji w odtwarzanie gruntów rolnych i przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych, niekorzystnych zjawisk klimatycznych i katastrof.

Pomoc jest udzielana na materialne lub niematerialne inwestycje odtwarzające potencjał produkcji roślinnej lub zwierzęcej zniszczonej przez powódź, huragan, deszcz nawalny, piorun, obsunięcie się ziemi, lawinę, lub działań podjętych zgodnie z dyrektywą 2000/29/WE w celu zwalczania lub powstrzymania choroby roślin lub inwazji szkodników.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty budowy, odbudowy remontu lub modernizacji obiektów budowlanych z wyłączeniem budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego do których rolnik jest obowiązany zawrzeć umowę ubezpieczenia obowiązkowego na podstawie obowiązujących przepisów prawa;

- koszty zakupu lub leasingu zakończonego przeniesieniem prawa własności nowych maszyn i wyposażenia, do wartości rynkowej majątku;
- koszty ogólne związane z wydatkami, o których mowa w ww. punktach, takich jak honoraria architektów, inżynierów, opłaty za konsultacje, studia wykonalności, uzyskanie pozwoleń lub licencji, zakup oprogramowania komputerowego;
- koszty odtwarzania zniszczonych sadów lub plantacji krzewów owocowych, owocujących efektywnie dłużej niż 5 lat, z wyjątkiem upraw do których rolnik jest obowiązany zawrzeć umowę ubezpieczenia obowiązkowego na podstawie obowiązujących przepisów prawa;
- koszty zakupu zwierząt gospodarskich wchodzących w skład stada podstawowego w rozumieniu przepisów o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich, w przypadku odtwarzania potencjału produkcji zwierzęcej, zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych lub katastrof.

Nie ma możliwości wsparcia zakupu używanych maszyn i wyposażenia.

Leasing zwrotny, dodatkowe koszty związane z umową leasingu, takie jak np. marża finansującego i ubezpieczenie oraz podatek VAT nie są kosztami kwalifikowanymi.

Beneficjenci

Rolnik

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wyłącznie w przypadku, gdy realizacja inwestycji nie jest możliwa bez udziału środków publicznych (unikanie tzw. efektu deadweight).

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, który na etapie złożenia wniosku:

- posiada gospodarstwo rolne w rozumieniu Kodeksu cywilnego, o powierzchni użytków rolnych co najmniej 1 ha lub nieruchomość służącą do prowadzenia produkcji w zakresie działów specjalnych produkcji rolnej w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników, zwanych dalej „gospodarstwem”;
- w gospodarstwie prowadzona jest zarobkowa działalność rolnicza w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej, w tym również produkcji materiału siewnego, szkółkarskiego, hodowlanego lub reprodukcyjnego, produkcja warzywnicza, roślin ozdobnych, grzybów uprawnych, sadownicza, hodowla i produkcja materiału zarodowego zwierząt, ptactwa i owadów użytkowych lub produkcja zwierzęca typu przemysłowego fermowego, z wyłączeniem chowu i hodowli ryb;
- w gospodarstwie w wyniku klęski żywiołowej, katastrofy lub działań podjętych zgodnie z dyrektywą 2000/29/WE w celu zwalczania lub powstrzymania choroby roślin lub inwazji szkodników uległo zniszczeniu co najmniej 30% potencjału rolniczego gospodarstwa.

Pomocy nie przyznaje się, jeżeli szkody powstały w budynkach wchodzących w skład gospodarstwa rolnego oraz uprawach, do których rolnik jest zobowiązany zawrzeć umowę ubezpieczenia obowiązkowego na podstawie obowiązujących przepisów prawa.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Przewiduje się preferencję w przyznawaniu pomocy w przypadku szkód powstałych w budynkach i budowlach wykorzystywanych do prowadzenia działalności rolniczej.

Kwoty i wielkość wsparcia

Do 80% kosztów kwalifikowalnych operacji.

Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi i na jedno gospodarstwo rolne w ramach działania, w okresie realizacji PROW, nie może przekroczyć 300 000 zł.

Pomoc przyznaje się na operację o planowanej wysokości kosztów kwalifikowalnych powyżej 20 tys. złotych.

Weryfikowalność i kontrolowalność działania

- **Ryzyko we wdrażaniu działania**
- **Działania łagodzące**
- **Ogólna ocena działania**

Metoda kalkulacji kwoty wsparcia dla działania

Nie dotyczy

Inne informacje ważne dla działania

Wielkość wsparcia na przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych, niekorzystnych zjawisk klimatycznych i katastrof nie może przekroczyć wartości potencjału produkcyjnego gospodarstwa zniszczonego przez klęski żywiołowe, katastrofy lub działania podjęte zgodnie z dyrektywą 2000/29/WE w celu zwalczania lub powstrzymania choroby roślin lub inwazji szkodników. Jeśli rolnikowi przysługuje odszkodowanie z tytułu polisy ubezpieczenia zniszczonych bądź uszkodzonych składników gospodarstwa, wysokość pomocy pomniejsza się odpowiednio o kwotę tego odszkodowania.

Nie udziela się wsparcia z tytułu straty dochodu wynikającej z klęski żywiołowej lub katastrofy.

6.7 Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej

Podstawa prawna

Art. 19 rozporządzenia EFRROW

Ogólny opis działania

W ramach działania udziela się pomocy na rozwój działalności rolniczej oraz pozarolniczej.

Pomoc w postaci premii kieruje się do zamierzających podjąć pracę w gospodarstwie rolnym oraz pracujących w gospodarstwach rolnych.

W ramach działania premia może być przyznana tylko raz w okresie realizacji PROW 2014-2020.

W ramach działania wspiera się również inwestycje dotyczące działalności polegającej na świadczeniu usług rolniczych.

Cele szczegółowe i cele przekrojowe

Priorytet 2. Zwiększenie rentowności gospodarstw i konkurencyjności wszystkich rodzajów rolnictwa we wszystkich regionach oraz promowanie innowacyjnych technologii w gospodarstwach i zrównoważonego zarządzania lasami, ze szczególnym naciskiem na:

- poprawę wyników gospodarczych wszystkich gospodarstw oraz ułatwianie restrukturyzacji i modernizacji gospodarstw, szczególnie z myślą o zwiększeniu uczestnictwa w rynku i zorientowania na rynek, a także zróżnicowania produkcji rolnej (2A),
- ułatwianie wejścia rolników posiadających odpowiednie umiejętności do sektora rolnictwa, a w szczególności wymiany pokoleń(2B).

Priorytet 6. Wspieranie włączenia społecznego, ograniczania ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, ze szczególnym naciskiem na:

- ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw, a także tworzenia miejsc pracy (6A).

Działanie będzie realizować cele przekrojowe polityki rozwoju obszarów wiejskich, którymi są: innowacyjność, środowisko oraz przeciwdziałanie zmianie klimatu i przystosowanie się do niej.

6.7.1 Poddziałanie: Pomoc na rozpoczęcie działalności gospodarczej na rzecz młodych rolników (Premie dla młodych rolników)

Pomoc przyznaje się w związku z rozpoczynaniem prowadzenia gospodarstwa rolnego jako kierujący gospodarstwem.

Wsparcie dotyczy rozwoju przejętego gospodarstwa, w kierunku produkcji żywnościowych produktów rolnych, jak i nieżywnościowych produktów rolnych, a także przygotowania do sprzedaży produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę premii.

Pomoc wypłacana jest w dwóch ratach: pierwsza rata w wysokości 80% kwoty pomocy, druga rata w wysokości 20% kwoty pomocy. Wypłacenie drugiej raty uzależnione jest od prawidłowej realizacji biznesplanu.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Koszty kwalifikowalne

Nie określa się.

Premia powinna być wydatkowana zgodnie z założeniami biznesplanu, w szczególności na:

- budowę lub modernizację budynków lub budowli służących prowadzeniu działalności rolniczej lub przygotowaniu do sprzedaży produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie,
- zakup lub instalację nowych maszyn, urządzeń, w tym sprzętu komputerowego do prowadzenia działalności rolniczej lub przygotowania do sprzedaży produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie,
- zakładanie sadów lub plantacji wieloletnich krzewów owocowych, które efektywnie owocują co najmniej przez 5 lat,
- zakup, instalację lub budowę elementów infrastruktury technicznej wpływających bezpośrednio na warunki prowadzenia działalności rolniczej oraz przygotowanie do sprzedaży produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie,
- zakup gruntów rolnych, w części nie przekraczającej 30 % kwoty premii,
- zakup stada podstawowego zwierząt hodowlanych (gospodarskich), związany z rozpoczęciem produkcji zwierzęcej w gospodarstwie lub postępowaniem genetycznym w zakresie prowadzonej produkcji.

Beneficjenci

Młody rolnik – osoba, która nie ukończyła 40 roku życia, posiada odpowiednie kwalifikacje zawodowe (wynikające z wykształcenia lub stażu pracy w rolnictwie) i po raz pierwszy rozpoczyna prowadzenie gospodarstwa rolnego jako kierujący gospodarstwem, czyli w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy nie prowadziła gospodarstwa rolnego jako kierujący.

Kierujący gospodarstwem rolnym prowadzi gospodarstwo osobiście (pracuje w tym gospodarstwie i podejmuje wszelkie decyzje dotyczące gospodarstwa), na własny rachunek i we własnym imieniu, ponosi koszty i czerpie korzyści w związku z jego prowadzeniem.

O prowadzeniu gospodarstwa jako kierujący gospodarstwem rolnym świadczą m.in.:

- uzyskanie wpisu do ewidencji producentów rolnych,

- zgłoszenie zwierząt gospodarskich do rejestru,
- wystąpienie o płatności bezpośrednio,
- wystąpienie o pomoc finansową dla rolników w ramach programów UE lub pomocy krajowej,
- prowadzenie działu specjalnego produkcji rolnej.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana, jeżeli wnioskodawca posiada odpowiednie kwalifikacje zawodowe.

Warunek dotyczący kwalifikacji zawodowych jest spełniony, jeżeli młody rolnik posiada kwalifikacje rolnicze, potwierdzone odpowiednim świadectwem lub dyplomem, lub odpowiedni staż pracy w rolnictwie.

Wnioskodawca przedkłada biznesplan dotyczący rozwoju gospodarstwa.

Gospodarstwo młodego rolnika:

- ma powierzchnię użytków rolnych równą co najmniej średniej krajowej, a w przypadku gospodarstw położonych w województwie o średniej niższej niż krajowa – równą co najmniej średniej wojewódzkiej, oraz nie większą niż 300 ha,
- przynajmniej 70% minimalnej wielkości, o której mowa w punkcie powyżej (część podstawowa gospodarstwa), stanowi własność beneficjenta lub dzierżawę z zasobu własności rolnej Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego,
- ma wielkość ekonomiczną nie mniejszą niż 20 tys. euro i nie większą niż 100 tys. euro.

Czynności mające na celu obejście warunków przyznania pomocy/ kwalifikowalności, zostaną potraktowane jako stworzenie sztucznych warunków w celu uzyskania pomocy.

Nie przewiduje się wsparcia dotyczącego:

- chowu drobiu (nie dotyczy produkcji ekologicznej),
- plantacji roślin wieloletnich na cele energetyczne,
- niektórych działów specjalnych produkcji rolnej, w szczególności: hodowli zwierząt laboratoryjnych, hodowli ryb akwariowych, hodowli psów rasowych, hodowli kotów rasowych,
- chowu i hodowli ryb.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Kryteria wyboru będą uwzględniać sytuację agrarną i społeczną w regionach (wielkość gospodarstw), a także mogą uwzględniać poziom wykształcenia wnioskodawców, rodzaj planowanej produkcji/ działalności, różnicę wieku pomiędzy przekazującym gospodarstwo a młodym rolnikiem, kompleksowość biznesplanu itp.

Kwoty i wielkość wsparcia

100 000 zł

6.7.2 Poddziałanie: Pomoc na rozpoczęcie działalności gospodarczej na rzecz działalności pozarolniczej na obszarach wiejskich (Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej)

Pomoc przyznaje się w związku z rozpoczynaniem prowadzenia działalności pozarolniczej. Pomoc ma charakter pomocy de minimis.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę premii.

Pomoc wypłacana jest w dwóch ratach: pierwsza rata w wysokości 80% kwoty pomocy, druga rata w wysokości 20% kwoty pomocy. Wypłacenie drugiej raty uzależnione jest od prawidłowej realizacji biznesplanu.

Koszty kwalifikowalne

Nie określa się.

Premia powinna być wydatkowana zgodnie z założeniami biznesplanu, w szczególności na:

- budowę lub modernizację obiektów budowlanych,
- zakup lub instalację nowych maszyn, urządzeń, w tym sprzętu komputerowego i oprogramowania,
- koszty ogólne.

Beneficjenci

Osoby fizyczne

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana, jeżeli:

- wnioskodawca jest ubezpieczony na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników z mocy ustawy i w pełnym zakresie jako rolnik, małżonek rolnika lub domownik,
- gospodarstwo rolne, w którym pracuje wnioskodawca, ma wielkość ekonomiczną nie większą niż 15 tys. euro,
- za rok poprzedzający rok złożenia wniosku o przyznanie pomocy przyznano płatność do gruntów rolnych wchodzących w skład gospodarstwa rolnego, w którym pracuje wnioskodawca,
- gospodarstwo rolne, w którym pracuje wnioskodawca, położone jest poza miastem i jego obszarem funkcjonalnym,
- wnioskodawca przedłożył biznesplan dotyczący planowanej działalności pozarolniczej.

Biznesplan powinien zakładać, że:

- miejsce zamieszkania wnioskodawcy znajduje się w miejscowości, z wyłączeniem obszarów funkcjonalnych miast, należącej do:

- gminy wiejskiej lub
- gminy miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców, lub
- gminy miejskiej z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej 5 tys. mieszkańców,
- jeżeli operacja jest związana z nieruchomością, to miejsce położenia tej nieruchomości znajduje się na obszarze zdefiniowanym powyżej,
- nastąpi utworzenie co najmniej jednego miejsca pracy w przeliczeniu średniorocznym (również samozatrudnienie).

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Przewiduje się preferencje w przyznawaniu pomocy na operacje:

- zakładające utworzenie miejsc pracy w przeliczeniu średniorocznym (nie dotyczy samozatrudnienia),
- realizowane przez osoby, które mają odpowiednie kwalifikacje z zakresu prowadzenia działalności pozarolniczej przewidzianej w biznesplanie.

Kwota i wielkość wsparcia

Do 100 tys. zł zgodnie z założeniami biznesplanu.

6.7.3 Poddziałanie: Pomoc na rozpoczęcie działalności gospodarczej na rzecz rozwoju małych gospodarstw (Restrukturyzacja małych gospodarstw)

Pomoc jest przyznawana na restrukturyzację gospodarstwa w kierunku produkcji żywnościowych lub nieżywnościowych produktów rolnych, a także przygotowania do sprzedaży i sprzedaży bezpośredniej produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie oraz przetwórstwa produktów rolnych pochodzących głównie z gospodarstwa, przy czym produkt będący wynikiem przetwarzania powinien być również produktem rolnym, tj. objętym Załącznikiem nr 1 do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Przez restrukturyzację rozumie się zasadnicze zmiany w gospodarstwie, które mają na celu poprawę jego konkurencyjności i zwiększenie jego rentowności poprzez wzrost wielkości ekonomicznej gospodarstwa (wyrażonej w tys. euro), w szczególności w wyniku zmiany profilu prowadzonej produkcji rolnej.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę premii.

Pomoc wypłacana jest w dwóch ratach: pierwsza rata w wysokości 80% kwoty pomocy, druga rata w wysokości 20% kwoty pomocy. Wypłacenie drugiej raty uzależnione jest od prawidłowej realizacji biznesplanu.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Koszty kwalifikowalne

Nie określa się.

Premia powinna być wydatkowana zgodnie z założeniami biznesplanu, w szczególności na:

- budowę lub modernizację budynków lub budowli,
- zakup lub instalację nowych maszyn, urządzeń, w tym sprzętu komputerowego,
- zakładanie sadów lub plantacji wieloletnich krzewów owocowych, które efektywnie owocują co najmniej przez 5 lat,
- zakup, instalację lub budowę elementów infrastruktury technicznej wpływających bezpośrednio na warunki prowadzenia działalności rolniczej, przygotowanie do sprzedaży, sprzedaż bezpośrednią, przetwórstwo produktów rolnych pochodzących głównie z gospodarstwa,
- zakup gruntów rolnych, w części nie przekraczającej 30% kwoty premii,
- zakup zwierząt hodowlanych (gospodarskich) w rozumieniu przepisów o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich, stanowiących stado podstawowe - związany z rozpoczęciem produkcji zwierzęcej w gospodarstwie lub postępowaniem genetycznym w zakresie prowadzonej produkcji.

Premia nie może być wydatkowana w celu nabycia rzeczy używanych.

Beneficjenci

Rolnik będący osobą fizyczną ubezpieczoną na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników z mocy ustawy i w pełnym zakresie jako rolnik, prowadzącą wyłącznie działalność rolniczą.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, który na etapie złożenia wniosku o przyznanie pomocy:

- prowadzi na terytorium RP działalność rolniczą w celach zarobkowych w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej,
- posiada gospodarstwo rolne o wielkości ekonomicznej mniejszej niż 15 tys. euro,
- przedłożył biznesplan dotyczący rozwoju gospodarstwa.

Biznesplan powinien przedstawiać zadania, w wyniku realizacji których nastąpi wzrost wielkości ekonomicznej gospodarstwa.

Założenia biznesplanu mogą dotyczyć rozwoju produkcji produktów rolnych żywnościowych jak i nieżywnościowych, a także przygotowania do sprzedaży i sprzedaży bezpośredniej produktów wytworzonych w gospodarstwie oraz przetwórstwa produktów rolnych pochodzących głównie z gospodarstwa.

Pomocy nie przyznaje się:

- na operacje dotyczące plantacji roślin wieloletnich na cele energetyczne, niektórych działów specjalnych produkcji rolnej (hodowli zwierząt laboratoryjnych, hodowli ryb

akwariowych, hodowli psów rasowych, hodowli kotów rasowych), chowu i hodowli ryb oraz chowu drobiu, z wyjątkiem prowadzenia produkcji ekologicznej;

- osobie, która jest beneficjentem jednego z poniższych działań:
  - „Ułatwianie startu młodym rolnikom”, „Modernizacja gospodarstw rolnych”, „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” objętych PROW 2007-2013,
  - „Modernizacja gospodarstw rolnych”, „Premia dla młodych rolników”, „Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej” objętych PROW 2014-2020.

Czynności mające na celu obejście ww. warunków, zostaną potraktowane jako stworzenie sztucznych warunków w celu uzyskania pomocy.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Przewiduje się preferencje w przyznawaniu pomocy dla operacji:

- dotyczących ekologicznej produkcji rolniczej,
- dotyczących więcej niż jednego etapu produkcji (przygotowanie do sprzedaży, sprzedaż bezpośrednia lub przetwórstwo produktów rolnych pochodzących głównie z gospodarstwa);
- przewidujących działanie zespołowe rolników w celu dostarczania większych partii produktu.

Kwoty i wielkość wsparcia

Do 60 000 zł zgodnie z założeniami biznesplanu.

6.7.4 Poddziałanie: Rozwój przedsiębiorczości – rozwój usług rolniczych

Wsparcie działalności gospodarczej dotyczącej świadczenia usług rolniczych. Realizacja działania tworzy warunki dla dywersyfikacji działalności gospodarczej i poprawy możliwości zatrudnienia, przyczyniając się tym samym do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich.

W ramach działania stosowana będzie zasada de minimis zgodnie z rozporządzeniem Komisji (WE) nr 1407/2013 z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy de minimis.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Definicja mikro, małych i średnich przedsiębiorstw zawarta w Zaleceniu Komisji z dnia 6 maja 2003 r. dotyczącym definicji przedsiębiorstw mikro, małych i średnich (Dz. Urz. L124 z 20.05.2003, str. 36).

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują koszty zakupu lub leasingu zakończonego przeniesieniem prawa własności nowych maszyn, urządzeń lub sprzętu komputerowego, do wartości rynkowej majątku.

Koszt zakupu ciągnika rolniczego może być kosztem kwalifikowanym w części nie przekraczającej 20% pozostałych kosztów kwalifikowanych.

Beneficjenci

Osoba fizyczna, osoba prawna, jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, prowadząca działalność gospodarczą w zakresie usług rolniczych jako mikro- lub małe przedsiębiorstwo przez co najmniej dwa lata przed złożeniem wniosku o przyznanie pomocy.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, jeśli na etapie złożenia wniosku spełnione są następujące warunki:

- operacja jest uzasadniona pod względem ekonomicznym;
- operacja spełnia wymagania wynikające z obowiązujących przepisów prawa, które mają zastosowanie do tej operacji;
- wnioskodawca prowadzi działalność gospodarczą w zakresie usług rolniczych jako mikro- lub małe przedsiębiorstwo przez co najmniej dwa lata przed złożeniem wniosku o przyznanie pomocy;
- wnioskodawca deklaruje obowiązek dokumentowania świadczenia usług rolniczych, co związane jest z zabezpieczeniem przed ryzykiem tworzenia sztucznych warunków w celu uzyskania wsparcia, tj. zakupu maszyn rolniczych, które przede wszystkim będą używane we własnym gospodarstwie rolnika, a nie w celu prowadzenia działalności gospodarczej zapewniającej dochód.

Pomocy nie udziela się podmiotom, które skorzystały z pomocy finansowej w ramach następujących działań objętych PROW 2007-2013:

- „Modernizacja gospodarstw rolnych”,
- „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”,
- „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Kryteria wyboru będą uwzględniać operacje dotyczące:

- innowacyjności, ochrony środowiska, przeciwdziałania zmianom klimatu;
- realizacji inwestycji w gminach należących do powiatów o najwyższym poziomie bezrobocia w kraju.

Kwoty i wielkość wsparcia

Poziom pomocy wynosi maksymalnie 50% kosztów inwestycji kwalifikującej się do wsparcia. Maksymalna wysokość pomocy przyznana w okresie realizacji Programu jednemu beneficjentowi wynosi 500 000 złotych (zgodnie z założeniami biznesplanu).

Weryfikowalność i kontrolowalność działania

- **Ryzyko we wdrażaniu działania**
- **Działania łagodzące**
- **Ogólna ocena działania**

Metoda kalkulacji kwoty wsparcia dla działania

Nie dotyczy

Inne ważne uwagi istotne dla zrozumienia i wdrażania działania

Beneficjent rozpoczyna realizację biznesplanu w terminie 9 miesięcy od dnia doręczenia decyzji o przyznaniu pomocy i zrealizuje biznesplan w okresie nie dłuższym niż 3 lata od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy. Warunkiem wypłaty drugiej raty jest prawidłowa realizacja biznesplanu. Beneficjent przeznaczają na realizację biznesplanu kwotę stanowiącą co najmniej równowartość przyznanej premii. Wydatkowanie premii na cele związane z rozwojem gospodarstwa, zgodnie z założeniami biznesplanu musi być udokumentowane.

W przypadku niewywiązania się ze zobowiązań, beneficjent zwraca otrzymaną premię w całości lub w części. Zwrot jest proporcjonalny do przedmiotu zobowiązania oraz stopnia jego niewypełnienia.

Zakres poddziałania „Premie dla młodych rolników”

Wydatkowanie premii na cele związane z rozwojem gospodarstwa, zgodnie z założeniami biznesplanu musi być udokumentowane w okresie nie dłuższym niż 3 lata od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy i przed wypłatą drugiej raty.

Beneficjent zobowiązuje się do rozpoczęcia prowadzenia rachunkowości rolnej w gospodarstwie w terminie 9 miesięcy od dnia doręczenia decyzji o przyznaniu pomocy, jednak nie później niż w dniu rozpoczęcia realizacji biznesplanu, i prowadzenia rachunkowości co najmniej przez 5 lat od dnia wypłaty drugiej raty pomocy.

W wyniku realizacji biznesplanu w gospodarstwie beneficjenta nastąpi wzrost wartości dodanej brutto o przynajmniej 20%. Beneficjent zobowiązuje się do utrzymania tego wyniku co najmniej do dnia upływu 5 lat od dnia wypłaty drugiej raty pomocy.

Beneficjent ma stać się rolnikiem aktywnym zawodowo w rozumieniu przepisów UE o płatnościach bezpośrednich w terminie 18 miesięcy od dnia rozpoczęcia prowadzenia gospodarstwa rolnego.

Beneficjent zobowiązuje się do podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników jako rolnik z mocy ustawy i w pełnym zakresie przez okres co najmniej 1 roku od dnia wypłaty pierwszej raty pomocy.

Beneficjent prowadzi gospodarstwo rolne jako kierujący co najmniej przez 5 lat od dnia wypłaty drugiej raty pomocy.

Zakres poddziałania „Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej”

Druga rata premii będzie wypłacana nie wcześniej niż 18 miesięcy od dnia wypłaty pierwszej raty, pod warunkiem prawidłowej realizacji biznesplanu i wydatkowaniu 100 % premii na realizację założeń biznesplanu.

Beneficjent rejestruje działalność w ewidencji działalności gospodarczej albo ewidencji prowadzonej przez jednostkę samorządu terytorialnego obowiązującą do prowadzenia odpowiedniego typu szkół i placówek publicznych nie później niż do dnia wypłaty drugiej raty premii.

O pomoc może ubiegać się osoba, która nie jest beneficjentem żadnego z poniższych działań:

- „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” objętego PROW 2007-2013; „Restrukturyzacja małych gospodarstw” objętego PROW 2014-2020.

Zakres poddziałania „Restrukturyzacja małych gospodarstw”

Druga rata będzie wypłacana, nie wcześniej niż 18 miesięcy od dnia wypłaty pierwszej raty, pod warunkiem prawidłowej realizacji biznesplanu i wydatkowaniu 100 % premii na realizację założeń biznesplanu.

Beneficjent zobowiązuje się do rozpoczęcia prowadzenia rachunkowości rolnej w gospodarstwie najpóźniej w dniu rozpoczęcia realizacji biznesplanu i prowadzenia jej co najmniej przez 5 lat od dnia wypłaty drugiej raty pomocy.

W wyniku realizacji biznesplanu powinien nastąpić wzrost wielkości ekonomicznej gospodarstwa do poziomu co najmniej 15 tys. euro, przy czym wzrost ten musi wynieść co najmniej 20% wartości wyjściowej. Osiągnięta w wyniku realizacji biznesplanu wielkość ekonomiczna gospodarstwa nie może ulec zmniejszeniu do upływu 5 lat od dnia wypłaty II raty premii.

Inne informacje ważne dla działania

Definicja małych gospodarstw, o których mowa w art. 19 ust. 1 lit. a) pkt iii

Małe gospodarstwo - gospodarstwo rolne o wielkości ekonomicznej mniejszej niż 15 tys. euro.

Definicja górnego i dolnego progu, o których mowa w art. 19 ust. 4

Dolny próg wielkości gospodarstwa rolnego pozwalający ubiegać się o pomoc w ramach poddziałania „Premie dla młodych rolników” wynosi 20 tys. euro.

Pomoc przyznawana w ramach poddziałania „Restrukturyzacja małych gospodarstw” skierowana jest do gospodarstw o wielkości ekonomicznej poniżej 15 tys. euro.

Informacja odnośnie stosowania okresu przejściowego na uzupełnienie kwalifikacji zawodowych

Nie przewiduje się możliwości uzupełnienia kwalifikacji zawodowych przez beneficjentów poddziałania „Premie dla młodych rolników”. Kwalifikacje rolnicze, wynikające

z wykształcenia lub stażu pracy w rolnictwie i szczegółowo określone w przepisach krajowych, są wymagane w przypadku każdego wnioskodawcy.

Podsumowanie wymagań biznesplanu

Biznesplan ubiegającego się o premię dla młodego rolnika zawiera w szczególności:

- cele, spójną koncepcję i etapy rozwoju gospodarstwa,
- dotyczące zasobów gospodarstwa oraz struktury produkcji,
- opis i harmonogram planowanych inwestycji,
- początkowy i docelowy ogólny wynik gospodarstwa,
- informacje nt. sposobu uzupełnienia wykształcenia (jeśli dotyczy) oraz planowanych szkoleń i korzystania z doradztwa,
- informacje nt. innych zamierzeń dotyczących rozwoju gospodarstwa.

Biznesplan ubiegającego się o pomoc na rozwój działalności pozarolniczej zawiera w szczególności:

- cele oraz spójną koncepcję prowadzenia działalności pozarolniczej,
- etapy rozwoju podejmowanej działalności pozarolniczej,
- opis wyjściowej sytuacji ekonomicznej i finansowej wnioskodawcy,
- szczegółowy zakres informacji związanych z podejmowaną działalnością pozarolniczą, tj.: planowane inwestycje, udział w szkoleniach, korzystanie z usług doradczych lub inne przedsięwzięcia wymagane do rozwoju nowej działalności.

Biznesplan ubiegającego się o pomoc na restrukturyzację małych gospodarstw zawiera w szczególności:

- cele, spójną koncepcję i etapy rozwoju gospodarstwa,
- opis wyjściowej i docelowej sytuacji gospodarstwa, w szczególności informacje dotyczące zasobów gospodarstwa oraz struktury produkcji,
- opis i harmonogram planowanych działań prowadzących do restrukturyzacji gospodarstwa, w tym inwestycji,
- początkowy i docelowy ogólny wynik gospodarstwa,
- informacje nt. planowanych szkoleń i korzystania z doradztwa,
- informacje nt. innych zamierzeń dotyczących rozwoju gospodarstwa.

Zakres różnicowania w kierunku działalności nierolniczej

W ramach poddziałania „Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej” pomocy udziela się z tytułu podjęcia działalności pozarolniczej, w szczególności, w zakresie:

- sprzedaży hurtowej i detalicznej produktów nierolnych,
- rzemiosła lub rękodzielnictwa,
- turystyki wiejskiej,
- przetwórstwa i sprzedaży produktów nierolnych,

- świadczenia usług socjalnych, w tym opieki nad dziećmi, nad starszymi, opieki zdrowotnej, opieki nad osobami niepełnosprawnymi,
- działalności informatycznej, komputerowej i elektronicznej, sprzedaży internetowej,
- działalności architektonicznej i inżynierskiej, rachunkowości, usług księgowych i audytorskich, usług technicznych, działalności weterynaryjnej.

Wsparciem nie może być objęta działalność polegająca na świadczeniu usług rolniczych.

6.8 Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich

Podstawa prawna

Art. 20 rozporządzenia EFRROW

Ogólny opis działania

Realizacja działania wpłynie na poprawę warunków życia na obszarach wiejskich poprzez zapewnienie dostępu do podstawowych usług, w tym infrastruktury kulturalnej, dla ludności zamieszkującej obszary wiejskie.

Wprowadzenie możliwości dofinansowania inwestycji dotyczących odnawiania obiektów zabytkowych, lub charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie oraz związanych z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej pozwoli zachować dziedzictwo kulturowe i specyfikę obszarów wiejskich.

Ponadto, działanie przyczyni się do skrócenia łańcucha pośredników i przybliżenia konsumentom specyfiki produktów lokalnych poprzez wsparcie infrastruktury handlowej.

Cele szczegółowe i cele przekrojowe

Priorytet 6. „Zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, ze szczególnym naciskiem na następujący obszar:

- wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich (6B).

Priorytet 3. „Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie”, ze szczególnym naciskiem na następujący cel:

- lepsze zintegrowanie głównych producentów z łańcuchem żywnościowym poprzez systemy jakości, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw, grupy producentów i organizacje międzybranżowe (3A).

6.8.1 Poddziałanie: Badania i inwestycje związane z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej

- Odnawianie lub poprawa stanu obiektów budowlanych, w tym zabytkowych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego,
- Zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty przebudowy lub modernizacji obiektów budowlanych;
- koszty zakupu sprzętu, materiałów i usług, służących realizacji operacji;
- koszty ogólne, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji.

Beneficjenci

- gmina,
- instytucja kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego,
- kościół lub inny związek wyznaniowy.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, który na etapie złożenia wniosku oświadcza, że:

- operacja realizowana jest w miejscowości, z wyłączeniem obszarów funkcjonalnych miast, należącej do:
  - gminy wiejskiej lub
  - gminy miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców, lub
  - gminy miejskiej z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej 5 tys. mieszkańców;
- utworzona infrastruktura będzie ogólnodostępna,
- operacja nie ma charakteru komercyjnego,
- operacja jest spójna z lokalną strategią rozwoju, w przypadku gdy taka istnieje lub dokumentem planistycznym gminy,
- operacja spełnia wymagania wynikające z obowiązujących przepisów prawa, które mają zastosowanie do tej operacji,
- posiada prawo do dysponowania nieruchomością na cele określone w operacji przez okres związania celem, w przypadku gdy operacja realizowana będzie na nieruchomości nienależącej do wnioskodawcy,
- operacja składana przez instytucję kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego została zaakceptowana przez tę jednostkę,
- obiekt objęty operacją jest wpisany do rejestru lub ewidencji zabytków.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Przewiduje się preferencje dla operacji realizowanych na obszarze o potencjale turystycznym.

Wielkość wsparcia

Maksymalna wysokość pomocy ze środków EFRROW nie może przekroczyć 500 tys. zł na miejscowość w okresie realizacji Programu, łącznie na inwestycje realizowane w ramach poddziałania: *Badania i inwestycje związane z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu*

dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej oraz poddziałania Inwestycje w tworzenie, ulepszanie lub rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji i kultury oraz powiązanej infrastruktury – na zakres dotyczący budowy, przebudowy, modernizacji lub wyposażenia obiektów pełniących funkcje kulturalne oraz kształtowania przestrzeni publicznej.

Poziom pomocy finansowej z EFRROW wynosi maksymalnie 63,63% kosztów kwalifikowalnych projektu.

Wymagany krajowy wkład środków publicznych, w wysokości co najmniej 36,37% kosztów kwalifikowalnych projektu, pochodzi ze środków własnych beneficjenta.

6.8.2 Poddziałanie: Inwestycje w tworzenie, ulepszanie lub rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji i kultury oraz powiązanej infrastruktury

6.8.2.1 Budowa, przebudowa, modernizacja lub wyposażenie obiektów pełniących funkcje kulturalne oraz kształtowanie przestrzeni publicznej.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty budowy przebudowy lub modernizacji obiektów budowlanych;
- koszty zakupu sprzętu, materiałów i usług, służących realizacji operacji;
- koszty ogólne, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji.

Beneficjenci

- gmina, instytucja kultury dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego – w przypadku budowy, przebudowy, modernizacji lub wyposażenia obiektów pełniących funkcje kulturalne,
- gmina – w przypadku kształtowania przestrzeni publicznej.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, który na etapie złożenia wniosku oświadcza, że:

- operacja realizowana jest w miejscowości, z wyłączeniem obszarów funkcjonalnych miast, należącej do:
  - gminy wiejskiej lub
  - gminy miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców, lub
  - gminy miejskiej z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej 5 tys. mieszkańców.
- utworzona infrastruktura będzie ogólnodostępna,
- operacja nie ma charakteru komercyjnego,
- operacja jest spójna z lokalną strategią rozwoju, w przypadku gdy taka istnieje lub dokumentem planistycznym gminy,
- operacja spełnia wymagania wynikające z obowiązujących przepisów prawa, które mają zastosowanie do tej operacji,
- posiada prawo do dysponowania nieruchomością na cele określone w operacji przez okres związania celem, w przypadku gdy operacja realizowana będzie na nieruchomości nienależącej do wnioskodawcy,
- operacja składana przez instytucję kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego została zaakceptowana przez tę jednostkę.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

W przypadku budowy, przebudowy, modernizacji lub wyposażenia obiektów pełniących funkcje kulturalne przewiduje się preferencje w przyznawaniu pomocy dla operacji, których realizacja umożliwi przeprowadzenie większej liczby inicjatyw społecznych.

W przypadku kształtowania przestrzeni publicznej przewiduje się preferencje dla operacji realizowanych na obszarze o potencjale turystycznym.

Wielkość wsparcia

Maksymalna wysokość pomocy ze środków EFRROWnie może przekroczyć 500 tys. zł na miejscowość w okresie realizacji Programu, łącznie na inwestycje realizowane w ramach poddziałania: *Badania i inwestycje związane z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej* oraz poddziałania *Inwestycje w tworzenie, ulepszanie lub rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji i kultury oraz powiązanej infrastruktury* – na zakres dotyczący budowy, przebudowy, modernizacji lub wyposażenia obiektów pełniących funkcje kulturalne oraz kształtowania przestrzeni publicznej.

Poziom pomocy finansowej z EFRROW wynosi maksymalnie 63,63% kosztów kwalifikowalnych projektu.

Wymagany krajowy wkład środków publicznych, w wysokości co najmniej 36,37% kosztów kwalifikowalnych projektu, pochodzi ze środków własnych beneficjenta.

6.8.2.2 Budowa przebudowa, modernizacja lub wyposażenie targowiska lub obiektu budowlanego przeznaczonego na cele promocji lokalnych produktów i usług.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty budowy przebudowy lub modernizacji obiektów budowlanych;
- koszty zakupu sprzętu, materiałów i usług, służących realizacji operacji;
- koszty ogólne, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji.

Beneficjenci

Gmina, powiat lub ich związki.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, który na etapie złożenia wniosku oświadcza, że:

- operacja realizowana jest w miejscowości liczącej nie więcej niż 200 tys. mieszkańców.
- utworzona infrastruktura będzie ogólnodostępna,
- operacja nie ma charakteru komercyjnego,
- operacja jest spójna z lokalną strategią rozwoju, w przypadku gdy taka istnieje lub dokumentem planistycznym gminy,
- operacja spełnia wymagania wynikające z obowiązujących przepisów prawa, które mają zastosowanie do tej operacji,
- posiada prawo do dysponowania nieruchomością na cele określone w operacji przez okres związania celem, w przypadku gdy operacja realizowana będzie na nieruchomości nienależącej do wnioskodawcy .

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Przewiduje się preferencje dla operacji umożliwiających dostęp do punktów sprzedaży większej liczbie rolników.

Wielkość wsparcia

Maksymalna wysokość pomocy ze środków EFRR nie może przekroczyć 1 mln zł na beneficjenta w okresie realizacji Programu.

Poziom pomocy finansowej z EFRR wynosi maksymalnie 63,63% kosztów kwalifikowalnych projektu.

Wymagany krajowy wkład środków publicznych, w wysokości co najmniej 36,37% kosztów kwalifikowalnych projektu, pochodzi ze środków własnych beneficjenta.

Weryfikowalność i kontrolowalność działania

- **Ryzyko we wdrażaniu działania**
- **Działania łagodzące**
- **Ogólna ocena działania**

Metoda kalkulacji kwoty wsparcia dla działania

Nie dotyczy

Inne ważne uwagi istotne dla zrozumienia i wdrażania działania

Nie dotyczy

Inne informacje ważne dla działania

Infrastruktura małej skali - infrastruktura zlokalizowana w miejscowości wiejskiej lub mieście do 5 tys. mieszkańców, której realizacja jest zgodna z dokumentem planistycznym gminy.

6.9 Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów

Podstawa prawna

Art. 21 ust. 1 rozporządzenia EFRROW

Ogólny opis działania

Działanie to obejmuje powiększenia obszarów leśnych poprzez **zalesianie i tworzenie terenów zalesionych** na gruntach rolnych oraz innych niż rolne o niskiej przydatności dla rolnictwa. Przyczynia się do sekwestracji dwutlenku węgla oraz utrzymania i wzmocnienia ekologicznej stabilności obszarów leśnych poprzez zmniejszanie fragmentacji kompleksów leśnych i tworzenie korytarzy ekologicznych. Ma również korzystny wpływ na gleby zagrożone erozją.

Wsparcie w ramach tego działania obejmuje poddziałanie:

(8.1)³⁵ Zalesianie i tworzenie terenów zalesionych - obejmujące koszty założenia oraz premię pielęgnacyjną i zalesieniową.

W ramach poddziałania 8.1 będą:

- refundowane koszty założenia uprawy leśnej na gruntach rolnych lub innych niż rolne, albo koszty dolesiania na gruntach odłogowanych częściowo pokrytych samosiewem tzw. wsparcie na zalesianie,

- przyznawane roczne płatności, przez maksymalnie 12 lat, na:

- utrzymanie, pielęgnowanie i ochronę przed zwierzyną nowo założonych upraw leśnych jak również gruntów pokrytych samosiewem tzw. premie pielęgnacyjne;
- płatności na pokrycie utraconych dochodów w porównaniu do produkcji rolnej tzw. premie zalesieniowe.

Warunki wykonania zalesienia jak również jego utrzymania i pielęgnowania określone będą w planie zalesienia sporządzanym przez Nadleśniczego Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe.

Działanie ukierunkowane będzie na zalesianie gruntów mało produktywnych, których zalesienie może zapobiec erozji oraz przyczynić się będzie do tworzenia korytarzy ekologicznych.

Cele szczegółowe i cele przekrojowe

---

³⁵ Kodyfikacja działań zgodna z projektem aktu wykonawczego do rozporządzenia EFRROW.

Priorytet 5. Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach: rolnym, spożywczym i leśnym, ze szczególnym naciskiem na następujące obszary:

- promowanie ochrony i pochłaniania dwutlenku węgla w rolnictwie i leśnictwie (5E).

Działanie to pozwala pośrednio na realizację następujących celów szczegółowych w ramach Priorytetu 4. Odtwarzanie, ochrona i wzbogacanie ekosystemów powiązanych z rolnictwem i leśnictwem, w następujących obszarach:

- odtwarzanie i ochrona oraz wzbogacanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach Natura 2000, obszarach z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami, oraz rolnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej i stanu europejskich krajobrazów (4A);
- poprawa gospodarki wodnej, w tym nawożenia i stosowania pestycydów (4B);
- zapobieganie erozji gleby i poprawa gospodarowania glebą (4C).

6.9.1 Poddziałanie: Zalesianie i tworzenie terenów zalesionych

Rodzaj wsparcia

Pomoc jest przyznawana w formie ryczałtu na hektar:

- jednorazowo za założenie uprawy leśnej bądź dolesienie;
- maksymalnie przez 12 lat od zalesienia za pielęgnację i utracone dochody w porównaniu do produkcji rolnej.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Rozporządzenie horyzontalne dla WPR³⁶,

Rozporządzenie ws. płatności bezpośrednich³⁷,

Projekt rozporządzenia Komisji (UE) uznającego niektóre kategorie pomocy w sektorze rolnictwa i leśnictwa oraz na obszarach wiejskich za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej oraz uchylające rozporządzenie Komisji (WE) nr 1857/2006.

Koszty kwalifikowalne

---

³⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1306/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania jej oraz uchylające rozporządzenia Rady (EWG) nr 352/78, (WE) nr 165/94, (WE) nr 2799/98, (WE) nr 814/2000, (WE) nr 1290/2005 i (WE) nr 485/2008, zwane dalej rozporządzeniem horyzontalnym dla WPR.

³⁷ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające przepisy dotyczące płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 637/2008 i rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009.

Koszty kwalifikowalne obejmują koszty:

- zakupu materiału sadzeniowego;
- sadzenia i inne niezbędne koszty bezpośrednio związane z zalesianiem bądź dolesianiem;
- poprawek w drugim roku po posadzeniu;
- ewentualnego ogrodzenia zalesień oraz gruntów pokrytych sukcesją naturalną;
- utrzymania, ochrony i pielęgnacji gruntów objętych wsparciem na zalesianie oraz gruntów pokrytych samosiewem w wyniku sukcesji naturalnej;
- utraconych dochodów w porównaniu do produkcji rolnej.

Beneficjenci

- Rolnicy - właściciele gruntów rolnych oraz gruntów innych niż rolne, z wyłączeniem jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej reprezentujących Skarb Państwa w zakresie zarządzania mieniem stanowiącym własność Skarbu Państwa.
- Jednostki samorządu terytorialnego będące właścicielami gruntów rolnych oraz gruntów innych niż rolne – w zakresie kosztów założenia.

Warunki kwalifikowalności

Warunkiem uzyskania pomocy na zalesianie będzie spełnienie następujących wymogów:

- tworzenie zalesień, ich pielęgnacja i ochrona zgodnie z planem zalesienia określającym w szczególności: skład gatunkowy zalesień oraz metodę i sposób sadzenia jak również pochodzenie materiału sadzeniowego przy uwzględnieniu specyficznych warunków środowiskowych i klimatycznych danego obszaru;
- minimalna powierzchnia zalesienia będzie wynosić co najmniej 0,1 ha;
- maksymalna powierzchnia gruntu objętego pomocą w okresie programowania 2014-2020 przez jednego beneficjenta nie będzie większa niż 20 ha;
- zalesienia gruntów rolnych będą wykonywane na gruntach użytkowanych jako grunty orne oraz sady;
- tworzenie terenu zalesionego będzie mogło być wykonywane na odłogowanych gruntach rolnych, w szczególności z samosiewem drzew rodzimych gatunków lasotwórczych oraz na innych gruntach odłogowanych wymagających ochrony przed erozją;
- do zalesienia będą mogły być przeznaczane grunty przewidziane do tego celu w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego bądź studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy;
- zalesienia będą wykonywane zgodnie z wymogami ochrony przeciwpożarowej.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Premiowane będą zalesienia wpływające na jak najlepsze osiągnięcie celów w zakresie zapobiegania erozji oraz wzmacniania ekologicznej stabilności obszarów leśnych (poprzez tworzenie korytarzy ekologicznych).

Kwoty i wielkość wsparcia

Weryfikowalność i kontrolowalność działania

- **Ryzyko we wdrażaniu działania**
- **Działania łagodzące**
- **Ogólna ocena działania**

Metoda kalkulacji kwoty wsparcia dla działania

Koszty zostały ustalone ryczałtowo na hektar z uwzględnieniem uwarunkowań przyrodniczych, ekonomicznych, przestrzennych i społecznych.

Inne ważne uwagi istotne dla zrozumienia i wdrażania działania

W ramach działania wspierane będą zalesienia na minimalnej powierzchni 0,1 ha, która odpowiada minimalnej powierzchni zgodnie z definicją lasu zawartą w art. 2 ustawy o lasach.

Inne informacje ważne dla działania

Zalesienia będą wykonywane zgodnie z przepisami o ochronie przyrody i ocenach oddziaływania na środowisko (w wymaganych przepisami przypadkach, po wcześniejszych konsultacjach planowanego zalesienia - z właściwymi organami w zakresie obszarowych form ochrony przyrody, zaś w przypadku obszarów wyznaczonych jako Natura 2000 w ramach 2009/147/WE i dyrektywy 92/43/EWG - zgodnie z celami zarządzania tych obszarów).

W 2014 r. nabór nowych wniosków na „zalesienia” przeprowadzony zostanie według zasad obowiązujących w PROW 2007-2013.

6.10 Tworzenie grup i organizacji producentów

Podstawa prawna

Art. 27 rozporządzenia EFRROW

Ogólny opis działania

Działanie skierowane jest do grup i organizacji producentów. Celem jest dostosowanie procesu produkcyjnego do wymogów rynkowych, wspólnego wprowadzania towarów do obrotu, w tym przygotowanie do sprzedaży, centralizacja sprzedaży, dostarczanie do odbiorców hurtowych oraz ustanowienia wspólnych zasad dotyczących informacji o produkcji, ze szczególnym uwzględnieniem wielkości produkcji i dostępności. Dodatkowym celem jest także realizacja innych działań, które mogą być przeprowadzane przez grupy i organizacje producentów, takie jak rozwijanie umiejętności biznesowych i marketingowych oraz organizowanie i ułatwianie procesów wprowadzania innowacji. Grupa lub organizacja producentów może ograniczać rolę pośredników w obrocie produktami, przyczyniając się do skrócenia łańcucha dostaw, a dzięki temu zapewnić sobie silniejszą pozycję na rynku.

Łączenie się producentów, zarówno poziome jak i pionowe, ułatwia wprowadzanie na rynek dużych, jednolitych partii towaru, o zapewnionej, powtarzalnej jakości, oraz nawiązywanie bezpośrednich kontaktów z odbiorcami produktów, co prowadzi do skracania łańcuchów dostaw. Przyczynia się to do większej opłacalności produkcji i zwiększenia dochodów producentów, budowania przez nich stabilniejszej pozycji na rynku, a jednocześnie pozwala na zapewnienie dbałości o jakość wytwarzanych produktów. Budowanie przez producentów silnych podmiotów gospodarczych pozwala im wpływać na funkcjonowanie rynku i jego konkurencyjność.

Cele szczegółowe i cele przekrojowe

Priorytet 3. Wspieranie organizacji łańcucha dostaw żywności, w tym przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych, promowanie dobrostanu zwierząt i zarządzania ryzykiem w rolnictwie, ze szczególnym naciskiem na:

- poprawę konkurencyjności producentów rolnych poprzez lepsze ich zintegrowanie z łańcuchem rolno-spożywczym poprzez systemy jakości, dodawanie wartości do produktów rolnych, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw, grupy i organizacje producentów oraz organizacje międzybranżowe (3A).

6.10.1 Poddziałanie: Tworzenie grup i organizacji producentów w sektorze rolnym i leśnym.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę ryczałtu w pierwszych 5 latach funkcjonowania od dnia rejestracji/uznania.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. Nr 88, poz. 983, z późn. zm.).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1308/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólną organizację rynków produktów rolnych oraz uchylające rozporządzenia Rady (EWG) nr 922/72, (EWG) nr 234/79, (WE) nr 1037/2001 i (WE) nr 1234/2007 (Dz. Urz. UE L z dnia 20 grudnia 2013 r. Nr 347 str. 671).

Koszty kwalifikowalne

Nie określa się.

Beneficjenci

Grupy producentów rolnych, które powstaną od dnia 1 stycznia 2014 roku, na podstawie ustawy z dnia 15 września 2000 r. *o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw* i które spełnią dodatkowe warunki kwalifikowalności.

Organizacje producentów, które powstaną od dnia 1 stycznia 2014 roku, na podstawie przepisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1308/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. *ustanawiającego wspólną organizację rynków produktów rolnych oraz uchylającego rozporządzenia Rady (EWG) nr 922/72, (EWG) nr 234/79, (WE) nr 1037/2001 i (WE) nr 1234/2007* i które spełnią dodatkowe warunki kwalifikowalności.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, który na etapie złożenia wniosku spełnia następujące warunki:

- łączy producentów jednego produktu lub grupy produktów, którzy nie byli członkami grupy producentów/wstępnie uznanej grupy producentów/organizacji, utworzonej ze względu na ten sam produkt lub grupę produktów, której przyznano pomoc na rozpoczęcie działalności ze środków Unii Europejskiej po dniu 1 maja 2004 r.;
- składa się z osób fizycznych;
- wpisuje się w zakres definicji MŚP;
- przedłoży biznesplan.

Wsparcia nie przewiduje się na tworzenie grup i organizacji producentów w kategorii produktu: drób żywy (bez względu na wiek), mięso lub jadalne podroby drobiowe: świeże, chłodzone, mrożone.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Przewiduje się preferencje w przyznawaniu pomocy dla grup i organizacji producentów, spełniających następujące warunki:

- zorganizowane są w formie spółdzielni.

- zraszają producentów w następujących kategoriach:
  - produkty wysokiej jakości objęte art. 16 rozporządzenia EFRROW, w szczególności rolnictwa ekologicznego,
  - świnie żywe, prosięta, warchlaki, mięso wieprzowe: świeże, chłodzone, mrożone,
  - bydło żywe: zwierzęta rzeźne lub hodowlane, mięso wołowe: świeże, chłodzone, mrożone,
  - owce lub kozy żywe, zwierzęta rzeźne lub hodowlane, wełna owcza lub kozia strzyżona potna, mięso owcze lub kozie: świeże, chłodzone, mrożone, skóry owcze lub kozie surowe (suszone),
  - miód naturalny lub jego produkty pszczele,
  - rośliny w plonie głównym, całe lub rozdrobnione, uprawiane z przeznaczeniem na cele energetyczne lub do wykorzystania technicznego.
- zraszają jak największą liczbę członków w danej kategorii.

Kwoty i wielkość wsparcia

Do 1 000 000 euro wartości produkcji sprzedanej		Powyżej 1 000 000 euro wartości produkcji sprzedanej	
rok	Wysokość wsparcia	Rok	Wysokość wsparcia
1	10%	1	5%
2	8%	2	4%
3	6%	3	3%
4	5%	4	3%
5	4%	5	2%

Maksymalnie 100 000 euro w każdym roku pięcioletniego okresu pomocy.

Wypłata ostatniej raty wsparcia nastąpi po potwierdzeniu prawidłowej realizacji biznesplanu.

Weryfikowalność i kontrolowalność działania

- **Ryzyko we wdrażaniu działania**
- **Działania łagodzące**
- **Ogólna ocena działania**

Metoda kalkulacji kwoty wsparcia dla działania

Nie dotyczy

Ważne uwagi istotne dla zrozumienia i wdrażania działania

Pomoc na rozpoczęcie działalności ze środków Unii Europejskiej po dniu 1 maja 2004 r., o której mowa w pkt. 1 warunków kwalifikowalności należy rozumieć jako środki wsparcia

otrzymane przez grupę/organizację producentów w celu utworzenia i przeznaczenie ich na działalność administracyjną lub inwestycyjną.

Inne informacje ważne dla działania

Proces uznawania grup producentów w sektorze rolnym reguluje ustawa z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. Nr 88, poz. 983, z późn. zm.).

Producenci rolni, którzy chcą utworzyć grupę producentów rolnych, rejestrują się najpierw jako przedsiębiorca w Krajowym Rejestrze Sądowym/Rejestrze Przedsiębiorców. Aby uzyskać status grupy producentów rolnych, osoby reprezentujące grupę składają do właściwego ze względu na siedzibę grupy marszałka województwa wnioski o rejestrację grupy wraz z wymaganymi załącznikami. Marszałek województwa, w drodze decyzji administracyjnej, stwierdza spełnienie przez grupę warunków określonych w ww. ustawie o grupach producentów rolnych i ich związkach i dokonuje wpisu do rejestru grup producentów rolnych. Marszałek województwa prowadzi rejestr grup producentów rolnych i sprawuje nadzór nad działalnością grup, poprzez przeprowadzane kontrole w zakresie spełniania przez grupy warunków określonych w ww. ustawie. Organem odwoławczym od decyzji marszałka województwa jest Minister właściwy do spraw rolnictwa.

6.11 Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne

Podstawa prawna

Art. 28 rozporządzenia EFRROW

Ogólny opis działania

Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne ukierunkowane jest na zrównoważone gospodarowanie nawozami, działania zapobiegające erozji gleb i przyczyniające się do ochrony gleb i wód, zachowanie i ochronę cennych siedlisk przyrodniczych i zagrożonych gatunków roślin i zwierząt, a także ochronę różnorodności krajobrazu, ochronę zagrożonych zasobów genetycznych roślin i zwierząt.

Wsparcie w ramach tego działania obejmuje następujące poddziałania:

10.1 Płatności w ramach zobowiązań rolno-środowisko-klimatycznych

10.2 Wsparcie ochrony i zrównoważonego użytkowania oraz rozwoju zasobów genetycznych w rolnictwie.

W ramach poddziałania 10.1 Płatności w ramach zobowiązań rolno-środowisko-klimatycznych wsparcie będzie udzielane na: (I) praktyki agrotechniczne promujące zrównoważony system gospodarowania, w tym racjonalne nawożenie oraz ochronę wód przed zanieczyszczeniami, w tym odpowiednie użytkowanie gleb poprzez przeciwdziałanie utracie substancji organicznej w glebie oraz (II) działania służące ochronie różnorodności biologicznej obszarów wiejskich w tym ochrona cennych siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000 oraz poza nimi, a także zachowanie starych tradycyjnych odmian i gatunków drzew owocowych.

W ramach poddziałania **10.1 Płatności w ramach zobowiązań rolno-środowisko-klimatycznych** wsparcie udzielane będzie na następujące rodzaje operacji (pakiety):

1. Rolnictwo zrównoważone polegające na racjonalnym stosowaniu nawozów umożliwiającym ograniczenie negatywnego wpływu rolnictwa na środowisko oraz stosowaniem prawidłowego doboru i następstwa roślin w płodozmianie zapobiegającym ubytkowi zawartości substancji organicznej w glebie.
2. Ochrona gleb i wód - praktyki agrotechniczne przeciwdziałające erozji glebowej wodnej i wietrznej, utracie substancji organicznej i zanieczyszczeniu wód składnikami wypłukiwanymi z gleb.
3. Zachowanie i reintrodukcja sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych – działanie służące zachowaniu i odtworzeniu sadów dawnych odmian i gatunków drzew owocowych.
4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000.
5. Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000 - działania służące utrzymaniu, bądź przywróceniu, właściwego stanu ochrony cennych siedlisk przyrodniczych użytkowanych rolniczo, będących przedmiotami ochrony na obszarach Natura 2000 i siedlisk wybranych gatunków ptaków na tych obszarach.

W ramach poddziałania **10.2 Wsparcie ochrony i zrównoważonego użytkowania oraz rozwoju zasobów genetycznych w rolnictwie** wsparcie będzie udzielane na zachowanie lokalnych odmian roślin uprawnych oraz ochronę szczególnie cennych ras zwierząt gospodarskich, w przypadku których niska lub malejąca liczebność stwarza zagrożenie ich wyginięcia.

W ramach poddziałania **10.2 Wsparcie ochrony i zrównoważonego użytkowania oraz rozwoju zasobów genetycznych w rolnictwie** wsparcie udzielane będzie na następujące typy operacji (pakiety):

6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie.
7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie.

Degresywność i limity powierzchniowe (capping)

W ramach działania, dla pakietów: 1, 2, 3, 4, 5 i 6: stosuje się progi degresywności i limity powierzchniowe obowiązujące w odniesieniu do całkowitej powierzchni, która może być wspierana w ramach gospodarstwa rolnego.

Zasady łączenia pakietów

- 1) Nie dopuszcza się realizowania różnych pakietów na tej samej powierzchni.
- 2) W przypadku łączenia różnych pakietów w ramach działania rolno-środowiskowo-klimatycznego ustala się limit powierzchniowy wynoszący 20 ha dla całego gospodarstwa z zastrzeżeniem progów degresywności.
- 3) W przypadku łączenia Rolnictwa ekologicznego oraz działania rolno-środowiskowo-klimatycznego ustala się limit powierzchniowy wynoszący 30 ha dla całego gospodarstwa rolnego z zastosowaniem progów degresywności.

Zasięg geograficzny

Cały kraj lub regionalnie w zależności od realizowanego pakietu.

Na terenie całego gospodarstwa objętego działaniem rolno-środowiskowo-klimatycznym, istnieje obowiązek zachowania wyjściowej powierzchni trwałych użytków zielonych i elementów krajobrazu nieużytkowanych rolniczo stanowiących ostoje dzikiej przyrody.

Cele szczegółowe i cele przekrojowe

Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne będzie realizowało następujące cele szczegółowe:

Priorytet 4. Odtwarzanie, ochrona i wzbogacanie ekosystemów powiązanych z rolnictwem i leśnictwem, ze szczególnym naciskiem na następujące cele:

- odtwarzanie, ochrona i wzbogacanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach Natura 2000 i obszarach z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami, oraz rolnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej, a także stanu europejskich krajobrazów (4a);
- poprawa gospodarki wodnej, w tym nawożenia i stosowania pestycydów (4b);

- zapobieganie erozji gleby i poprawa gospodarowania glebą (4c).

Ponadto, działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne będzie przyczyniało się także do realizacji priorytetu 5. Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym, poprzez następujące cele szczegółowe:

- redukcja emisji gazów cieplarnianych i amoniaku z rolnictwa (5d);
- promowanie ochrony pochłaniaczy dwutlenku węgla oraz pochłaniania dwutlenku węgla w rolnictwie i leśnictwie (5e).

6.11.1 Poddziałanie: Płatności w ramach zobowiązań rolno-środowiskowo-klimatycznych

6.11.1.1 Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone

Opis operacji (pakietu)

Cel: Promowanie zrównoważonego systemu gospodarowania, zapobieganie ubytkowi substancji organicznej w glebie.

Gospodarowanie w rolnictwie zrównoważonym polega na racjonalnym wykorzystywaniu zasobów przyrody, które umożliwia ograniczenie negatywnego wpływu rolnictwa na środowisko oraz zapobiega ubytkowi zawartości substancji organicznej w glebie. Gospodarowanie w oparciu o analizę gleby i plan nawozowy oraz odpowiedni płodozmian stanowi podstawę planowania środowiskowego w prawidłowej gospodarce rolnej. Celem planowania środowiskowego jest racjonalne stosowanie nawozów, uwzględniające potrzeby poszczególnych roślin oraz zawartość P, K, Mg w glebie. Racjonalne stosowanie nawozów ogranicza emisję tlenków azotu do atmosfery oraz zapobiega przedostawaniu się zawartych w nawozach składników, szczególnie azotu i fosforu, do wód powierzchniowych i podziemnych.

Badanie gleby umożliwia zastosowanie optymalnych ilości nawozów, co pozwala na uniknięcie wprowadzenia zbyt dużej ich ilości do gleby oraz ograniczenie ich wymywania i przenikania do wód gruntowych.

Pakiet jest działaniem równoważnym do jednej z praktyk zazielenienia, tj. dywersyfikacji upraw, poprzez wprowadzenie wymogu zastosowania prawidłowego doboru i następstwa roślin w płodozmianie.

Pakiet jest wdrażany na terenie całego kraju.

Wymogi jakie muszą zostać spełnione w ramach pakietu stanowią załącznik do opisu działania.

Rodzaj wsparcia

Płatności w ramach pakietu są przyznawane corocznie przez okres 5-letniego zobowiązania, rolnikom, którzy dobrowolnie przyjmują na siebie zobowiązanie rolno-środowiskowo-klimatyczne w zakresie tego pakietu. Płatność stanowi w całości lub w części rekompensatę utraconego dochodu i dodatkowych poniesionych kosztów.

Płatność przyznawana jest tylko do gruntów ornych.

Powiązanie z innymi aktami ustawodawczymi

- Rozporządzenie horyzontalne dla WPR,
- Rozporządzenie ws. płatności bezpośrednich,
- Rozporządzenie tranzycyjne,³⁸
- Ustawa z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu (Dz. U. Nr 147, poz. 1033, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin (Dz. U. z 2008 r. Nr 133, poz. 849, z późn. zm.)

Beneficjenci:

Rolnicy, grupy rolników, grupy rolników i innych gospodarujących gruntami, w uzasadnionych przypadkach także inni gospodarujący gruntami lub ich grupy.

Koszty kwalifikowane

Nie występują.

Warunki kwalifikowalności

Beneficjent może ubiegać się o płatność w ramach tego pakietu, jeżeli:

- posiada gospodarstwo rolne położone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, o powierzchni użytków rolnych nie mniejszej niż 1 ha.
- posiada plan działalności rolno-środowiskowo-klimatycznej.
- posiada analizę gleby.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

W przypadku działania rolno-środowiskowo-klimatycznego stosowanie kryteriów wyboru jest dobrowolne dla państwa członkowskiego. Na podstawie przeprowadzonych szacunków przewiduje się, iż nie będzie konieczności stosowania kryteriów wyboru, a jednocześnie dostępny budżet pozwoli na sfinansowanie pełnych naborów w latach 2014-2020. Przewiduje

---

³⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1310/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające niektóre przepisy przejściowe w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1305/2013 Parlamentu Europejskiego i Rady w zakresie środków i ich rozdziału w odniesieniu do roku 2014, a także i zmieniające rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009 oraz rozporządzenia (UE) nr 1307/2013, (UE) nr 1306/2013 i (UE) nr 1308/2013 Parlamentu Europejskiego i Rady w zakresie ich stosowania w roku 2014; zwane dalej rozporządzeniem tranzycyjnym.

się jednak weryfikację powyższych założeń w trakcie trwania działania, w tym możliwość wprowadzenia limitów finansowych dla kolejnych naborów (w przypadku dużego zainteresowania działaniem) lub też złagodzenia proponowanych limitów i progów powierzchni (w przypadku mniejszego niż zakładane zainteresowania). W przypadku pierwszej sytuacji niezbędne będzie określenie kryteriów wyboru.

Kwoty i wielkość wsparcia

Płatność jest przyznawana w wysokości:

100 % stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 20 ha GO.

6.11.1.2   *Pakiet 2. Ochrona gleb i wód*

Opis operacji (pakietu)

Cel: Odpowiednie użytkowanie gleb, ochrona przed erozją wodną i wietrzną, przeciwdziałanie utracie substancji organicznej w glebie, ochrona wód przed zanieczyszczeniami.

Pakiet polega na promowaniu praktyk agrotechnicznych przeciwdziałających erozji glebowej wodnej i wietrznej, utracie substancji organicznej i zanieczyszczeniu wód składnikami wypłukiwanymi z gleb. Głównym źródłem zanieczyszczenia wód pochodzenia rolniczego są składniki pokarmowe (azot, fosfor) dostarczane w nawozach naturalnych i mineralnych, pozostałości chemicznych środków ochrony roślin oraz innych substancji toksycznych, w tym metali ciężkich, oraz organiczne i nieorganiczne cząstki gleby. Utrzymywanie roślinności w okresach między dwoma plonami głównymi zapobiega zanieczyszczeniu wód oraz erozji. Wpływa to również na strukturalne zróżnicowanie różnorodności biologicznej w krajobrazie wiejskim, a także stanowi dodatkowe źródło paszy dla zwierząt.

Beneficjent zobowiązany jest do stosowania przynajmniej jednej z następujących praktyk agrotechnicznych na danej powierzchni: wsiewka poplonowa, międzyplon ozimy lub ścierniskowy oraz pasy ochronne trwałych użytków zielonych na obszarach erodowanych (o nachyleniu powyżej 20%).

Ze względu na specyfikę pakietu, w kolejnych latach zobowiązania dopuszczalne jest zwiększanie lub zmniejszanie powierzchni objętej zobowiązaniem o nie więcej niż 35%, w każdym roku w odniesieniu do powierzchni objętej pierwszym wnioskiem o przyznanie płatności, z zachowaniem przewidzianych dla Pakietu poziomów degresywności stawek i limitu powierzchniowego. Jednocześnie, powyższe praktyki mogą być stosowane na różnych gruntach w kolejnych latach zobowiązania przy zachowaniu limitu powierzchniowego przewidzianego dla pakietu, z uwzględnieniem wspomnianego mechanizmu zwiększenia lub zmniejszenia powierzchni zobowiązania.

Pakiet jest działaniem równoważnym do jednej z praktyk zazielenienia, tj. dywersyfikacji upraw.

Pakiet jest wdrażany na terenie całego kraju.

Wymogi jakie muszą zostać spełnione w ramach pakietu stanowią załącznik do opisu działania.

Rodzaj wsparcia

Płatności w ramach pakietu są przyznawane corocznie przez okres 5-letniego zobowiązania, rolnikom, którzy dobrowolnie przyjmują na siebie zobowiązanie rolno-środowiskowo-klimatyczne w zakresie tego pakietu. Płatność stanowi w całości lub w części rekompensatę utraconego dochodu i dodatkowych poniesionych kosztów.

Płatność jest przyznawana tylko do gruntów ornych.

Powiązanie z innymi aktami ustawodawczymi

- Rozporządzenie horyzontalne dla WPR,
- Rozporządzenie ws. płatności bezpośrednich,
- Rozporządzenie tranzycyjne,
- Ustawa z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu (Dz. U. Nr 147, poz. 1033, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin (Dz. U. z 2008 r. Nr 133, poz. 849, z późn. zm.)

Beneficjenci

Rolnicy, grupy rolników, grupy rolników i innych gospodarujących gruntami, w uzasadnionych przypadkach także inni gospodarujący gruntami lub ich grupy.

Koszty kwalifikowane

Nie występują.

Warunki kwalifikowalności

Beneficjent może ubiegać się o płatność w ramach tego pakietu, jeżeli:

- posiada gospodarstwo rolne położone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, o powierzchni użytków rolnych nie mniejszej niż 1 ha;
- posiada plan działalności rolnośrodowiskowej.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

W przypadku działania rolno-środowiskowo-klimatycznego stosowanie kryteriów wyboru jest dobrowolne dla państwa członkowskiego. Na podstawie przeprowadzonych szacunków przewiduje się, iż nie będzie konieczności stosowania kryteriów wyboru, a jednocześnie dostępny budżet pozwoli na sfinansowanie pełnych naborów w latach 2014-2020. Przewiduje się jednak weryfikację powyższych założeń w trakcie trwania działania, w tym możliwość wprowadzenia limitów finansowych dla kolejnych naborów (w przypadku dużego zainteresowania działaniem) lub też złagodzenia proponowanych limitów i progów powierzchni (w przypadku mniejszego niż zakładane zainteresowania). W przypadku pierwszej sytuacji niezbędne będzie określenie kryteriów wyboru.

Kwoty i wielkość wsparcia

Płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna jest przyznawana w wysokości:

- 100 % stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 10 ha;

- 50 % stawki podstawowej – za powierzchnię od 10,1 do 20 ha.

Wsparcie realizowane będzie na terenach szczególnie zagrożonych erozją wodną i wietrzną (wyznaczone przez IUNG), obszarach problemowych o niskiej zawartości próchnicy (wyznaczone przez IUNG) oraz obszarach OSN, łącznie ok. 19,4% UR w kraju.

Stawka płatności będzie zróżnicowana w zależności od uznania danej praktyki za równoważną, tj.: (i) w przypadku realizowania danej praktyki w ramach równoważności stawka będzie niższa (pomniejszona o płatność za zazielenienie), (ii) w przypadku realizowania danej praktyki ponad zazielenienie stawka będzie wyższa (nie pomniejszona o zazielenienie).

6.11.1.3 Pakiet 3. Zachowanie i reintrodukcja sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych

Opis operacji (pakietu)

Cel: (i) zachowanie i zwiększanie powierzchni sadów dawnych odmian drzew owocowych, środowiska życia wielu organizmów, tradycyjnego sposobu uprawy i charakterystycznego elementu krajobrazu wiejskiego,

Pakiet skierowany jest do rolników, którzy czynnie uczestniczą w ochronie i doskonaleniu starych, zaniechanych w uprawach dawnych gatunków i odmian drzew owocowych.

Wymogi jakie muszą zostać spełnione w ramach pakietu stanowią załącznik do opisu działania.

Rodzaj wsparcia

Płatności w ramach pakietu są przyznawane corocznie przez okres 5-letniego zobowiązania, rolnikom, którzy dobrowolnie przyjmują na siebie zobowiązanie rolno-środowiskowo-klimatyczne w zakresie tego pakietu. Płatność stanowi w całości lub w części rekompensatę utraconego dochodu i dodatkowych poniesionych kosztów.

Płatność jest przyznawana tylko do sadów.

W przypadku reintrodukcji sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych płatność przyznawana jest tylko do sadów, których powierzchnia jest nie większa niż 1 ha, z liczbą drzew spełniających kryteria ilościowe i jakościowe.

Powiązanie z innymi aktami ustawodawczymi

- Rozporządzenie horyzontalne dla WPR,
- Rozporządzenie ws. płatności bezpośrednich,
- Rozporządzenie tranzycyjne,
- Ustawa z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu (Dz. U. Nr 147, poz. 1033, z późn. zm.),

- Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin (Dz. U. z 2008 r. Nr 133, poz. 849, z późn. zm.).

Beneficjenci

Rolnicy, grupy rolników, grupy rolników i innych gospodarujących gruntami, w uzasadnionych przypadkach także inni gospodarujący gruntami lub ich grupy.

Koszty kwalifikowalne

Nie występują.

Warunki kwalifikowalności

Beneficjent może ubiegać się o płatność w ramach tego pakietu, jeżeli:

- posiada gospodarstwo rolne położone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, o powierzchni użytków rolnych nie mniejszej niż 1 ha;
- drzewa spełniają kryteria ilościowe i jakościowe;
- posiada plan działalności rolnośrodowiskowej.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

W przypadku działania rolno-środowiskowo-klimatycznego stosowanie kryteriów wyboru jest dobrowolne dla państwa członkowskiego. Na podstawie przeprowadzonych szacunków przewiduje się, iż nie będzie konieczności stosowania kryteriów wyboru, a jednocześnie dostępny budżet pozwoli na sfinansowanie pełnych naborów w latach 2014-2020. Przewiduje się jednak weryfikację powyższych założeń w trakcie trwania działania, w tym możliwość wprowadzenia limitów finansowych dla kolejnych naborów (w przypadku dużego zainteresowania działaniem) lub też złagodzenia proponowanych limitów i progów powierzchni (w przypadku mniejszego niż zakładane zainteresowania). W przypadku pierwszej sytuacji niezbędne będzie określenie kryteriów wyboru.

Kwoty i wielkość wsparcia

Płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna jest przyznawana w wysokości:

- 100 % stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 10 ha;
- 50 % stawki podstawowej – za powierzchnię od 10,1 ha do 20 ha.

W przypadku reintrodukcji sadów maksymalna powierzchnia wsparcia – 1,0 ha

6.11.1.4 Pakiet 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000

Opis operacji (pakietu)

Cel: (i) poprawa warunków bytowania zagrożonych gatunków ptaków, których siedliska lęgowe są związane z trwałymi użytkami zielonymi występującymi na obszarach specjalnej ochrony ptaków (OSO), poprzez dostosowanie użytkowania do wymogów gatunków ptaków

gniazdujących na łąkach i pastwiskach oraz ekstensyfikację gospodarowania na obszarach OSO, (ii) utrzymanie bądź przywrócenie właściwego stanu ochrony cennych siedlisk przyrodniczych określonych według typów siedlisk klasyfikacji Dyrektywy siedliskowej chronionych w ramach sieci Natura 2000 oraz innych cennych przyrodniczo siedlisk występujących na łąkach i pastwiskach, poprzez stosowanie tradycyjnych i ekstensywnych sposobów użytkowania poszczególnych siedlisk.

Wymogi jakie muszą zostać spełnione w ramach pakietu stanowią załącznik do opisu działania.

Rodzaj wsparcia

Płatności w ramach pakietu są przyznawane corocznie przez okres 5-letniego zobowiązania, rolnikom, którzy dobrowolnie przyjmują na siebie zobowiązanie rolno-środowiskowo-klimatyczne w zakresie tego pakietu. Płatność stanowi w całości lub w części rekompensatę utraconego dochodu i dodatkowych poniesionych kosztów.

Płatność przyznawana jest do trwałych użytków zielonych na obszarach Natura 2000.

Powiązanie z innymi aktami ustawodawczymi

- Rozporządzenie horyzontalne dla WPR,
- Rozporządzenie ws. płatności bezpośrednich,
- Rozporządzenie tranzycyjne,
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz.880, z późn zm.)
- Ustawa z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu (Dz. U. Nr 147, poz. 1033, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin (Dz. U. z 2008 r. Nr 133, poz. 849, z późn. zm.)

Beneficjenci

Rolnicy, grupy rolników, grupy rolników i innych gospodarujących gruntami, w uzasadnionych przypadkach także inni gospodarujący gruntami lub ich grupy

Koszty kwalifikowalne

Koszty transakcyjne:

Kosztem transakcyjnym związanym z przystąpieniem do realizacji tego pakietu jest wykonanie dokumentacji przyrodniczej przez eksperta przyrodniczego, która będzie podstawą do realizacji wymogów (wyjątek: Ekstensywne użytkowanie na OSO).

Koszty transakcyjne są zróżnicowane, tzn. są one wyższe w przypadku braku PZO/PO – niż w przypadku istnienia PZO/PO, kiedy to ekspertyza ma jedynie charakter uzupełniający i doprecyzowujący wymogi wynikające z PZO/PO.

Dokumentacja przyrodnicza i wymogi muszą być dostosowane do istniejących PZO/PO, a w przypadku PZO/PO powstałych po rozpoczęciu zobowiązania dokumentacja przyrodnicza musi być zmieniona i do nich dostosowana.

W dokumentacji przyrodniczej określone są występowanie i stan cennych siedlisk przyrodniczych oraz uszczegóławiane wymogi użytkowania rolniczego. Koszty transakcyjne będą wypłacane jednorazowo, wraz z wypłatą płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej za pierwszy rok realizacji zobowiązania. Koszty sporządzenia dokumentacji są uzależnione od wyjściowej powierzchni siedliska, na której będzie realizowany pakiet.

Warunki kwalifikowalności

Beneficjent może ubiegać się o płatność w ramach tego pakietu, jeżeli:

- posiada gospodarstwo rolne położone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, o powierzchni użytków rolnych nie mniejszej niż 1 ha;
- posiada dokumentację przyrodniczą wykonaną przez eksperta przyrodniczego (wyjątek: Ekstensywne użytkowanie na OSO);
- posiada plan działalności rolnośrodowiskowej.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

W przypadku działania rolno-środowiskowo-klimatycznego stosowanie kryteriów wyboru jest dobrowolne dla państwa członkowskiego. Na podstawie przeprowadzonych szacunków przewiduje się, iż nie będzie konieczności stosowania kryteriów wyboru, a jednocześnie dostępny budżet pozwoli na sfinansowanie pełnych naborów w latach 2014-2020. Przewiduje się jednak weryfikację powyższych założeń w trakcie trwania działania, w tym możliwość wprowadzenia limitów finansowych dla kolejnych naborów (w przypadku dużego zainteresowania działaniem) lub też złagodzenia proponowanych limitów i progów powierzchni (w przypadku mniejszego niż zakładane zainteresowania). W przypadku pierwszej sytuacji niezbędne będzie określenie kryteriów wyboru.

Kwoty i wielkość wsparcia

Płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna jest przyznawana w wysokości:

- 100 % stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 10 ha;
- 50 % stawki podstawowej – za powierzchnię od 10,1 ha do 20 ha.

Wysokość wsparcia (stawka płatności) w ramach pakietu uzależniona jest od występowania gatunków ptaków (określonych w przepisach krajowych dotyczących działania), których siedliska są chronione poprzez odpowiednie użytkowanie na OSO i typu siedliska (zmiennowilgotne łąki trzęślicowe, zalewowe łąki selernicowe i słonorośla, murawy, półnaturalne łąki wilgotne, półnaturalne łąki świeże, torfowiska).

6.11.1.5 *Pakiet 5. Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000*

Opis operacji (pakietu)

Pakiet ukierunkowany jest na ograniczanie nawożenia, stosowanie odpowiednich ilości i terminów wykonywanych pokosów lub intensywności wypasu na trwałych użytkach zielonych cennych przyrodniczo, znajdujących się poza obszarami Natura 2000 użytkowanych jako łąki, pastwiska.

Spełnienie wymogów w ramach pakietu prowadzi do utrzymania bądź przywrócenia właściwego stanu ochrony cennych siedlisk przyrodniczych użytkowanych rolniczo poza obszarami Natura 2000, poprzez stosowanie tradycyjnych i ekstensywnych sposobów użytkowania poszczególnych siedlisk.

Wymogi jakie muszą zostać spełnione w ramach pakietu stanowią załącznik do opisu działania.

Rodzaj wsparcia

Płatności w ramach pakietu są przyznawane corocznie przez okres 5-letniego zobowiązania, rolnikom, którzy dobrowolnie przyjmują na siebie zobowiązanie rolno-środowiskowo-klimatyczne w zakresie tego pakietu. Płatność stanowi w całości lub w części rekompensatę utraconego dochodu i dodatkowych poniesionych kosztów.

Płatność jest przyznawana do trwałych użytków zielonych.

Powiązanie z innymi aktami ustawodawczymi

- Rozporządzenie horyzontalne dla WPR,
- Rozporządzenie ws. płatności bezpośrednich,
- Rozporządzenie tranzycyjne,
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz.880, z późn zm.),
- Ustawa z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu (Dz. U. Nr 147, poz. 1033, z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin (Dz. U. z 2008 r. Nr 133, poz. 849, z późn. zm.).

Beneficjenci

Rolnicy, grupy rolników, grupy rolników i innych gospodarujących gruntami, w uzasadnionych przypadkach także inni gospodarujący gruntami lub ich grupy.

Koszty kwalifikowane

Koszty transakcyjne:

Kosztem transakcyjnym związanym z przystąpieniem do realizacji tego pakietu jest sporządzenie dokumentacji przyrodniczej przez eksperta. W dokumentacji przyrodniczej określone są występowanie i stan cennych siedlisk przyrodniczych oraz uszczegóławiane wymogi użytkowania rolniczego. Koszty transakcyjne będą wypłacane jednorazowo, wraz z wypłatą płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej za pierwszy rok realizacji danego wariantu. Koszty sporządzenia dokumentacji są uzależnione od wyjściowej powierzchni siedliska, na której będzie realizowany pakiet.

Warunki kwalifikowalności

Beneficjent może ubiegać się o płatność w ramach tego pakietu, jeżeli:

- jest rolnikiem (grupą rolników, grupą rolników i innych gospodarujących gruntami, w uzasadnionych przypadkach także inni gospodarujący gruntami lub ich grupy) posiadającym gospodarstwo rolne położone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, o powierzchni użytków rolnych nie mniejszej niż 1 ha;
- posiada dokumentację przyrodniczą wykonaną przez eksperta przyrodniczego;
- posiada plan działalności rolnośrodowiskowej.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

W przypadku działania rolno-środowiskowo-klimatycznego stosowanie kryteriów wyboru jest dobrowolne dla państwa członkowskiego. Na podstawie przeprowadzonych szacunków przewiduje się, iż nie będzie konieczności stosowania kryteriów wyboru, a jednocześnie dostępny budżet pozwoli na sfinansowanie pełnych naborów w latach 2014-2020. Przewiduje się jednak weryfikację powyższych założeń w trakcie trwania działania, w tym możliwość wprowadzenia limitów finansowych dla kolejnych naborów (w przypadku dużego zainteresowania działaniem) lub też złagodzenia proponowanych limitów i progów powierzchni (w przypadku mniejszego niż zakładane zainteresowania). W przypadku pierwszej sytuacji niezbędne będzie określenie kryteriów wyboru.

Kwoty i wielkość wsparcia

Płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna jest przyznawana w wysokości:

- 100 % stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 10 ha;
- 50 % stawki podstawowej – za powierzchnię od 10,1 ha do 20 ha.

Wysokość wsparcia (stawka płatności) w ramach pakietu uzależniona jest od typu siedliska (zmiennowilgotne łąki trzęślicowe, zalewowe łąki selernicowe i słonorośla, murawy, półnaturalne łąki wilgotne, półnaturalne łąki świeże, torfowiska).

6.11.2 Poddziałanie: Wsparcie ochrony i zrównoważonego użytkowania oraz rozwoju zasobów genetycznych w rolnictwie

6.11.2.1 Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie

Opis operacji (pakietu)

Cel: Zachowanie ginących i cennych odmian, gatunków, ekotypów, dywersyfikacja upraw na obszarach wiejskich oraz wytwarzanie nasion spełniających minimalne wymagania jakościowe gatunków wymienionych w załączniku do rozporządzenia oraz produkcja materiału siewnego zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze odmian regionalnych i amatorskich.

Pakiet skierowany jest do rolników, którzy czynnie uczestniczą w ochronie i doskonaleniu lokalnych tzn. miejscowych lub starych, zaniechanych w uprawach odmian gatunków roślin uprawnych, a także gatunków roślin uprawnych obecnie zagrożonych erozją genetyczną. Pakiet daje możliwość utrzymywania istniejących zasobów genowych roślin uprawnych *in situ*, a jego efektem będzie: (i) zachowanie ginących i rzadkich gatunków, odmian, ekotypów, (ii) dywersyfikacja upraw na obszarach wiejskich, (iii) wzbogacenie oferty rolnika dla konsumentów, (iv) rozszerzenie dostępności materiału siewnego oraz nasion lokalnych odmian roślin uprawnych oraz ich upowszechnianie.

Wymogi jakie muszą zostać spełnione w ramach pakietu stanowią załącznik do opisu działania.

Rodzaj wsparcia

Płatności w ramach pakietu są przyznawane corocznie przez okres 5-letniego zobowiązania, rolnikom, którzy dobrowolnie przyjmują na siebie zobowiązanie rolno-środowiskowo-klimatyczne w zakresie tego pakietu. Płatność stanowi w całości lub w części rekompensatę utraconego dochodu i dodatkowych poniesionych kosztów.

Płatność jest przyznawana tylko do gruntów ornych.

Powiązanie z innymi aktami ustawodawczymi:

- Rozporządzenie horyzontalne dla WPR,
- Rozporządzenie ws. płatności bezpośrednich,
- Rozporządzenie tranzycyjne,
- Ustawa z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu (Dz. U. Nr 147, poz. 1033, z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin (Dz. U. z 2008 r. Nr 133, poz. 849, z późn. zm.).

Beneficjenci

Rolnicy, grupy rolników, grupy rolników i innych gospodarujących gruntami, w uzasadnionych przypadkach także inni gospodarujący gruntami lub ich grupy

Koszty kwalifikowalne

Koszty transakcyjne:

Kosztem transakcyjnym związanym z realizacją tego pakietu (dotyczy wywarzania materiału siewnego/nasion) jest dokonanie oceny wytworzonego materiału siewnego/nasion w akredytowanym laboratorium lub laboratorium PIORiN. Koszty transakcyjne będą wypłacane wraz z wypłatą płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej za każdy rok realizacji tego pakietu, w którym dokonana została ocena wytworzonego materiału siewnego/nasion. Koszty dokonania oceny są uzależnione od liczby uprawianych gatunków roślin.

Warunki kwalifikowalności

Beneficjent może ubiegać się o płatność w ramach tego pakietu, jeżeli:

- posiada gospodarstwo rolne położone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, o powierzchni użytków rolnych nie mniejszej niż 1 ha;
- posiada plan działalności rolnośrodowiskowej.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

W przypadku działania rolno-środowiskowo-klimatycznego stosowanie kryteriów wyboru jest dobrowolne dla państwa członkowskiego. Na podstawie przeprowadzonych szacunków przewiduje się, iż nie będzie konieczności stosowania kryteriów wyboru, a jednocześnie dostępny budżet pozwoli na sfinansowanie pełnych naborów w latach 2014-2020. Przewiduje się jednak weryfikację powyższych założeń w trakcie trwania działania, w tym możliwość wprowadzenia limitów finansowych dla kolejnych naborów (w przypadku dużego zainteresowania działaniem) lub też złagodzenia proponowanych limitów i progów powierzchni (w przypadku mniejszego niż zakładane zainteresowania). W przypadku pierwszej sytuacji niezbędne będzie określenie kryteriów wyboru.

Kwoty i wielkość wsparcia

Płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna jest przyznawana w wysokości:

- 100 % stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 10 ha;
- 50 % stawki podstawowej – za powierzchnię od 10,1 ha do 20 ha.

Maksymalna powierzchnia dla poszczególnych gatunków roślin uprawnych wynosi 5 ha.

6.11.2.2 Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie

Opis operacji (pakietu)

Cel: Zachowanie rodzimych ras zwierząt poprzez wspieranie i utrzymanie hodowli lokalnych ras odpowiednich gatunków zwierząt zagrożonych wyginięciem, wpisanych do księgi hodowlanej oraz objętych programem ochrony zasobów genetycznych.

Pakiet ma na celu ochronę szczególnie cennych ras wybranych gatunków zwierząt gospodarskich (bydła, koni, owiec, świń i kóz), w przypadku których niska lub malejąca liczebność zwierząt hodowlanych stwarza zagrożenie ich wyginięcia.

Lokalne rasy i odmiany zwierząt są doskonale przystosowane do miejscowych, często bardzo trudnych warunków środowiskowych. Mogą one być utrzymywane w warunkach produkcji ekstensywnej i przy ubogich zasobach paszowych dając produkty często o unikalnej jakości. Utrzymanie tych zwierząt umożliwia zagospodarowanie obszarów, które w innym przypadku nie byłyby w ogóle użytkowane. Mają one także duże znaczenie ze względu na rolę jaką pełniły w historii rozwoju regionów, z których się wywodzą i są związane z tradycją oraz kulturą lokalnych społeczności.

Wymogi jakie muszą zostać spełnione w ramach pakietu stanowią załącznik do opisu działania.

Rodzaj wsparcia

Płatności w ramach pakietu są przyznawane corocznie przez okres 5-letniego zobowiązania, rolnikom, którzy dobrowolnie przyjmują na siebie zobowiązanie rolno-środowiskowo-klimatyczne w zakresie tego pakietu. Płatność stanowi w całości lub w części rekompensatę utraconego dochodu i dodatkowych poniesionych kosztów.

Płatność przyznawana jest do zwierząt.

Powiązanie z innymi aktami ustawodawczymi

Ustawa z dnia 29 czerwca 2007 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz. U. Nr 133, poz. 921, z późn. zm.).

Beneficjenci

Rolnicy, grupy rolników, grupy rolników i innych gospodarujących gruntami, w uzasadnionych przypadkach także inni gospodarujący gruntami lub ich grupy.

Koszty kwalifikowalne

Nie występują.

Warunki kwalifikowalności

Beneficjent może ubiegać się o płatność w ramach tego pakietu, jeżeli:

- posiada gospodarstwo rolne położone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, o powierzchni użytków rolnych nie mniejszej niż 1 ha;
- uczestniczy w programie ochrony zasobów genetycznych wybranych gatunków zwierząt gospodarskich (bydła, koni, owiec, świń i kóz);
- posiada plan działalności rolnośrodowiskowej.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

W przypadku tego pakietu stosowanie kryteriów wyboru jest dobrowolne dla państwa członkowskiego. Na podstawie przeprowadzonych szacunków przewiduje się, iż nie będzie konieczności stosowania kryteriów wyboru, a jednocześnie dostępny budżet pozwoli na sfinansowanie pełnych naborów w latach 2014-2020. Przewiduje się jednak weryfikację powyższych założeń w trakcie trwania działania, w tym możliwość wprowadzenia limitów finansowych dla kolejnych naborów (w przypadku dużego zainteresowania działaniem) lub też złagodzenia proponowanych limitów i progów powierzchni (w przypadku mniejszego niż zakładane zainteresowania). W przypadku pierwszej sytuacji niezbędne będzie określenie kryteriów wyboru.

Kwoty i wielkość wsparcia

Wysokość wsparcia w ramach pakietu jest uzależniona od posiadanych przez rolnika cennych ras wybranych gatunków zwierząt gospodarskich (bydła, koni, owiec, świń i kóz) uczestniczących w programach ochrony.

6.12 Rolnictwo Ekologiczne

Podstawa prawna

Art. 29 rozporządzenia EFRROW

Ogólny opis działania

Celem Rolnictwa ekologicznego jest wspieranie dobrowolnych zobowiązań rolników, którzy podejmują się utrzymać lub przejść na praktyki i metody rolnictwa ekologicznego określone w rozporządzeniu Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych (Dz. U. L. 189 z 20.07.2007 r., z późn. zm.). Wszystkie uprawy deklarowane do wsparcia finansowego w ramach Rolnictwa ekologicznego podlegają kontroli upoważnionych przez ministra rolnictwa i rozwoju wsi jednostek certyfikujących zgodnie z zasadami ustalonymi w rozporządzeniu Rady (WE) nr 834/2007.

Rolnictwo ekologiczne oznacza sposób gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej w obrębie gospodarstwa rolnego, oparty na środkach pochodzenia biologicznego i mineralnego nieprzetworzonych technologicznie.

Podstawową zasadą jest zaniechanie stosowania w procesie produkcji żywności środków chemii rolnej, weterynaryjnej i spożywczej. Zasada ta dotyczy wszystkich rodzajów i etapów produkcji - zarówno uprawy roślin, chowu i hodowli zwierząt, jak i przetwórstwa.

Wsparcie w ramach tego działania obejmuje następujące poddziałania:

11.1 Płatności w okresie konwersji na rolnictwo ekologiczne,

11.2 Płatności w celu utrzymania rolnictwa ekologicznego.

W ramach poddziałania 11.1 Płatności w okresie konwersji na rolnictwo ekologiczne zostaną wyodrębnione następujące typy operacji (pakiety):

Pakiet 1. Uprawy rolnicze w okresie konwersji;

Pakiet 2. Uprawy warzywne w okresie konwersji;

Pakiet 3. Uprawy zielarskie w okresie konwersji;

Pakiet 4. Uprawy sadownicze w okresie konwersji;

Pakiet 5. Uprawy paszowe w okresie konwersji.

W ramach poddziałania 11.2 Płatności w celu utrzymania rolnictwa ekologicznego zostaną wyodrębnione następujące typy operacji (pakiety):

Pakiet 6. Uprawy rolnicze po okresie konwersji;

Pakiet 7. Uprawy warzywne po okresie konwersji;

Pakiet 8. Uprawy zielarskie po okresie konwersji;

Pakiet 9. Uprawy sadownicze po okresie konwersji;

Pakiet 10. Uprawy paszowe po okresie konwersji.

Degresywność i limity powierzchniowe (capping):

Dla Rolnictwa ekologicznego obowiązuje limit powierzchniowy 30 ha w odniesieniu do całkowitej powierzchni, która może być wspierana w ramach gospodarstwa rolnego.

W ramach Rolnictwa ekologicznego dla pakietów stosuje się podane niżej progi degresywności i limity powierzchniowe.

Pakiet 1. Uprawy rolnicze w okresie konwersji oraz Pakiet 6. Uprawy rolnicze po okresie konwersji:

- 100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 20 ha;
- 50% stawki podstawowej – za powierzchnię od 20,01 do 30 ha.

Pakiet 2. Uprawy warzywne w okresie konwersji oraz Pakiet 7. Uprawy warzywne po okresie konwersji płatność jest przyznawana w wysokości:

- 100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 15 ha;
- 50% stawki podstawowej – za powierzchnię od 15,01 do 30 ha.

Pakiet 3. Uprawy zielarskie w okresie konwersji oraz Pakiet 8. Uprawy zielarskie po okresie konwersji:

- 100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 10 ha.

Pakiet 4. Uprawy sadownicze w okresie konwersji oraz Pakiet 9. Uprawy sadownicze po okresie konwersji:

- 100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 10 ha;
- 50% stawki podstawowej – za powierzchnię od 10,01 do 20 ha.

Pakiet 5. Uprawy paszowe w okresie konwersji oraz Pakiet 10. Uprawy paszowe po okresie konwersji:

100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 15 ha.

Płatność dla Pakietów 1.- 4. oraz 6.-9. jest przyznawana do powierzchni, na której są uprawiane gatunki roślin określone na poziomie rozporządzenia krajowego. Natomiast w przypadku Pakietów 5 i 10 płatność jest przyznawana do powierzchni upraw paszowych, tj. TUZ i upraw przeznaczonych na pasze prowadzonych na gruntach ornych. Gatunki roślin uznawane za uprawy paszowe zostaną określone na poziomie rozporządzenia krajowego. Dodatkowo, w przypadku pakietów 4. i 9. Uprawy sadownicze (w okresie konwersji i po okresie konwersji) płatność przysługuje wyłącznie do powierzchni, na której są uprawiane gatunki drzew owocowych w okresie owocowania i/lub krzewów owocujących określone na poziomie rozporządzenia.

Zasady łączenia pakietów/działań

W przypadku łączenia Rolnictwa ekologicznego oraz działania rolnośrodowiskowo-klimatycznego ustala się limit powierzchniowy wynoszący 30 ha dla całego gospodarstwa rolnego z zastosowaniem progów degresywności.

Wsparcie udzielane będzie wyłącznie w odniesieniu do zobowiązań, które wykraczają poza:

- odpowiednie obowiązkowe normy ustanowione zgodnie z tytułem VI rozdział I rozporządzenia (UE) nr HR/2013,
- odpowiednie kryteria i minimalne działania ustalone zgodnie z, odpowiednio, art. 4 ust. 1 lit. c) ppkt (ii) oraz (iii) rozporządzenia (UE) nr DP/2013
- odpowiednie minimalne wymogi dotyczące stosowania nawozów i środków ochrony roślin,
- inne odnośne obowiązkowe wymogi ustanowione ustawodawstwem krajowym.

Ponadto, płatności z tytułu praktyk rolniczych korzystnych dla klimatu i środowiska nie mogą być przedmiotem podwójnego finansowania, o którym mowa w art. 29.4 akapit drugi rozporządzenia (UE) nr RDP/2013.

Cele szczegółowe i cele przekrojowe

Priorytet 4. Odtwarzanie, ochrona i wzbogacanie ekosystemów powiązanych z rolnictwem i leśnictwem, ze szczególnym naciskiem na następujący cel:

- zapobieganie erozji gleby i poprawa gospodarowania glebą (4c).

Oprócz głównego celu szczegółowego (powyżej), Rolnictwo ekologiczne będzie przyczyniało się do realizacji innych celów szczegółowych w ramach priorytetu 4. tj.:

- odtwarzanie, ochrona i wzbogacanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach Natura 2000 i obszarach z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami, oraz rolnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej, a także stanu europejskich krajobrazów (4a);
- poprawa gospodarki wodnej, w tym nawożenia i stosowania pestycydów (4b).

Ponadto, Rolnictwo ekologiczne będzie przyczyniało się także do realizacji priorytetu 5. Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym,, poprzez następujące cele szczegółowe:

- redukcja emisji gazów cieplarnianych i amoniaku z rolnictwa (5d);
- promowanie ochrony pochłaniaczy dwutlenku węgla oraz pochłaniania dwutlenku węgla w rolnictwie i leśnictwie (5e).

6.12.1 Poddziałanie: Płatności w okresie konwersji na rolnictwo ekologiczne

Rodzaj Operacji (Pakietu)

Pakiet 1. Uprawy rolnicze w okresie konwersji

Pakiet 2. Uprawy warzywne w okresie konwersji

Pakiet 3. Uprawy zielarskie w okresie konwersji

Pakiet 4. Uprawy sadownicze w okresie konwersji

Pakiet 5. Uprawy paszowe w okresie konwersji

Opis operacji (pakietu)

Pakiety obejmują gospodarstwa w okresie konwersji, tj. przestawiające się na produkcję metodami ekologicznymi. Gospodarstwa posiadają ważny certyfikat wydany przez upoważnioną jednostkę certyfikującą, zgodnie z przepisami o rolnictwie ekologicznym. Płatność w przypadku upraw znajdujących się w konwersji przysługuje maksymalnie do 3 lat realizacji zobowiązania.

Wszystkie uprawy deklarowane w poszczególnych pakietach do wsparcia finansowego w ramach powyższych pakietów podlegają kontroli upoważnionych przez ministra rolnictwa i rozwoju wsi jednostek certyfikujących. Kontrola prowadzona przez jednostki certyfikujące obejmuje wszystkie gospodarstwa w okresie konwersji.

Wymogi jakie muszą zostać spełnione w ramach pakietu stanowią załącznik do opisu Rolnictwa ekologicznego.

Rodzaj wsparcia

Wsparcie obejmuje w całości lub w części utracony dochód i poniesiony koszt ze względu na podjęte zobowiązanie. Płatności mogą również obejmować koszty transakcyjne. Przyznaje się pomoc finansową w formie zryczałtowanej, dla gospodarstw znajdujących się w okresie konwersji.

Powiązanie z innymi aktami ustawodawczymi

- Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych (Dz. U. L. 189 z 20.07.2007 r., z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 25 czerwca 2009 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz. U. 2009. Nr 116, poz. 975).

Beneficjenci

Rolnicy lub grupy rolników, którzy dobrowolnie podejmują się przejść na praktyki i metody rolnictwa ekologicznego określone w rozporządzeniu Rady (WE) nr 834/2007 i spełniają definicję rolnika aktywnego zawodowo.

Koszty kwalifikowalne

Nie występują.

Warunki kwalifikowalności

Beneficjent może ubiegać się o płatność ekologiczną w ramach tego Rolnictwa ekologicznego, jeżeli:

- posiada gospodarstwo rolne położone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, o powierzchni użytków rolnych nie mniejszej niż 1 ha;
- jest objęty systemem certyfikacji w ramach rolnictwa ekologicznego;
- posiada plan działalności ekologicznej.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

W przypadku tych pakietów stosowanie kryteriów wyboru jest dobrowolne dla państwa członkowskiego. Na podstawie przeprowadzonych szacunków przewiduje się, iż nie będzie konieczności stosowania kryteriów wyboru, a jednocześnie dostępny budżet pozwoli na sfinansowanie pełnych naborów w latach 2014-2020. Przewiduje się jednak weryfikację powyższych założeń w trakcie trwania Rolnictwa ekologicznego, w tym możliwość wprowadzenia limitów finansowych dla kolejnych naborów (w przypadku dużego zainteresowania Rolnictwem ekologicznym) lub też złagodzenia proponowanych limitów i progów powierzchni (w przypadku mniejszego niż zakładane zainteresowania). W przypadku pierwszej sytuacji niezbędne będzie określenie kryteriów wyboru.

Kwoty i wielkość wsparcia

Dla Pakietu 1. Uprawy rolnicze w okresie konwersji płatność jest przyznawana w wysokości:

- 100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 20 ha;
- 50% stawki podstawowej – za powierzchnię od 20,01 do 30 ha.

Dla Pakietu 2. Uprawy warzywne w okresie konwersji płatność jest przyznawana w wysokości:

- 100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 15 ha;
- 50% stawki podstawowej – za powierzchnię od 15,01 do 30 ha.

Dla Pakietu 3. Uprawy zielarskie w okresie konwersji płatność jest przyznawana w wysokości:

- 100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 10 ha.

Dla Pakietu 4. Uprawy sadownicze w okresie konwersji płatność jest przyznawana w wysokości:

- 100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 10 ha;
- 50% stawki podstawowej – za powierzchnię od 10,01 do 20 ha.

Dla Pakietu 5. Uprawy paszowe w okresie konwersji płatność jest przyznawana w wysokości:

- 100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 15 ha.

6.12.2 Poddziałanie: Płatności w celu utrzymania rolnictwa ekologicznego

Rodzaj Operacji (Pakietu)

Pakiet 6. Uprawy rolnicze po okresie konwersji

Pakiet 7. Uprawy warzywne po okresie konwersji

Pakiet 8. Uprawy zielarskie po okresie konwersji

Pakiet 9. Uprawy sadownicze po okresie konwersji

Pakiet 10. Uprawy paszowe po okresie konwersji

Opis operacji (pakietu)

Pakiety obejmują gospodarstwa ekologiczne po okresie konwersji. Gospodarstwa posiadają ważny certyfikat wydany przez upoważnioną jednostkę certyfikującą, zgodnie z przepisami o rolnictwie ekologicznym. Płatność w przypadku upraw znajdujących się w konwersji przysługuje maksymalnie do 3 lat realizacji zobowiązania.

Wszystkie uprawy deklarowane w poszczególnych pakietach do wsparcia finansowego w ramach Rolnictwa ekologicznego podlegają kontroli upoważnionych przez ministra rolnictwa i rozwoju wsi jednostek certyfikujących. Kontrola prowadzona przez jednostki certyfikujące obejmuje wszystkie gospodarstwa w okresie konwersji i po okresie konwersji.

Wymogi jakie muszą zostać spełnione w ramach pakietu stanowią załącznik do opisu Rolnictwa ekologicznego.

Rodzaj wsparcia

Pakiet obejmuje gospodarstwa posiadające ważny certyfikat zgodności z metodami rolnictwa ekologicznego wydany przez upoważnioną jednostkę certyfikującą, zgodnie z przepisami o rolnictwie ekologicznym.

Wsparcie obejmuje w całości lub w części utracony dochód i poniesiony koszt ze względu na podjęte zobowiązanie. Płatności mogą również obejmować koszty transakcyjne. Przyznaje się pomoc finansową w formie zryczałtowanej, dla gospodarstw po okresie konwersji.

Powiązanie z innymi aktami ustawodawczymi

- rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych (Dz. U. L. 189 z 20.07.2007 r., z późn. zm.),
- ustawa z dnia 25 czerwca 2009 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz. U. 2009. Nr 116, poz. 975).

Beneficjenci

Rolnicy lub grupy rolników, którzy dobrowolnie podejmują się utrzymać praktyki i metody rolnictwa ekologicznego określone w rozporządzeniu Rady (WE) nr 834/2007 i spełniają definicję rolnika aktywnego zawodowo.

Koszty kwalifikowalne

Nie występują.

Warunki kwalifikowalności

Beneficjent może ubiegać się o płatność ekologiczną w ramach tego Rolnictwa ekologicznego, jeżeli:

- jest rolnikiem (grupą rolników) posiadającym gospodarstwo rolne położone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, o powierzchni użytków rolnych nie mniejszej niż 1 ha;
- jest objęty systemem certyfikacji w ramach rolnictwa ekologicznego;
- posiada plan działalności ekologicznej.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

W przypadku tych pakietów stosowanie kryteriów wyboru jest dobrowolne dla państwa członkowskiego. Na podstawie przeprowadzonych szacunków przewiduje się, iż nie będzie konieczności stosowania kryteriów wyboru, a jednocześnie dostępny budżet pozwoli na sfinansowanie pełnych naborów w latach 2014-2020. Przewiduje się jednak weryfikację powyższych założeń w trakcie trwania Rolnictwa ekologicznego, w tym możliwość wprowadzenia limitów finansowych dla kolejnych naborów (w przypadku dużego zainteresowania Rolnictwem ekologicznym) lub też złagodzenia proponowanych limitów i progów powierzchni (w przypadku mniejszego niż zakładane zainteresowania). W przypadku pierwszej sytuacji niezbędne będzie określenie kryteriów wyboru.

Kwoty i wielkość wsparcia

Dla Pakietu 6. Uprawy rolnicze po okresie konwersji płatność jest przyznawana w wysokości:

- 100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 20 ha;
- 50% stawki podstawowej – za powierzchnię od 20,01 do 30 ha.

Dla Pakietu 7. Uprawy warzywne po okresie konwersji płatność jest przyznawana w wysokości:

- 100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 15 ha;
- 50% stawki podstawowej – za powierzchnię od 15,01 do 30 ha.

Dla Pakietu 8. Uprawy zielarskie po okresie konwersji płatność jest przyznawana w wysokości:

- 100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 10 ha.

Dla Pakietu 9. Uprawy sadownicze po okresie konwersji płatność jest przyznawana w wysokości:

- 100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 10 ha;
- 50% stawki podstawowej – za powierzchnię od 10,01 do 20 ha.

Dla Pakietu 10. Uprawy paszowe po okresie konwersji płatność jest przyznawana w wysokości:

100% stawki podstawowej – za powierzchnię od 0,1 ha do 15 ha.

6.13 Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami

Podstawa prawna

Art. 31 rozporządzenia EFRROW

Ogólny opis działania

Działanie to jest instrumentem wsparcia finansowego dla rolników, którzy prowadzą działalność rolniczą na obszarach górskich i innych obszarach z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami (obszary ONW), które zostały wyznaczone zgodnie z art. 32 rozporządzenia EFRROW.

Realizacja tego działania ma ułatwić rolnikom kontynuowanie rolniczego użytkowania ziemi, a także umożliwić zachowanie walorów krajobrazowych obszarów wiejskich oraz utrzymanie i promowanie zrównoważonych systemów działalności rolniczej na tych terenach. W efekcie wsparcie to będzie wpływać na utrzymanie żywotności obszarów wiejskich i zapobieganie ubożenia bioróżnorodności.

Wsparcie w ramach tego działania udzielane jest w celu zrekompensowania rolnikom wszystkich, lub części dodatkowych kosztów i utraconych dochodów związanych z ograniczeniami dla produkcji rolnej na danym obszarze ONW.

Wsparcie w ramach tego działania obejmuje następujące poddziałania:

(13.1)³⁹ płatności dla obszarów górskich (ONW typ górski),

(13.2) płatności dla obszarów nizinnych (ONW typ nizinny),

(13.3) płatności dla obszarów specyficznych, (ONW typ specyficzny).

W ramach poddziałania ONW typ górski (13.1), wsparcie będzie udzielane w celu kompensacji istniejących trudności w produkcji rolnej na obszarach górskich w stosunku do gospodarstw położonych poza granicami obszarów górskich. Obszary górskie, kwalifikujące się do wsparcia charakteryzują się znacznymi ograniczeniami możliwości użytkowania gruntów i znacznym wzrostem kosztów produkcji w związku z występowaniem, ze względu na wysokość, bardzo trudnych warunków klimatycznych, w wyniku których znacznemu skróceniu ulega sezon wegetacyjny oraz - na niższych wysokościach – występowaniem na większej części danego obszaru zboczy zbyt stromych do użycia sprzętu mechanicznego lub wymagających użycia bardzo drogiego sprzętu specjalistycznego, lub z powodu połączenia tych dwóch czynników, w przypadku gdy ograniczenie wynikające z każdego z czynników z osobna jest mniej dotkliwe, ale połączenie ich obu powoduje równorzędne ograniczenie.

W ramach poddziałania ONW typ nizinny (13.2), wsparcie będzie udzielane w celu kompensacji istniejących trudności w produkcji rolnej na obszarach nizinnych, położonych poza granicami obszarów górskich, wynikających ze skumulowania występowania na tych

---

³⁹ Kodyfikacja działań zgodna z projektem aktu wykonawczego do rozporządzenia EFRROW.

obszarach ograniczeń naturalnych tj. niska jakość gleb, niekorzystne warunki klimatyczne, niekorzystne warunki wodne oraz niesprzyjająca rzeźba terenu, w stosunku do gospodarstw, na których takie ograniczenia nie występują.

W ramach poddziałania ONW typ specyficzny (13.3), wsparcie będzie udzielane w celu kompensacji istniejących utrudnień w produkcji rolnej na obszarach innych niż obszary górskie, na których występują specyficzne ograniczenia, w stosunku do gospodarstw położonych poza granicami obszarów górskich (ONW), na których takie ograniczenia nie występują.

W zależności od typu ONW (poddziałania), obowiązują różne stawki płatności z tytułu gospodarowania na obszarach ONW.

Cele szczegółowe i cele przekrojowe

Priorytet 4: Odtwarzanie, ochrona i wzbogacanie ekosystemów powiązanych z rolnictwem i leśnictwem.

- Cel szczegółowy 4A: odtwarzanie i ochrona oraz wzbogacanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach Natura 2000, obszarach z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami, oraz rolnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej i stanu europejskich krajobrazów.

Rodzaj operacji

Płatność ryczałtowa, jednoroczna, do hektara użytków rolnych położonych na obszarach ONW.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

- Rozporządzenie horyzontalne dla WPR,
- Rozporządzenie ws. płatności bezpośrednich,

Koszty kwalifikowalne

Płatności odzwierciedlają sumę dodatkowych kosztów i utraconych dochodów, wynikających z występowania ograniczeń naturalnych lub innych szczególnych ograniczeń na danym obszarze, obliczoną przez porównanie z obszarami, które nie charakteryzują się takimi ograniczeniami.

Beneficjenci

Rolnicy aktywni zawodowo, którzy użytkują grunty rolne położone na obszarach z utrudnieniami naturalnymi lub innymi szczególnymi utrudnieniami, które zostały wyznaczone zgodnie z art. 31 rozporządzenia EFRROW.

Warunki kwalifikowalności

- Beneficjent jest posiadaczem gospodarstwa rolnego położonego w granicach Rzeczypospolitej Polskiej i prowadzi działalność rolniczą na obszarach ONW;
- Działki rolne, których dotyczy pomoc, są użytkowane jako użytki rolne;
- Powierzchnia użytków rolnych należących do danego gospodarstwa rolnego, położonych w granicach ONW i wykorzystywanych do produkcji rolniczej, wynosi co najmniej 1 ha;
- Beneficjent zobowiąże się do kontynuowania działalności rolniczej na obszarach ONW.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Nie dotyczy (wykluczenie kryteriów wyboru na mocy art. 49 rozporządzenia EFRROW).

Kwoty i wielkość wsparcia

Minimalna stawka płatności wynosi 25 euro na hektar.

Weryfikowalność i kontrolowalność działania

- **Ryzyko we wdrażaniu działania**
- **Działania łagodzące**
- **Ogólna ocena działania**

Metoda kalkulacji kwoty wsparcia dla działania

Stawki płatności z tytułu gospodarowania na obszarach ONW, obliczone są oddzielnie dla różnych typów ONW.

Wsparcie przyznawane jest w formie rocznej płatności udzielanej na hektar użytków rolnych, stanowiącej iloczyn stawki ustalonej dla danego typu ONW oraz ilości hektarów zgłoszonych przez rolnika.

Dodatkowe koszty i utracone dochody oblicza się przez porównanie z obszarami, które nie charakteryzują się ograniczeniami naturalnymi ani innymi szczególnymi ograniczeniami.

Dodatkowo płatności ONW podlegają degresywności na poziomie gospodarstwa, w zależności od łącznej powierzchni działek rolnych lub ich części objętych pomocą, z wyjątkiem przypadku, gdy przyznana płatność jest równa minimalnej płatności na hektar rocznie.

Płatność jest przyznawana w zależności od powierzchni obszarów ONW w gospodarstwie:

- 1) 1 – 50 ha – 100% płatności;
- 2) 50,01 – 100 ha – 50% płatności;
- 3) 100,01 – 300 ha – 25% płatności;
- 4) powyżej 300 ha – brak płatności.

Inne ważne uwagi istotne dla zrozumienia i wdrażania działania

Beneficjent nie ponosi kosztów związanych z udziałem w działaniu.

Inne informacje ważne dla działania

W okresie 2015-2020 w ramach tego działania udzielane będzie wsparcie beneficjentom na obszarach, które w okresie programowania 2007-2013 kwalifikowały się do płatności ONW na mocy art. 36 lit. a) pkt. (ii) rozporządzenia (WE) nr 1698/2005, ale w skutek nowego wytyczenia obszarów ONW nie kwalifikują się już do wsparcia. Płatności te będą zmniejszać się stopniowo przez okres 4 lat: rozpoczynając od zakończenia wytyczenia obszarów ONW (które w Polsce nastąpi najpóźniej w 2017 r.) od płatności nie większej niż 80% średniej płatności ustalonej na okres programowania na lata 2007-2013, a kończąc najpóźniej w 2020 na płatności nie większej niż 20% wspomnianej średniej.

W 2014 r. nabór nowych wniosków w ramach płatności ONW przeprowadzony zostanie według zasad obowiązujących w PROW 2007-2013 z tą różnicą, iż rolnicy składający wnioski o płatności ONW w 2014 r. nie będą zobowiązani do prowadzenia przez 5 lat działalności rolniczej na obszarach ONW, a jedynie do końca danego roku kalendarzowego.

6.14 Współpraca

Podstawa prawna

Art. 35 rozporządzenia EFRROW

Ogólny opis działania

Wiele obszarów wiejskich w UE charakteryzuje problem fragmentacji. Podmioty prowadzące przedsiębiorstwa są często mniejsze, komunikacja jest trudniejsza (zwłaszcza pomiędzy obszarami wiejskimi na poziomie lokalnym); a w przypadku działalności mającej przynieść zyski nie tylko gospodarcze, ale również ekologiczne i społeczne, trudniej jest osiągnąć efekt skali.

Wsparcie ze środków publicznych może przyczynić się do pokonania tych trudności poprzez wsparcie współpracy podmiotów. Wsparcie dotyczy form współpracy, prowadzącej do uzyskania nowych produktów, procesów, typów organizacji, w tym również nowych zakresów, tematów współpracy dla już istniejących grup podmiotów współpracujących przy realizacji nowych wspólnych przedsięwzięć. Oczekiwanym efektem współpracy podmiotów powinny być nowe, innowacyjne rozwiązania praktycznych problemów zidentyfikowanych przez zainteresowane strony.

Jednym z priorytetów Unii Europejskiej w latach 2014-2020 jest priorytet dotyczący transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich, który powinien być stosowany horyzontalnie w odniesieniu do wszystkich priorytetów unijnych związanych z rozwojem obszarów wiejskich.

Działanie „Współpraca” jest narzędziem umożliwiającym funkcjonowanie Europejskiego Partnerstwa Innowacyjnego na rzecz zrównoważonego i wydajnego rolnictwa (EPI).

Potencjalni beneficjenci polityki rozwoju obszarów wiejskich, chcący wprowadzać innowacje w sektorze rolno-spożywczym w celu dalszego rozwoju działalności są grupą docelową, do której skierowane jest wsparcie w ramach działania odnoszące się do EPI.

Wsparcie może objąć bardzo szeroki wachlarz podmiotów działających razem pod warunkiem, że ich działalność wnosi wkład do realizacji priorytetów polityki rozwoju obszarów wiejskich. Wsparcie nie ogranicza się tylko do podmiotów działających w rolnictwie, ale również branż przemysłu, które nie są na co dzień kojarzone z rolnictwem.

W Polsce, w sektorze rolno-spożywczym, zwłaszcza rolnym, dominuje model wdrażania innowacji polegający na tym, że inicjatorami wypracowania innowacji w rolnictwie są przed wszystkim jednostki naukowe i naukowo-badawcze. Jednakże ich oferta często nie jest odpowiedzią na zapotrzebowanie rolników, dostosowaną do zróżnicowania gospodarstw rolnych oraz ich warunków produkcji i potencjału ekonomicznego. Z drugiej strony, wśród rolników, przedsiębiorców operujących w obszarze okołorolniczym i przetwórstwie rolno-spożywczym istnieje duży potencjał pomysłów na innowacyjne rozwiązania zarówno w dziedzinie produktów jak też technik, technologii, organizacji procesów lub marketingu, które nie mają szans na realizację ze względu na liczne ograniczenia. Ograniczenia dotyczą

wiedzy specjalistycznej (metodyki badawcze, analityczne, technika, elektronika, ekonomia i t.p.), kapitału niezbędnego do opracowania i wdrożenia nowego rozwiązania. Z kolei system oceny działalności naukowej nie premiował dotychczas tworzenia rozwiązań praktycznych, gotowych do zastosowania w praktyce rolniczej, przetwórstwie żywności, przez co nie występowała zachęta do dialogu pomiędzy nauką a praktyką w zakresie tworzenia nowych praktycznych rozwiązań.

Dlatego w ramach działania wspierane będzie tworzenie i funkcjonowanie partnerstw zrzeszających rolników (w tym grupy producentów rolnych, spółdzielnie rolnicze), jednostki naukowe, przedsiębiorców, posiadaczy lasów, organizacji pozarządowych, podmiotów doradczych, które w ramach grup operacyjnych na rzecz innowacji (EPI) będą wspólnie opracowywać nowe rozwiązania do zastosowania w praktyce. Jeżeli opracowanie i wdrożenie będzie wymagało zastosowania komponentu badawczego związanego z testami, pilotażowym wdrożeniem do stosowania, inwestycjami, takie przedsięwzięcia również będą kwalifikowały się do wsparcia w ramach działania „Współpraca”.

Zważywszy, że operacje realizowane w ramach działania skoncentrowane będą w zakresie produkcji i przetwarzania produktów rolnych wymienionych w Załączniku nr 1 do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, największe korzyści ostatecznie odniosą w wyniku realizacji działania gospodarstwa rolne i w niewiele mniejszym stopniu przedsiębiorcy przetwórstwa rolno-spożywczego.

W związku z tym działanie „Współpraca” w największym stopniu realizować będzie cel przekrojowy 2A - Poprawę wyników gospodarczych wszystkich gospodarstw oraz ułatwianie restrukturyzacji i modernizacji gospodarstw, szczególnie z myślą o zwiększeniu uczestnictwa w rynku i zorientowania na rynek, a także zróżnicowania produkcji rolnej.

W drugiej kolejności realizacja działania przyczyni się do realizacji celu przekrojowego 3A - Poprawa konkurencyjności producentów rolnych poprzez lepsze ich zintegrowanie z łańcuchem rolno-spożywczym poprzez systemy jakości, dodawanie wartości do produktów rolnych, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw, grupy i organizacje producentów oraz organizacje międzybranżowe.

Wszystkie operacje realizowane w ramach działania „Współpraca” przez grupy operacyjne na rzecz innowacji (EPI) bezpośrednio przyczynią się do realizacji Priorytetu 1. Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich, ze szczególnym naciskiem na następujące obszary:

- zwiększanie innowacyjności i bazy wiedzy na obszarach wiejskich (1A);
- wzmacnianie powiązań między rolnictwem i leśnictwem a badaniami i innowacją (1B);

Działanie powinno realizować ponadto cele przekrojowe polityki rozwoju obszarów wiejskich, jakimi są: innowacyjność, środowisko oraz przeciwdziałanie zmianie klimatu i do przystosowanie się do niej.

6.14.1 Poddziałanie: Wsparcie na rzecz rozwoju nowych produktów, praktyk, procesów i technologii w sektorze rolno-spożywczym poprzez współpracę w ramach grup operacyjnych na rzecz innowacji (EPI)

Wsparcie dotyczy w szczególności :

- a) tworzenia i funkcjonowania grup operacyjnych na rzecz innowacji (EPI),
- b) rozwoju nowych produktów, praktyk, procesów i technologii w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym,
- c) projektów pilotażowych dotyczących wdrożenia do praktyki rozwiązań uzyskanych w wyniku realizacji operacji z zakresu wskazanego w pkt. b).

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych operacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Koszty kwalifikowane

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty badań stosowanych i prac rozwojowych bezpośrednio związanych z wdrożeniem nowych rozwiązań w ramach operacji, ,
- koszty ogólne operacji, w tym:
  - koszty funkcjonowania grupy operacyjnej,
  - analiz wykonalności
  - koszty opracowania planu operacyjnego grupy operacyjnej oraz planu biznesowego operacji,
  - aktywizacji danego obszaru w celu osiągnięcia wykonalności zbiorowego projektu terytorialnego (działania informacyjne, pozyskiwanie partnerów projektu),
  - upowszechnienia wyników realizacji operacji,
- koszty bezpośrednie (inwestycyjne) operacji związane z realizacją planu biznesowego opartego na planie operacyjnym grupy operacyjnej EPI, w tym testowania,

Beneficjenci

Grupy operacyjne na rzecz innowacji zrzeszające podmioty współpracujące w rolnictwie i łańcuchu żywnościowym lub leśnictwie, w tym organizacje międzybranżowe, przyczyniające się do osiągnięcia celów i priorytetów polityki rozwoju obszarów wiejskich poprzez opracowywanie i wdrażanie praktycznych rozwiązań zidentyfikowanych problemów.

Warunki kwalifikowalności

W odniesieniu do grup operacyjnych na rzecz innowacji

- Grupa operacyjna na rzecz innowacji jest utworzona przez co najmniej dwa różne podmioty, należące do co najmniej dwóch grup z wymienionych poniżej:
  - rolnicy i grupy rolników,
  - posiadacze lasów (o ile nie są rolnikami),
  - naukowcyinstytuty, jednostki naukowe,
  - podmioty doradcze,
  - przedsiębiorcy sektora rolnego lub rolno-spożywczego (w tym usług gastronomicznych),
 Członkami grupy operacyjnej mogą być także:
  - przedsiębiorcy sektorów działających na rzecz sektora rolnego i spożywczego,
  - konsumenci i ich organizacje,
  - organizacje pozarządowe posiadające status organizacji pożytku publicznego.
- Grupa operacyjna na rzecz innowacji zostaje ustanowiona w celu opracowania lub wdrożenia konkretnej operacji.
- Grupa operacyjna na rzecz innowacji posiada formę organizacyjno-prawną umożliwiającą zawieranie umów i zaciąganie zobowiązań.
- Akt ustanawiający grupę operacyjną na rzecz innowacji określa formę prawną grupy, role poszczególnych partnerów w grupie oraz odpowiedzialność prawną i finansową partnerów lub partnera reprezentującego grupę w związku z funkcjonowaniem grupy i realizacją operacji. Ponadto określa podział odpowiedzialności i własność rezultatów operacji w okresie 5 lat od uzyskania ostatniej płatności, zwłaszcza w odniesieniu do wydatków inwestycyjnych operacji finansowanych ze środków Programu.
- Grupa operacyjna na rzecz innowacji może otrzymać wsparcie w celu swojego ustanowienia i funkcjonowania oraz realizacji operacji jeżeli spełnia łącznie następujące warunki:
  - działa na podstawie ustalonych procedur wewnętrznych z zachowaniem przejrzystości działania, sposobu podejmowania decyzji z unikaniem występowania konfliktu interesów,
  - powołana została w celu realizacji operacji współpracy,
  - działa na podstawie planu operacyjnego zawierającego opis operacji, harmonogram realizacji, opis spodziewanych wyników, opis wkładu w osiąganie celów grupy operacyjnej na rzecz innowacji oraz priorytetów polityki rozwoju obszarów wiejskich, a także sposób finansowania realizacji operacji wraz ze źródłami finansowania, w tym wkładu własnego.

Odniesienie przedmiotu operacji

- Przedmiotem operacji realizowanych przez grupę operacyjną na rzecz innowacji mogą być produkty oraz praktyki, procesy i technologie związane z produkcją lub przetwarzaniem produktów wymienionych w Załączniku nr 1 do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z zastrzeżeniem, że w przypadku praktyk, procesów i technologii związanych przetwarzaniem tych produktów operacja kończy się przetworzeniem na produkt wymieniony w Załączniku nr 1.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Kryteria wyboru będą uwzględniać:

- liczbę różnych partnerów w grupie,
- stopień przyczyniania się do realizacji priorytetów Wspólnoty założonych na lata 2014-2020,
- potencjał innowacyjny operacji,
- potencjalną skalę oddziaływania rezultatów operacji,
- wykonalność operacji (ekonomiczna, techniczna),
- relację nakładów do spodziewanych rezultatów operacji,
- zgodność planowanych i źródłowych wyników badań/testów z uznanymi standardami (wiarygodność wyników badań),
- wysokość wkładu własnego beneficjenta w ramach operacji,
- wkład rezultatów operacji w poprawę lub zasilenie dóbr publicznych.

Kwoty i wielkość wsparcia

Do 100% kwoty wydatków kwalifikowalnych związanych z kosztami bieżącymi funkcjonowania grupy operacyjnej, prowadzeniem prac badawczych bezpośrednio związanych z wdrożeniem przedmiotu operacji, testów, studiów wykonalności, przygotowania planu operacyjnego grupy, animacji, promocji rezultatów operacji, przygotowania planu biznesowego operacji.

W przypadku kosztów bezpośrednich związanych z realizacją operacji (koszty inwestycyjne, zakup praw do własności intelektualnej, patentów, licencji) maksymalna intensywność pomocy jest analogiczna do intensywności pomocy w odniesieniu do wydatków inwestycyjnych mająca zastosowanie w działaniu Programu, w ramach którego dane wydatki inwestycyjne mogłyby być uznane za kwalifikowalne. O zakwalifikowaniu decyduje przeważający rodzaj wydatków inwestycyjnych. Oznacza to intensywność pomocy do 50%.

Wydatki nie dające się przypisać do konkretnego działania podlegają intensywności pomocy do 100%.

Koszty ogólne są proporcjonalne do zakresu planu operacyjnego oraz wartości operacji i mogą stanowić nie więcej niż 10% całkowitych kosztów kwalifikowalnych operacji i nie więcej niż 1 000 000 zł.

Wsparcie operacji związanych z tworzeniem i funkcjonowaniem grup operacyjnych EPI oraz realizacji operacji przez grupę operacyjną EPI udzielane jest w okresie maksymalnie 3 lat. W szczególnie uzasadnionych przypadkach (wynikających z uzasadnionego okresu realizacji operacji) okres wsparcia funkcjonowania grupy operacyjnej EPI może ulec wydłużeniu.

Całkowita maksymalna wartość wsparcia operacji związanej z badaniami i inwestycjami, prowadzonej przez grupę operacyjną EPI – 10 000 000 zł

Weryfikowalność i kontrolowalność działania

- **Ryzyko we wdrażaniu działania**

- **Działania łagodzące**
- **Ogólna ocena działania**

Metoda kalkulacji kwoty wsparcia dla działania

Nie dotyczy

Inne ważne uwagi istotne dla zrozumienia i wdrażania działania

Słowo „praktyki” w ramach działania może się odnosić między innymi do praktyk stosowanych w rolnictwie, np. płodozmianu, gospodarowania glebą lub utrzymywania zadrzewień śródpolnych. Oznacza to możliwość wspierania rozwoju technik/metod będących zasadniczo adaptacjami istniejących technologii itp. do warunków, w których nie są one obecnie stosowane. Innymi słowy, znaczenie słowa „rozwój” jest szerokie.

Termin „projekty pilotażowe” – powszechnie interpretuje się jako „projekty testowe”. Projekt pilotażowy może stanowić element większego procesu „rozwój”.

Broker innowacji - podmiot będący łącznikiem zapewniający przepływ informacji oraz ułatwiający nawiązanie współpracy w obszarze innowacji pomiędzy podmiotami sektora rolno-spożywczego, naukowo-badawczego i doradztwem.

Działanie „Współpraca” nie służy wspieraniu działalności badawczej. Wydatki związane z badaniami będą wspierane jedynie w przypadku badań niezbędnych do wdrożenia nowego rozwiązania i nie mogą być pozycją dominującą kosztów operacji.

Klustry mogą korzystać ze wsparcia w ramach działania, o ile spełniają warunki odnoszące się do grup operacyjnych na rzecz innowacji.

Inne informacje ważne dla działania

Wsparcie obejmuje łącznie tworzenie i funkcjonowanie grup operacyjnych na rzecz innowacji oraz operacje (w tym inwestycyjne) przez nie realizowane.

6.15 LEADER

Podstawa prawna

Art. 42-44 rozporządzenia EFRROW

Art. 32-35 oraz art. 65-71 rozporządzenia ramowego

Ogólny opis działania

LEADER realizowany może być na obszarach wiejskich, przez które (odmiennie niż jest to określone we wspólnych definicjach dla niniejszego programu) rozumieć należy obszar całego kraju, z wyłączeniem obszaru miast o liczbie mieszkańców większej niż 20 000.

Jedna LSR będzie realizowana na obszarze zamieszkanym przez minimum 30 000 mieszkańców i maksimum 150 000 mieszkańców i obejmować będzie obszar przynajmniej 2 gmin.

Z badania ewaluacyjnego pn.: „Ocena funkcjonowania lokalnych grup działania realizujących lokalną strategię rozwoju w ramach PROW 2007-2013” wynika, że rozwiązania prawne przyjęte w okresie programowania 2007-2013 dopuszczające możliwość powstawania LGD jednogminnych i małych nie przyczyniają się do skuteczności i prawidłowości wdrażania podejścia Leader, zaś w LGD grupujących więcej gmin istnieje większa transparentność działań.

Minimalny zakres zadań LGD został określony w art. 34 ust. 3 rozporządzenia ramowego.

Dodatkowo LGD zobowiązana będzie do przygotowania planu komunikacyjnego określającego m.in. metody współpracy ze społecznością lokalną, wskazanie konkretnych grup docelowych, cele i efekty oraz powiązanie z celami i wskaźnikami LSR.

W ramach zadania polegającego na wyborze operacji i ustaleniu kwoty wsparcia LGD:

- dokonuje oceny:
  - zgodności operacji z LSR (polegającej na zweryfikowaniu, czy dana operacja realizuje wskazany przez wnioskodawcę cel LSR oraz czy i w jakim stopniu wpływa na osiągnięcie założonych w ramach LSR wskaźników) oraz wg kryteriów oceny operacji,
  - zasadności operacji (pod kątem zakresu i planowanego budżetu), w tym ustalenie kwoty wsparcia,
  - formalnej operacji,
- podejmuje decyzję o wyborze operacji, w tym odmawia wyboru operacji, która:
  - nie została uzupełniona zgodnie ze wskazaniami LGD,
  - nie jest zgodna z LSR,
  - nie otrzymała wystarczającej ilości punktów w ramach oceny zgodnie z kryteriami oceny operacji,
- przekazuje do podmiotu wdrażającego (samorządu województwa) do ostatecznej weryfikacji kwalifikowalności jedynie wniosków wybranych do finansowania w ramach LSR.

LGD będzie miała możliwość realizacji projektów:

- „własnych” tj. samodzielnie jako beneficjent przy zapewnieniu konkurencyjnego wyboru projektów,
- „parasolowych”, w ramach zakresu dostępnego dla podejścia Leader. Projekt „parasolowy” to projekt, gdzie beneficjentem ubiegającym się o wsparcie przed podmiotem wdrażającym jest LGD, i to LGD jest wskazywana w systemie jako beneficjent. Projekt taki składa się z szeregu „mikro-projektów”, których realizatorami są różnorodne podmioty działające na obszarze objętym LSR. Wszystkie „mikro-projekty” wchodzące w skład projektu „parasolowego”, są projektami komplementarnymi i łącznie przyczyniają się do realizacji, założonych dla danego projektu „parasolowego”, celów i wskaźników.

Maksymalny udział wsparcia dla LGD (koszty bieżące, aktywizacja, projekty własne, projekty parasolowe oraz przygotowanie i realizacja projektów współpracy) nie może przekraczać 50% całości wsparcia kierowanego z Programu na daną LSR.

LGD mogą ubiegać się o otrzymanie zaliczki nie przekraczającej 50% wsparcia publicznego związanego z kosztami bieżącymi i kosztami aktywizacji na zasadach określonych w art. 42 ust. 2 oraz art. 63 rozporządzenia EFRROW.

Beneficjenci realizujący operacje inwestycyjne mogą ubiegać się o zaliczkę zgodnie z art. 45 ust. 4 oraz art. 63 rozporządzenia EFRROW.

Mając na uwadze zalecenie/wytyczną KE, oraz fakt, że zaliczki, o których mowa w rozporządzeniu EFRROW nie niwelują trudności spowodowanych koniecznością oczekiwania na wypłatę pomocy po rozliczeniu operacji (projektu), wdrożony zostanie dodatkowy system zaliczkowania na zasadach przewidzianych w przepisach krajowych.

Cele szczegółowe i cele przekrojowe

W związku z tym, że LEADER ma na celu lokalny rozwój obszarów wiejskich, przyczynia się do osiągnięcia celu szczegółowego 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”. W celu uproszczenia procesu monitorowania i zarządzania całość budżetu działania LEADER została przypisana do tego właśnie celu szczegółowego.

Rozwój gospodarczy obszarów wiejskich uzależniony jest od zasobów oraz skuteczności i efektywności ich wykorzystania. Analiza SWOT wskazuje na potrzebę rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich poprzez tworzenie alternatywnych źródeł dochodu dla mieszkańców obszarów wiejskich co wiąże się również z podniesieniem kwalifikacji i podniesieniem poziomu aktywności i mobilności społeczności wiejskiej, dążenie do tworzenia miejsc pracy w celu zmniejszenia wysokiego poziomu bezrobocia w tym tzw. ukrytego bezrobocia oraz poprawę i wykorzystanie miejscowej infrastruktury do poprawy jakości życia oraz podniesienia poziomu atrakcyjności obszaru.

Mając na uwadze powyższe LEADER ma na celu sprostanie następującym wyzwaniom:

- przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i wzmocnienie kapitału społecznego, w tym z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych i wspieranie inicjatyw lokalnych. Realizacja tego wyzwania będzie przebiegała m.in. poprzez obowiązkowe wskazanie w LSR grup defaworyzowanych, które uzyskają wsparcie w ramach LSR wraz z opisem stosowanego podejścia.
- tworzenie miejsc pracy i stworzenie warunków umożliwiających podjęcie pracy osobom dotąd pozostającym bez pracy, a także stworzenie korzystnych warunków do tworzenia nowych firm, sprzyjających zwiększeniu potencjału osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem z rynku pracy,
- wykorzystanie lokalnych zasobów: surowców, miejscowej infrastruktury, lokalizacji (położenia geograficznego), dziedzictwa, potencjału mieszkańców, itp.

Cele szczegółowe powiązane

- 3A - poprawa konkurencyjności głównych producentów w drodze lepszego ich zintegrowanie z łańcuchem rolno-spożywczym poprzez systemy zapewnienia jakości, dodawanie wartości do produktów rolnych, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw, grupy i organizacje producentów i organizacje międzybranżowe.

W ramach LEADER wspierane będą operacje z zakresu małego przetwórstwa oraz tworzenie sieci w zakresie utworzenia krótkich łańcuchów dostaw i rynków lokalnych oraz działań promocyjnych i marketingowych.

- 6A - ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy.

W ramach LEADER realizowane będą operacje w zakresie przedsiębiorczości a także inwestycje w infrastrukturę do świadczenia usług dla ludności (społeczną, w zakresie turystyki, rekreacji, kultury, dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego).

Dodatkowo w ramach LEADER wspierane będą działania mające na celu wyposażenie w niezbędną wiedzę lub umiejętności oraz kwalifikacje osób planujących rozpoczęcie działalności dodatkowej do działalności rolniczej oraz osób odchodzących z rolnictwa. Celem będzie aktywizowanie bezrobotnych, grup defaworyzowanych, współpraca LGD z przedsiębiorcami w celu identyfikowania potencjalnych możliwości zatrudnienia dla osób z obszaru LSR, sieciowanie podmiotów zaangażowanych w pracę z grupami defaworyzowanymi i bezrobotnymi takimi jak: ośrodki opieki społecznej, powiatowe urzędy pracy, ośrodki doradztwa rolniczego.

- 6C - zwiększanie dostępności technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) na obszarach wiejskich oraz podnoszenie poziomu korzystania z nich i poprawianie ich jakości.

W ramach LEADER wspierane będą operacje z zakresu wykorzystania technologii informacyjnych w rozwoju pozarolniczych miejsc pracy czy udostępniania zasobów kulturowych, przyrodniczych i turystycznych obszarów wiejskich.

6.15.1 Poddziałanie Wsparcie przygotowawcze

Opis poddziałania

Podnoszenie kompetencji LGD i społeczności lokalnych, szkolenie i tworzenie sieci kontaktów oraz wypracowanie mechanizmów współpracy i włączania lokalnych społeczności w celu przygotowania i wdrożenia LSR.

Z uwagi na znaczne pokrycie obszaru kwalifikującego się do objęcia działaniem LEADER przez LGD wybrane do realizacji LSR w ramach PROW 2007-2013 nie przewiduje się wsparcia w ramach Pakietu startowego LEADER⁴⁰ dedykowanego jedynie dla obszarów niemających dotąd doświadczenia w realizacji LSR.

Wsparcie przygotowawcze przewidziane zostanie dla beneficjentów w liczbie 105% planowanej liczby LGD w ramach programu

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę ryczałtowanej płatności

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Wsparcie nie może być łączone ze wsparciem przygotowawczym w ramach innych programów współfinansowanych ze środków funduszy EFSI.

Wsparcie nie może dotyczyć kosztów poniesionych przez LGD w okresie, w którym stanowiły one podstawę do uzyskania wsparcia w ramach działania 431 „Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja” objętego PROW 2007-2013 lub środka 4.1 „Rozwój obszarów zależnych od rybactwa”, w zakresie realizacji operacji polegających na funkcjonowaniu lokalnej grupy rybackiej oraz nabywaniu umiejętności i aktywizacji lokalnych społeczności, objętego Programem Operacyjnym „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”.

Zasady dotyczące kwalifikowalności wydatków określone w artykułach 65-71 rozporządzenia ramowego.

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują koszty:

- administracyjne, w tym osobowe;
- działań szkoleniowych przygotowujących lokalnych partnerów do opracowania i wdrażania LSR;
- związane z opracowaniem LSR, w tym koszty badań, analiz, opracowań i prowadzenia konsultacji ze społecznościami lokalnymi wspierających przygotowanie LSR oraz koszty doradztwa;

---

⁴⁰ wsparcie, o którym mowa w art. 43 rozporządzenia EFRROW.

- nawiązywania i pogłębiania współpracy z innymi obszarami wiejskimi, w tym czynności przygotowawcze w stosunku do projektów współpracy.

Beneficjenci

Stowarzyszenie, fundacja lub związek stowarzyszeń, z wyłączeniem stowarzyszeń jednostek samorządu terytorialnego.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana wnioskodawcy, jeżeli:

- obszar objęty jego działalnością jest obszarem wiejskim lub zawiera obszar wiejski.
- obszar wiejski stanowiący lub zawierający się w obszarze objętym działalnością wnioskodawcy składa się z obszaru przynajmniej 2 gmin i zamieszkiwany jest przez nie mniej niż 30 tys. i nie więcej niż 150 tys. mieszkańców.
- członkami (partnerami) wnioskodawcy jest przynajmniej po jednym przedstawicielu z każdego sektora (społecznego, gospodarczego i publicznego) z każdej gminy, której obszar zaliczany jest do obszaru wiejskiego, stanowiącego lub zawierającego się w obszarze objętym działalnością wnioskodawcy.

Pomoc wypłacana będzie nie wcześniej niż od 1 lipca 2015 tj. od momentu zakończenia wsparcia w zakresie kosztów bieżących i animacji w ramach PROW 2007-2013.

Warunkiem wypłaty pomocy jest złożenie projektu LSR wraz z ostatnim wnioskiem o płatność.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Kryteria wyboru będą uwzględniać m.in. doświadczenie wnioskodawcy w zakresie realizacji projektów z wykorzystaniem funduszy unijnych, pracy ze społecznościami lokalnymi. Ponadto ocenie podlegać będzie jakość przedłożonej koncepcji rozwoju lokalnego obszaru objętego działalnością wnioskodawcy.

Kryteria zostaną skonsultowane z Komitetem Monitorującym.

Kwota i wielkość wsparcia

Kwota i wielkość wsparcia zostanie określona na podstawie przeprowadzonej analizy kosztów.

6.15.2 Poddziałanie Realizacja operacji w ramach lokalnych strategii rozwoju

Szczegółowy opis rodzajów operacji wdrażanych w ramach lokalnej strategii rozwoju

1. Podnoszenie kompetencji osób z obszaru LSR, wymiana doświadczeń i dobrych praktyk w powiązaniu ze wzrostem mobilności zawodowej, a także dywersyfikacji źródeł dochodu oraz rozwojem przedsiębiorczości. Szkolenia finansowane w ramach LSR stanowić będą uzupełnienie oferty szkoleniowej podmiotów specjalizujących się w podnoszeniu kompetencji, aktywizacji i reorientacji zawodowej oraz dotyczyć będą

indywidualnych odbiorców zgłaszających się do LGD. Wsparcie ukierunkowane na rolników i osoby długotrwale pozostające bez pracy. Zakres szkoleń oferowanych w ramach LGD powinien być ściśle związany z celami LSR.

2. Zakładanie nowych przedsiębiorstw oraz rozwój przedsiębiorczości, w tym przetwórstwa produktów rolnych. W przypadku zakładania nowych przedsiębiorstw ze wsparcia wyłącza się rolników ubezpieczonych w pełnym zakresie w KRUS za wyjątkiem działalności związanej z przetwarzaniem produktów objętych załącznikiem nr 1 do TFUE. Ze wsparcia wyklucza się świadczenie usług rolniczych.
3. Tworzenie inkubatorów przetwórstwa lokalnego tj. infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych w celu udostępniania jej lokalnym producentom zmierzającym do dywersyfikacji źródeł dochodu (produkty objęte i nieobjęte załącznikiem nr 1 do TFUE).
4. Tworzenie i funkcjonowanie sieci w zakresie krótkich łańcuchów żywnościowych, rynków lokalnych lub usług turystycznych.
5. Tworzenie, rozwój i wyposażenie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, przeznaczonej na użytek publiczny.
6. Promowanie, zachowanie lub oznakowanie lokalnego dziedzictwa przyrodniczego, kulturowego i historycznego, pod warunkiem zapewnienia jego dostępności zwiedzającym.
7. Tworzenie, ulepszanie, rozbudowa lub wyposażenie infrastruktury społecznej, mającej na celu poprawę jakości życia na obszarach wiejskich, która związana jest z działalnością:
  - żłobków, klubów dziecięcych, przedszkoli, oddziałów przedszkolnych i innych form wychowania przedszkolnego,
  - placówek dziennego pobytu dla osób starszych i niepełnosprawnych,
  - instytucji kultury.

W ramach realizacji operacji, o których mowa w pkt. 7 nie są kwalifikowalne elementy infrastruktury technicznej.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji.

W przypadku operacji o charakterze szkoleniowym i doradczym oraz projektów „parasolowych” dopuszcza się stosowanie kosztów uproszczonych w formie płatności ryczałtowych lub finansowania ryczałtowego.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Zasady dotyczące kwalifikowalności kosztów określone w artykułach 65-71 rozporządzenia ramowego.

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- zakup dóbr i usług, robót budowlanych;
- organizację i przeprowadzenie spotkania, szkolenia, wydarzenia promocyjnego itp.;

- najem, dzierżawę lub zakup oprogramowania, sprzętu, narzędzi, urządzeń lub maszyn, materiałów lub przedmiotów;
- zakup specjalistycznych środków transportu przy czym koszt nie może przekroczyć 30% kosztów kwalifikowalnych operacji, pomniejszonych o koszty ogólne;
- zatrudnienie osób zaangażowanych w realizację operacji tylko w przypadku operacji o charakterze doradczym, szkoleniowym, funkcjonowania nowoutworzonych sieci oraz nowoutworzonych inkubatorów przetwórstwa lokalnego.

Nie ma możliwości wsparcia zakupu używanych maszyn, urządzeń, sprzętu lub innego wyposażenia objętego operacją, za wyjątkiem operacji dot. zachowania dziedzictwa.

Koszty ogólne stanowiące nie więcej niż 10% kosztów kwalifikowalnych operacji związane z przygotowaniem operacji.

Zgodnie z art. 61 ust. 3 rozporządzenia EFRROW do kosztów kwalifikowalnych zalicza się także wkład niepieniężny wnioskodawcy.

Beneficjenci

- Osoby fizyczne.
- Osoby prawne, w tym m.in. kółka rolnicze, jednostki samorządu terytorialnego z wyłączeniem województw, ich związki bądź ich jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe, spółdzielnie, kościoły, związki wyznaniowe.
- Jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym ustawy przyznają zdolność prawną.

Jedynymi beneficjentami operacji wdrażanych w ramach LSR, o których mowa w punkcie 5 i 7 szczegółowego opisu rodzajów operacji są jednostki samorządu terytorialnego, ich związki bądź ich jednostki organizacyjne. Podmioty te są wyłączone z możliwości realizacji operacji w zakresie, o którym mowa w punkcie 6. Z możliwości realizacji operacji w ramach punktu 7 wyłączone są także kościoły i związki wyznaniowe.

W przypadku projektów parasolowych beneficjentem jest LGD a odbiorcami realizującymi „mikro-projekt” są:

- osoby fizyczne,
- osoby prawne,
- jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym ustawy przyznają zdolność prawną.

Odbiorcami realizującymi mikro-projekt mogą być również grupy nieformalne, tj. np. koła gospodyń wiejskich, nadleśnictwa i jednostki ochotniczej straży pożarnej.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana jeżeli:

- wnioskodawca wykaże doświadczenie lub uzasadni potencjał lub kwalifikacje lub prowadzi działalność odpowiednią do realizacji operacji;
- operacja jest uzasadniona ekonomicznie, za wyjątkiem operacji:

- polegającej na nieodpłatnym udostępnianiu infrastruktury służącej działalności przetwórczej udostępnianej lokalnym producentom lub infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej,
- szkoleniowej lub doradczej,
- polegającej na promowaniu, zachowaniu lub oznakowaniu lokalnego dziedzictwa przyrodniczego, kulturowego i historycznego,
- w przypadku inwestycji w zakresie turystyki wnioskodawca wykaże wymierny wpływ inwestycji na rozwój gospodarczy obszaru objętego LSR;
- w przypadku operacji polegającej na tworzeniu, ulepszaniu rozbudowie lub wyposażeniu infrastruktury społecznej, operacja ma charakter niekomercyjny;
- w przypadku operacji z zakresu zakładania i rozwoju przedsiębiorczości, operacja jest realizowana w miejscowości (miejscowościach) poniżej 5 tys. mieszkańców;
- w przypadku operacji z zakresu tworzenia i funkcjonowania sieci, operacja realizowana jest przez co najmniej 2 partnerów, których działalność jest ukierunkowana na tworzenie krótkich łańcuchów żywnościowych, rynków lokalnych lub usług turystycznych (wsparcie z tego zakresu nie dotyczy tworzenia grup producentów lub tworzenia grup operacyjnych na rzecz innowacji lub wsparcia przygotowawczego dla lokalnych grup działania).

W przypadku wsparcia w zakresie rozwijania działalności gospodarczej, uzyskanie pomocy powyżej 25 000 zł wymaga utworzenia co najmniej jednego miejsca pracy. Warunek ten weryfikowany jest w odniesieniu do beneficjenta operacji (lub realizatora mikro-projektu) biorąc pod uwagę łączną kwotę udzielonego wsparcia. W przypadku zakładania działalności gospodarczej zawsze wymagane jest utworzenie przynajmniej 1 miejsca pracy (w tym samozatrudnienie).

W przypadku tworzenia inkubatora przetwórstwa lokalnego konieczne jest zapewnienie obsługi inkubatora przez wykwalifikowanych pracowników.

Inwestycja spełnia wymagania dot. prowadzenia danej działalności gospodarczej określone prawem (standardy). W przypadku rozwijania działalności – standardy muszą być spełnione na dzień składania wniosku o przyznanie pomocy, natomiast w przypadku podmiotów planujących podjęcie działalności gospodarczej, na dzień złożenia ostatniego wniosku o płatność.

Pomoc nie jest przyznawana na:

- operacje służące zaspokajaniu partykularnych potrzeb beneficjenta (lub beneficjenta ostatecznego),
- organizację operacji cyklicznych, za wyjątkiem wydarzenia inicjującego cykl wydarzeń,
- samodzielne wydarzenia promocyjne niepowiązane z zakresami tematycznymi wspieranymi w ramach działania LEADER, poza promocją obiektów turystycznych, dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego albo produktu lokalnego.

Podmiotowi, który otrzymał pomoc na rozpoczęcie działalności gospodarczej, pomoc na rozwój tej działalności może być przyznana nie wcześniej niż po upływie 2 lat od dnia przyznania tej pomocy.

Podmiotowi, który otrzymał pomoc w ramach poddziałania „Pomoc na inwestycje w przetwórstwo/marketing i rozwój produktów rolnych” pomoc w zakresie przetwórstwa nie może być przyznana.

W ramach działania LEADER jeden przedsiębiorca nie może uzyskać wsparcia zarówno na utworzenie inkubatorów przetwórstwa lokalnego jak i na tworzenie lub rozwój przedsiębiorczości w zakresie przetwórstwa.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Wybór operacji do finansowania będzie miał charakter konkursu.

Kryteria wyboru operacji oraz zasady dokonywania ich zmian określone zostaną przez LGD w LSR. Będą one podlegały ocenie przez komitet wybierający w ramach konkursu na wybór LSR. Zmiana kryteriów wyboru będzie wymagała zgody samorządu województwa, z którym LGD podpisała umowę na realizację LSR.

Premiowane będą operacje spełniające jedno lub kilka z wymienionych kryteriów:

- innowacyjne,
- przewidujące zastosowanie rozwiązań ograniczających koszty prowadzenia działalności gospodarczej poprzez zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska,
- generujące nowe miejsca pracy (obowiązkowe w przypadku operacji związanych z przedsiębiorczością),
- realizowane przez podmioty zakładające działalność, której podstawę będą stanowiły lokalne produkty rolne (lokalny produkt rolny – wytwarzany na obszarze objętym lokalną strategią rozwoju,
- ukierunkowane na zaspokojenie potrzeb grup defaworyzowanych w tym długotrwale bezrobotnych, poszukujących pracy, osób powyżej 50 lat, kobiet.

Kwota i wielkość wsparcia

Maksymalna kwota pomocy dla danego rodzaju operacji będzie ustalona przez LGD.

Maksymalna wysokość pomocy na utworzenie inkubatorów przetwórstwa lokalnego – 800 000 zł na beneficjenta w okresie realizacji Programu.

Limit pomocy na beneficjenta realizującego operacje w ramach LSR – 300 000 zł w okresie realizacji Programu, za wyjątkiem operacji polegającej na utworzeniu inkubatora przetwórstwa lokalnego.

W przypadku realizacji operacji w partnerstwie limit pomocy każdego z partnerów jest pomniejszany proporcjonalnie.

Przy określaniu tego limitu będzie brana pod uwagę także pomoc jaką dany beneficjent uzyskał w związku z realizacją „mikroprojektu” w ramach projektu parasolowego.

W przypadku osoby prawnej, która będzie ubiegać się o wsparcie na rzecz grupy nieformalnej, która z racji nieposiadania osobowości prawnej jest wyłączona z możliwości

ubiegania się o wsparcie (np. koła gospodyń wiejskich, nadleśnictwa, jednostki ochotniczej straży pożarnej), limit pomocy w okresie realizacji Programu liczony jest odrębnie na każdą grupę nieformalną na rzecz której dana osoba prawna ubiega się o wsparcie.

W przypadku projektów parasolowych maksymalna całkowita wartość „mikro-projektu” – 50 000 zł, a całkowita wartość projektu „parasolowego” – 400 000 zł.

W przypadku jednostek samorządu terytorialnego, wartość realizowanych przez nie samodzielnie „mikro-projektów” nie może przekroczyć 20% danego projektu „parasolowego”. Ograniczenie to nie ma zastosowania w przypadku, gdy grupa nieformalna, która z racji nieposiadania osobowości prawnej wyłączona jest z możliwości ubiegania się o wsparcie, realizuje „mikro-projekt” we współpracy z jednostką samorządu terytorialnego, która ubiegała się o wsparcie na rzecz tej grupy.

Minimalna całkowita wartość operacji realizowanych poza projektem „parasolowym” – 50 000 zł.

Intensywność pomocy wynosi od 50% do 100% kosztów kwalifikowanych operacji, w zależności od charakteru operacji i rodzaju beneficjenta.

W przypadku operacji realizowanych w zakresie działalności gospodarczej intensywność pomocy nie może być wyższa niż 50%.

Pomoc przyznawana w związku z działalnością gospodarczą będzie miała charakter pomocy de minimis.

6.15.3 Poddziałanie: Wdrażanie projektów współpracy

Rodzaj operacji

Przygotowanie projektu współpracy i realizacja projektu współpracy.

Projekty współpracy mogą dotyczyć współpracy międzyterytorialnej (pomiędzy LGD w ramach jednego województwa lub z różnych województw) lub międzynarodowej.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę refundacji.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Zasady dotyczące kwalifikowalności wydatków określone w artykułach 65-71 rozporządzenia ramowego.

Koszty kwalifikowalne

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- organizację i przeprowadzanie spotkań/wyjazdów/wydarzeń itp.;
- przygotowanie badań, analiz, opracowań, dokumentacji;

- tłumaczenia;
- zakup dóbr, usług, robót budowlanych;
- najem, dzierżawę lub zakup oprogramowania, sprzętu, narzędzi, urządzeń, maszyn, materiałów lub przedmiotów;
- najem lub dzierżawę pomieszczeń, obiektów lub gruntu;
- promocję i informację;
- wynagrodzenie za pracę oraz usługi świadczone w związku z przygotowaniem lub realizacją projektu współpracy.

Koszty dotyczące animacji współpracy, w tym koszty związane z poszukiwaniem partnerów projektu współpracy, nie są kosztem kwalifikowalnym działania. Zadania w tym zakresie mogą podlegać finansowaniu ze środków KSOW.

Beneficjenci

LGD, których LSR zostały wybrane do realizacji i finansowania ze środków Programu.

Warunki kwalifikowalności

Pomoc może być przyznana, jeżeli projekt współpracy:

- jest zgodny z LSR wszystkich LGD ubiegających się o wsparcie w ramach Programu,
- jest realizacją wspólnego przedsięwzięcia,
- wykaże mierzalny wpływ na rozwój gospodarczy lub sytuację grup defaworyzowanych obszaru objętego LSR i zapewni trwałość jego rezultatów,
- przyczyni się do osiągnięcia wskaźników określonych w LSR wszystkich wnioskujących LGD (tych wskaźników, których osiągnięcie zaplanowano poprzez projekt współpracy) – kryterium mierzalności, określoności w czasie, możliwości osiągnięcia w okresie realizacji projektu.

Jeżeli projekt współpracy zawarty jest w LSR, musi to mieć odzwierciedlenie we wskaźnikach przewidzianych w LSR. Powinno być jasno wskazane, które cele szczegółowe LSR zostaną zrealizowane przez dany projekt współpracy i na osiągnięcie jakiego wskaźnika realizacja projektu wpłynie. Wskaźnik powinien mieć określoną wartość wyjściową i docelową. Wymagany poziom osiągnięcia wskaźnika na koniec realizacji LSR: minimum 50%.

Jeśli projekt nie jest zawarty w LSR, jego realizacja będzie możliwa jeżeli do LSR zostaną dodane nowe wskaźniki lub zostanie podwyższony poziom obecnych, ze wskazaniem, że zostaną osiągnięte poprzez projekt współpracy. Pozostałe zasady analogiczne jak w przypadku projektu od początku zawartego w LSR.

W ramach działania prowadzony jest ciągły nabór do wyczerpania środków.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Projekty wybrane do dofinansowania muszą osiągnąć minimum 60% punktów w ramach oceny prowadzonej zgodnie z kryteriami wyboru (jednolitymi dla całego kraju, skonsultowanymi z Komitetem Monitorującym).

Kwota i wielkość wsparcia

Całkowity planowany koszt jednego projektu międzyregionalnego: minimum 50 000 zł.

Limit pomocy na LGD w okresie realizacji Programu: do 500 000 zł, w tym do 75 000 zł na przygotowanie projektów.

Intensywność pomocy wynosi do 100% kosztów kwalifikowanych operacji.

6.15.4 Poddziałanie: Koszty bieżące

Rodzaj operacji

Wsparcie bieżącego funkcjonowania LGD zapewniające sprawną i efektywną pracę LGD w tym sprawne funkcjonowanie biura LGD oraz doskonalenie zawodowe osób uczestniczących w realizacji tych LSR.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę dotacji, która w zależności od rodzaju kosztów oraz decyzji LGD może być przyjąć formę: zwrotu kosztów kwalifikowalnych, płatności ryczałtowych lub finansowania ryczałtowego określonego przez zastosowanie wartości procentowej do jednej lub kilku kategorii kosztów.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Zasady dotyczące kwalifikowalności wydatków określone w artykułach 65-71 rozporządzenia ramowego.

Koszty kwalifikowalne

- Koszty kwalifikowalne obejmują:
- koszty administracyjne LGD, w tym koszty personelu;
- koszty szkolenia;
- koszty związane z kształtowaniem wizerunku;
- koszty finansowe;
- koszty związane z tworzeniem sieci kontaktów.

Beneficjenci

LGD, których LSR zostały wybrane do realizacji i finansowania ze środków Programu.

Warunki kwalifikowalności

Zgodność z LSR.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Możliwość uzyskania wsparcia zapewniona jest dla wszystkich LGD wybranych do realizacji LSR.

Kwota i wielkość wsparcia

Wsparcie nie może dotyczyć kosztów zrefundowanych w ramach innych programów współfinansowanych ze środków funduszy EFSI.

Intensywność pomocy wynosi do 85% kosztów kwalifikowanych operacji (do 80% w przypadku Mazowsza).

6.15.5 Poddziałanie: Aktywizacja

Rodzaj operacji

Wsparcie procesu aktywizacji związanej z realizacją LSR. Zapewnienie wsparcia dla potencjalnych beneficjentów w opracowaniu projektów, przygotowaniu wniosków i realizacji projektów (prowadzenie przez LGD doradztwa na rzecz potencjalnych beneficjentów LSR). Działanie przyczyni się także do budowania kapitału społecznego na wsi, a poprzez to do pobudzenia zaangażowania społeczności lokalnej, zgodnie z zasadą partycypacyjności, w rozwój obszaru oraz lepszego wykorzystania potencjału obszarów wiejskich.

Rodzaj wsparcia

Pomoc ma formę dotacji, która w zależności od rodzaju kosztów oraz decyzji LGD może być przyjąć formę: zwrotu kosztów kwalifikowalnych, płatności ryczałtowych lub finansowania ryczałtowego określonego przez zastosowanie wartości procentowej do jednej lub kilku kategorii kosztów.

Powiązania z innymi aktami ustawodawczymi

Zasady dotyczące kwalifikowalności wydatków określone w artykułach 65-71 rozporządzenia ramowego.

Koszty kwalifikowalne

Do kosztów kwalifikowalnych zalicza się koszty niezbędne do prowadzenia procesu aktywizacji.

Beneficjenci

LGD, których LSR zostały wybrane do realizacji i finansowania ze środków Programu.

Warunki kwalifikowalności

Zgodność z LSR.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

Możliwość uzyskania wsparcia zapewniona jest dla wszystkich LGD wybranych do realizacji LSR.

Kwota i wielkość wsparcia

Intensywność pomocy wynosi do 85% kosztów kwalifikowanych operacji (do 80% w przypadku Mazowsza).

Wsparcie nie może dotyczyć kosztów zrefundowanych w ramach innych programów współfinansowanych ze środków funduszy EFSI.

Weryfikowalność i możliwość kontrolowania

Ryzyko we wdrażaniu

Główne ryzyka:

- potencjalny konflikt interesów podczas wyboru projektów przez LGD,
- wybór strategii o niewystarczającej jakości,
- określenie w strategii niemierzalnych wskaźników,
- biurokratyzacja ograniczająca wartość dodaną podejścia Leader.

Działania łagodzące

Odpowiednia jakość realizacji LSR oraz działalności LGD zostanie zapewniona poprzez prawidłowo skonstruowane kryteria wyboru LSR przygotowane w oparciu o zewnętrzną ekspertyzę. Ponadto w proces oceny zostaną zaangażowani eksperci wybrani na poziomie regionalnym zgodnie z wytycznymi wydanymi przez instytucję zarządzającą. W ramach oceny, LGD będą miały możliwość korekty tych elementów strategii, które zostaną wskazane przez ekspertów jako wymagające poprawy. Szczególna uwaga zostanie zwrócona na obiektywność, przejrzystość i mierzalność kryteriów wyboru operacji zastosowanych przez LGD. W przypadku kryteriów jakościowych (np. związanych z innowacyjnością) wymagany będzie szczegółowy opis podejścia do oceny tego kryterium. Dodatkowo w przypadku wniosku LGD o zmianę kryteriów, ponownie będą podlegały one takiej samej analizie jak podczas oceny LSR w ramach konkursu na wybór.

Jednocześnie podmiot wdrażający będzie odpowiedzialny za kontrolę i monitorowanie realizacji LSR i działalności LGD.

LGD zobowiązana również będzie do zawarcia w LSR przejrzystej procedury aktualizacji LSR. Każda zmiana LSR wymagać będzie uzasadnienia i będzie zatwierdzana przez podmiot wdrażający. Zmiana LSR w zakresie celów szczegółowych powinna wynikać z konsultacji ze społecznością lokalną.

LGD zobowiązana będzie również do przedstawienia przejrzystej procedury postępowania w przypadku wystąpienia konfliktu interesów. Wytyczne w tym zakresie zostaną sformułowane przez instytucję zarządzającą i będą wymagały wyłączenia co najmniej w przypadku, gdy członek organu LGD wybierającego operacje jest wnioskodawcą, reprezentuje wnioskodawcę, jest z nim powiązany służbowo lub jest z nim spokrewniony. Dodatkowo zostanie sformułowany obowiązek publikowania deklaracji o bezstronności oraz protokołów z posiedzeń dotyczących wyboru operacji.

Przewiduje się okresową weryfikację osiągnięcia przez LGD założonych wskaźników realizacji LSR oraz budżetu LSR (tzw. kamieni milowych). W przypadku nieosiągnięcia określonego

poziomu realizacji wskaźników oraz budżetu we wskazanym czasie, możliwa będzie redukcja budżetu LSR. Powstające w ten sposób oszczędności mogłyby być wykorzystane na dodatkowe wsparcie najbardziej efektywnych LGD na realizację dodatkowych zadań.

Metoda kalkulacji kwoty wsparcia dla działania

Każde poddziałanie ma określoną formę przyznawania pomocy. W przypadku kosztów wsparcia przygotowawczego wysokość zryczałtowanej płatności zostanie określona w oparciu o niezależną analizę, która stanowić będzie również wsparcie w określaniu poziomu poszczególnych kosztów związanych z kosztami bieżącymi i aktywizacją.

Dodatkowo w przypadku beneficjentów z sektora finansów publicznych, wkład własny beneficjenta traktowany jest jako wymagany krajowy wkład środków publicznych.

Inne informacje ważne dla działania

Procedura i harmonogram wyboru lokalnych strategii rozwoju

Wybór LSR do ich realizacji przez LGD będzie dokonywany przez samorząd województwa, jako instytucję odpowiedzialną zgodnie z art. 33 ust 3 rozporządzenia ramowego. Na poziomie regionalnym będzie ustanowiony komitet wybierający.

Ogłoszenie konkursu na wybór LSR nastąpi w terminie jednakowym w całym kraju a ocena LSR i LGD zostanie dokonana w oparciu o kryteria dostępu i wyboru jednolite w całym kraju.

Wyboru LSR dokonuje się do wysokości limitu dostępnych środków pomniejszonych o środki na projekty współpracy.

W celu zapewnienia, że wsparcie z programu będzie wystarczające dla osiągnięcia celów określonych w LSR wyznaczona zostanie podstawowa kwota przypadająca na każdą wybraną LSR (zarówno na realizację operacji w ramach LSR jak i wsparcie kosztów bieżących i aktywizacji).

Z kolei aby zapewnić dostateczne zróżnicowanie budżetu w zależności od liczby ludności objętej LSR kwota podstawowa zwiększana będzie maksymalnie o iloczyn liczby tej ludności wykraczającej ponad przyjęte minimum (30 tys. mieszkańców) oraz dodatkowej kwoty.

Po dokonaniu oceny LSR ostateczny budżet będzie ustalony z uwzględnieniem otrzymanej liczba punktów.

Wsparcie przygotowawcze zostanie uruchomione najpóźniej w I kwartale 2015 roku.

Wybór LSR nastąpi nie później niż 2 lata po zatwierdzeniu przez KE Umowy Partnerstwa. Opublikowanie zaproszenia dla LGD do wniosków na wybór ich LSR nastąpi nie później niż 9 miesięcy przed ostateczną datą przewidzianą na wybór LSR do ich realizacji przez LGD.

Kryteria dostępu i wyboru LSR

Kryteria dostępu zostały określone w art. 32 – 34 rozporządzenia ramowego.

Wybrana może zostać LSR, która będzie realizowana przez LGD działającą w formie prawnej stowarzyszenia posiadającą osobowość prawną przewidzianego w przepisach ustawy o realizacji Programu oraz o Rozwoju Lokalnym Kierowanym przez Społeczność (RLKS).

Kryteria wyboru dotyczą oceny potencjału i doświadczenia LGD oraz jakości LSR (wynika z wytycznych KE do RLKS).

Premiowane będą LSR, które zawierają już na etapie wyboru opis projektu współpracy.

LEADER ma na celu m.in. przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, wzmocnienie kapitału społecznego, stworzenie warunków umożliwiających podjęcie pracy. Dlatego też, w procesie wyboru LSR dodatkowe punkty zostaną przyznane obszarom o niekorzystnej sytuacji społeczno- gospodarczej uwzględniając poziom bezrobocia w szczególności osób młodych i powyżej 50 lat, kobiety, PKB oraz liczbę osób niepełnosprawnych.

Premiowane będą kryteria oceny operacji opracowane przez LGD, które są powiązane z celem szczegółowym 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich”. Ponadto kryteria oceny operacji powinny zapewniać wybór takich operacji, które w sposób komplementarny i zintegrowany odpowiadają na zidentyfikowany w LSR problem.

Podczas opracowywania kryteriów zostaną wykorzystane wyniki badania nt. kryteriów wyboru LGD i LSR , będą one także podlegały konsultacjom z podmiotami zaangażowanymi w działaniu LEADER.

Kryteria zostaną skonsultowane z Komitetem Monitorującym.

Opis mechanizmów koordynacji i komplementarności z innymi działaniami PROW 2014-2020

Mając na uwadze doświadczenia związane z dwutorowym wdrażaniem operacji w ramach i poza podejściem Leader (w ramach PROW 2007-2013) na tym samym obszarze oraz zalecenie KE do programowania działania LEADER jako działania PROW 2014-2020, odchodzi się od wskazywania konkretnych działań, które będą wdrażane w ramach działania LEADER wdrażane na rzecz zaprogramowania typów operacji odpowiadających na wyzwania wskazane w SWOT a nie powiązanych z żadnym konkretnym działaniem PROW 2014-2020 (innym niż LEADER). Na poziomie poszczególnych LSR wymagane będzie dookreślenie w planie działania zakresu wsparcia z PROW 2014-2020, sposobu osiągnięcia celów LSR, mierzalnych wskaźników i planowanego budżetu. Jednocześnie jednak przewiduje się, że LGD opracują kompleksową strategię z szeroko określonymi celami, nie ograniczającą się do wsparcia z EFRROW czy innych funduszy EFSI. Strategia powinna stanowić dokument odpowiadający na zdiagnozowane w ramach analizy SWOT problemy. Dopuszczalna jest sytuacja, w której jedynie jej część znajdzie źródło finansowania w perspektywie najbliższych kilku lat.

Uznano, że podstawową wartością dodaną podejścia Leader jest jego zintegrowanie i oddolny charakter. Dlatego też wymagane będzie badanie na poziomie LGD operacji pod ww. kątem. Celem jest holistyczne rozwiązywanie lokalnych problemów poprzez wspieranie grupy operacji, które w sposób komplementarny i zintegrowany odpowiadają na zidentyfikowany problem.

Z uwagi na określenie zakresu wsparcia jedynie dla LEADER odrębnie w stosunku do pozostałych działań Programu nie ma konieczności rozbudowywania mechanizmów koordynacji z innymi działaniami. Przewiduje się kontrole krzyżowe mające na celu zapobieżenie podwójnemu finansowaniu operacji. Dodatkowo w przypadku następujących działań wdrożono następujące mechanizmy koordynacji:

- Współpraca – LGD w ramach kosztów aktywizacji mogą inicjować powstawanie grup operacyjnych na rzecz innowacji, o ile z ich strategii wynikać będzie zasadność i wartość dodana takiej działalności. Ma to szczególne znaczenie w przypadku LSR, które nastawione będą na skracanie łańcucha dostaw. W ramach LEADER planuje się również umożliwienie tworzenia i wspierania sieci.
- Podstawowe usługi dla ludności wiejskiej - pozytywna opinia LGD potwierdzająca spójność i zgodność operacji z LSR jako kryterium dostępu – operacja w zakresie, który nie będzie realizowany ze środków LSR ale zostanie wskazany w LSR jako istotny dla rozwoju danego obszaru, przed podjęciem przez właściwą instytucję decyzji o przyznaniu dofinansowania podlegać będzie opinii LGD. Pozytywna opinia stanowić będzie podstawę do ubiegania się o wsparcie. Proces opiniowania przez LGD powinien nastąpić przed datą rozpoczęcia naboru wniosków przez właściwe instytucje, tak aby nie wydłużać procesu przyznawania pomocy i ma charakter obowiązkowy (operacja, która nie uzyska pozytywnej opinii LGD automatycznie będzie wykluczona z dofinansowania).

7 PLAN EWALUACJI

7.1 Cele i przeznaczenie

Nadrzędnym celem realizacji działań związanych z ewaluacją PROW 2014-2020, jest zapewnienie informacji niezbędnych dla celów zarządzania Programem i informowania ogółu społeczeństwa o wynikach jego realizacji.

Plan ewaluacji określa założenia odnośnie systemu oceny programu – opisuje sposób organizacji procesu ewaluacji i główne kierunki działań ewaluacyjnych podejmowanych przez IZ w okresie 2014-2020.

Plan ewaluacji pozwoli na:

- lepsze zaplanowanie i ustrukturyzowanie procesu oceny;
- bardziej ukierunkowane działania w zakresie monitorowania i oceny;
- lepsze wykorzystanie wyników ewaluacji.

7.2 Zarządzanie i koordynacja

Za ewaluację PROW 2014-2020 na poziomie całego Programu odpowiada jednostka ewaluacyjna funkcjonująca w ramach Instytucji Zarządzającej. Zleca ona realizację ocen podmiotom zewnętrznym lub realizuje oceny samodzielnie.

W procesie ewaluacji uczestniczą także instytucje, które biorą udział w procesie wdrażania PROW 2014-2020: Agencja Płatnicza i Instytucje Wdrażające.

W realizację procesu ewaluacji zaangażowany jest Komitet Monitorujący. Usprawnieniu współpracy i wsparciu całego procesu służy powołana przez IZ Grupa Zarządzającej Ewaluacją (GZE).

Oprócz wyżej wymienionych podmiotów, w procesie oceny uczestniczą również instytucje, które ze względów na wykonywane zadania własne, mogą dostarczyć cennej wiedzy z zakresu np. danych statystycznych lub wiedzy eksperckiej (np. Główny Urząd Statystyczny, ministerstwa, instytuty badawcze).

W realizację procesu ewaluacji zaangażowani są także beneficjenci, którzy z jednej strony mają obowiązek przekazać wszystkie niezbędne informacje, aby umożliwić ocenę i monitorowanie programu, z drugiej strony - pełnią istotną rolę jako odbiorcy wyników ewaluacji.

Ponadto w ocenę podejścia LEADER zaangażowane będą Lokalne Grupy Działania, które będą zobowiązane do dokonywania samooceny LSR. Oceny te będą stanowić istotny wkład do oceny LEADER na poziomie całego programu. Jednocześnie proces ten będzie wspierany przez IZ w oparciu o wspólne wytyczne w zakresie oceny LGD i LSR.

Poniżej przedstawiono zadania głównych podmiotów zaangażowanych w ewaluację programu.

Zadania Instytucji Zarządzającej:

- organizacja systemu zbierania i gromadzenia danych niezbędnych do ewaluacji;
- zapewnienie środków finansowych na realizację ewaluacji;
- koordynacja procesu ewaluacji w ramach PROW 2014-2020 poprzez:
  - organizację i obsługę prac Grupy Zarządzającej Ewaluacją (GZE);
  - przygotowanie planu ewaluacji programu oraz jego ewentualnych modyfikacji;
  - przygotowywanie okresowych planów ewaluacji;
  - upublicznianie i rozpowszechnianie wyników wszystkich ewaluacji przeprowadzonych w ramach PROW 2014-2020;
  - współpraca z Krajową Jednostką Ewaluacji (KJE) w zakresie ewaluacji dotyczących obszarów Umowy Partnerstwa oraz badań o charakterze horyzontalnym;
  - współpraca z KE przy przeprowadzaniu ewaluacji inicjowanych przez KE,
- projektowanie badań ewaluacyjnych, zlecenie ich realizacji podmiotom zewnętrznym lub realizacja własna,
- zarządzanie procesem wdrażania rekomendacji oraz ścisła współpracy w tym zakresie z KJE ;

Zadania Agencji Płatniczej i Instytucji Wdrażających:

- gromadzenie i odpowiednia agregacja danych niezbędnych do ewaluacji, tj. m.in.: danych pochodzących z wniosków o udzielenie pomocy, umów i wniosków o płatność, danych dotyczących wskaźników produktu i rezultatu
- współpraca z IZ przy realizacji badań ewaluacyjnych;
- udział w pracach GZE;
- współpraca z podmiotami wykonującymi badania ewaluacyjne w tym w szczególności w zakresie przekazywania informacji i danych niezbędnych do przeprowadzenia badań ewaluacyjnych.

Zadania Komitetu Monitorującego:

- monitorowanie procesu ewaluacji,
- zapoznanie się z okresowymi planami ewaluacji,
- identyfikacja i rekomendowanie obszarów badawczych, które powinny zostać poddane ewaluacji,
- zapoznanie się z wynikami ewaluacji, w szczególności z wnioskami i rekomendacjami.

Zadania Grupy Zarządzającej Ewaluacją:

- planowanie ewaluacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, w tym proponowanie tematów oceny;
- opiniowanie rocznych Planów oceny PROW 2014-2020;
- współpraca z IZ przy realizacji badań ewaluacyjnych;

- monitorowanie i ocena wdrożenia rekomendacji wynikających z przeprowadzonych ocen realizacji PROW 2014-2020.

W skład GZE wejdą przedstawiciele Instytucji Zarządzającej, Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Komitetu Monitorującego, Samorządów Województw, Głównego Urzędu Statystycznego, ośrodków naukowo-badawczych oraz innych podmiotów zaproszonych przez IZ.

Ponadto, w zależności od potrzeb (determinowanych przez tematykę badania oraz złożoność zagadnień będących przedmiotem danego badania) mogą być tworzone grupy tematyczne, pełniące rolę doradczą, których zadania będą wynikały z charakteru ewaluacji, która będzie przedmiotem powołania danej grupy.

7.3 Planowane badania

Ze względu na moment przeprowadzania ewaluacji w okresie programowania 2014- 2020 wyróżnia się:

- ewaluację ex ante – przed rozpoczęciem realizacji
- ewaluację bieżącą– w trakcie realizacji Programu
- ewaluację ex post – po zakończeniu realizacji Programu .Planuje się następujące obszary badań ewaluacyjnych:

1. Ocena systemu instytucjonalnego PROW 2014-2020.

Warunkiem sprawnej realizacji programu jest poprawne funkcjonowanie systemu jego wdrażania. Ocena przyjętych rozwiązań organizacyjnych i sposób funkcjonowania instytucji zaangażowanych w realizację PROW będą przedmiotem badań ewaluacyjnych, których wyniki mogą przełożyć się na udoskonalenie stosowanych rozwiązań.

2. Ocena stopnia realizacji celów programu i jego oddziaływania, w tym:

- a) ocena postępu w osiąganiu zakładanych wartości docelowych wskaźników produktu i rezultatu.

W trakcie oceny badane będą postępy programu poprzez bieżącą ocenę wartości wskaźników produktu i rezultatu.

- b) ocena realizacji celów szczegółowych Programu;

W tym obszarze realizowane będą oceny badające wpływ programu na:

- zwiększanie innowacyjności i bazy wiedzy na obszarach wiejskich (P1A)
- wzmacnianie powiązań między rolnictwem i leśnictwem, a badaniami i innowacją (P1B)
- promowanie uczenia się przez całe życie oraz szkolenia zawodowego w sektorach rolnym i leśnym (P1C)

- ułatwianie restrukturyzacji gospodarstw stojących przed problemami strukturalnymi, szczególnie gospodarstw o niskim poziomie uczestnictwa w rynku, gospodarstw prowadzących działalność o charakterze rynkowym w określonych sektorach i gospodarstw wymagających zróżnicowania produkcji rolnej (P2A)
- ułatwianie wymiany pokoleniowej w sektorze rolnym (P2B)
- lepsze zintegrowanie głównych producentów z łańcuchem żywnościowym poprzez systemy jakości, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw, grupy producentów i organizacje międzybranżowe (P3A)
- wspieranie zarządzania ryzykiem w gospodarstwach rolnych (P3B)
- odtwarzanie i zachowanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach Natura 2000, oraz rolnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej i stanu europejskich krajobrazów (P4A)
- poprawę gospodarowania wodą (P4B)
- poprawę gospodarowania glebą (P4C)
- zwiększenie sekwestracji dwutlenku węgla w rolnictwie i leśnictwie (P5E)
- ułatwianie różnicowania działalności, zakładania nowych, małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy (P6A)
- wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich (P6B)

3. Ocena LEADER:

- ocena rozwiązań instytucjonalnych,
- wpływ lokalnych strategii rozwoju na realizację wybranych celów szczegółowych programu,
- ocena wartości dodanej podejścia Leader

4. Ocena funkcjonowania Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich:

5. Ocena pomocy technicznej Programu

6. Oceny horyzontalne i przekrojowe, w tym:

- ocena wkładu programu w realizację celów Europa 2020
- ocena wkładu programu w realizację celów Wspólnej Polityki Rolnej
- ocena wpływu programu na realizację celów przekrojowych programu (innowacyjność, środowisko, klimat)
- ocena wpływu środków EFSI na rozwój obszarów wiejskich

7. Oceny tematyczne ad hoc

Realizowane będą oceny skoncentrowane na określonym temacie lub grupie zagadnień, które będą wynikały z bieżących potrzeb związanych z poszczególnymi etapami wdrażania programu.

8. Oceny związane z przyszłym okresem programowania, w tym w szczególności ocena ex ante i analizy tematyczne.

7.4 Źródła danych

W procesie ewaluacji wykorzystywane będą następujące źródła danych:

a) dane pozyskiwane w ramach monitorowania Programu – pozyskiwane z systemów informatycznych instytucji wdrażających i agencji płatniczej.

b) badania pierwotne wykonywane przez zewnętrznych ewaluatorów

W zależności od charakteru i tematyki danego badania ewaluacyjnego konieczne będzie pozyskiwanie metodami ilościowymi lub jakościowymi dodatkowych danych pochodzących z różnych źródeł (beneficjenci, instytucje zaangażowane w realizację Programu, władze samorządowe, partnerzy społeczni itd.). Zakres i rodzaj badań pierwotnych będzie ustalony przez ewaluatorów lub Instytucję Zarządzającą na etapie planowania szczegółowego zakresu danego badania ewaluacyjnego.

c) dane kontekstowe

Na potrzeby badań ewaluacyjnych wykorzystywane będą również dane kontekstowe pochodzące ze statystyk publicznych, badań naukowych, badań ewaluacyjnych dotyczących I filara WPR i innych programów EFSI.

Wskaźniki monitorowania

Wskaźniki monitorowania zostały zdefiniowane dla PROW zgodnie z systemem określonym na poziomie unijnym, przy uwzględnieniu specyfiki poszczególnych działań realizowanych w ramach Programu. Określone zostały:

- wskaźniki kontekstowe, opisujące ogólne trendy, które mogą mieć wpływ na realizację WPR, na rozwój społeczno-gospodarczy, sektor rolnictwa oraz środowiska w Polsce. (np. PKB na jednego mieszkańca, stopa bezrobocia). Pozyskiwane będą ze statystyki publicznej,
- wskaźniki produktu, charakteryzują zakres wsparcia udzielanego w ramach realizacji polityki, będące bezpośrednio efektem realizacji operacji w ramach działania, jako pierwszy krok w kierunku realizacji celu interwencji. Wskaźniki te, będą miały, określone wartości docelowe. Przedstawione będą w jednostkach liczbowych bądź w ujęciu finansowym (np. liczba wspartych młodych rolników, liczba gospodarstw, które otrzymały wsparcie inwestycyjne, liczba hektarów wspartych w ramach płatności bezpośrednich, kwota udzielonego wsparcia). Pozyskiwane będą bezpośrednio z systemu monitorowania,
- wskaźniki celu, określone przez KE dla poszczególnych celów szczegółowych na poziomie sześciu priorytetów rozwoju obszarów wiejskich, powiązane bezpośrednio z logiką i celami interwencji. Mierzone na podstawie planowanych wskaźników produktów dla poszczególnych działań.,
- wskaźniki rezultatu, określone na poziomie KE dla wybranych celów szczegółowych. Mierzą bezpośrednie efekty realizacji działań, które nastąpiły po zakończeniu

i w wyniku realizacji operacji (np. zwiększenie efektywności wykorzystania energii w rolnictwie i przetwórstwie żywności dzięki projektom wspieranym w ramach PROW). Pomiar wskaźników rezultatów ma się odbywać za pomocą badania ewaluacyjnego,

- **wskaźniki oddziaływania** – wychodzą poza bezpośredni efekt interwencji, oceniają efekty operacji w dłuższej perspektywie. Jako wskaźniki oddziaływania, na poziomie KE, wskazane zostały wybrane wskaźniki kontekstowe (np. stopa bezrobocia na obszarach wiejskich w porównaniu z resztą gospodarki, przedsiębiorczość w rolnictwie). Pozyskiwane będą ze statystyki publicznej oraz badań ewaluacyjnych.

Ponadto w celu uzupełnienia systemu wskaźników określonego na poziomie UE, IZ określi dodatkowy zestaw wskaźników rezultatu dla poszczególnych działań Programu, co umożliwi właściwą ocenę efektów PROW.

Wskaźniki połączone są ze strukturą i celami ram polityki rozwoju obszarów wiejskich oraz umożliwiają ocenę postępów, skuteczność i efektywność w zakresie realizacji polityki w stosunku do celów na poziomie unijnym oraz krajowym

7.5 Harmonogram

Ocenę programu organizuje się na bazie wieloletniej i obejmuje ona okres 2014-2023. Harmonogram ewaluacji jest ściśle powiązany z terminami wynikającymi z przepisów UE, dotyczącymi przekazywania poszczególnych raportów z realizacji programu oraz terminami dotyczącymi przekazania głównych raportów ewaluacyjnych (ex ante i ex post).

Roczne sprawozdanie z realizacji programu

Od 2016 do 2024 roku instytucja zarządzająca, w terminie do dnia 30 czerwca każdego kolejnego roku przedstawi Komisji Europejskiej roczne sprawozdanie z postępu realizacji programu za rok poprzedni. Sprawozdanie przedłożone w 2016 roku obejmuje lata kalendarzowe 2014 i 2015.

Zgodnie z wymogami, roczne sprawozdania z postępu realizacji programu zawierają w szczególności:

- Informacje na temat realizacji finansowej programu (zobowiązania finansowe i wydatki w podziale na działania),
- Informacje na temat realizacji zakładanych wskaźników (produktów i celów), określonych ilościowo w programie,
- Informacje na temat działań podejmowanych w celu spełnienia uwarunkowań ex-ante i wszelkie działania, które wpływają na wykonanie programu oraz podjęte środki naprawcze,
- Opis działań podjętych w odniesieniu do planu oceny.

Roczne sprawozdanie z postępu realizacji programu przedłożone w 2017 roku zawiera dodatkowo:

- opis postępów dotyczących osiągnięcia celów programu,
- opis realizacji działań mających na celu uwzględnienie zasad promowania równouprawnienia kobiet i mężczyzn oraz niedyskryminacji, zrównoważonego rozwoju,
- informacje na temat wsparcia wykorzystanego do realizacji celów dotyczących zmiany klimatu,
- ocenę postępów w zapewnianiu zintegrowanego podejścia do wykorzystania EFRROW i innych instrumentów finansowych UE w celu wspierania rozwoju terytorialnego obszarów wiejskich, w tym poprzez lokalne strategie rozwoju,
- ustalenia dotyczące osiągnięcia celów w odniesieniu do każdego priorytetu zawartego w programie.

Roczne sprawozdanie z postępu realizacji programu przedłożone w 2019 roku, poza wyżej wymienionymi zakresami informacji, zawiera dodatkowo opis wkładu programu w realizację unijnej strategii na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu.

Roczne sprawozdanie z postępu realizacji programu, przed wysłaniem do Komisji Europejskiej, jest przedstawiane Komitetowi Monitorującemu w celu analizy i jego zatwierdzenia.

Roczne sprawozdania z postępu realizacji programu przekazywane będą ministrowi właściwemu do spraw rozwoju regionalnego w terminie 6 miesięcy od zakończenia każdego roku kalendarzowego. Pierwsze sprawozdanie za lata 2014-2015 przekazane będzie w 2016 r. Roczne sprawozdanie za 2023 rok przekazane będzie w terminie do dnia 31 stycznia 2025 r. Roczne sprawozdania z postępu realizacji programu posłużą do przeprowadzania ocen realizacji Umowy Partnerstwa.

7.6 Komunikacja

Instytucja Zarządzająca będzie stale współpracowała z krajowymi i zagranicznymi podmiotami zewnętrznymi zaangażowanymi w proces monitorowania i oceny funduszy Unii Europejskiej (przede wszystkim z wykonawcami ewaluacji PROW 2014-2020, Komisją Europejską, Europejską Siecią Ewaluacyjną, Agencją Płatniczą, Instytucjami Wdrażającymi oraz Krajową Jednostką Ewaluacji). Dodatkowo IZ będzie współpracowała z ekspertami zewnętrznymi, beneficjentami i innymi podmiotami mającymi wpływ na proces monitorowania i oceny programu.

W proces informowania o wynikach oceny Programu będzie włączona jak największa liczba instytucji, organizacji pozarządowych, partnerów społeczno-gospodarczych oraz związków zawodowych, stowarzyszeń i organizacji oraz jednostki samorządu terytorialnego. Podmioty te będą włączone w proces informowania zarówno na poziomie krajowym jak i regionalnym.

Rozpowszechnianie wiedzy i informacji na temat ewaluacji PROW 2014-2020 będzie realizowane głównie poprzez:

- publikowanie raportów z badań ewaluacyjnych,

- publikowanie informacji o wybranych wynikach badań ewaluacyjnych,
- prezentowanie wyników ewaluacji na posiedzeniach Komitetu Monitorującego,
- organizowanie spotkań i konferencji poświęconych omówieniu kluczowych wyników ewaluacji,
- przekazywanie informacji o wynikach ewaluacji pracownikom Instytucji Zarządzającej i innym instytucjom zaangażowanym we wdrażanie programu a nie zaangażowanym bezpośrednio w proces ewaluacji.

Kwestie związane z wykorzystaniem badań ewaluacyjnych jako źródło informacji o efektach Programu, przekazywanych ogółowi społeczeństwa zostały ponadto uwzględnione w strategii komunikacyjnej Programu.

W okresie 2014-2020 zwiększony zostanie nacisk na sposób wykorzystania wniosków i rekomendacji z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych. Regularne monitorowanie postępów we wdrażaniu rekomendacji zapewni większą przejrzystość procesu podejmowania decyzji, oraz podniesie użyteczność ewaluacji w zarządzaniu i wdrażaniu Programu.

7.7 Zasoby

Środki finansowe

Działania związane z ewaluacją programu, w tym dotyczące kosztów zatrudnienia, badań, dostępności danych, rozpowszechnienia informacji będą zapewnione ze środków pomocy technicznej Programu. Wysokość środków wykorzystywanych w danym roku na badania ewaluacyjne będzie określona w ramach okresowych planów ewaluacji.

Zakłada się możliwość współfinansowania badań ewaluacyjnych dotyczących rozwoju obszarów wiejskich, realizowanych we współpracy z KJE lub instytucjami zarządzającymi programami EFSI.

Zasoby ludzkie

W ramach Instytucji Zarządzającej zadania związane z ewaluacją wykonywane są przez wyodrębnioną komórkę organizacyjną. Ocena średniookresowa PROW 2007-2013 wykazała, że system oceny generalnie funkcjonuje sprawnie, w związku z czym do realizacji zadań związanych z ewaluacją obecnego programu zostanie wykorzystana struktura zasobów poprzedniego okresu programowania.

System informacji elektronicznej

Zgodnie z przepisami UE, najważniejsze informacje na temat realizacji programu, każdej operacji wybranej do finansowania, a także na temat ukończonej operacji, potrzebne do monitorowania i oceny, w tym najważniejsze informacje o beneficjencie i projekcie, są rejestrowane i zachowywane w formie elektronicznej.

System będzie umożliwiał przesyłanie danych w formie elektronicznej pomiędzy instytucjami uczestniczącymi we wdrażaniu programu przy zastosowaniu zasad bezpieczeństwa.

Rozwój potencjału

Potencjał ewaluacyjny będzie rozwijany m.in. poprzez następujące działania:

- współpracę z Krajową Jednostką Ewaluacji,
- współpracę z odpowiednimi komórkami analitycznymi w jednostkach wdrażających,
- współpracę z jednostkami ewaluacyjnymi innych programów operacyjnych,
- udział w szkoleniach, konferencjach, warsztatach,
- współpracę z ośrodkami akademickimi oraz eksperckimi,
- tworzenie bazy danych dotyczących ewaluacji, gromadzenie oraz udostępnianie publikacji.

8 PLAN FINANSOWY

Tabela. Plan finansowy dla PROW 2014-2020 (wg działań i poddziałań)

Artykuł rozporządzenia 1305/2013	Działanie / poddziałanie	Kod działania	Cele szczegółowe	Budżet ogółem (euro)	Współfinansowanie		
					UE	PL	
14	Transfer wiedzy i działalność informacyjna	1.1 1.2	1A, 1B, 1C (2A,3A, 3B,P4)	50 000 000	31 814 153	18 185 847	
15	Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i usługi z zakresu zastępstw	2.1 2.3	1A (2A)	100 000 000	63 628 307	36 371 693	
16	Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych	3.1 3.2	3A	30 000 000	19 088 492	10 911 508	
17	Inwestycje w środki trwałe	Modernizacja gospodarstw rolnych	4.1	2A	2 800 000 000	1 781 592 590	1 018 407 410
		Przetwórstwo i marketing produktów rolnych	4.2	3A	620 000 000	394 495 502	225 504 498
		Scalania gruntów	4.3	4C	130 000 000	82 716 799	47 283 201
18	Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych i katastrof oraz wprowadzanie odpowiednich środków zapobiegawczych	5.1 5.2	3A	500 000 000	318 141 534	181 858 466	
19	Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej	Premia dla młodych rolników	6.1	2B	700 000 000	445 398 147	254 601 853
		Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej	6.2	6A	450 000 000	286 327 380	163 672 620
		Restrukturyzacja małych gospodarstw	6.3	2A	450 000 000	286 327 380	163 672 620
		Rozwój przedsiębiorczości - rozwój usług rolniczych	6.4	2A	100 000 000	63 628 307	36 371 693
20	Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich	Targowiska	7.4	3A	100 000 000	63 628 307	36 371 693
		Odnowa wsi	7.4 7.6	6B	500 000 000	318 141 534	181 858 466
21	Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów	8.1 8.2	5E	320 000 000	203 610 582	116 389 418	
27	Tworzenie grup i organizacji producentów	9	3A	350 000 000	222 699 074	127 300 926	
28	Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne	10.1 10.2	4A, 4B, 4C	920 000 000	585 380 422	334 619 578	
29	Rolnictwo ekologiczne	11.1 11.2	4C	700 000 000	445 398 147	254 601 853	
31	Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami	13.1 13.2 13.3	4A	2 300 000 000	1 463 451 056	836 548 944	
35	Współpraca	16.1	1A, 1B (2A, 3A)	80 000 000	50 902 646	29 097 354	
42-44	LEADER	19	6B	734 545 695	467 378 988	267 166 707	
	Pomoc techniczna	20.1 20.2		207 951 563	132 316 058	75 635 505	
	Renty strukturalne - zobowiązania			560 000 000	356 318 518	203 681 482	
	REZERWA WYKONANIA*			810 797 697	515 896 846	294 900 851	
	RAZEM WG WSPÓŁFINANSOWANIA				8 598 280 769	4 915 014 186	
	RAZEM PROW 2014-2020					13 513 294 955	

* planuje się przeznaczyć 30% środków rezerwy wykonania na realizację priorytetu 4 i 5.

9 PLAN WSKAŹNIKÓW

9.1 Priorytet 1.

1A Wspieranie innowacji, współpracy i rozwoju bazy wiedzy na obszarach wiejskich

Cel	% wydatków publicznych ogółem	
	2023	
	230 000 000 / 13 513 294 955 = 1,7 %	
	PROW 14-20 planowane wydatki publiczne ogółem	13 513 294 955
planowane wskaźniki produktu 2014-2023		
Transfer wiedzy (art. 14)	Łącznie wydatki publiczne w euro (szkolenia zawodowe, wymiana w gospodarstwach rolnych, demonstracje) (1.1 do 1.3)	50 000 000
Doradztwo (art. 15)	Łącznie wydatki publiczne w euro (2.1 do 2.3)	100 000 000
Współpraca (art. 35)	Łącznie wydatki publiczne w euro (16.1 do 16.9)	80 000 000

1B Wzmocnienie powiązań między rolnictwem, produkcją żywności i leśnictwem a badaniami i innowacją w celu poprawy wydajności zarządzania i ochrony środowiska

Cel	Liczba operacji współpracy, zaplanowanych w ramach działania „współpraca” (grupy, sieci / klastry, projekty pilotażowe ...)	
	2023	
	110	
planowane wskaźniki produktu 2014-2023		
Współpraca (art. 35)	Liczba grup operacyjnych EIP, do objęcia wsparciem (tworzenie i działanie) (16.1)	110
	Liczba innych operacji współpracy (grupy, sieci /klastry, projekty pilotażowe ...) (16.2 do 16.9)	0

1C Promowanie uczenia się przez całe życie oraz szkolenia zawodowego w sektorach rolnym i leśnym.

Cel	Liczba uczestników szkoleń	
	2023	
	80 000	
planowane wskaźniki produktu 2014-2023		
Transfer wiedzy (art. 14)	Liczba uczestników szkoleń (1.1)	80 000

9.2 Priorytet 2.

2A Poprawa wyników gospodarczych wszystkich gospodarstw rolnych i ułatwienie restrukturyzacji i modernizacji gospodarstw rolnych, szczególnie z myślą o zwiększeniu uczestnictwa w rynku i zorientowania na rynek oraz zróżnicowania produkcji rolnej

Cel	% gospodarstw rolnych wspartych w ramach inwestycji w restrukturyzację		
	Liczba	%	
Gospodarstwa rolne otrzymujące wsparcie na rzecz inwestycji do 2023	35 029	35 029 / 1 506 620 = 2,33%	
Łącznie liczba gospodarstw (rok bazowy)	1 506 620		
uzupełniający wskaźnik rezultatu 2014-2023			
Zmiana w produkcji rolnej we wspartych gospodarstwach / roczną jednostką pracy (AWU)			
planowane wskaźniki produktu 2014-2023			
Inwestycje w środki trwałe (art. 17)	Liczba gospodarstw otrzymujących wsparcie na rzecz inwestycji w gospodarstwach rolnych (4.1)		35 029
	Całkowite wydatki publiczne na inwestycje w infrastrukturę (4.3)		0
	Łączna wartość inwestycji w euro (publiczne + prywatne)		5 600 000 000
	Całkowite wydatki publiczne w euro (4.1 do 4.4)		2 800 000 000
Rozwój gospodarstw rolnych i działalności gospodarczej (art. 19)	Liczba małych gospodarstw, które otrzymały pomoc na rozwój (6.3)		30 000
	Łączna wartość inwestycji w euro (publiczne + prywatne)		450 000 000
	Całkowite wydatki publiczne w euro		450 000 000
Transfer wiedzy (art. 14)	szkolenia /nabywanie umiejętności (1.1)	Liczba uczestników szkoleń	56 000
		Całkowite wydatki publiczne w euro (szkolenia / nabywanie umiejętności)	14 000 000
	Całkowite wydatki publiczne w euro (szkolenia, wymiany gospodarskie, demonstracje) (1.1 do 1.3)		35 000 000
Doradztwo (art. 15)	Liczba osób, które skorzystały z usługi doradczej (2.1)		79 000
	Całkowite wydatki publiczne w euro (2.1 do 2.3)		100 000 000
Współpraca (art. 35)	Całkowite wydatki publiczne w euro		50 000 000

2B Ułatwianie wejścia do sektora rolnictwa, rolnikom posiadającym odpowiednie umiejętności, a w szczególności wymiany pokoleń

Cel	% gospodarstwach rolnych otrzymujących wsparcie na rozpoczęcie działalności / inwestycje dla młodych rolników		
	Liczba	%	
Wsparte gospodarstwa rolne do 2023	28 000	28 000 / 1 506 620 = 1,86%	
Łącznie liczba gospodarstw (rok bazowy)	1 506 620		
planowane wskaźniki produktu 2014-2023			
Rozwój gospodarstw rolnych i działalności gospodarczej (art. 19)	Liczba beneficjentów (gospodarstw) otrzymujących	pomoc dla młodych rolników (6.1)	28 000
		wsparcie na inwestycje w działalność pozarolniczą na obszarach wiejskich (6.4)	0
		płatność za przekazanie gospodarstwa (6.5)	0
	Łączna wartość inwestycji w euro (publiczne + prywatne)		700 000 000
	Całkowite wydatki publiczne w euro		700 000 000

9.3 Priorytet 3.

3A Poprawa konkurencyjności głównych producentów w drodze lepszego ich zintegrowania z łańcuchem rolno-spożywczym poprzez systemy jakości, dodawanie wartości do produktów rolnych, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw, grupy i organizacje producentów oraz organizacje międzybranżowe

Cel	% gospodarstw rolnych otrzymujących wsparcie w ramach systemów jakości, rynków lokalnych i krótkich cykli dostaw, grup i organizacji producentów		
		Liczba	%
	Liczba gospodarstw otrzymujących wsparcie do 2023	39 900	39 900 / 1 506 620 = 2,65%
	Łącznie liczba gospodarstw (rok bazowy)	1 506 620	
planowane wskaźniki produktu 2014-2023			
Inwestycje w środki trwałe (art. 17)	Liczba projektów wspartych w ramach inwestycji (np. w gospodarstwach rolnych, w przetwórstwie i marketingu np. produktów) (4.1 i 4.2)		3 600
	Łączna wartość inwestycji w euro (publiczne + prywatne)		1 240 000 000
	Całkowite wydatki publiczne w euro (4.1, 4.2 i 4.4)		620 000 000
Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych (art. 16)	Liczba gospodarstw otrzymujących wsparcie (3.1 do 3.2)		16 500
	Całkowite wydatki publiczne w euro		30 000 000
Tworzenie grup i organizacji producentów (art. 27)	Liczba wspieranych grup i organizacji producentów		780
	Liczba gospodarstw uczestniczących we wspieranych grupach i organizacjach producentów		23 400
	Całkowite wydatki publiczne w euro		350 000 000
Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich (art 20)	Liczba projektów (wsparcie dla inwestycji w małą infrastrukturę (7.2)		0
	Całkowite wydatki publiczne w euro		100 000 000
Współpraca (art. 36)	Liczba gospodarstw rolnych uczestniczących we współpracy/lokalnej promocji pomiędzy uczestnikami łańcucha dostaw (16.4)		0
	Całkowite wydatki publiczne w euro		40 000 000
Transfer wiedzy (art. 14)	szkolenia /nabywanie umiejętności (1.1)	Liczba uczestników szkoleń	8 000
		Całkowite wydatki publiczne w euro (szkolenia / nabywanie umiejętności)	2 000 000
	Całkowite wydatki publiczne w euro (szkolenia, wymiany gospodarskie, demonstracje) (1.1 do 1.3)		5 000 000

3B Wspieranie zarządzania ryzykiem w gospodarstwach rolnych

Cel	% gospodarstw rolnych uczestniczących w systemach zarządzania ryzykiem		
		Liczba	%
	Liczba gospodarstw otrzymujących wsparcie do 2023	600	600 / 1 506 620 = 0,04%
	Łącznie liczba gospodarstw (rok bazowy)	1 506 620	
planowane wskaźniki produktu 2014-2023			
Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych i katastrof oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych (art. 19)	Liczba beneficjentów działań prewencyjnych (5.1)	gospodarstwa	600
		jednostki publiczne	0
	Całkowite wydatki publiczne w euro (5.1 i 5.2)		500 000 000
Transfer wiedzy (art. 14)	szkolenia /nabywanie umiejętności (1.1)	Liczba uczestników szkoleń	4 000
		Całkowite wydatki publiczne w euro (szkolenia / nabywanie umiejętności)	1 000 000
	Całkowite wydatki publiczne w euro (szkolenia, wymiany gospodarskie, demonstracje) (1.1 do 1.3)		2 500 000

9.4 Priorytet 4.

4A Odtwarzanie i ochrona oraz wzbogacanie różnorodności biologicznej, w tym na obszarach Natura 2000, obszarach z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami, oraz rolnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej i stanu europejskich krajobrazów			4B Poprawa gospodarki wodnej, w tym nawożenia i stosowania pestycydów			4C Zapobieganie erozji gleby i poprawa gospodarowania glebą		
% powierzchni użytków rolnych objętych umowami zapewniającymi zachowanie różnorodności biologicznej (ha)			% powierzchni użytków rolnych objętych umowami w ramach poprawy gospodarki wodnej (ha)			% powierzchni użytków rolnych objętych umowami w ramach zapobiegania erozji gleby i poprawy gospodarowania glebą (ha)		
Cel	ha	%	Cel	ha	%	Cel	ha	%
Całkowita powierzchnia fizyczna do 2023r.	427 000	427 000 / 14 447 290 = 3,0%	Całkowita powierzchnia fizyczna do 2023r.	1 705 000	1 705 000 / 14 447 290 = 11,8%	Całkowita powierzchnia fizyczna do 2023r.	2 405 000	2 405 000 / 14 447 290 = 16,6%
Całkowita powierzchnia gruntów rolnych (rok bazowy)	14 447 290							
planowane wskaźniki produktu 2014-2023								
Transfer wiedzy (art. 14)	szkolenia / nabywanie umiejętności (1.1)	Liczba uczestników szkoleń						12 000
		Całkowite wydatki publiczne w euro (szkolenia / nabywanie umiejętności)						3 000 000

	Całkowite wydatki publiczne w euro (szkolenia, wymiany gospodarskie, demonstracje) (1.1 do 1.3)	7 500 000
--	---	------------------

Inwestycje w środki trwałe (art. 17)	Liczba projektów, które otrzymały wsparcie na inwestycje nieprodukcyjne (4.4)		0
	Całkowita wartość inwestycji w euro		130 000 000
	Całkowite wydatki publiczne w euro		130 000 000
Rolnictwo ekologiczne (art. 29)	Powierzchnia (ha)	Zmiana na rolnictwo ekologiczne (11.1)	142 000
		Utrzymanie rolnictwa ekologicznego (11.2)	557 000
	Całkowite wydatki publiczne w euro		700 000 000
Działanie rolnośrodowiskowo klimatyczne (art. 28)	Powierzchnia (ha) objęta działaniem rolnośrodowiskowoklimatycznym (10.1)		1 773 000
	Wydatki publiczne na ochronę zasobów genetycznych (10.9)		103 800 000
	Całkowite wydatki publiczne w euro (10.1+10.2)		920 000 000
Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami (art. 31)	Powierzchnia (ha)	obszary górskie (13.1)	197 770
		obszary o szczególnych ograniczeniach (13.2)	8 541 380
		obszary o specyficznych utrudnieniach (13.3)	489 140
	Całkowite wydatki publiczne w euro		2 300 000 000

9.5 Priorytet 5.

5E Promowanie ochrony i pochłaniania dwutlenku węgla w rolnictwie i leśnictwie		
% gruntów rolnych i leśnych objętych kontraktami przyczyniającymi się do wspierania sekwestracji dwutlenku węgla		
Cel	ha	%
Całkowita powierzchnia fizyczna do 2023 r.	97 000	$97\ 000 / 23\ 766\ 290 = 0,4\%$
Łączna powierzchnia gruntów rolnych i leśnych (rok bazowy)	23 766 290	
planowane wskaźniki produktu 2014-2023		
Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę rentowności lasów (art. 21)	Powierzchnia (ha) zalesiona (8.1)	95 000
	Całkowite wydatki publiczne w euro (8.1 + 8.2)	320 000 000
	Powierzchnia (ha), które mają być ustalone w systemach rolno-leśnych (8.3)	0
	Całkowite wydatki publiczne w euro (8.3 + 8.4)	0
	Liczba operacji (inwestycje poprawiające odporność i wartość ekosystemów leśnych) (8.6)	0
	Całkowite wydatki publiczne w euro (8.6)	0

9.6 Priorytet 6.

6A Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy

Cel	Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach wspartych projektów	
	2023	
	Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach wspartych operacji - 18 000	
planowane wskaźniki produktu 2014-2023		
Rozwój gospodarstw rolnych i działalności gospodarczej (art. 19)	Liczba beneficjentów (gospodarstw), którzy otrzymali wsparcie na uruchomienie działalności / wsparcie na inwestycje w działalność pozarolniczą na obszarach wiejskich (6.2 i 6.4)	18 000
	Łączna wartość inwestycji w euro	450 000 000
	Całkowite wydatki publiczne w euro	450 000 000

6B Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich

Cel	% ludności wiejskiej objętej lokalnymi strategiami rozwoju		Ludność wiejska korzystająca z nowych lub ulepszonych usług / infrastruktury		
		Liczba	%	2023	
	Ludność wiejska objęta LSR do 2023 r.	18 000 000	18 000 000 / 27 701 238 = 65%	Ludność netto 3 536 000	3 536 000 / 27 701 238 = 12,8%
	Populacja ludności wiejskiej (rok bazowy)	27 701 238			
	Liczba utworzonych miejsc pracy (2014-2023)				
	Liczba utworzonych miejsc pracy dzięki realizowanym operacjom				5651

planowane wskaźniki produktu 2014-2023			
Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich (art 20)	Liczba projektów	Wsparcie dla operacji dotyczących sporządzania i aktualizacji planów rozwoju gmin i wsi oraz planów ochrony obszarów NATURA 2000 i innych obszarów o wysokiej wartości przyrodniczej i planów zarządzania nimi (7.1)	0
		Wsparcie dla inwestycji związanych z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycje w energię odnawialną i w oszczędzanie energii (7.2)	0
		Wsparcie dla inwestycji w tworzenie, ulepszanie lub rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji i kultury i powiązanej infrastruktury (7.4)	4 000
		Wsparcie dla inwestycji w infrastrukturę rekreacyjną, informację turystyczną i infrastrukturę dla uprawiania turystyki na małą skalę służące publicznemu korzystaniu z tych usług (7.5)	0
		Wsparcie dla badań i inwestycji związanych z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz działań w zakresie świadomości środowiskowej (7.6)	2 800
		Wsparcie inwestycji ukierunkowanych na przeniesienie działalności i przebudowę budynków lub innych obiektów położonych w osadach wiejskich lub w ich pobliżu, mające na celu poprawę jakości życia lub poprawę wyników osady w zakresie wpływu na środowisko (7.7)	0
	Ludność korzystająca z udoskonalonych usług / infrastruktury (7.1, 7.2, 7.4, 7.5, 7.6, 7.7)	3 536 000	
	Całkowite wydatki publiczne w euro (7.1; 7.2; 7.4; 7.5.;7.6; 7.7)	500 000 000	
LEADER (art. 42–44)	Liczba wybranych LGD		300
	Populacja objęta LGD		18 000 000
	Całkowite wydatki publiczne w euro	wsparcie przygotowawcze dla budowania potencjału. Szkolenia i tworzenie sieci kontaktów dla Lokalnych Strategii Rozwoju (przygotowanie / realizacja) (19.1)	9 450 000
		wsparcie dla realizacji operacji w ramach Lokalnych Strategii Rozwoju (19.3) . (przyczynia się do osiągnięcia wartości dla wskaźnika d)	565 095 695
	techniczne wsparcie przygotowawcze dla projektów współpracy (19.4)	2 000 000	

		wsparcie dla projektów międzyregionalnej współpracy terytorialnej (19.5)	11 000 000
		wsparcie dla projektów współpracy międzynarodowej (19.6)	7 000 000
		wsparcie na koszty bieżące LGD (19.7)	110 000 000
		aktywizacja (19.8)	30 000 000

10 ELEMENTY WYMAGANE W ODNIESIENIU DO POMOCY PUBLICZNEJ

Działanie	Schemat pomocy	Podstawa prawna	Łączna kwota współfinansowania i dodatkowego finansowania krajowego na okres 2014-2020 (euro)			
			EFROW	Współfinansowanie krajowe	Dodatkowe finansowanie krajowe	Łącznie
Rozwój gospodarstw rolnych i działalności gospodarczej	Pomoc de minimis	Pomoc udzielana w ramach poddziałania „Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej” ma charakter pomocy de minimis, zgodnie z rozporządzeniem Komisji (UE) 1407/2013 z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy de minimis	286 327 380	163 672 620	0	450 000 000
Leader	Pomoc de minimis	Pomoc udzielana w ramach niektórych zakresów operacji w ramach poddziałania „Realizacja operacji w ramach lokalnych strategii rozwoju” charakter pomocy de minimis, zgodnie z rozporządzeniem Komisji (UE) 1407/2013 z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy de minimis	W chwili obecnej nie jest możliwe określenie wysokości środków, w ramach których realizowana będzie pomoc de minimis			
Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę rentowności lasów	Pomoc państwa wymagająca zgłoszenia do Komisji na mocy art. 108 ust. 3 Traktatu	Pomoc udzielana w ramach poddziałania „Zalesianie i tworzenie terenu zalesionego” zgodnie z art. 1 lit. d projektu rozporządzenia Komisji (UE) uznającego niektóre kategorie pomocy w sektorze rolnictwa i leśnictwa oraz na obszarach wiejskich za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej oraz uchylające rozporządzenie Komisji (WE) nr 1857/2006.	203 610 582	116 389 418		320 000 000

11 INFORMACJA NA TEMAT KOMPLEMENTARNOŚCI

11.1 Komplementarność z innymi instrumentami UE, w szczególności z funduszami EFSI oraz innymi instrumentami WPR

Komplementarność z innymi funduszami EFSI

Działania na rzecz wzmocnienia potencjału naukowo - badawczego, badań naukowych i ich upowszechniania oraz współpracy pomiędzy instytucjami naukowymi, a przedsiębiorstwami - wspierane ze środków EFRR - w szczególności w obszarze rolnictwa i przetwórstwa rolno – spożywczego, wpływać będą na realizację priorytetu 1 PROW 2014-2020 dotyczącego transferu wiedzy i innowacji. Wdrażane do praktyki rozwiązania w tym zakresie mogą przełożyć się na zmiany technologii i organizacji produkcji, sprzyjając poprawie konkurencyjności sektora rolnego i przetwórstwa produktów rolnych oraz możliwości rozwoju przedsiębiorstw, a także dostosowania do wyzwań środowiskowych i klimatycznych. Zakres wsparcia uzupełniany będzie również przez operacje finansowane ze środków EFMR.

Pakiet Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000 i Pakiet Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000 w ramach Działania rolno-środowiskowo-klimatyczne są komplementarne wobec POIiŚ 2014-2020 w zakresie działań zaplanowanych w Priorytecie Inwestycyjnym 6.4. W ramach ww. pakietów wsparcie będzie ukierunkowane na ochronę cennych, zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych poprzez ich odpowiednie użytkowanie rolnicze przez indywidualnych rolników, natomiast działania w ramach priorytetu inwestycyjnego 6.4 nakierowane będą na działania związane z ochroną cennych, zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych, w ramach kompleksowych projektów ponadregionalnych podejmowanych przede wszystkim przez organy odpowiedzialne za zarządzanie siecią Natura 2000 - GDOŚ, RDOŚ (które odpowiedzialne są m.in. za opracowanie dokumentów planistycznych dla tych obszarów), NGO.

Ze środków FS oraz EFRR wspierane będą operacje z zakresu rozwoju małej retencji, organizacji systemów wczesnego reagowania i ratownictwa w sytuacjach nagłego wystąpienia zjawisk katastrofalnych oraz inwestycje mające na celu ochronę obszarów z wyższym niż średnie ryzyko powodziowe.

Ze środków EFRR wspierane będą różnorodne działania na rzecz rozwoju odnawialnych źródeł energii. Stwarza to szanse rozwojowe dla obszarów wiejskich, które stanowią potencjalne miejsce realizacji inwestycji w tym zakresie (np. elektrownie wiatrowe, wodne) oraz dysponują bazą surowcową (biomasa). Środki inwestycyjne będą dostępne m. in. dla przedsiębiorców, rolników oraz podmiotów publicznych.

Priorytet 6 PROW 2014-2020 w zakresie zwiększania włączenia społecznego, ograniczania ubóstwa i promowania rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich w znacznym stopniu uzupełniony zostanie działaniami realizowanymi w ramach innych funduszy EFSI. Komplementarność dotyczyć będzie wielokierunkowego wsparcia rozwoju przedsiębiorstw, zarówno poprzez działania o charakterze inwestycyjnym (w tym dotyczące innowacji, nowych

produktów i usług), jak i działania nakierowane na wzrost kompetencji kadr. Przewidziana jest również realizacja działań na rzecz doskonalenia kwalifikacji potencjalnych pracowników i przedsiębiorców w kierunku wzrostu zatrudnienia. Tego typu wsparcie jest szczególnie istotne dla ludności wiejskiej (w tym rolniczej), poszukującej nowych możliwości zatrudnienia lub dywersyfikacji działalności.

Ważnym czynnikiem rozwoju obszarów wiejskich jest dostęp do odpowiedniej infrastruktury technicznej. W ramach EFRR finansowane będą inwestycje dotyczące rozwoju infrastruktury szerokopasmowego Internetu, realizowane na obszarze tzw. „białych plam”, a więc głównie na terenach wiejskich, w tym peryferyjnych. Jednocześnie na obszarach wiejskich planuje się rozwój produktów i usług (w tym – publicznych) opartych na TIK.

Inwestycje w zakresie infrastruktury wodno – kanalizacyjnej współfinansowane będą ze środków EFRR, na obszarach aglomeracji - określonych w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych (w skład których wchodzi także miejscowości wiejskie) - jak i poza nimi; inwestycje infrastrukturalne w tym zakresie mogą obejmować także wsparcie indywidualnych oczyszczalni ścieków.

Środki EFS i EFRR i służyć będą także rozwojowi infrastruktury i usług publicznych w zakresie ochrony zdrowia, opieki społecznej oraz edukacji (w tym w szczególności przedszkolnej oraz w zakresie szkolnictwa zawodowego). Oba te aspekty wsparcia mają istotne znaczenie dla poprawy warunków życia mieszkańców obszarów wiejskich i niwelowania dysproporcji rozwojowych w układzie miasto – wieś.

Na zadania związane z ochroną dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego obszarów wiejskich skierowane będą środki EFRROW i pozostałych funduszy EFSI, co pozwoli na zachowanie istniejących zasobów i ich wykorzystanie jako czynnika rozwoju lokalnego.

W zależności od funduszy uczestniczących w realizacji lokalnych strategii rozwoju z ramach Rozwoju Kierowanego przez Lokalną Społeczność, niezbędne będzie zapewnienie koordynacji i komplementarności wsparcia pomiędzy poszczególnymi funduszami w zakresie ujętym w lokalnych strategiach rozwoju.

Komplementarność z innymi instrumentami WPR

Zaprojektowane działania/Pakiety w ramach działania rolno-środowiskowo-klimatycznego oraz działanie Rolnictwo ekologiczne, Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami (ONW) i Zalesianie i tworzenie terenu zalesionego będą w pierwszej kolejności komplementarne (uzupełniające się) z poszczególnymi elementami nowego systemu płatności bezpośrednich, przyczyniając się łącznie do realizacji zdefiniowanych potrzeb, jak i szczegółowych celów unijnych.

Pakiet Ochrona gleb i wód ma komplementarny charakter do norm Dobrej Kultury Rolnej zgodnej z ochrona środowiska (GAEC) w zakresie stref buforowych oraz minimalnej pokrywy glebowej. Jest także działaniem komplementarnym do jednej z praktyk zazielenienia, tj. utrzymanie obszarów proekologicznych (EFA). Powyższe wymagania obowiązkowe określone w ramach systemu płatności bezpośrednich oraz praktyki ww. pakietu w komplementarny sposób przyczyniają się do ochrony gleb przed erozją wodną i wietrzną, przeciwdziałają

utracie substancji organicznej w glebie oraz wpływają na ochronę wód przed zanieczyszczeniami.

Pakiet Rolnictwo zrównoważone jest działaniem komplementarnym do niektórych wymagań w ramach systemu płatności bezpośrednich, tj. normy GAEC dotyczącej utrzymania poziomu materii organicznej oraz praktyki zazielenienia – dywersyfikacji upraw. Uzupełniający charakter tego działania do wymienionych wymagań w ramach I filaru polega na wprowadzeniu obowiązku dotyczącego prawidłowego doboru i następstwa roślin w płodozmianie, co stanowi dopełnienie kwestii ochrony gleby, poprawy jej jakości oraz korzystnego wpływu na środowisko przyrodnicze.

Działanie Rolnictwo ekologiczne, stanowi dopełnienie podejmowanych w tym zakresie działań w I filarze, przewidzianych w zazielenieniu, w ramach którego gospodarstwa ekologiczne z definicji wypełniają warunki zazielenienia. Działania realizowane w ramach Rolnictwa Ekologicznego przyczyniają się do ochrony gleb i wód oraz wspierania sposobu gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej w obrębie gospodarstwa rolnego.

Pakiety Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000 oraz Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000 mają komplementarny charakter w stosunku do wymagań w ramach I filaru, tj. obowiązku ochrony siedlisk położonych na obszarach Natura 2000 w ramach zasady wzajemnej zgodności oraz praktyki zazielenienia dotyczącej utrzymania trwałych użytków zielonych (TUZ), w zakresie ochrony cennych TUZ na obszarach Natura 2000 oraz ogólnego wymogu dotyczącego ochrony TUZ. Ww. działania, zarówno w ramach I jak i II filaru, w komplementarny sposób wpływają na ochronę cennych siedlisk przyrodniczych oraz ochronę różnorodności biologicznej.

Biorąc pod uwagę potrzebę zapewnienia trwałości rolnictwa na obszarach o ograniczeniach naturalnych należy podkreślić uzupełniający się charakter (komplementarność) między płatnościami ONW a systemem wsparcia bezpośredniego. Obie płatności rozpatrywane łącznie przeciwdziałają zaniechaniu działalności rolniczej na tych obszarach.

Podobnie komplementarny (uzupełniający) charakter z płatnościami bezpośrednimi w ramach I filaru WPR ma działanie Zalesianie i tworzenie terenu zalesionego. W nowym okresie programowania płatność podstawowa będzie przysługiwała także do gruntów objętych tym działaniem PROW. Jednocześnie grunty te będą mogły być uznane jako obszary proekologiczne, czyli będą umożliwiały spełnienie jednego z wymogów zazielenienia jakim jest utrzymanie obszarów proekologicznych w gospodarstwie.

11.2 Komplementarność z innymi instrumentami finansowymi UE

Jednym z najważniejszych narzędzi realizujących cele SZRWRiR jest PROW 2014–2020.

Uzupełniająco wobec priorytetów, wyznaczonych dla rozwoju obszarów wiejskich, realizowane będą następujące programy UE:

Priorytet 1 – program: **Horyzont 2020** – badania podstawowe i stosowane, transfer wiedzy lub innowacje. Działania w zakresie: podniesienia jakości i wartości produktów rolniczych – wypracowania bardziej zrównoważonych i produktywnych systemów rolnictwa – w tym chowu zwierząt – i leśnictwa; sektora rolno-spożywczego – zapewnienia zdrowej i bezpiecznej żywności, wypracowania konkurencyjnych metod przetwarzania żywności wykorzystujących mniej zasobów i dodatków i generujących mniej produktów ubocznych, odpadów i gazów cieplarnianych; **Erasmus+** – mobilność edukacyjna osób młodych, studentów, praktykantów i uczniów w ramach kształcenia i szkolenia zawodowego; współpraca na rzecz innowacji i wymiany dobrych praktyk, na rzecz umiejętności sektorowych między organizatorami kształcenia i szkolenia a środowiskiem pracy.

Priorytet 2 – program: **COSME** – promocja przedsiębiorczości, rozwój i ułatwianie edukacji, szkolenia, wykształcanie umiejętności oraz postawy w dziedzinie przedsiębiorczości; mobilność nowych przedsiębiorców; wsparcie ramowych warunków konkurencyjności i trwałość MŚP, w tym w sektorze turystyki; nowe strategie rozwoju konkurencyjności i biznesu; **Horyzont 2020** – wsparcie MŚP działających w dowolnych sektorach w dziedzinie badań naukowych i innowacji.

Priorytet 3 – program: **COSME** – poprawa dostępu MŚP do rynku wewnętrznego, rynków unijnych i zewnętrznych; **LIFE** – rozwój i prezentacja innowacyjnych technologii, systemów, metod i instrumentów służących dostosowywaniu się do skutków zmiany klimatu; **Horyzont 2020** – badania podstawowe i stosowane, transfer wiedzy lub innowacje w zakresie rozwoju i oceny środków i strategii łagodzących zmianę klimatu i umożliwiających przystosowanie się do niej - badania, rozwój i demonstracja innowacyjnych technologii wychwytywania i składowania CO₂.

Priorytet 4 – program: **LIFE** - wdrażanie dyrektywy "ptasiej" i "siedliskowej"; wdrażanie i zarządzanie siecią Natura 2000; działania informacyjne i upowszechnianie wiedzy na temat ekosystemów i ich usług; **Horyzont 2020** – poszerzanie wiedzy na temat bioróżnorodności i funkcjonowania ekosystemów, ich interakcji z systemami społecznymi i roli w zakresie zrównoważenia gospodarki.

Priorytet 5 – program: **COSME** – propagowanie wśród przedsiębiorców wiedzy nt. gospodarki niskoemisyjnej, odpornej na zmiany klimatu, zasobo- i energooszczędnej; **Horyzont 2020** – badania, rozwój i demonstracja innowacyjnych OZE.

Priorytet 6 – program: **EFPNP** – wsparcie krajowych programów pomocy niefinansowej osobom najbardziej potrzebującym (np. osobom bezdomnym i dzieciom zagrożonym ubóstwem); wsparcie środków towarzyszących, przyczyniających się do włączenia oraz rozpowszechnianie dobrych praktyk; **EaSI** – zwiększenie poziomu i dostępu do mikrofinansów dla osób w trudnej sytuacji skłonnych założyć lub rozwijać własne mikroprzedsiębiorstwo bądź mikroprzedsiębiorstw, w których zatrudnione są takie osoby; **Horyzont 2020** rozwój usług, koncepcji i polityk wspierających rozwój środków utrzymania na obszarach wiejskich; **EaSI**, oś PROGRESS – testowanie innowacji w ramach polityki społecznej i polityki rynku pracy oraz budowanie potencjału głównych podmiotów w zakresie opracowywania i realizowania eksperymentów polityki społecznej; tworzenie sieci kontaktów i współpracy między wyspecjalizowanymi instytucjami oraz innymi zainteresowanymi

podmiotami, organami krajowymi, regionalnymi i lokalnymi oraz służbami zatrudnienia na szczeblu europejskim; promowanie dobrowolnej mobilności pracowników.

12 ROZWIĄZANIA DOTYCZĄCE WDRAŻANIA PROGRAMU

12.1 Wyznaczenie wszystkich istotnych instytucji oraz opis struktury zarządzania i kontroli

12.1.1 Wyznaczenie istotnych instytucji, o których mowa w art. 65 ust. 2 rozporządzenia EFRROW

Rodzaj instytucji	Nazwa instytucji
Instytucja Zarządzająca	Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Agencja Płatnicza	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
Jednostka Certyfikująca	Minister Finansów

12.1.2 Opis struktury zarządzania i kontroli

Funkcję instytucji zarządzającej pełni minister właściwy do spraw rozwoju wsi na podstawie przepisów o realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 oraz o rozwoju lokalnym kierowanym przez społeczność. Zadania instytucji zarządzającej wykonywane są przy pomocy komórek organizacyjnych wyodrębnionych w tym celu w strukturze urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw rozwoju wsi Finansów. Do zadań ministra jako instytucji zarządzającej należy zarządzanie Programem i wdrażanie go w efektywny, skuteczny i prawidłowy sposób, w szczególności: określenie kryteriów wyboru operacji w ramach wszystkich działań (z wyjątkiem kryteriów, do określenia których właściwe są Lokalne Grupy Działania) i zapewnienie, że operacje są wybierane zgodnie z tymi kryteriami, monitorowanie realizacji Programu, sporządzanie rocznych sprawozdań z postępu wdrażania Programu, zagwarantowanie przeprowadzania ocen Programu.

Funkcję agencji płatniczej pełni Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) na podstawie uzyskanej akredytacji. Zadania związane z przyznaniem i cofaniem akredytacji wykonuje minister właściwy do spraw finansów publicznych na podstawie przepisów o uruchamianiu środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej przeznaczonych na finansowanie wspólnej polityki rolnej. Minister Finansów sprawuje stały nadzór nad agencją płatniczą. Agencja płatnicza jest odpowiedzialna za zarządzanie wydatkami oraz ich kontrolę. Do zadań agencji płatniczej należy m.in. zarządzanie operacjami związanymi z interwencją publiczną, za które jest odpowiedzialna oraz zapewnienie kontroli tych operacji; na Agencji spoczywa ogólna odpowiedzialność w tym zakresie, dokonywanie płatności na rzecz beneficjentów, sporządzanie rocznych sprawozdań

finansowych dotyczących wydatków, poświadczenia dotyczącego zarządzania w odniesieniu do kompletności, rzetelności i prawdziwości sprawozdań rocznych, prawidłowości funkcjonowania systemów kontroli wewnętrznej, legalności i prawidłowości transakcji; sporządzanie rocznych streszczeń końcowych sprawozdań z audytu i przeprowadzonych kontroli; sporządzanie deklaracji wydatków.

Funkcję jednostki certyfikującej pełni Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej (GIKS) na podstawie przepisów o kontroli skarbowej, który wykonuje swoje zadania przy pomocy komórek organizacyjnych wyodrębnionych w tym celu w strukturze urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw finansów publicznych. GIKS odpowiada za wykonanie audytu gospodarowania środkami pochodzącymi z budżetu Unii Europejskiej oraz niepodlegającymi zwrotowi środkami z innych źródeł zagranicznych, w tym certyfikację i wydawanie deklaracji zamknięcia. Audyt ten obejmuje sprawdzenie: skuteczności funkcjonowania systemów zarządzania i kontroli, prawidłowości rachunków, prawidłowości i zgodności z prawem wydatków, wywiązywania się z warunków finansowania pomocy. Audyt jest przeprowadzany w instytucji zarządzającej, instytucjach wdrażających, agencji płatniczej oraz podmiotach i jednostkach organizacyjnych wydatkujących, przekazujących i otrzymujących środki EFRROW.

W celu zapewnienia sprawnego wdrażania Programu, instytucja zarządzająca i agencja płatnicza mogą delegować przypisane im zadania. W przypadku delegowania zadań instytucja zarządzająca oraz agencja płatnicza zachowują pełną odpowiedzialność za skuteczność i prawidłowość zarządzania i wykonywania tych zadań.

Działania Programu wdrażane będą przez ARiMR, Agencję Rynku Rolnego (ARR), samorządy województw (SW), podmiot, wyłoniony w trybie przepisów o zamówieniach publicznych lub jednostka finansów publicznych lub fundacja, której jedynym fundatorem jest Skarb Państwa.

Zadania związane z wdrażaniem działań oraz pomocy technicznej, w tym dotyczące przyznawania tej pomocy, wykonuje ARiMR (za wyjątkiem zadań, które są zadaniami własnymi lokalnej grupy działania). W przypadku, gdy o przyznanie pomocy technicznej ubiega się ARiMR, pomoc tę przyznaje minister właściwy do spraw rozwoju wsi.

ARiMR, na podstawie umowy, powierzy wykonywanie zadań związanych z wdrażaniem działań, odpowiednio:

- Agencji Rynku Rolnego – w przypadku działania „Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych” oraz „Współpraca”;
- podmiotowi, wyłonionemu w trybie przepisów o zamówieniach publicznych lub jednostce finansów publicznych lub fundacji, której jedynym fundatorem jest Skarb Państwa- w przypadku działania „Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem rolnym i usługi z zakresu zastępstw”;
- samorządowi województwa – w przypadku działań: „Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich”, „LEADER” oraz poddziałania „Scalanie gruntów”.

W szczególności ARiMR deleguje zadania w zakresie przyjmowania wniosków o przyznanie pomocy i wniosków o płatność oraz kontroli administracyjnej tych wniosków.

12.2 Przewidywany skład Komitetu Monitorującego

Komitet Monitorujący Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 powołany zostanie przez Instytucję Zarządzającą. Komitet będzie działał na podstawie zarządzenia o jego powołaniu i przyjętego regulaminu, w których szczegółowo zostaną określone zadania, skład oraz sposób wyboru jego członków, zapewniający partnerstwo z właściwymi instytucjami regionalnymi i lokalnymi.

Dla zapewnienia reprezentatywności szerokiego grona interesariuszy, w skład Komitetu Monitorującego wejdą przedstawiciele strony rządowej, samorządowej, organizacji pozarządowych oraz partnerów społecznych i gospodarczych oraz środowisk naukowych, w szczególności:

- instytucji zarządzającej;
- ministrów, których zakres działania ma związek z realizowanymi działaniami PROW;
- samorządu terytorialnego;
- terenowej administracji rządowej;

partnerów społecznych i gospodarczych, w tym organizacji rolniczych, pozarządowych organizacji związanych z ochroną środowiska oraz organizacji działających na rzecz wyrównywania szans, włączenia społecznego, równouprawnienia płci i niedyskryminacji.

W pracach Komitetu uczestniczyć będą ponadto przedstawiciele podmiotów wdrażających, Komisji Europejskiej oraz środowisk naukowych.

Zadania Komitetu określają przepisy UE tj.: Rozporządzenie Ramowe i Rozporządzenie EFRROW, zgodnie z którymi Komitet Monitorujący zostanie powołany przez instytucję zarządzającą w celu zapewnienia monitorowania jakości realizacji programu. Do zadań Komitetu należeć będzie w szczególności: dokonywanie przeglądu wdrażania programu i postępów w realizacji założonych celów, konsultowanie wszelkich zmian programu zaproponowanych przez instytucję zarządzającą oraz przedstawianie uwag dotyczących wdrażania i ewaluacji programu. Komitet będzie dokonywał przeglądu programu, w szczególności poprzez konsultowanie kryteriów wyboru finansowanych operacji oraz zatwierdzanie rocznych sprawozdań przed ich wysłaniem do Komisji Europejskiej.

12.3 Mechanizmy w zakresie rozpowszechniania informacji

Zgodnie art. 66 ust.1, lit. c rozporządzenia EFRROW, instytucja zarządzająca zapewnia reklamę i promocję programu, w tym z wykorzystaniem krajowej sieci obszarów wiejskich, poprzez informowanie potencjalnych beneficjentów, organizacji zawodowych, partnerów gospodarczych i społecznych, podmiotów zaangażowanych we wspieranie równości kobiet i mężczyzn oraz organizacji pozarządowych, w tym organizacji zajmujących się kwestiami

środowiska naturalnego, o możliwościach oferowanych przez program i zasadach oraz trybie udzielania pomocy finansowej w ramach programu, w tym o terminach naborów wniosków w ramach poszczególnych instrumentów PROW 2014-2020, a także poprzez informowanie beneficjentów o wysokości wkładu Unii i ogółu społeczeństwa o roli odgrywanej przez Unię w programie. Cel ten będzie realizowany poprzez Strategię komunikacyjną obejmującą elementy określone w akcie wdrożeniowym Komisji oraz Plan komunikacyjny, stanowiący element Planu Działania Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich..

Elementy Planu Komunikacyjnego

Upowszechnianie wiedzy na temat Programu, zasad jego wdrażania oraz wkładu Wspólnoty w realizację Programu.

Upowszechnianie odbywa się poprzez następujące formy komunikacji:

- szkolenia, konferencje i seminaria,
- publikacja materiałów informacyjnych,
- publikacja aktualnych informacji i dokumentów dotyczących Programu na stronach internetowych,
- Wykorzystanie narzędzi, elektronicznych i internetowych do przekazywania aktualnych informacji,
- punkty informacyjne,
- szkolenia dla pracowników punktów informacyjnych.

Zapewnienie odpowiedniej wizualizacji Programu

Celem jest zwiększenie świadomości społeczeństwa na temat jego realizacji i wkładu Wspólnoty oraz rozpowszechnienie wizualnej marki Programu. Odbiorcami projektów komunikacyjnych są: ogół społeczeństwa, środki masowego przekazu, partnerzy społeczni i gospodarczy, organizacje i instytucje pozarządowe, związki, stowarzyszenia i instytucje działające bezpośrednio i pośrednio w sektorach rolnym i obszarów wiejskich, centra informacji europejskiej Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce .

Informowanie społeczeństwa o Programie, rezultatach jego realizacji oraz o wkładzie Wspólnoty w realizację Programu

Upowszechnianie odbywa się poprzez następujące formy komunikacji

- współpracę ze środkami masowego przekazu,
- publikowanie materiałów informacyjnych w prasie, kampanie reklamowe horyzontalne w radio i telewizji,
- realizację konkursów wiedzy o PROW 2014-2020 i polityce rozwoju obszarów wiejskich,
- opracowywanie audycji i programów edukacyjnych rozpowszechniających wiedzę na temat Programu i jego Realizacji,
- prowadzenie stałych działań informacyjnych na stronach MRiRW, stronach MRR poświęconych Funduszom Europejskim oraz na portalu KSOW,
- udział w kampaniach informacyjno-promocyjnych organizowanych przez MRR.

Zapewnienie informacji o nowym okresie programowania 2021-2027 dla potencjalnych beneficjentów i ogółu społeczeństwa.

Konsultacje społeczne programu rozwoju obszarów wiejskich na lata 2021-2027 rozpoczną się przed zatwierdzeniem nowego Programu , dlatego niezbędne jest finansowanie tego rodzaju wydatków w oparciu o PROW 2014 – 2020.. Organizowane będą konferencje, spotkania informacyjne, prace grup roboczych oraz interaktywne konsultacje on – line wykorzystujące dostępne narzędzia informatyczne i telefonii mobilnej.

Sposób realizacji działań informacyjno-promocyjnych PROW 2014-2020

Instytucja Zarządzająca opracowuje strategię komunikacji PROW 2014 – 2020 . Strategia jest przedkładana do informacji Komitetowi Monitorującemu i Grupie roboczej ds. KSOW do informacji. Na podstawie strategii przygotowany jest we współpracy z jednostką centralną KSOW Plan Komunikacyjny stanowiący integralną część Planu Działania oraz roczne plany komunikacyjne IZ i podmiotów, którym delegowano zadania IZ . Plan Komunikacyjny jest opiniowany, jako element Planu Działania KSOW, przez Grupę Roboczą ds. KSOW.

Upowszechniania wiedzy i informacji o warunkach i trybie przyznawania pomocy w ramach PROW 2014-2020, realizowane jest przez Instytucję Zarządzającą i podmioty, którym delegowano zadania IZ.

Zadania z zakresu informowania o rezultatach programu dla ogółu społeczeństwa, w tym upowszechnianie dobrych praktyk są realizowane przez Krajową Sieć Obszarów Wiejskich zgodnie z zasadami przyjętymi dla realizacji działań w ramach Planu Działania.

Działania informacyjno – promocyjne dotyczące nowej perspektywy 2021-2027 prowadzone są w ramach KSOW. Konsultacje nowego programu realizowane są przez IZ.

12.4 Działania zmierzające do zmniejszenia obciążeń administracyjnych dla beneficjentów

Przepisy rozporządzenia w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), zakładają konieczność zapewnienia przez państwo członkowskie weryfikowalności i kontroli wszystkich środków rozwoju obszarów wiejskich, jakie mają zamiar wdrażać. Zdecydowana większość obowiązków nałożonych na beneficjentów wynika z przepisów prawa unijnego lub jest ich konsekwencją, ewentualny obszar do zmniejszenia obciążeń administracyjnych stanowią regulacje prawa krajowego czy też postanowienia umów o przyznanie pomocy. Przy konstruowaniu Programu oraz przepisów krajowych brany będzie zatem pod uwagę postulat zmniejszenia obciążeń administracyjnych dla beneficjentów, bez uszczerbku w zakresie naruszania przepisów czy też jakości projektów. Należy mieć na uwadze, że zmniejszenie barier administracyjnych dla beneficjentów może oznaczać jednocześnie zwiększenie obciążeń dla instytucji odpowiedzialnych za realizację działania i wypłatę środków, co jednocześnie będzie się wiązało z koniecznością wzmocnienia administracyjnego tych instytucji. W trakcie realizacji Programu planuje się dokonanie oceny obciążeń administracyjnych nałożonych na beneficjentów i w razie konieczności podjęcie działań mających na celu dalszą ich redukcję.

Działania mające na celu redukcję obciążeń będą podejmowane również w wyniku zidentyfikowania w trakcie realizacji Programu obszarów problemowych, w wyniku rekomendacji innych podmiotów zewnętrznych np. Komitetu Monitorującego PROW 2014-2020 czy sygnałów pojawiających się od potencjalnych beneficjentów.

Mając zatem na uwadze wymóg redukcji obciążeń administracyjnych, poniżej zostały przedstawione planowane uproszczenia dla beneficjentów, z zastrzeżeniem, że mają one wstępny charakter i w trakcie dalszych prac nad programem mogą ulec zmianie. Uproszczenia dla beneficjentów zostaną odzwierciedlone w Programie, przepisach ustawowych, przepisach rozporządzeń, instrukcji dla beneficjentów czy wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Wdrożenie części planowanych redukcji administracyjnych najprawdopodobniej będzie miało miejsce z chwilą uruchomienia poszczególnych działań, w pozostałych przypadkach termin wdrożenia jest uzależniony m.in. od zakresu i terminu zmian legislacyjnych, terminu uruchomienia niezbędnej infrastruktury teleinformatycznej umożliwiającej wymianę informacji, czy też uzyskania dostępu do publicznych baz danych. W związku z powyższym, należy przyjąć, że część rozwiązań będzie funkcjonować od momentu uruchomienia działania, a niektóre w miarę możliwości będą wdrażane sukcesywnie w trakcie realizacji Programu.

Przy konstruowaniu Programu, w miarę możliwości, uwzględniane będą poniższe kwestie.

- Informatyzacja państwa i wprowadzenie możliwości elektronicznej wymiany informacji pomiędzy beneficjentami a podmiotami odpowiedzialnymi za wdrażanie oraz zapewnienie elektronicznej korespondencji pomiędzy poszczególnymi podmiotami zaangażowanymi w realizację Programu.
- Możliwość składania wniosków za pomocą formularza umieszczonego na stronie internetowej.
- Zminimalizowanie liczby załączników do wniosku poprzez weryfikację informacji przy pomocy narzędzi elektronicznych/internetowych; rezygnacja z wymogu przedstawiania zaświadczeń na rzecz składania oświadczeń, rezygnacja z obowiązku złożenia ważnych certyfikatów, pod warunkiem, iż możliwa będzie weryfikacja wymaganych informacji w udostępnionych przez inne podmioty bazach danych (np. dane zawarte w Krajowym Rejestrze Sądowym, Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej – CEiDG, informacje udostępnione przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Urząd Skarbowy, informacje zawarte w rejestrze prowadzonym przez Marszałków Województw w zakresie zarejestrowanych grup producentów rolnych).
- Uproszczenie dokumentacji związanej z wnioskowaniem o przyznanie pomocy, w tym ograniczenie do niezbędnego minimum wymaganych dokumentów.
- Wprowadzenie jednego wspólnego wniosku, obejmującego oprócz płatności bezpośrednich, płatności dla obszarów ONW, płatności rolnośrodowiskowych, również płatności w ramach zalesień. Wniosek kontynuacyjny, który jednocześnie powszechnie byłby dostępny w wersji elektronicznej.
- Zniesienie lub ograniczenie obowiązku składania ankiety monitorującej (we wszystkich przypadkach, gdzie jest to możliwe, pozyskiwanie danych dotyczących

realizacji wskaźników na etapie zakończenia operacji – wraz z wnioskiem o płatność końcową, w przypadku jeżeli zastosowanie ankiety będzie wskazane, proponuje się ograniczenie ich liczby – jedna ankieta zamiast kilku składnych cyklicznie).

- Zredukowanie liczby podmiotów „wdrażających” działania skierowane do beneficjentów z obszaru Lokalnej Strategii Rozwoju.
- Wdrożenie koncepcji tzw. „projektu parasolowego”, dzięki której dotychczasowi beneficjenci pomocy udzielanej na realizację projektów o małym budżecie, poza koniecznością poddania się ewentualnej kontroli ze strony podmiotu wdrażającego, nie będą mieć z nim styczności, wszelkie formalności załatwiając bezpośrednio w LGD.
- Wprowadzenie dedykowanego jedynie w podejściu Leader szerokiego katalogu możliwych typów operacji z jasną linią demarkacyjną z pozostałymi działaniami Programu.
- Wykorzystanie możliwości udzielania pomocy w formach ryczałtowych (w tym standardowych kosztów jednostkowych, płatności ryczałtowych, stopy ryczałtowej).
- Wprowadzenie możliwości korzystania z systemu zaliczkowego.
- Wprowadzenie możliwości realizacji projektu w systemie „zaprojektuj i wybuduj”.
- Wprowadzenie jasnego i wiążącego harmonogramu naborów już na początku nowego okresu programowania.

12.5 Pomoc techniczna

Podstawa prawna

Art. 59 rozporządzenia ramowego

Art. 51 ust. 2 rozporządzenia EFRROW

Cele

- Zapewnienie odpowiedniego wsparcia dla instytucji odpowiedzialnych za przygotowanie, zarządzanie, monitorowanie, ocenę, informację i komunikację, tworzenie sieci, rozpatrywanie skarg oraz kontrolę i audyt;
- Realizacja zadań objętych zakresem Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich, w tym sieci na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich oraz wdrożenie sprawnego i efektywnego systemu informacji i promocji PROW;
- Zmniejszenie obciążenia administracyjnego dla beneficjentów, w tym działań takich jak systemy elektronicznej wymiany danych oraz wzmocnienie potencjału organów państwa członkowskiego i beneficjentów w zakresie zarządzania i wykorzystania funduszy;
- Zapewnienie finansowania kosztów związanych z pracami przygotowawczymi na potrzeby wytyczenia obszarów z ograniczeniami naturalnymi;

- Wspieranie działań mających na celu wzmocnienie potencjału, odpowiednich partnerów, zgodnie z art. 5, ust. 3 lit d rozporządzenia ramowego, w celu wspierania wymiany najlepszych praktyk pomiędzy takimi partnerami;
- Zapewnienie finansowania działań dotyczących poprzedzającego oraz kolejnego okresu programowania – zgodnie z art. 59 rozporządzenia ramowego.

Opis

W ramach Pomocy technicznej realizowane będą dwa schematy:

Schemat I: Wzmocnienie systemu wdrażania Programu

Celem tego schematu jest stworzenie optymalnych warunków dla zapewnienia efektywnej i skutecznej realizacji działań w ramach Programu. Osiągnięcie tego celu możliwe będzie poprzez odpowiednie wsparcie instytucji zaangażowanych w realizację działań objętych Programem, w tym w przygotowanie, zarządzanie, monitorowanie, ocenę, rozpatrywanie skarg oraz kontrolę i audyt.

Ponadto, środki pomocy technicznej mogą być kierowane na finansowanie działań na rzecz zmniejszenia obciążenia administracyjnego dla beneficjentów, w tym działań takich jak systemy elektronicznej wymiany danych oraz działań mających na celu wzmocnienie potencjału organów państwa członkowskiego i beneficjentów w zakresie zarządzania i wykorzystania EFRROW oraz na finansowanie kosztów związanych z pracami przygotowawczymi na potrzeby wytyczenia obszarów z ograniczeniami naturalnymi.

Wspierane mogą być także działania mające na celu wzmocnienie potencjału, odpowiednich partnerów, zgodnie z art. 5, ust. 3 lit d rozporządzenia ramowego, w celu wspierania wymiany najlepszych praktyk pomiędzy takimi partnerami.

Powyższe kategorie działań, które dotyczą poprzedzającego oraz kolejnego okresu programowania również mogą być finansowane ze środków pomocy technicznej.

Schemat II: Utworzenie i funkcjonowanie krajowej sieci obszarów wiejskich

Celem Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich jest zwiększenie udziału zainteresowanych stron we wdrażaniu rozwoju obszarów wiejskich, podniesienie jakości realizacji programu rozwoju obszarów wiejskich, informowanie społeczeństwa i potencjalnych beneficjentów o polityce rozwoju obszarów wiejskich i wsparciu finansowym oraz promowanie innowacji w produkcji żywności na obszarach wiejskich i w leśnictwie. Celem niniejszego schematu jest natomiast zapewnienie finansowania działań wynikających z realizacji KSOW oraz zapewnienie odpowiedniego wsparcia dla struktur niezbędnych do obsługi tych działań.

Powyższe kategorie działań, które dotyczą poprzedzającego oraz kolejnego okresu programowania również mogą być finansowane ze środków pomocy technicznej.

Zapewnienie efektywności wydatkowania pomocy technicznej

W celu zapewnienia efektywnego wydatkowania środków obu schematów pomocy technicznej wprowadzony zostanie plan działania pomocy technicznej. Będzie on przygotowywany przez beneficjentów corocznie i weryfikowany przez instytucję

zarządzającą. Plan działania będzie odnosił się w szczególności do obszaru zasobów ludzkich zaangażowanych we wdrażanie Programu oraz działań szkoleniowych i edukacyjnych nakierowanych na indywidualne potrzeby poszczególnych instytucji, obejmujące najbardziej skomplikowane procesy wdrożeniowe, dotyczące wykrywania i zwalczania oszustw oraz nadużyć, zapobiegania i wykrywania korupcji, obarczone potencjalnym ryzykiem nieprawidłowości. Efektywnemu wydatkowaniu środków pomocy technicznej służyć będzie również monitoring potencjału instytucjonalnego instytucji wdrażających, który będzie polegał na badaniu zdolności administracyjnych, efektywności oraz zorientowania na rezultaty poszczególnych instytucji wdrażających.

Koszty kwalifikowalne

Kwalifikowalne będą wydatki poniesione od dnia 1 stycznia 2014 roku.

Wydatek można uznać za kwalifikowalny jeżeli:

- jest niezbędny dla realizacji projektu;
- jest racjonalny;
- jest rzetelnie udokumentowany i możliwy do zweryfikowania;
- jest spójny z obowiązującymi przepisami;
- jest ujęty na liście kosztów kwalifikowalnych.

Szczegółowe zasady dotyczące kwalifikowalności wydatków określone zostaną w odrębnym dokumencie.

Beneficjenci

- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi;
- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa;
- Ministerstwo Finansów;
- Podmioty, którym zostaną delegowane zadania instytucji zarządzającej i agencji płatniczej;
- Podmioty zaangażowane w działania związane z utworzeniem i utrzymaniem, zarządzaniem i obsługą Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich, w tym podmioty odpowiedzialne za zapewnienie rozpowszechniania informacji na temat Programu;
- Prezes Urzędu Zamówień Publicznych;
- Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej.

Zasady dotyczące ustanawiania kryteriów wyboru

A - kryteria dostępu

- projekt jest zgodny z celami Pomocy technicznej;
- projekt obejmuje koszty kwalifikowalne;
- okres realizacji projektu jest zgodny z okresem realizacji PROW - przewiduje się możliwość skrócenia okresu realizacji z powodu konieczności rozliczenia środków Unii Europejskiej.

B – kryteria wyboru

Pomoc techniczna przewidziana jest jako wsparcie określonych beneficjentów, udzielane w zależności od istniejących i zgłoszonych potrzeb.

System wdrożenia

Podmiot uprawniony do ubiegania się o wsparcie w ramach pomocy technicznej składa wnioski o przyznanie pomocy wraz z załącznikami do ARiMR. Wnioski są weryfikowane pod względem formalnym oraz merytorycznym. ARiMR podpisuje umowy z wnioskodawcami, których wnioski zostały pozytywnie zweryfikowane.

W przypadku, gdy wnioskodawcą jest ARiMR, pomoc techniczną przyznaje minister właściwy do spraw rozwoju wsi.

Jeżeli jest to wymagane wnioskodawca realizuje projekt przeprowadzając przetarg na wyłonienie wykonawcy. Po zakończeniu realizacji etapu/całego przedsięwzięcia, wnioskodawca składa stosowny wniosek o płatność do ARiMR. ARiMR przeprowadza weryfikację wniosku pod względem formalnym i zgodności z zapisami umowy. Po dokonaniu weryfikacji ARiMR dokonuje płatności.

Rodzaj wsparcia

Pomoc będzie udzielana na zasadzie zwrotu poniesionych kosztów. Projekty mogą być realizowane w kilku etapach.

Kwota i wielkość wsparcia

Poziom pomocy udzielanej beneficjentowi może wynosić maksymalnie 100% wysokości kosztów kwalifikowalnych.

13 DZIAŁANIA PODEJMOWANE W CELU ZAANGAŻOWANIA PARTNERÓW

Określenie partnerów, z którymi prowadzono konsultacje:

W proces przygotowania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 zostali włączeni następujący partnerzy⁴¹:

- organy lokalne, organy regionalne i inne władze publiczne;
- partnerzy gospodarczy i społeczni;
- podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie w tym partnerzy działający na rzecz ochrony środowiska, organizacje pozarządowe oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie równości i niedyskryminacji.

W tym celu Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi zarządzeniem z dnia 8 kwietnia 2013r., powołał organ opiniodawczo-doradczy, tj. Zespół - Grupę roboczą wspierającą prace nad przygotowaniem programu rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020. Określony w zarządzeniu skład Zespołu - Grupy roboczej odpowiada zakresowi interesariuszy wskazanemu w uchwale nr 1/2013 Międzyresortowego Zespołu do spraw Programowania i Wdrażania Funduszy Strukturalnych i Funduszu Spójności Unii Europejskiej, uwzględniając przedstawicieli strony rządowej oraz samorządowej, a także szerokie grono, partnerów społecznych działających w obszarze objętym przygotowywanym programem operacyjnym, jak również przedstawicieli środowisk naukowych i służb doradczych.

Do zadań Zespołu - Grupy należało w szczególności:

- opiniowanie, analizowanie i omawianie sposobu ukierunkowania i koordynacji poszczególnych instrumentów wsparcia;
- opiniowanie, analizowanie i omawianie wniosków płynących z dokumentów związanych z przeprowadzaniem ewaluacji ex-ante i oceny oddziaływania na środowisko programu rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020;
- monitorowanie postępów w wypełnianiu warunkowości ex-ante istotnych dla przygotowania i realizacji programu rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020.

Zgodnie z ww. zarządzeniem powołano również 5 podgrup tematycznych, które wspomagały pracę Zespołu - Grupy. Celem utworzonych podgrup było wypracowanie szczegółowych propozycji i rekomendacji odnośnie kształtu PROW 2014-2020:

- podgrupa 1: ds. ułatwiania transferu wiedzy w rolnictwie,
- podgrupa 2: ds. poprawy konkurencyjności i zwiększenia rentowności gospodarstw rolnych oraz poprawy organizacji łańcucha żywnościowego i promowania zarządzania ryzykiem w rolnictwie,
- podgrupa 3: ds. odtwarzania, ochrony i wzmacniania ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa oraz wspierania efektywnego gospodarowania zasobami

---

⁴¹ Zgodnie z art. 5 projektu rozporządzenia WRS.

- i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym,
- podgrupa 4: ds. zwiększenia włączenia społecznego, ograniczania ubóstwa i promowania rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich,
  - podgrupa 5: ds. pomocy technicznej.

Prace Zespołu - Grupy były podstawowym narzędziem procesu konsultacji społecznych Programu.

Uzupełnieniem prac Zespołu – Grupy były prowadzone on–line konsultacje społeczne Programu za pośrednictwem strony internetowej MRiRW (www.minrol.gov.pl) i Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich (www.ksow.gov.pl). W ramach kolejnych etapów konsultacji społecznych, za pośrednictwem adresu e-mail: konsultacjePROW@minrol.gov.pl, zainteresowani mogli przekazywać uwagi, komentarze i propozycje do kolejnych wersji projektów Programu. Taka forma upowszechnienia konsultacji społecznych dała możliwość ogółowi społeczeństwa wypowiedzenia się nt. propozycji Programu.

Dodatkowo, PROW 2014-2020 opiniowany był przez podmioty skupiające partnerów społeczno – gospodarczych, instytucje administracji publicznej oraz partnerów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, w tym:

- Grupę Roboczą Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich;
- wojewódzkie grupy robocze Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich;
- Samorzady Województw;
- Komitet Monitorujący PROW 2007-2013.

Wyniki konsultacji

Zgodnie z powyższym, proces konsultacji prowadzony był równolegle z pracami nad przygotowaniem Programu w ramach trzech etapów:

- Etap I - konsultacje Wstępnego zarysu PROW 2014-2020,
- Etap II - konsultacje I projektu PROW 2014-2020,
- Etap III – konsultacje projektu PROW 2014–2020.

Konsultacje wstępnych założeń do PROW 2014-2020 oraz działania informacyjne, dotyczące nowego okresu programowania rozpoczęły się we wrześniu 2012r. W ramach organizowanych przez zewnętrznych partnerów spotkań oraz seminariów informacyjnych i szkoleń w zakresie PROW 2007-2013, przekazywane były informacje na temat prowadzonych wstępnych prac nad przygotowaniem programu, projektów rozporządzeń UE dotyczących PROW 2014-2020 oraz prowadzonych badawczych prac eksperckich w zakresie przygotowania programu. Informacje te były prezentowane, m.in. na seminariach i konferencjach dla samorządów województw, członków grup producentów rolnych, przedstawicieli ośrodków doradztwa rolniczego, izb rolniczych. Dodatkowo w listopadzie i grudniu 2012r. w 16 województwach zorganizowano konferencje regionalne, na których prezentowane były efekty wdrażania PROW 2007-2013 oraz informacje na temat nowego okresu programowania 2014-2020. W konferencjach tych uczestniczyli rolnicy, producenci

rolni, przedstawiciele regionalnych branżowych organizacji i stowarzyszeń rolniczych oraz przedstawiciele samorządów gminnych, powiatowych i wojewódzkich.

Etap I konsultacji

W okresie od II poł. kwietnia do przełomu czerwca i lipca 2013r przeprowadzono konsultacje społeczne Wstępnego zarysu PROW 2014-2020. W ramach procesu konsultacji zorganizowanych zostało 14 posiedzeń wszystkich pięciu podgrup tematycznych, działających w ramach Zespołu-Grupy Roboczej wspierającej prace nad przygotowaniem programu rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020. Posiedzenia Zespołu-Grupy oraz następujących podgrup tematycznych:

- 23 kwietnia 2013 – spotkanie Zespołu-Grupy
- 21 maja 2013 - spotkanie Zespołu-Grupy
- 10 maja, 3, 10 czerwca, - posiedzenia podgrupy 1 ds. priorytetu 1
- 8, 23, 27 maja - posiedzenia podgrupy 2 ds. priorytetu 2 i 3
- 9 maja, 17 czerwca i 1 lipca - posiedzenia podgrupy 3 ds. priorytetu 4 i 5
- 10 maja, 13 czerwca - posiedzenia podgrupy 4 ds. priorytetu 6
- 18 czerwca – posiedzenie podgrupy 5 ds. pomocy technicznej.

Głównym przedmiotem prac Zespołu-Grupy i podgrup tematycznych była analiza SWOT, której wyniki wskazały na konkretne potrzeby finansowania środkami publicznymi konkretnych działań wspierających rozwój obszarów wiejskich. Jednocześnie w ramach prowadzonych konsultacji on line łącznie, w I etapie konsultacji, wpłynęło blisko 200 postulatów, uwag i opinii. Główne uwagi zgłoszone podczas pierwszego etapu konsultacji dotyczyły m.in. rozszerzenia katalogu beneficjentów, wskazywano także na potrzebę objęcia wsparciem sektorów produkcji zwierzęcej, w tym prosiąt, produkcji mięsa, w tym wołowego, produkcji mleka, produkcji roślinnej i rolnictwa ekologicznego. Samorzady województw oraz samorzady gmin i powiatów postulowały natomiast o włączenie do programu działań z zakresu gospodarki wodno - ściekowej na terenach wiejskich oraz uwzględnienie budowy i modernizacji dróg lokalnych.

Dodatkowo podczas pierwszego etapu konsultacji przedstawiciele Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi uczestniczyli w ponad 40 spotkaniach, na których omawiane były wstępne założenia do PROW 2014-2020.

II etap konsultacji

W okresie od 26 lipca 2013 r. do 15 września 2013 r. przeprowadzono II etap konsultacji społecznych pierwszego projektu Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Prace nad wypracowaniem szczegółowych rozwiązań w zakresie poszczególnych instrumentów PROW 2014 – 2020 prowadzone były przez Zespół-Grupę oraz w podgrupach tematycznych. W trakcie konsultacji odbyło się 1 posiedzenie Zespołu-Grupy oraz 7 spotkań podgrup tematycznych:

- 22 sierpnia 2013 r. - posiedzenie Zespołu-Grupy
- 30 września, 8 października 2013 r. - spotkanie podgrupy 1 ds. priorytetu 1
- 9 września 2013 r. - spotkanie podgrupy 2 ds. priorytetu 2 i 3

- 30 sierpnia, 8 listopada 2013 r. - spotkanie podgrupy 3 ds. priorytetu 4 i 5
- 16 września 2013 r. - spotkanie podgrupy 4 ds. priorytetu 6
- 20 września 2013 r. - spotkanie podgrupy 5 ds. pomocy technicznej.

Równocześnie prowadzone były konsultacje on Line. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi skierował pisemne zaproszenie do udziału w konsultacjach do podmiotów o zasięgu krajowym reprezentujących środowiska działające na rzecz rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. Łącznie zebrano blisko 600 pisemnych postulatów opinii i uwag. Podstawowe postulaty zgłoszone w trakcie II etapu konsultacji dotyczyły potrzeby określenia wysokości budżetu PROW 2014-2020 i jego struktury (wysokości środków przeznaczonych na realizację poszczególnych działań). Postulowano również o określenie budżetów dla samorządów województw na zadania realizowane przez nie w ramach Programu. Ponownie wiele samorządów terytorialnych postulowało rozszerzenie zakresu PROW 2014 – 2020 o inwestycje w zakresie infrastruktury technicznej wsi, zwłaszcza wodociągi i kanalizację. Część postulatów dotyczyła warunków i trybu przyznawania pomocy w ramach poszczególnych działań, w tym kwestii ukierunkowania pomocy. W zakresie modernizacji gospodarstw rolnych zwracano uwagę na potrzebę szerszego uwzględnienia produkcji zwierzęcej, w tym szczególną uwagę zwrócono na sektor trzody chlewnej i potrzebę zwiększenia kwoty wsparcia dla gospodarstw inwestujących w produkcję psiać. Niektórzy z respondentów postulowali konieczność wsparcia produkcji pszczelarskiej. W odniesieniu do wsparcia inwestycyjnego gospodarstw rolnych zwrócono uwagę na zaproponowane kryteria dostępu odnoszące się do wielkości gospodarstw, przy czym jedne środowiska podnosiły potrzebę wsparcia także większych niż proponowano gospodarstw, inne były temu przeciwnie lub wskazywały na potrzebę objęcia pomocą mniejszych gospodarstw. Liczne postulaty dotyczyły kwestii związanych z płatnościami dla gospodarstw położonych na obszarach o niekorzystnych warunkach dla gospodarowania i płatnościami rolnośrodowiskowymi. Wskazywano też na potrzebę zwiększenia alokacji przeznaczonej m.in. na wdrażanie podejścia Leader.

Dodatkowo przedstawiciele MRiRW uczestniczyli w ponad 70 spotkaniach, w ramach których prezentowane i omawiane były projektowane zapisy programu. Podsumowaniem II etapu konsultacji była konferencja zorganizowana w dniu 26 września 2013 r.

14 KRAJOWA SIĘĆ OBSZARÓW WIEJSKICH

14.1 Tworzenie Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich.

W latach 2007-2013 zbudowana została struktura organizacyjna KSOW zapewniająca realizację celów określonych w PROW 2007-2013. Planowana w ramach PROW 2014-2020 struktura organizacyjna zapewnia kontynuację utworzonej sieci. Ustanowienie KSOW wymaga podjęcia następujących działań ze strony Instytucji Zarządzającej, jednostki pełniącej rolę sekretariatu centralnego i sekretariatów regionalnych:

- przygotowanie i opublikowanie legislacji krajowej określającej zadania jednostek działających w strukturze organizacyjnej KSOW oraz procedur dotyczących realizacji zadań sieci,
- określenie struktury organizacyjnej jednostki centralnej oraz jednostek regionalnych,
- powołanie grupy roboczej ds. KSOW i wojewódzkich grup roboczych,
- zatwierdzenie planu działania.

Krajowa sieć obszarów wiejskich zostanie utworzona w okresie do 12 miesięcy od dnia zatwierdzenia Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

14.2 Struktura Organizacyjna KSOW, sposób włączenia partnerów w działania sieci oraz sposób ułatwiania tworzenia sieci kontaktów pomiędzy partnerami.

Struktura organizacyjna KSOW

Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich ma charakter otwarty. Uczestnikami sieci mogą być wszyscy interesariusze zaangażowani w rozwój obszarów wiejskich. Udział partnerów w sieci zapewnia jednostka centralna oraz jednostki regionalne, wojewódzkie grupy robocze i grupa robocza ds. KSOW na poziomie krajowym.

Jednostka centralna - Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie zapewnia koordynację działań sieci na poziomie krajowym

Do zadań jednostki centralnej należy w szczególności:

- ułatwianie tworzenia sieci kontaktów partnerom KSOW poprzez prowadzenie działań aktywizujących, powołanie i organizację pracy grupy roboczej ds. KSOW, organizację prac grup tematycznych oraz zarządzanie portalem i internetowymi narzędziami umożliwiającymi wymianę informacji i prowadzenie dyskusji pomiędzy skupionymi w sieci partnerami,
- opracowanie planu działania KSOW na lata 2014-2020 i dwuletnich planów operacyjnych we współpracy z partnerami sieci, IZ oraz podmiotami, którym delegowano zadania IZ i jednostkami regionalnymi,
- wdrażanie planu działania KSOW na lata 2014-2020 na poziomie krajowym, na podstawie dwuletnich planów operacyjnych,

- identyfikacja partnerów krajowych i współpraca z partnerami krajowymi,
- zapewnienie informacji i promocji KSOW,
- opracowywanie półrocznych informacji z realizacji dwuletnich planów operacyjnych, w ramach okresowego przeglądu realizacji planów oraz co dwa lata sprawozdań z realizacji dwuletnich planów operacyjnych i planu działania KSOW na lata 2014-2020, we współpracy z jednostkami regionalnymi i IZ oraz podmiotami, którym delegowano zadania IZ.
- koordynacja współpracy oraz zapewnienie dostępu partnerów sieci do działań Europejskiej Sieci Obszarów Wiejskich (ESOW),
- realizacja zadań sieci na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich (SIR), w tym zadań brokera innowacji.

Jednostki regionalne – samorządy województw:

Do zadań jednostek regionalnych należy w szczególności:

- ułatwianie tworzenia kontaktów partnerom KSOW poprzez prowadzenie działań aktywizujących, powołanie i organizację pracy grupy roboczej ds. KSOW, organizację prac grup tematycznych oraz zarządzanie portalem i internetowymi narzędziami umożliwiającymi wymianę informacji i prowadzenie dyskusji pomiędzy skupionymi w sieci partnerami, na poziomie regionalnym,
- wdrażanie planu działania KSOW na poziomie regionalnym na podstawie dwuletnich planów operacyjnych,
- udział w opracowywaniu planu działania KSOW na lata 2014-2020 i dwuletnich planów operacyjnych w zakresie zadań realizowanych na poziomie regionalnym, we współpracy z partnerami KSOW działającymi na terenie województwa i Wojewódzkimi Ośrodkami Doradztwa Rolniczego
- identyfikacja partnerów na poziomie regionalnym i współpraca z partnerami regionalnymi,
- opracowywania półrocznych informacji z realizacji dwuletnich planów operacyjnych, w ramach okresowego przeglądu realizacji planów oraz co dwa lata sprawozdań z realizacji dwuletnich planów operacyjnych i planu działania KSOW na lata 2014-2020 w zakresie zadań realizowanych na poziomie regionalnym,
- realizacja zadań sieci na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich (SIR) na poziomie regionalnym w tym zadań brokera innowacji.

Zadania sieci na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich wykonują na poziomie województwa Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego.

Udział interesariuszy działających na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, w tym partnerów wymienionych w Art. 54, ust 1 rozporządzenia EFRROW, w planowaniu i realizacji planu działania KSOW na lata 2014-2020, zapewniony jest poprzez powołanie grupy roboczej ds. KSOW i wojewódzkich grup roboczych ds. KSOW.

Grupa robocza ds. KSOW

Do zadań Grupy roboczej ds. KSOW należy:

- akceptacja planu działania, zmian do planu oraz dwuletnich planów operacyjnych i ich zmian,
- opiniowanie dwuletnich sprawozdań z realizacji planu działania KSOW oraz półrocznych informacji z realizacji dwuletnich planów operacyjnych, w ramach okresowego przeglądu realizacji planów, w tym wydawanie rekomendacji w sprawie zmian do planów operacyjnych,
- zapewnienie wymiany wiedzy tematycznej, analitycznej i ułatwianie współpracy pomiędzy partnerami sieci poprzez możliwość tworzenia grup tematycznych na poziomie krajowym.

Wojewódzkie grupy robocze ds. KSOW

Do zadań wojewódzkich grup roboczych ds. KSOW należy:

- opiniowanie propozycji do planu działania KSOW, propozycji zmian do planu oraz dwuletnich planów operacyjnych i ich zmian, na poziomie regionalnym,
- opiniowanie dwuletnich sprawozdań z realizacji planu działania KSOW oraz półrocznych informacji z realizacji dwuletnich planów operacyjnych, w ramach okresowego przeglądu realizacji planów i zgłaszanie propozycji rekomendacji ich zmian,
- zapewnienie wymiany wiedzy tematycznej, analitycznej i ułatwianie współpracy pomiędzy partnerami sieci poprzez możliwość tworzenia grup tematycznych na poziomie regionalnym.

Sposób włączenia partnerów w działania sieci oraz sposób ułatwiania tworzenia sieci kontaktów pomiędzy partnerami.

Aktywizacja partnerów oraz ułatwianie tworzenia sieci kontaktów pomiędzy partnerami odbywa się poprzez organizację spotkań i warsztatów, organizację moderowanych tematycznych dyskusji na portalu KSOW oraz tworzenie grup tematycznych powoływanych z inicjatywy partnerów lub jednostek centralnej i regionalnych w oparciu o zgłaszane przez partnerów tematy problemowe. Jednostka centralna i jednostki regionalne umożliwiają wymianę wiedzy i tworzenie kontaktów pomiędzy partnerami sieci wykorzystując instrumenty internetowe, portal KSOW i narzędzia takie jak forum dyskusyjne, czy zaawansowane narzędzia internetowe wymiany wiedzy i informacji.

Przygotowywanie planu działania – jednostka centralna i jednostki regionalne organizują badanie ankietowe wśród partnerów KSOW w celu zebrania propozycji tematów/działań, jakie mogłyby być realizowane przez KSOW. Na podstawie zebranych propozycji jednostka centralna we współpracy z jednostkami regionalnymi opracowuje plan działania. Projekt planu działania jest konsultowany z wojewódzkimi grupami roboczymi. Po zaopiniowaniu projektu przez wojewódzkie grupy robocze ds. KSOW, jednostka centralna przedkłada projekt planu działania do zatwierdzenia grupie roboczej ds. KSOW. Wojewódzkie grupy robocze i grupa robocza ds. KSOW mogą tworzyć grupy tematyczne i zapraszać ekspertów w

celu oceny projektu i uzyskania opinii co do zgodności projektu z potrzebami partnerów działających na rzecz rolnictwa i obszarów wiejskich.

Przygotowanie dwuletnich planów operacyjnych – dwuletnie plany operacyjne określają szczegółowy zakres działań jakie będzie realizowała sieć. Plany operacyjne opracowywane są w oparciu o plan działania KSOW oraz propozycje projektów zgłaszanych przez partnerów na poziomie regionalnym i krajowym. Projekty planów obejmują opis działań planowanych do realizacji zawierający temat, formę realizacji np. warsztaty, szkolenia, wizyty studyjne, spotkania dyskusyjne, doradztwo, wymiany eksperckie etc., określenie grupy odbiorców, harmonogram realizacji oraz budżet. Plany są opiniowane przez wojewódzkie grupy robocze i przedkładane do akceptacji grupy roboczej ds. KSOW.

Jednostka centralna i jednostki regionalne prowadzą stały monitoring realizacji planu działania i dwuletnich planów operacyjnych. Okresowe przeglądy realizacji planów operacyjnych zapewniają możliwość dostosowania planu działania do aktualnych potrzeb partnerów sieci. Przeglądy przeprowadzone są raz na pół roku. W celu dokonania przeglądu jednostka centralna, we współpracy z jednostkami, regionalnymi sporządza informację półroczną z realizacji dwuletnich planów operacyjnych, która jest przedkładana wojewódzkim grupom roboczym i grupie roboczej ds. KSOW. Grupa robocza KSOW na podstawie przeprowadzonej przez wojewódzkie grupy robocze analizy informacji z realizacji planów może rekomendować wprowadzenie zmian do dwuletnich planów operacyjnych i do planu działania KSOW. W przypadku przyjęcia przez Grupę rekomendacji w sprawie zmiany planów, jednostka centralna opracowuje zmieniony projekt planu operacyjnego i planu działania KSOW we współpracy z partnerami KSOW, jednostkami regionalnymi oraz Wojewódzkimi Ośrodkami Doradztwa Rolniczego przedkłada do konsultacji wojewódzkim grupom roboczym, a następnie do akceptacji grupy roboczej ds. KSOW.

14.3 Zadania Sieci

Cele Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich

- zwiększenie udziału zainteresowanych stron we wdrażaniu inicjatyw na rzecz rozwoju obszarów wiejskich;
- podniesienie jakości realizacji programu rozwoju obszarów wiejskich;
- informowanie społeczeństwa i potencjalnych beneficjentów o polityce rozwoju obszarów wiejskich i wsparciu finansowym;
- promowanie innowacji w rolnictwie, produkcji żywności i w leśnictwie;
- aktywizacja mieszkańców wsi na rzecz podejmowania inicjatyw w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, w tym kreowania miejsc pracy na terenach wiejskich.

Realizacja celów sieci odbywa się w ramach planu działania Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich, który obejmuje:

- rozpowszechnianie informacji na temat wyników monitoringu i oceny realizacji działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w perspektywie finansowej 2014-2020,
- zapewnienie działań sieciujących dla doradców i służb wspierających wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich,

- gromadzenie przykładów projektów z zakresu wszystkich priorytetów programu rozwoju obszarów wiejskich,
- zapewnienie szkoleń i sieciowania lokalnych grup działania, w tym pomoc techniczna w zakresie współpracy międzyterytorialnej i transnarodowej, ułatwianie współpracy pomiędzy LGD oraz poszukiwanie partnerów do współpracy w ramach działania *Współpraca*, zgodnie z art.35 rozporządzenia EFRROW,
- ułatwianie wymiany wiedzy tematycznej i analitycznej pomiędzy interesariuszami uczestniczącymi w rozwoju obszarów wiejskich i wymiana oraz rozpowszechnianie rezultatów,
- plan komunikacyjny obejmujący działania informacyjne dotyczące warunków i trybu przyznawania pomocy w ramach PROW 2014-2020 oraz rezultatów programu i wkładzie Wspólnoty w realizację Programu. Plan uwzględnia cele i działania określone w strategii komunikacji IZ oraz wyznacza podział zadań pomiędzy IZ i KSOW. Jasno określone są grupy docelowe działań komunikacyjnych, do których adresowane są poszczególne rodzaje planowanych działań.
- współpracę z Europejską Siecią Rozwoju Obszarów Wiejskich.

14.4 Zasoby dostępne w celu utworzenia i funkcjonowania KSOW

Zasoby jednostek realizujących zadania sieci

Struktura organizacyjna i zasoby kadrowe Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie zapewniają sprawną i terminową realizację zadań jednostki centralnej. sieci na poziomie krajowym. Centrum posiada wieloletnie doświadczenie w organizowaniu i koordynacji współpracy pomiędzy rolnikami, przedsiębiorcami sektora rolno-spożywczego i jednostkami naukowo-badawczymi. Trzy wyspecjalizowane oddziały CDR w Krakowie, Radomiu i Poznaniu koordynują organizację szkoleń, warsztatów i konferencji z zakresu instrumentów polityki rozwoju obszarów wiejskich. Kadra doradcza Centrum zapewnia wysoką jakość merytoryczną prowadzonych działań szkoleniowo-doradczych. Doświadczenia w realizacji projektów międzynarodowych umożliwią prowadzenie i koordynację współpracy KSOW z Europejską Siecią Obszarów Wiejskich i z sieciami narodowymi Państw Członkowskich. Doświadczenia CDR w tworzeniu i zarządzaniu stronami internetowymi, w tym stronami z interaktywnymi narzędziami do prowadzenia moderowanych forów wymiany wiedzy i informacji pomiędzy partnerami, z którymi współpracuje Centrum umożliwia sprawne zarządzanie portalem KSOW.

Realizację zadań sieci na poziomie województwa zapewnią jednostki regionalne, których zadania wykonują samorządy województw. Umiejscowione w 16 województwach, sekretariaty regionalne, realizowały w latach 2007-2013 plany działania KSOW oraz prowadziły działania sieciujące partnerów społeczno-gospodarczych reprezentujących środowiska wiejskie z terenu województw. Sekretariaty prowadzą strony regionalne na portalu KSOW. Doświadczenie w tym zakresie zapewni sprawne wykonywanie działań ułatwiających tworzenie sieci kontaktów partnerów na poziomie województw.

Zadania sieci na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich, w tym zadania brokera innowacji, wykonują Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego. umiejscowione we

wszystkich 16 województwach. Struktura organizacyjna WODR-ów oraz kadra doradcza posiadająca wieloletnie doświadczenie we współpracy z rolnikami, przedsiębiorcami działającymi na obszarach wiejskich oraz z jednostkami naukowo – badawczymi umożliwi realizację przedsięwzięć sieci przyczyniających się do efektywnego upowszechniania wiedzy w zakresie przygotowywania i wdrażania projektów innowacyjnych w rolnictwie i na obszarach wiejskich.

Finansowanie

Funkcjonowanie struktury organizacyjnej Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich i realizacja planu działania KSOW na lata 2014-2020 jest finansowana ze środków Pomocy Technicznej PROW 2014-2020.

15 POSTANOWIENIA PRZEJŚCIOWE

15.1 Tabela zobowiązań z poprzednich okresów programowania

Działanie	Szacowana kwota zobowiązań z poprzednich okresów programowania (euro)
Renty strukturalne	560 000 000
Grupy producentów rolnych	55 000 000
Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności	1 000 000
Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne	202 000 000
Programy rolnośrodowiskowe	317 000 000
Rolnictwo ekologiczne	136 000 000
ŁĄCZNIE ZOBOWIĄZANIA	1 271 000 000

16 ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1.

Wymogi Pakietów działania rolno-środowiskowo-klimatycznego w ramach poddziałania 10.1 Płatności w ramach zobowiązań rolno-środowiskowo-klimatycznych

Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone

- 1) Wymogi dotyczą wszystkich gruntów ornych w gospodarstwie;
- 2) Obowiązek corocznego opracowania i przestrzegania planu nawozowego, opartego na bilansie azotu oraz aktualnej chemicznej analizie gleby, z określeniem zawartości P, K, Mg, określeniem dawek azotu i potrzeb wapnowania;
- 3) Zastosowaniem prawidłowego doboru i następstwa roślin w płodozmianie;
- 4) Stosowanie w płodozmianie roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych;
- 5) Maksymalna roczna dawka azotu działającego (pochodzącego z nawozów mineralnych, naturalnych, organicznych i nawozów organiczno-mineralnych) na gruntach ornych nie powinna przekraczać 150 kg N/ha;
- 6) Niestosowanie osadów ściekowych.

Pakiet 2. Ochrona gleb i wód

- 1) Niewznawianie zabiegów agrotechnicznych przed dniem 1 marca;
- 2) Niestosowanie osadów ściekowych;
- 3) Przyoranie biomasy z wyłączeniem uprawy gleby w systemie bezorkowym;
- 4) Niestosowanie pod międzyplon ozimy/ścierniskowy innych nawozów niż naturalne;
- 5) Zakaz uprawy w plonie głównym tej samej rośliny (w przypadku międzyplonu ozimego również formy jarej takiej rośliny);
- 6) Możliwość spasanía biomasy: wsiewki / międzyplonu ścierniskowego w okresie jesieni, a międzyplonu ozimego w okresie wiosny.

Pakiet 3. Zachowanie i reintrodukcja sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych

- 1) W sadzie tradycyjnych odmian drzew owocowych znajdują się odmiany określone w rozporządzeniu ministra właściwego ds. rolnictwa;
- 2) W ramach pakietu możliwe jest:

- a) zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych;
  - b) reintrodukcja sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych;
- 3) Płatność przysługuje do:
- a) zachowania sadu tradycyjnych odmian drzew owocowych, który obejmuje co najmniej 12 drzew w wieku od 15 lat, reprezentujących nie mniej niż 4 odmiany lub gatunki (określone w rozporządzeniu), a jednocześnie liczba tych drzew w przeliczeniu na 1 ha powierzchni sadu jest nie mniejsza niż 90 lub
  - b) reintrodukcji sadu tradycyjnych odmian drzew owocowych tj. nowo założonego sadu z dawnymi odmianami (co najmniej 10 odmian z gatunków drzew owocowych określonych w rozporządzeniu). Istnieje możliwość nasadzenia nowego sadu od początku lub dosadzenia nowych drzew do już rosnących - spełniających wymogi dotyczące pokroju (rozmnożone na silnie rosnących podkładkach, prowadzone jako wysokopienne drzewa o minimalnej docelowej wysokości pnia 1,20 m, w rozstawie nie mniejszej niż 4 x 5 m i nie większej niż 8 x 10 m.);
- 4) W przypadku reintrodukcji sadu tradycyjnych odmian drzew owocowych od początku dawne odmiany muszą stanowić 100% obsady. Natomiast w przypadku reintrodukcji polegającej na dosadzeniu nowych drzew do już rosnących w utworzonym sadzie dawne odmiany muszą stanowić co najmniej 60 % obsady;
- 5) Przy spełnieniu powyższych warunków, istnieje możliwość uzupełnienia wypadów w sadzie w ramach deklarowanej powierzchni w miejscach, gdzie nie ma zapewnionej ciągłości nasadzenia, po uzyskaniu pierwszej płatności, do 40% obsady wszystkich drzew odmianami określonymi w rozporządzeniu. Uzupełnienie wymaga zwiększenia liczby odmian/gatunków o co najmniej trzy odmiany/gatunki dla sadu, w którym dosadzane jest trzy lub więcej drzew. W przypadku dosadzenia jednego lub dwóch drzew, wystarczy uzupełnienie sadu odpowiednio o jedną lub dwie odmiany lub gatunki;
- 6) Drzewa w sadach tradycyjnych odmian drzew owocowych są rozmnażane na silnie rosnących podkładkach (np. jabłonie na siewkach antonówki, grusze na siewkach gruszy kaukaskiej, śliwy na siewkach ałyczy, czereśnie na siewkach czereśni ptasiej, wiśnie na siewkach antypki lub czereśni ptasiej). Drzewa prowadzone są jako wysokopienne drzewa o minimalnej wysokości pnia 1,20 m,

- a) w rozstawie nie mniejszej niż 4 x 6 m i nie większej niż 10 x 10 m w przypadku zachowania sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych,
- b) w rozstawie nie mniejszej niż 4 x 5 m i nie większej niż 8 x 10 m przy obsadzie nie mniejszej niż 125 drzew/ha w przypadku reintrodukcji sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych;
- 7) Obowiązkowe jest wykonywanie podstawowych zabiegów pielęgnacyjnych w sadzie tj.:
- cięcie formujące i sanitarne drzew oraz prześwietlające nadmiernie zagęszczone korony;
  - usuwanie odrostów i samosiewów;
  - bielenie pni drzew starszych i zabezpieczanie pni młodych drzew przed ogryzaniem przez gryzonie i zajęcokształtne;
  - utrzymanie międzyrzędzi w sadzie w stanie niezachwaszczonym;
  - zakaz składowania w sadzie siana, słomy i resztek poplonowych..
- 8) W przypadku reintrodukcji sadu tradycyjnych odmian drzew owocowych obowiązkowe jest zachowanie sadu co najmniej przez okres kolejnych 5 lat od uzyskania ostatniej płatności rolnośrodowiskowej;
- 9) W przypadku reintrodukcji sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych minimalna powierzchnia sadu to 0,1 ha, a maksymalna to 1,0 ha (powierzchnia ponad 1,0 ha nie jest objęta płatnością rolnośrodowiskowo-klimatyczną).

Pakiet 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000

Pakiet 5. Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000

- 1) **Na obszarze objętym Pakietem 4 i 5. zakazuje się:**
- a) przeorywania, wałowania, stosowania ścieków i osadów ściekowych, stosowania podsiewu, mechanicznego niszczenia struktury glebowej;
- b) włókowania w okresie od 1 kwietnia do 1 września (na obszarach powyżej 300 m n.p.m. od 1 kwietnia do 1 września);
- c) stosowania środków ochrony roślin z wyjątkiem selektywnego i miejscowego niszczenia uciążliwych gatunków inwazyjnych z zastosowaniem odpowiedniego

sprzętu (np. mazaczy herbicydowych); po uzgodnieniu z ekspertem przyrodniczym w przypadku wariantów 2-7;

- d) tworzenia nowych, rozbudowy i odtwarzania istniejących systemów melioracyjnych, za wyjątkiem konstrukcji urządzeń mających na celu dostosowanie poziomu wód wykorzystując istniejące systemy melioracyjne do wymogów siedliskowych gatunków / siedlisk będących przedmiotem ochrony w pakiecie;
- e) celowego, trwałego obniżania poziomu wód gruntowych, w tym w ramach bieżącej konserwacji;
- f) koszenia okrężnego od zewnątrz do środka koszonej powierzchni trwałych użytków zielonych.

2) W przypadku ochrony siedlisk lęgowych ptaków w zależności od występujących gatunków (określonych w przepisach krajowych dotyczących działania):

a) określone zostaną szczegółowe wymagania w odniesieniu do: sposobu użytkowania, terminów koszenia, odsetka powierzchni pozostawionej bez koszenia, częstości pokosu, dopuszczalnego obciążenia pastwiska i maksymalnej obsady zwierząt, terminów wypasu, ograniczenia dawki nawozów, wapnowania.

3) W przypadku ekstensywnego użytkowania na OSO

a) Użytkowanie kośne:

- Koszenie w terminie od dnia 1 czerwca do 30 września, nie więcej niż dwa pokosy w roku;
- Obowiązek zebrania i wywiezienia skoszonej biomasy
  - w terminie do 2 tygodni po pokosie siano powinno zostać wywiezione z działki lub ułożone w przyzmy, stogi lub brogi;
  - zakaz pozostawiania rozdrobnionej biomasy;
- Pozostawienie fragmentów nieskoszonych: 15-20% powierzchni działki. Fragment niekoszony przy pierwszym i drugim pokosie jest ten sam w danym roku. W dwóch kolejnych latach należy pozostawić inne fragmenty niekoszone;
- Dla działek nie przekraczających powierzchni 5 ha dopuszczalne jest zrezygnowanie z pozostawiania powierzchni niekoszonych i koszenie co roku całej działki;

b) Użytkowanie pastwiskowe/ kośno-pastwiskowe:

- Maksymalna obsada zwierząt wynosi 1 DJP/ha;

- W przypadku użytkowania kośno-pastwiskowego maksymalna obsada zwierząt wynosi 0,3 DJP/ha;
- W przypadku użytkowania pastwiskowego minimalna obsada zwierząt wynosi 0,5 DJP/ha, a maksymalna 1,0 DJP/ha;
- Maksymalne obciążenie pastwiska do 10 DJP/ha (5t/ha)¹;
- Sezon pastwiskowy trwa od 1 maja do 15 października na obszarach poniżej 300 m n.p.m. lub od 20 maja do 1 października na obszarach powyżej 300m n.p.m.;
- Dopuszcza się wykaszanie niedojadów wyłącznie w okresie sierpień – wrzesień;
- Dopuszczalne jest wypasanie przez cały rok zwierząt każdego gatunku jeśli jest to uzasadnione ze względów hodowlanych i przyrodniczych oraz nie narusza zasad dobrostanu zwierząt;
- Termin rozpoczęcia wypasu na terenach zalewowych nie wcześniej niż dwa tygodnie po ustąpieniu wód.

c) Inne zabiegi:

- Dopuszcza się ograniczone nawożenie azotem (do 60 kg/ha/rok) z wyłączeniem obszarów nawożonych przez namuły rzeczne;
- Dopuszcza się wapnowanie;
- Zakaz stosowania jakichkolwiek zabiegów agrotechnicznych i pielęgnacyjnych w terminie od dnia 1 kwietnia do terminu pierwszego pokosu.

4) W przypadku ochrony zmiennowilgotnych łąk trzęślicowych

a) Rodzaj użytkowania – kośne

b) Wymogi obowiązkowe:

- Częstość koszenia: jeden pokos co roku lub co dwa lata;
- Termin koszenia – od 1 września do 31 października (w uzasadnionych przypadkach od 15 do 30 czerwca);
- Obowiązek zebrania i wywiezienia skoszonej biomasy
  - w terminie do 2 tygodni po pokosie siano powinno zostać wywiezione z działki lub ułożone w przyzmy, stogi lub brogi;
  - zakaz pozostawiania rozdrobnionej biomasy;
- Pozostawienie fragmentów niekoszonych: 15-20% powierzchni działki. W dwóch kolejnych pokosach (wykonywanych w odstępie roku lub 2 lat) należy pozostawić inne fragmenty niekoszone. Dla działek nie przekraczających powierzchni

0,5 ha dopuszczalne jest zrezygnowanie z pozostawiania powierzchni niekoszonych i koszenie co roku całej działki;

- Dopuszczalny wypas po pokosie, jednak nie wcześniej niż od 1 września do 15 października przy obsadzie do 0,5 DJP/ha i obciążeniu do 5 DJP/ha;
- Zakaz nawożenia, zakaz wapnowania, zakaz bronowania.

c) Wymogi uzupełniające:

- Opóźnienie pokosu po 1 września;
- Koszenie ręczne.

5) **W przypadku ochrony zalewowych łąk selernicowych i słonorośli**

a) Rodzaj użytkowania – kośne lub pastwiskowe; dopuszczone użytkowanie naprzemienne, w niektórych latach pastwiskowe, a w niektórych kośne;

b) Wymogi obowiązkowe:

- Częstość koszenia:
  - przy użytkowaniu kośnym: obowiązek jednego lub dwóch pokosów
  - przy użytkowaniu pastwiskowym: obowiązek corocznego wykoszenia niedojadów (raz w roku);
- Terminy koszenia:
  - przy użytkowaniu kośnym: od 15 czerwca do 30 września;
  - przy użytkowaniu pastwiskowym: koszenie niedojadów od 15 lipca do 31 października;
- Obowiązek zebrania i wywiezienia skoszonej biomasy
  - w terminie do 2 tygodni po pokosie siano powinno zostać wywiezione z działki lub ułożone w pryzmy, stogi lub brogi;
  - zakaz pozostawiania rozdrobnionej biomasy;
- Pozostawienie fragmentów niekoszonych: 15-20% powierzchni działki (dotyczy również wykaszania niedojadów). W dwóch kolejnych latach należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone;
- Dla działek nie przekraczających powierzchni 1 ha dopuszczalne jest zrezygnowanie z pozostawiania powierzchni niekoszonych i koszenie co roku całej działki;
- Wypas:
  - obligatoryjny przy użytkowaniu pastwiskowym w obsadzie 0,5 DJP-1DJP/ha, w sezonie od 1 maja do 15 października;
  - dopuszczalny przy użytkowaniu jednokośnym, w obsadzie do 1 DJP/ha, po pokosie do 15 października;

- rozpoczęcie wypasu nie wcześniej niż dwa tygodnie po ustąpieniu wód stagnujących na powierzchni gruntu,
- dopuszczalne obciążenie do 10 DJP/ha;
- Zakaz nawożenia, zakaz wapnowania, zakaz bronowania;

c) Wymogi uzupełniające:

- Koszenie ręczne dopuszczalne jedynie dla słonorośli.

6) W przypadku ochrony muraw

a) Preferowane użytkowanie pastwiskowe. Ekspert może dopuścić użytkowanie kośne.

b) Wymogi obowiązkowe:

- Rodzaj użytkowania – pastwiskowe, w uzasadnionych przypadkach dopuszczone użytkowanie kośne; dopuszczone użytkowanie naprzemienne, w niektórych latach pastwiskowe, a w niektórych kośne;
- Częstość koszenia: w przypadku użytkowania pastwiskowego obowiązkowe wykaszanie niedojadów co najmniej raz na 2 lata; w przypadku użytkowania kośnego jeden pokos co roku lub co dwa lata;
- Termin koszenia – od 1 sierpnia do 31 października (odnosi się również do koszenia niedojadów);
- Obowiązek zebrania i wywiezienia skoszonej biomasy:
  - w terminie do 2 tygodni po pokosie siano powinno zostać wywiezione z działki lub ułożone w przyzmy, stogi lub brogi;
  - zakaz pozostawiania rozdrobnionej biomasy);
- Pozostawienie fragmentów niekoszonych: 15-20% powierzchni działki (dotyczy również wykaszania niedojadów). W dwóch kolejnych pokosach (wykonywanych w odstępie roku lub 2 lat) należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone;
- Dla działek nie przekraczających powierzchni 0,5 ha dopuszczalne jest zrezygnowanie z pozostawiania powierzchni niekoszonych i koszenie co roku całej działki;
- Wypas:
  - obligatoryjny w użytkowaniu pastwiskowym przy obsadzie 0,2 DJP do 1 DJP/ha; w terminie od 1 maja do 15 października;
  - dopuszczalny w użytkowaniu kośnym przy obsadzie do 1 DJP/ha, w terminie od 1 maja do 15 października;
  - dopuszczalne obciążenie do 5 DJP/ha;
- Zakaz nawożenia, zakaz wapnowania;

- Zakaz bronowania, z wyjątkiem zabiegów wykonywanych broną zębową w okresie od 1 września do 1 kwietnia (na obszarach wyżynnych i górskich powyżej 300 m n. p. m od 1 września do 15 kwietnia);

c) Wymogi uzupełniające:

- Opóźnienie pokosu po 1 września;
- Koszenie ręczne.

7) **W przypadku ochrony półnaturalnych łąk wilgotnych:**

a) Rodzaj użytkowania – kośne;

b) Wymogi obowiązkowe:

- Częstość koszenia: jeden lub dwa pokosy w roku;
- Termin koszenia – od 15 czerwca do 30 września;
- Pozostawienie fragmentów niekoszonych: 15-20% powierzchni działki. W dwóch kolejnych pokosach należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone;
- Dla działek nie przekraczających powierzchni 1 ha dopuszczalne jest zrezygnowanie z pozostawiania powierzchni niekoszonych i koszenie co roku całej działki;
- Obowiązek zebrania i wywiezienia skoszonej biomasy
  - w terminie do 2 tygodni po pokosie siano powinno zostać wywiezione z działki lub ułożone w przyzmy, stogi lub brogi;
  - zakaz pozostawiania rozdrobnionej biomasy);
- Wypas:
  - dopuszczalny przy użytkowaniu jednokośnym, po pokosie, jednak nie wcześniej niż od 15 lipca do 15 października, przy obsadzie do 0,5 DJP/ha i obciążeniu do 5 DJP/ha;
  - rozpoczęcie wypasu nie wcześniej niż dwa tygodnie po ustąpieniu wód stagnujących na powierzchni gruntu;
- Nawożenie dopuszczalne, do 60 kg N/ha/rok, z wyłączeniem obszarów nawożonych przez namuły rzeczne;
- Zakaz wapnowania, zakaz bronowania;

8) **W przypadku ochrony półnaturalnych łąk świeżych:**

a) Rodzaj użytkowania - kośne lub pastwiskowe, dopuszczone użytkowanie naprzemienne, w niektórych latach pastwiskowe, a w niektórych kośne;

b) Wymogi obowiązkowe:

- Częstość koszenia:

- przy użytkowaniu kośnym: obowiązek jednego lub dwóch pokosów w roku,
- przy użytkowaniu pastwiskowym: obowiązek corocznego wykoszenia niedojadów (raz w roku);
- Terminy koszenia:
  - przy użytkowaniu kośnym: od 15 czerwca do 30 września;
  - przy użytkowaniu pastwiskowym: koszenie niedojadów od 15 lipca do 31 października;
- Obowiązek zebrania i wywiezienia skoszonej biomasy
  - w terminie do 2 tygodni po pokosie siano powinno zostać wywiezione z działki lub ułożone w pryzmy, stogi lub brogi;
  - zakaz pozostawiania rozdrobnionej biomasy);
- Fragmenty niekoszone - 15-20% powierzchni działki (dotyczy również wykaszania niedojadów). W dwóch kolejnych latach należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone;
- Dla działek nie przekraczających powierzchni 1 ha dopuszczalne jest zrezygnowanie z pozostawiania powierzchni niekoszonych i koszenie co roku całej działki;
- Wypas
  - obligatoryjny przy użytkowaniu pastwiskowym w obsadzie 0,5 DJP - 1,0 DJP/ha, w sezonie od 1 maja do 15 października;
  - dopuszczalny przy użytkowaniu jednokośnym w obsadzie do 1 DJP/ha, po pokosie do 15 października;
  - dopuszczalne obciążenie do 10 DJP/ha;
- Nawożenie dopuszczalne do 60 kg N/ha;
- Zakaz bronowania, z wyjątkiem wykonywania zabiegu broną zębową w okresie od 1 września do 1 kwietnia (na obszarach wyżynnych i górskich powyżej 300 m n. p. m do 15 kwietnia);
- Wapnowanie dopuszczalne po wykonaniu niezbędnych w tym zakresie analiz glebowych i uzgodnieniu z ekspertem przyrodniczym.

9) **W przypadku ochrony torfowisk:**

a) Wymogi obowiązkowe:

- koszenie odrośli drzew i krzewów dopuszczalne co roku lub raz na 2 lata, z obowiązkiem zebrania i wywiezienia wyciętej biomasy i zakazem pozostawiania rozdrobnionej biomasy;

- konieczność zebrania i wywiezienia skoszonej biomasy (w terminie 2 tygodni po skoszeniu powinna zostać ułożona w stogi, wywóz poza teren torfowiska może być wykonany zimą, po zamrożonym gruncie, jednak nie później niż do 1 marca kolejnego roku);
- zakaz pozostawiania rozdrobnionej biomasy, zachowanie siedlisk w stanie nie pogorszonym, usuwanie odpadów pochodzenia antropogenicznego, zakaz nawożenia i wapnowania, zakaz zalesiania, zakaz wydobywania torfu, zakaz niszczenia kęp.

b) Wymogi uzupełniające:

- koszenie ręczne runi od 15.08 do 15.02 kolejnego roku (raz, dwa lub trzy razy w ciągu 5 lat zobowiązania, jednak nie częściej niż co dwa lata), (konieczność zebrania i wywiezienia skoszonej biomasy (w terminie 2 tygodni po skoszeniu powinna zostać ułożona w stogi, wywóz poza teren torfowiska może być wykonany zimą, po zamrożonym gruncie, jednak nie później niż do 1 marca kolejnego roku));
- usuwanie zarośli i podrostu drzew - raz na 5 lat w pierwszym lub drugim roku wdrażania wariantu.

II. Wymogi Pakietów działania rolnośrodowiskowo-klimatycznego w ramach poddziałania 10.2 Wsparcie ochrony i zrównoważonego użytkowania oraz rozwoju zasobów genetycznych w rolnictwie.

Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie

- 1) Uprawa lokalnych odmian roślin uprawnych:
  - a) uprawa wybranych gatunków (lista gatunków określona w rozporządzeniu) lub uprawa zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze odmian regionalnych i amatorskich lub
  - b) uprawa celem uzyskania nasion spełniających minimalne wymagania jakościowe wybranych gatunków (lista gatunków określona w rozporządzeniu) lub uprawa nasienna zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze odmian regionalnych i amatorskich;
- 2) Przy wytwarzaniu materiału siewnego odmian amatorskich i regionalnych powierzchnia plantacji nasiennych powinna być zgodna z przepisami o nasiennictwie;
- 3) Maksymalna powierzchnia dla poszczególnych gatunków roślin uprawnych to 5 ha w gospodarstwie.

Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie

Wariant 7.1. Zachowanie lokalnych ras bydła

- 1) Wpis krów do księgi hodowlanej danej rasy;
- 2) Realizacja programu ochrony zasobów genetycznych bydła danej rasy;
- 3) Minimalna liczba krów tej samej rasy w jednym stadzie zakwalifikowanych do udziału w programie ochrony: 4 sztuki;
- 4) Maksymalna liczba krów objętych programem w jednym stadzie: 100 sztuk;
- 5) Prowadzenie oceny wartości użytkowej i dokumentacji hodowlanej w stadzie.

Wariant 7.2. Zachowanie lokalnych ras koni

- 1) Realizacja programu ochrony zasobów genetycznych koni danej rasy;
- 2) Minimalna liczba samic w stadzie: 2 klacze tej samej rasy zakwalifikowane do udziału w programie ochrony;
- 3) Wpis klaczy do księgi hodowlanej danej rasy i prowadzenie dokumentacji hodowlanej stada.

Wariant 7.3. Zachowanie lokalnych ras owiec

- 1) Realizacja programu ochrony zasobów genetycznych owiec danej rasy;
- 2) Wpis owiec do księgi hodowlanej danej rasy i prowadzenie dokumentacji hodowlanej stada;
- 3) Minimalna liczba owiec matek tej samej rasy zakwalifikowanych do udziału w programie ochrony:
  - 15 sztuk – owce rasy cakiel podhalański;
  - 30 sztuk - owce rasy merynos polski w starym typie;
  - 10 sztuk – owce pozostałych ras (polska owca górską odmiany barwnej, corriedale, merynos polski odmiany barwnej, kamieniecka, olkuska, pomorska, świniarka, polska owca nizinna odmiany uhruskiej, wielkopolska, wrzosówka, polska owca nizinna odmiany żelaźnieńskiej, polska owca pogórza, czarnogłówka);
- 4) Liczba maciorek przypadających na 1 tryka nie może przekraczać 30 sztuk, w przypadku tryka stadnego, i 15 sztuk w przypadku tryka młodego.

Wariant 7.4. Zachowanie lokalnych ras świń

- 1) Realizacja programu ochrony zasobów genetycznych świni danej rasy;
- 2) Wpis loch do księgi hodowlanej danej rasy;
- 3) Prowadzenie oceny wartości użytkowej i dokumentacji hodowlanej w stadzie;
- 4) Minimalna liczba loch tej samej rasy w stadzie zakwalifikowanych do udziału programie ochrony:
  - 10 do 70 loch stada podstawowego świń rasy puławskiej;
  - 6 do 100 loch stada podstawowego świń rasy złotnickiej białej;
  - 3 do 100 loch stada podstawowego świń rasy złotnickiej pstrej;
- 5) Płatność nie przysługuje na lochy powyżej podanej górnej granicy liczebności stada.

Wariant 7.5. Zachowanie lokalnych ras kóz

- 1) Realizacja programu ochrony zasobów genetycznych kozy karpackiej;
- 2) Wpis kóz do księgi hodowlanej;
- 3) Prowadzenie kontroli użytkowości i dokumentacji hodowlanej w stadzie;
- 4) Minimalna liczba samic w stadzie: 3 kozy karpackie zakwalifikowane do programu ochrony;
- 5) Liczba kóz przypadających na 1 kozła nie powinna przekraczać 15 sztuk.

Załącznik 2.

Wymogi Pakietów Rolnictwa ekologicznego w ramach poddziałania 11.1 Płatności w okresie konwersji na rolnictwo ekologiczne

Wymogi wspólne dla wszystkich Pakietów:

- 1) prowadzenie produkcji rolnej, zgodnie z regułami określonymi w ustawie o rolnictwie ekologicznym i rozporządzeniu Rady (WE) nr 834/2007;
- 2) zachowanie należytej dbałości o stan fitosanitarny roślin i ochronę gleby;
- 3) obowiązek produkcji ekologicznej i odpowiedniego przeznaczenia plonu;
- 4) obowiązek uprawy z odpowiednim przeznaczeniem plonu (m. in. do przetwórstwa, sprzedaży, przekazania do innych gospodarstw, spasanania);

Wymogi dodatkowe dla Pakietu 4. Uprawy sadownicze w okresie konwersji

- 1) Obowiązek corocznego wykonywania na plantacji zabiegów uprawowych i pielęgnacyjnych;
- 2) Ustala się minimalną obsadę dla poszczególnych gatunków roślin;
- 3) Obowiązek utrzymania sadu przez 2 lata po zakończeniu zobowiązania;
- 4) Płatność przysługuje wyłącznie do powierzchni, na której są uprawiane gatunki drzew owocowych w okresie owocowania i/lub krzewów owocujących określone na poziomie rozporządzenia.

Wymogi dodatkowe dla Pakietu 5. Uprawy paszowe w okresie konwersji

- 1) Posiadanie zwierząt utrzymywanych ekologicznie.

Wymogi Pakietów Rolnictwa ekologicznego w ramach poddziałania 11.2 Płatności w celu utrzymania rolnictwa ekologicznego

Wymogi wspólne dla wszystkich Pakietów:

- 1) Prowadzenie produkcji rolnej, zgodnie z regułami określonymi w ustawie o rolnictwie ekologicznym i rozporządzeniu Rady (WE) nr 834/2007;
- 2) Zachowanie należytej dbałości o stan fitosanitarny roślin i ochronę gleby;
- 3) Obowiązek produkcji ekologicznej i odpowiedniego przeznaczenia plonu;
- 4) Obowiązek uprawy z odpowiednim przeznaczeniem plonu (m. in. do przetwórstwa, sprzedaży, przekazania do innych gospodarstw, spasanía).

Wymogi dodatkowe dla Pakietu 9. Uprawy sadownicze po okresie konwersji

- 1) Obowiązek corocznego wykonywania na plantacji zabiegów uprawowych i pielęgnacyjnych;
- 2) Ustala się minimalną obsadę dla poszczególnych gatunków roślin;
- 3) Obowiązek utrzymania sadu przez 2 lata po zakończeniu zobowiązania;
- 4) Płatność przysługuje wyłącznie do powierzchni, na której są uprawiane gatunki drzew owocowych w okresie owocowania i/lub krzewów owocujących określone na poziomie rozporządzenia.

Wymogi dodatkowe dla Pakietu 10. Uprawy paszowe po okresie konwersji

- 1) Posiadanie zwierząt utrzymywanych ekologicznie.